

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації
«Українська асоціація економістів-міжнародників»
Студентське наукове товариство

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

**Матеріали ІХ науково-практичної
конференції молодих вчених
4 квітня 2014 року**

Харків 2014

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431
А437

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних
економічних відносин (протокол № 9 від 26.03.2014)

Друкується за рішенням Вченої Ради факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 9 від 27.03.2014)

Редакційна колегія:

Сідоров В.І., канд. екон. наук, проф., декан факультету
Казакова Н.А., канд. геогр. наук, професор
Гончаренко Н.І., канд. екон. наук, доцент
Ханова О.В., канд. геогр. наук, доцент
Касьян С.А., старший викладач

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Інститут економіки і міжнародних відносин,
61022, Харків, пл. Свободи, 6, к. 378,
тел. (057) 707-51-60, e-mail: meo@karazin.ua

А437 **Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин.** Матеріали ІХ науково-практичної конференції молодих вчених 4 квітня 2014 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2014. – 368 с.

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431

ЗМІСТ

Секція 1

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 8

Barton Brian D. The Large Shadow Economy in Ukraine: Determinants and Consequences	8
Глазкова А.С. Значение международных экономических отношений в настоящее время	12
Гончаренко Н.І., Предибайло Ю.Ю. Іноземний капітал як фактор розвитку національного банківського сектору	15
Гончаренко Н.І., Саакян К.А. Особливості фінансових проявів глобалізаційних процесів на сучасному етапі розвитку світового господарства	19
Гурбаннепесов А. Особенности современного этапа развития мирового рынка услуг	23
Гуслев А.П. Соціально-політичні фактори у розвитку туристичної галузі	27
Donets Alina. Impact of Political Relations on Trade.....	29
Журавльов О.В., Позднякова А.М. Явище корупції в умовах глобалізації: огляд чинників	33
Завгородний А.А. Особенности перестроения мировой финансовой системы: проблемы и перспективы.....	38
Захуцька Н.А. Інформаційно-комунікаційні технології як основа сучасного міжнародного бізнесу.....	40
Каплоух Я.О. Напрями поглиблення двостороннього торгово-економічного співробітництва України і США.....	44
Кисленко М.Д. Електронна торгівля в системі світогосподарських відносин.....	48
Клімова К.А. Інтеграційні угруповання Євразії та України	52
Котелевський І.І. Вплив ЄврАзЕС на інтеграційні процеси у євразійському регіоні	56
Кошелева Х.Є. Теоретичні основи міжнародної економічної інтеграції.....	60
Литвинов В.О. Інтелектуальна власність в умовах глобалізації	64
Макаров А.В. Вплив транснаціональних корпорацій на світову економіку та формування сучасних міжнародних економічних відносин	67
Медовая А.В. Влияние миграционных процессов на состояние современного рынка труда в Украине.....	72
Miller Nile Growth or democracy? A closer look at Belarus's «economic miracle».....	73

Мішкіна А.С. Причини зовнішньої експансії компаній та стратегії виходу на зовнішній ринок	77
Павлов К.В. Использование инвестиций и инноваций интенсивного и экстенсивного типа: региональный аспект	80
Перепелиця А.С. Інноваційний розвиток інформатизації в умовах глобалізації	86
Прохоров Н.О. Оцінка впливу транскордонного співробітництва на соціально-економічний стан українсько-російського порубіжжя	90
Рева В.В. Вплив зовнішнього боргу на макроекономічну рівновагу	94
Ревякин Г.В. Экономические кризисы: причины и закономерности функционирования	97
Редько П.Ю. Трансформація економічних систем: теоретичний підхід	101
Розінська Н.М. Ефективність монетарної політики як умова сталого економічного розвитку	103
Таран Р.О. Особливості глобалізації світової фінансової системи	108
Тунян А.Т. Роль міжнародних організацій в інтеграційних процесах сучасності	111
Fierro Daniela How Modern Mass Media Impacts Economies Around the World	114
Шеховская А.Ю. Влияние институциональных разрывов на развитие экономической интеграции стран ЕврАзЭС	117
Ширбердиев М. Теоретичні аспекти зовнішньоекономічної аграрної політики	120

Секція 2

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК .....

Авагимов А.А. Проблемы включения экономики Украины в систему мирового хозяйства	124
Аваргин М.Л. Фондовые биржи как элемент рыночной инфраструктуры	127
Акзібек'ян Г.Я. Перспективи розвитку Хорватії в складі ЄС	131
Алексеева Т.І., Ванчина Т.К. Проблема зовнішнього боргу України та шляхи її вирішення	134
Алексеева Т.І., Иванов О.М. Сучасні інтеграційні пріоритети України в умовах глобалізації	136
Алексеева Т.І., Ларичев М.І., Чернов М.А. Проблеми формування ринку робочої сили в Україні	138
Байгелдиев Гурбан Гелди. Особенности экспортного потенциала Туркменистана на современном этапе	141
Божко О.С. Специфіка розвитку китайського фондового ринку в сучасних умовах	144

Борович А.В. Внешняя торговля Украины: проблемы и способы повышения эффективности.....	148
Ворона О.А. Ринок єврооблігацій та його вплив на українську економіку	151
Гайдей Н.С. Страны БРИКС – эволюция развития	155
Гайченко В.С. Особливості зовнішньої торгівлі прикордонних регіонів Росії, Білорусі та України.....	157
Гамарли Рамиг Рауф Оглы. Современное состояние внешнеторгового сотрудничества Украины со странами СНГ	161
Гасім С., Кравцов В.С. Українсько-іранське торговельно-економічне співробітництво: передумови та перспективи	164
Гридіна Н.О. Економічне зростання нових індустріальних країн Південно-Східної Азії: сучасний стан та перспективи	167
Гурбанов Э. Влияние инвестиций на строительную отрасль	170
Дерев'янська А.Є. Экспортный потенциал співробітництва України з країнами ЄС та Митного Союзу в сучасних умовах	172
Дерій В.О. Трансформація конкурентного потенціалу в конкурентні переваги українських виробників на світовому ринку машинобудування	176
Джумха Мансур Абдулкарим. Вплив умов вступу України до СОТ на розвиток її зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності.....	179
Дубовик І.О. Сучасні тенденції лібералізації зовнішньоторговельних відносин Алжиру	184
Жигло В.С. Промислова фінансова інтеграція міжнародних транспортних коридорів: стан та перспективи розвитку	188
Журавльов О.В., Федорова Г.Ю. Велика відкрита економіка Німеччини та стан її платіжного балансу	190
Зашупіна Ю.В. Сучасні галузеві пріоритети іноземного інвестування в Харківську область	194
Златкіна О.Д. Національна інноваційна система як елемент сталого розвитку України	199
Казакова Н.А., Алзамазов Р. Енергетика в забезпеченні сталого економічного розвитку	201
Казакова Н.А., Марушева О.А. Сучасний стан зовнішньоекономічних зв'язків України та Російської Федерації.....	205
Казакова Н.А., Сидоров М.В. Перспективы развития Харькова в контексте его участия в трансграничном сотрудничестве	207
Касьян С.А., Нгуен Шон Тунг Экологические инновации в электроэнергетике	211
Каца А.В. Перспективы экономического сотрудничества Украины со странами ЕС и ЕврАзЭС	215
Кібець А.А. Інвестиційні відносини України та Німеччини як важлива складова їх економічного співробітництва	219

Кірієнко С.О. Сучасні тенденції розвитку аутсорсингу в Україні в контексті залучення до світових ринків послуг	222
Коваленко І.В. Тенденції використання альтернативної енергетики в житлово-комунальному господарстві світу	226
Коваленко Р.С. Україно-турецькі відносини: євроінтеграційний аспект	230
Кондратенко А.О. Економічні та соціальні наслідки міжнародної міграції робочої сили на прикладі країн Південно-Східної Азії	233
Крамаренко А.А. Напрямки розвитку транскордонного співробітництва України з Російською Федерацією у рамках дії євро регіону «Слобожанщина»	237
Кривуц Ю.Н. Всех денег не заработаешь	240
Кудрявцев К.О. Посткризовий розвиток економіки Греції	244
Кулік К.О. Аналіз світового ринку реклами та перспективи виходу на нього України	247
Кулік К.А. Анализ теневой экономики в Украине и мире	250
Лазарчук М.О. Роль країн Південно-Східної Азії у глобальній економічній системі	253
Лалаян Р.О., Казакова Н.А. Современные международные экономические конфликты	257
Лантух І.В., Капшеева М.А. Прямі іноземні інвестиції ТНК в країнах, що розвиваються	261
Ломоносов И.В. Инвестиционная стратегия Китая в Африке	264
Луппа В.А. Розвиток ринку послуг України в контексті адаптації економіки до вимог СОТ	267
Матюшенко І.Ю., Бунтов І.Ю., Моїсєєнко Ю.М. Можливості і загрози від вступу України до СОТ для машинобудування в умовах співробітництва з ЄС і МС ЄврАзЕС	270
Маханьова Ю.М. Можливості і загрози від вступу України до СОТ для агропромислового сектору в умовах співробітництва з ЄС і МС ЄврАзЕС	278
Мірошніченко Т.М. Особливості та проблеми ШОС як регіонального інтеграційного об'єднання	284
Мокра М.Ю. Сучасний стан процесу конвергенції економічних моделей розвитку України та Польщі	286
Носко М.І. Аналіз наслідків економічного співробітництва між Україною, Європейським та Митним Союзами	289
Ольховий А.В. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Іспанією: проблеми, динаміка, тенденції, перспективи	293
Остапчук К.В. Особливості міжнародної економічної діяльності Укрзалізниці	298
Павловский К.В. Влияние международного маркетинга на мировую экономику	301

Пасичник А.А.	
Конвергенция инвестиционного сотрудничества ЕС и Украины как фактор повышения национальной конкурентоспособности.....	304
Петухова В.О.	Вплив інтеграційних процесів на економіку держави.....
Писарев В.В.	
Развиток транспортной системы Украины на современном этапе.....	311
Подорожная Е.П.	Цикличность мировой экономики как предпосылка возникновения кризисов .....
Прудіус А.О.	Інтелектуальна міграція з України: стан та проблеми .....
Радзиевская С.А.	АТЭС и Украина: современное состояние и перспективы сотрудничества .....
Рижикова А.О.	Сучасні тенденції інноваційного розвитку України .....
Рубан В.В.	Условия и критерии выбора внешнего рынка .....
Савин Р.С.	Уровень удовлетворенности жизнью как показатель благополучия в странах Восточной Европы.....
Савіна К.Є.	Тенденції та закономірності розвитку європейської житлової кооперації в контексті світового кооперативного руху.....
Саед С.М. Анкави	
Теоретические основы сотрудничества национальных экономик.....	337
Тарасенко С.Г.	
Сучасні тенденції розвитку світового ринку аутсорсингових послуг.....	340
Травенко О.О.	Іноземне інвестування країн ЄС: досвід для України.....
Чжен Ци.	Особенности и тенденции развития экономики Китая в условиях нестабильности мирового хозяйства.....
Чінь Тхань Тхуй	
Роль іноземного інвестування у розвитку країн Південної Азії	351
Чичина О.А.	Анализ взаимовлияния показателей мирового энергетического рынка и мирового хозяйства .....
Шолом А.С.	Проблеми інтегральної оцінки ролі ІКТ в ЗЕД країн, що розвиваються .....
Яншина А.М.	Інституційне забезпечення сталого розвитку Швеції .....

**ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

УДК 330.4

Barton Brian D.**THE LARGE SHADOW ECONOMY IN UKRAINE:
DETERMINANTS AND CONSEQUENCES***University of North Carolina – Charlotte
Academic Supervisor Dr. Oleksiy Zhuravliov*

The Ukrainian economic reforms will not work until the large shadow economy, or often referred to as informal economy, is greatly reduced. This reduction can not occur until the main cause of the shadow economy is addressed. The shadow economy is predominantly a product of the high social insurance taxes levied against the remuneration of full time workers. These taxes are combined into one large tax, called the Single Social Charge (SSC), and is a percentage added to the gross wage of the employee, and paid by the employer. These social taxes include unemployment insurance, health insurance for on the job injuries and payments into the national pension fund. Few will argue that these, and other benefits given to employees, are not important. The issue is that the SSC is so high, it can often create a situation where the business would have a net negative loss if the tax code was enacted against every employee. The SSC can reach as high as 49 percent of the workers salary and is too high for a business to maintain in a free market economy. Ukrainian law states that the SSC can only be levied against employers who pay higher than minimum wage. So this creates the situation where employers hire a certain percentage of their work force at minimum wage, allowing the company to avoid the high SSC. But the employees will only work this particular job for a certain wage, which is higher than the minimum wage. The employer claims the employee as minimum wage to the government and pays the employee the difference in the salary in an unreported cash payment each for pay period. This is often referred to as an envelope wage, or envelope salary.

Most governments, economists and trade unions define a shadow economy differently. The common points in each definition can be combined to state that a shadow economy consists of income and other economic activities which exist outside the ability of a specific government or entity to tax or regulate. This includes most events, from simple tax evasion to smug-

gling and dealing in prohibited items. This paper will address the largest section of the shadow economy, undeclared work and non-reported or under-reported income.

There are many reasons that a shadow economy exists. All countries in the world have a shadow economy. But despite existing in different countries, all of these shadow economies have common causes; high corporate and social insurance taxes, little faith in government spending, high levels of corruption, social morality of not paying taxes, the lack of enforcement or punishment, and outdated mechanisms to monitor transactions of individuals and businesses. The World Bank has stated that within the sections of the Eurozone, the countries that have the highest levels of shadow economies are located in the southern regions. The southern European countries have high corruption rates, a populace that is very disillusioned by their respective governments, inadequate methods of tax collection and enforcement and very high social insurance taxes on businesses. But the location of the country has very little to do with the existence of a shadow economy, it only determines to the total percent of GDP lost to the shadow economy.

A study by the Internal Accounting Committee of the Interior Ministry of Finland found that in 2008, the total estimated revenue unreported in the shadow economy was over 12 billion EURO, or about 6.9 percent of that years GDP. The areas with the highest levels of unreported income were the construction, food service, transportation and tourism industries. The second area involved non payment of taxes on income by transferring the money overseas. This is done by both foreign companies and Finnish citizens. This report stated that the difference between the estimated revenue total and the actual received revenue from the Value Added Tax (VAT), was estimated to be 2 billion EURO, or 10 percent of the total VAT revenue.

The committee determined that this loss was due to a high use of the undocumented work force and Finland's lack of legislation relating to tax inspection and auditing. The committee recommended new legislation to strengthen the Finish Tax Administration, eliminate the «anonymous» investor clause for businesses, and requiring stricter regulations on workers in the high risk industries of construction, tourism, food service and transportation. These recommendations are similar to what Great Britain enacted to reduce their economic losses to their shadow economy. Now, Great Britain has a shadow economy of about 189 billion EURO, or about 10 percent of their GDP. This reduction was mostly a result of the requirement of

the use of electronic payments. It is estimated that one out of three EURO used in business transactions now involves a debit card, credit card or another form of electronic payment. The reduction in cash transactions is directly related to the reduction of the shadow economy, by allowing the English Tax Authority to directly monitor a larger amount of the total taxable transactions. But cash transactions continue to exist. It is estimated that two thirds of the remaining English shadow economy is the result of unreported labor by undocumented workers. In this context, the term undocumented worker refers to a citizen of another EuroZone country, who legally resides in Great Britain, but is largely unknown to the British Tax Authorities. Because of the way in which «free movement of EuroZone citizens» is written in the Constitution of the EuroZone, it is practically impossible to monitor the migration of workers or families who leave their declared country in the EuroZone, and move to another EuroZone Country. This is the largest problem for Great Britain and the EuroZone overall. The use of unreported labor by undocumented workers will continue because the primary cause of the high cost of social insurance tax is not being addressed.

A good economic comparison is between Ukraine, Finland and the United Kingdom. The tax rates and the social insurance payments are similar.

Table 1

Comparison of Tax Systems

Country	<u>Corporate tax</u>	Maximum <u>Income tax</u> rate	Standard <u>VAT</u> rate
<u>Ukraine</u>	23%, from 1.01.2012 – 21%, from 1.01.2013 – 19%, from 1.01.2014 – 16%	17%	20%
<u>United Kingdom</u>	23%, from 2014 21%, from 2015 20% (20% for businesses with profits less than £1,500,000)	Income above £150k, – 60% between £115k-150k, – 60% between £100k-£115k, – 40% between £35000-£100000, – 20% between £9k-£35000, – 0%	20% (reduced rate of 5% for home energy and renovations, 0% for life necessities – groceries, water, prescription medications, and public transportation)
<u>Finland</u>	24.5%, however the government has agreed on lowering to 20% as of 2014.	53%	24% (reduced rate of 14% for groceries and restaurants)

All three countries have high corporate tax rates, high income tax rates and high VAT. Finland has the highest income tax rates, resulting in Finnish taxpayers hiding money outside the country. It also creates a market where laborers desire to work for cash and avoid paying the 53% income tax. In Great Britain, the labor situation is similar to Ukraine. Finland has a flat income tax of 53%, every citizen pays it regardless of their salary. But In Great Britain there is no income tax paid at the minimum wage level. In Ukraine, the workers who receive a minimum wage salary still pay income tax, but the employers do not have to pay the high SSC. So in both of these cases, there is a shadow economy created to avoid paying high taxes and having workers receive a minimum wage. In these cases, the balance of the salary is paid in cash to the workers and not reported to tax officials.

The shadow economy in Ukraine is estimated from 30 to 40 percent of a specific year's GDP. This high percentage is the result of an exaggeration of circumstances for all of the reasons discussed; high social insurance tax, little faith in the government, lack of revenue monitoring and tax enforcement by the Ukraine government, and corruption. Both Finland and Great Britain have relatively strict tax legislation, low levels of corruption, moderate to high support for the government, and advanced electronic banking systems. Great Britain has gone further by requiring most salaries and payments be made electronically so they can be monitored for tax purposes. These conditions are extremely difficult for Ukraine to duplicate. And even if these conditions were replicated, the shadow economy would still exist, as seen in both Finland and Great Britain. The shadow economy is the result of the need for workers to avoid paying high income taxes. Ukraine does not have a high income tax, but must lower its SSC to reduce the desire for businesses to pay a minimum wage and then pay the balance of the salary in unreported cash.

The Ukrainian government, in the future, plans lower the Corporate Income Tax from over 20 percent, down to 14 percent, in an attempt to stimulate the economy and increase «official» full-time jobs. Although this is an important step and there will be a small benefit, the reduction will not seek the desired results. This will little effect on the shadow economy. Because the SSC, which can reach 50% of the workers salary, is much higher than the corporate tax. Another problem is that workers who receive a minimum wage, can still retire with a pension sponsored by the government, but they have not paid anything into the pension system. This pension is a remnant of the Soviet era command economy. This minimum

wage pension is not sustainable in a modern market economy unless serious changes are made to the tax code. The shadow economy not only robs the treasury of tax revenues for that particular year, but creates a situation where the lack of workers investment into the pension system will cause financial strain on future budgets when these minimum wage workers retire. The only way the Ukrainian economy can survive and prosper is for the shadow economy to join the official Ukrainian economy, increasing tax revenues and paying more benefits to the workers. And this can only be done by reducing the SSC and changing the tax code addressing minimum wage workers.

Literature: 1. http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf; 2. <http://www.hmrc.gov.uk/payerti/forms-updates/rates-thresholds.htm>; 3. <http://www.iea.org.uk/publications/research/the-shadow-economy>

***

УДК 339

Глазкова А.С.

ЗНАЧЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: доц. Е.В. Маковоз*

Самой простой и наиболее часто используемой мерой интенсивности связей в мире, для отдельных стран и регионов является экспортная квота (отношение стоимости экспорта к ВВП). Значительно возросла интенсивность международных экономических отношений во второй половине XX в.

Факторы, влияющие на увеличение роли международных экономических отношений:

- 1) страны и территории, ранее мало участвовавшие в международном разделении труда, вовлекаются в мировую экономику;
- 2) значительно увеличиваются разновидности изготавливаемых в различных регионах товаров и услуг;
- 3) меняется образ жизни людей, особенно в промышленно развитых странах. Люди привыкают к потреблению товаров и услуг со всего мира, к туризму, образованию, работе и лечению в других странах, используются более сложные средства транспорта, финансовых расчетов, телекоммуникаций;

4) преобладание акционерной формы предприятий, формирование всемирной финансовой инфраструктуры благоприятствуют колоссальным перемещениям капитала. Еще больше этому способствует рост количества транснациональных корпораций;

5) зона рыночной экономики расширяется, а нерыночной сокращается. Внешняя открытость экономики все более становится нормой;

6) либерализация международных экономических отношений, свободное движение товаров, рабочей силы, капиталов, технологии также увеличивает открытость национальных экономик. Сокращается область действия протекционизма;

7) мировая интеграция ускоряет наступление единого экономического пространства, увеличивает специализацию и кооперацию национальных хозяйств. Колоссальный разрыв в уровнях экономического развития индустриальных и бывших колониальных стран также ограничивает развитие международных экономических отношений. Экономика многих развивающихся стран главным образом зависит от экспорта крайне малого числа (одного-двух) продуктов сельского хозяйства или минерального сырья. Это усиливает нестабильность экономики и не развивает ее неполноценную структуру. У таких стран очень ограниченный спрос на иностранные товары.

Одновременно с увеличением открытости экономик сохраняются, а иногда увеличиваются различные ограничения и барьеры, создаваемые государствами. Для бедных стран эти ограничения оправданны и часто неизбежны, так как без защиты национальной промышленности невозможно развитие современной экономики.

Негативное влияние на развитие рыночных отношений может оказать военно-политическая ситуация. Нормальному развитию международных экономических отношений могут помешать поставки оружия.

Также крайне отрицательно влияют на международные экономические отношения экономические и финансовые кризисы. Среди стран, экспортирующих минеральное сырье, благодаря высокому постоянному спросу на нефть и природный газ наиболее удачно развиваются нефтедобывающие страны.

Участники международных экономических отношений: физические лица, предприятия (фирмы) и некоммерческие организации, государства (правительства и их органы), международные организации. Формы международных экономических отношений: международная торговля товарами, торговля услугами, движение капитала, миграция рабочей силы, обмен технологиями.

Физические лица покупают иностранные товары и услуги, обменивают одну валюту на другую и прочее, поэтому они являются участниками международных экономических отношений.

В международных экономических отношениях принимают участие сотни тысяч фирм с разной формой собственности, но все более значительную роль в них играют ТНК. Большинство крупнейших банков и страховых компаний развитых стран обладает транснациональным характером, имея филиалы во многих странах. Также к транснациональным финансовым институтам относят инвестиционные фонды. Они управляют финансовыми средствами физических лиц, фирм и организаций, вкладывая их в ценные бумаги и другие активы в разных странах. Эти финансовые институты обеспечивают значительную мобильность денежных капиталов во всем мире. Следовательно, возрастает эффективность мировой экономики, но создаются факторы обострения финансовых и экономических кризисов.

Зачастую правительства являются прямыми участниками международных экономических отношений в качестве заемщиков на международных финансовых рынках, экспортеров и импортеров товаров и т. п.

Международные экономические организации классифицируются по разным признакам:

1) по охвату стран – всемирные и региональные. К первым относятся большая часть органов ООН, Международный валютный фонд и др. Среди вторых главную роль играют органы экономической интеграции, особенно в Западной Европе;

2) по составу участников (членов) – межгосударственные и негосударственные;

3) по сфере деятельности – торговля, финансы, сельское хозяйство, связь и т. д.;

4) по характеру деятельности. Некоторые организации осуществляют безвозмездную или иную финансовую поддержку правительствам, предприятиям, общественным объединениям. Другие организации занимаются международным регулированием определенных сфер мировой экономики.

Экономические аспекты занимают одно из ведущих мест в деятельности военно-политических организаций (в первую очередь НАТО). Также экономической деятельностью на мировом рынке занимаются многие спортивные, научные, профессиональные, культурные и другие организации.

Литература: 1. Акдокушин Е.Ф. *Международные экономические отношения* – УП. М. ИВЦ. Маркетинг – 2008; 2. Болотин Б.М., Шейнис В.Л. *Экономика развивающихся стран в цифрах.* – М., 2007; 3. Буристов В.Н. *Внешняя торговля РФ.* – МиМО, 2008; 4. Аكوпова Е.С. *Мировая экономика и международные экономические отношения: Учебное пособие для вузов.* – Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. – 415 с.; 5. Хмелев И.Б. *Мировая экономика. Учебно-методический комплекс.* – Изд-во: ЕАОИ, 2009. – 360 с.; 6. <http://www.bestreferat.ru/referat-category-69-1>

УДК 339.9:336.71

Гончаренко Н.І., Предибайло Ю.Ю.
ІНОЗЕМНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Стабільний розвиток національного господарства передбачає раціональне використання системи зовнішніх чинників економічного зростання. Важливою структурною складовою цієї системи виступають міжнародні валютно-фінансові та кредитні відносини, що опосередковують міжнародний рух товарів, капіталу, робочої сили і діють як невід’ємна ланка міжнародної економіки та окрема сфера міжнародного бізнесу. Серед основних суб’єктів цих відносин центральне місце посідають банки. За умов перехідної економіки розширюється та стає більш інтенсивною міжнародна фінансова діяльність комерційних банків (КБ). Вони все активніше беруть участь у здійсненні всього спектру міжнародних фінансових операцій і можуть суттєво сприяти розв’язанню завдань, що вирішуються країнами з транзитивною економікою.

Ці питання знайшли певне висвітлення в зарубіжній та вітчизняній літературі, зокрема, в працях таких вчених, як: Балабанова С.Я., Будкіна В.С., Василика О.Д., Гальчинського А.С., Голубовича А.Ф., Красавіної Л.Н., Кредісова А.І., Лукьяненко Д.Г., Луцишиної З.О., Маркова О.М., Носкова І.Е., Очкасова В.І., Пахомова Ю.М., Перло В., Піскунова Ю.Д., Плотнікова О.М., Поручника А.М., Рогача О.І., Рокочі В.В., Савлука М.І., Савчука В.С., Сусіденка В.Т., Степаненка В.О., Суторніної В.М., Усоскіна В.М., Федосова В.М., Філіпенка А.С., Циганова С.А., Шпиґа Ф.І., Щирівської Є.Б., Шниркова О.І. та ін. У наукових працях цих авторів розглядаються теоретичні проблеми міжнародних фінансових відносин, аналізуються суттєві риси здійснення фінансових опера-

цій, міжнародних розрахунків, особливості функцій світових фінансових ринків, специфіка міжнародної діяльності КБ тощо.

При аналізі проблеми функціонування іноземних кредитних організацій у банківській системі країни одним з основних моментів є те, на яких умовах буде здійснюватися їхня діяльність на національному ринку. Дані умови охоплюють весь «життєвий цикл» іноземної кредитної організації, починаючи з моменту її створення й закінчуючи процедурою ліквідації, і формалізуються в режимі допуску й господарської діяльності фінансових організацій даного типу. Окремі елементи цих умов визначають форми залучення й функціонування іноземного капіталу, процедуру ліцензування іноземних кредитних установ у країні перебування, принципи регулювання й нагляду за їхньою діяльністю, систему оподатковування, репатріації доходів і т.д.

При цьому варто чітко зазначити, що всі елементи режиму допуску іноземних банків на внутрішній банківський ринок є відображенням загальних підходів проведеної національною владою економічної політики в країні, у тому числі в частині регулювання іноземних інвестицій і розвитку банківського сектора. Таким чином важливим є оцінка «чистих вигод» від залучення іноземного капіталу в національну банківську систему для економіки країни в цілому, яка походить від розуміння загального рівня розвитку банківської справи в країні (масштаби обслуговування економічних потреб, технології), ступеня інтернаціоналізації банківської системи і її конкурентоспроможності [1].

Що стосується політики допуску іноземних банків у національну банківську систему (як на етапі допуску, так і функціонування), то у світовій практиці виділяють кілька підходів, які фактично відображають різний рівень протекціонізму. Принцип національного режиму є найбільш ліберальним підходом, що має на увазі відсутність будь-якої дискримінації в порівнянні з національними інститутами. У сфері міжнародного права він трактується як «надання організаціям, котрі діють на території країни й контролюються прямо чи побічно нерезидентами, режиму, що впливає з національних законів, регламентації й адміністративної практики, яка не порушує норми міжнародного права і являється не менш сприятливим, ніж той, який установлений при аналогічних обставинах для національних організацій». Фактично це означає, що при ліцензуванні кредитної організації не враховується її «національність», а в процесі її діяльності застосовуються подібні по відношенню до організацій-резидентів норми банківського регулювання й нагляду.

У випадку, коли дозволено нерезидентам діяти в банківському бізнесі лише в рамках особливо обговореного нормативно-правовою базою режиму, який враховує обмеження допуску нерезидентів на ринок у країнах походження інвестора, можна говорити про використання принципу взаємності. Даний підхід може застосовуватися як в односторонньому порядку (коли одна країна фіксує умови взаємності), так і на двосторонній основі. Приймаюча країна дозволяє створювати кредитний інститут, який контролюється нерезидентами, лише в тих формах, які дозволені для створення банків організаціями приймаючої країни на території країни походження нерезидента. Представляється, що принцип взаємності є певною формою протекціоністського захисту, а його застосування при наявності різноманіття країн походження іноземних банків може привести до надмірної сегментації банківського ринку й фактичної дискримінації між іноземними кредитними інститутами в приймаючій країні [2].

Рівень присутності нерезидентів у банківській сфері визначається режимом їхнього допуску, що має широку градацію від режиму, адекватного місцевим кредитним організаціям, до повного протекціонізму й корелює не тільки з економічними потребами в іноземному капіталі, але й з факторами, які носять політичний характер. Як показує практика, різні види обмежень відносно іноземних інвесторів широко застосовуються в країнах з ринками, що розвиваються, однак мали місце й у групі розвинених країн, які підлеглі, насамперед, національним економічним інтересам.

Ефективними інструментами системи допуску іноземного капіталу в банківську сферу на базі захисних мір, що обмежують національні кредитні інститути від конкуренції з боку більших і сильних іноземних партнерів, є:

- дозвільний порядок установи організацій за участю іноземного капіталу;
- лімітування участі нерезидентів шляхом встановлення максимального порога контролю над сукупним банківським капіталом або активами;
- визначення доступних організаційно – правових форм присутності іноземних банків у країні, які найбільш адекватні з погляду поточних потреб розвитку національної банківської системи [2].

Якщо говорити про валютно-фінансову систему України, то більшість розвинених українських банків контролюються іноземними фінансовими конгломератами, що підтверджують дані табл. 1.

Таблиця 1

Основні вітчизняні банки, що контролюються
фінансовими конгломератами

Банк	Власник (фінансовий конгломерат)	Країна походження власника	Частка власника у статутному капіталі, %
Райффайзен банк «Аваль»	RZB-UNICA	Австрія	95,93
Укрсиббанк	BNP Paribas S.A.	Франція	81,42
Інг Банк Україна	ING	Нідерланди	100
Правекс банк	Intesa Sanpaolo S.P.A.	Італія	100
Каліон банк Україна	Credit Agricole	Франція	100
Сітібанк Україна	Citigroup	США	100
Індустріально експортний банк	Credit Agricole	Франція	99,99
СЕБ банк	SEB	Швеція	99,79
Профінбанк	Societe Generale	Франція	94,79
Хоум кредит банк	PPF Group (Petr Kellner)	Нідерланди	100
Приват інвест	PPF Group (Petr Kellner)	Нідерланди	99,84

Складено автором за даними [3].

Чинне законодавство, що регулює допуск іноземних банків у вітчизняний банківський сектор номінально не обмежує можливі інституціональні форми присутності нерезидентів в Україні.

Разом з тим, необхідно комплексно розглядати переваги й недоліки входження іноземного капіталу до банківського сектору України та всебічно оцінювати їх співвідношення. Для збереження принципу рівної конкуренції між вітчизняними банками та іноземними доцільно здійснити комплекс заходів, серед яких [4; 5]:

- встановлення жорстких критеріїв відносно надання дозволів на відкриття в Україні філій іноземних банків;
- передбачення обмеження на здійснення філіями іноземних банків окремих видів діяльності (залучення вкладів фізичних осіб, операції на фондовому ринку);
- встановлення обмеження на здійснення в Україні діяльності іноземних державних банків з метою запобігання загрози економічної безпеки держави;
- встановлення норми участі іноземного капіталу в загальному капіталі банківської системи України;
- лімітування входження іноземних банків за кредитним рейтингом за класифікацією міжнародновизнаних світових рейтингових агенцій;

- встановлення норми участі українських працівників у керівних органах банків-нерезидентів;
- розроблення відповідної нормативно-правової бази.

Таким чином, розширення присутності іноземних банків в Україні (у різних організаційно-правових формах) у рамках чітко продуманої й послідовно реалізованої стратегії їхнього допуску, заснованої на балансі національних інтересів, з одного боку, і інтересів іноземних інвесторів, з іншого, допоможе підвищити конкурентоздатність як банківської системи, так і економіки країни в цілому.

Література: 1. Гець В.М. Іноземний капітал у банківській системі України / Гець В.М. // *Дзеркало тижня*. – 2006. – №26 (605). 2. Остапчук Я. Роль іноземного капіталу в банківській системі України / Остапчук Я. // *Финансовые риски*. – 2007. – №1(46). – С. 44-47. 3. Звіти Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. – Режим доступу: www.dfr.gov.ua/. – Нормативна база. 4. Павлюк К.В. Діяльність іноземних комерційних банків в Україні: тенденції та проблеми / Павлюк К.В., Кажан В.А. // *Фінанси України*. – 2006. – №12. – С. 143-150. 5. Шаповалов А. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі України / Шаповалов А. // *Вісник Національного банку України*. – 2008. – №4. – С.2-5.

УДК 339.92

Гончаренко Н.І., Саакян К.А. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВИХ ПРОЯВІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Фінансова глобалізація – новітній, етап інтернаціоналізації процесу, що реалізує перерозподіл міжнародних потоків грошового капіталу через національні і світові фінансові ринки. Процеси фінансової глобалізації пов'язані не лише зі збільшенням масштабів операцій на світовому фінансовому ринку, але і з посиленням взаємозв'язку між основними його секторами. Межі між різними сегментами світового фінансового ринку розмиваються, взаємозв'язки фінансових ринків різних країн посилюються.

Початок ХХІ століття відзначився зміною в інтеграційних процесах глобальної економіки. Європейський союз, як найбільше інтеграційне

угруповання, поповнився новими членами з країн Центральної та Південно-Східної Європи. Криза 2008 року змінює розстановку світових локомотивів глобальної економіки, на лідируючі позиції виходять економіки Китаю та Індії, які істотно впливають на економіки країн світу.

Глобалізація починає розглядатися вже як процес, що охоплює усі сфери людського життя, чому присвячено в наукових дослідженнях багато розробок по усьому світу. Дослідження глобалізації та проходження під її впливом інтеграційних процесів перебувають у постійних суперечностях відносно періоду їх виникнення, рушійних сил та перспектив розвитку у межах світового простору. Але слід зазначити, що на даному етапі глобалізаційних змін основна увага багатьох науковців привернута до змін глобального устрою, а саме розвиток системної кризи на початку століття став індикатором невідповідності політико-економічної монополярності, що склалася внаслідок розпаду біполярної конфігурації світової спільноти. Остання базувалась на реалізації принципу рівноваги протистояння різноманітних соціально-економічних систем, що забезпечувало пріоритет розвитку військових потенціалів протидіючих полюсів і мало в собі антагонізм взаємного сприйняття [1].

Питанням розвитку глобалізаційних процесів присвячено багато наукових досліджень як закордонних, так і національних авторів. Серед вітчизняних дослідників слід відзначити Ю. Пахомова, А. Гальчинського, А. Філіпенка, В. Чужикова, В. Новицького, В. Рокоча, О. Ложачевську, О. Плотнікова, та інші. Серед закордонних вчених сучасників можна виділити: Гж. В. Колодко, А. Акаєва, А. Коротаєва, Д. Хельда, Дж. Вільямсона, Р. Хаусмана, М. Портера, М. Хірооко, С. Хокинга, Г. Менша та ін.

Взаєморозвиток і взаємовплив процесів глобалізації і інтеграції в їх сучасних формах, що розгортаються з особливою силою переважно в останніх півтора-два десятиліття, представляють немало протиріч, ламають сталі ознаки і теорії, стають предметом гострих дискусій в академічних і ділових колах, на міжнародних форумах. Перспективи розвитку сучасної людської цивілізації, що інтенсивно обговорюються на початку третього тисячоліття, разом з питаннями науки, техніки, культури неабиякою мірою зачіпають проблеми взаємовпливу економічної глобалізації і інтеграції.

Основне протиріччя між процесами глобалізації і інтеграції полягає в цілях створення і розвитку регіональних блоків. Головною метою створення регіональних блоків було отримання прибутку внаслідок взаємної співпраці країн – учасниць блоків, не протидіючи загальному розвитку глобалізації. Але при визначенні негативних наслідків глобалі-

зації, однією з цілей регіональних блоків стала колективна протидія цим негативним наслідкам.

Інтенсивний розвиток процесів глобалізації і інтеграції, а також основне протиріччя між цими двома процесами привели до необхідності виявлення характеру їх взаємодії, що у свою чергу, необхідне для визначення загального вектора розвитку світової економіки в цілому.

Головний вектор глобалізації – глобалізація капіталу. Проявляється у зростаючому обсязі щорічно циркулюючих по планеті коштів, що беруть участь в щоденних угодах на валютних ринках світу. Але глибший вплив на глобалізацію економіки чинить міжнародний рух довгострокових капіталів у формі прямих і портфельних інвестицій, головними суб'єктами яких є ТНК.

Нові суб'єкти глобальних ринків – це передусім транснаціональні корпорації, які цілком отримали новий економічний сенс – глобальних корпорацій. Уперше з'явившись на початку ХХ століття, вони стали неухильно нарощувати масштаби своєї експансії.

ТНК задають тон динаміці міжнародних коопераційних зв'язків, дотриманню пропорцій і збалансованості галузевого розвитку через раціональне використання чинників виробництва, його спеціалізацію. Принцип, яким керуються ТНК на новому етапі розвитку, полягає в тому, щоб бути представленими на усіх основних ринках, спираючись на єдність управління торговою, промисловою і фінансовою діяльністю. Підсумком їх глобальної стратегії кінець кінцем стає формування інтегрованої міжнародної торгово-індустріальної системи. Міжнародна торгівля сировиною майже повністю знаходиться під контролем ТНК. Також на внутрішній оборот ТНК припадає велика частина усіх платежів, пов'язаних з рухом новітніх технологій.

Слід визнати, що ефект глобального укрупнення в значному ступені заснований на досягненнях технічного прогресу, можливостях комерційного використання в глобальних зв'язках інформаційних технологій, і в той же час це своєрідна реакція на погрози самої глобалізації, на її протиріччя і непередбачувані наслідки, пов'язані із зростаючою свободою руху чинників виробництва. Господарючі суб'єкти, об'єднуючись в економічні, фінансові, територіальні структури, отримують велику стійкість і конкурентоспроможність.

Глобалізація і лібералізація фінансових ринків створюють нові ризики, які стає все важче передбачати і запобігати їм. Економіка будь-якої країни або групи країн може стати жертвою перетоку величезних мас капіталів між країнами. Регулювання міжнародної валютної сис-

теми передбачає передусім обмеження меж коливання обмінних курсів валют на основі координації економічних політик провідних країн Заходу. Як відомо, США і деякі інші розвинені країни довгий час опиралися подібному регулюванню. Фактично міжнародне фінансове регулювання здійснюється сьогодні за допомогою міжнародних розрахункових нормативів, що розробляються міжнародними фінансовими установами, яких повинні дотримуватися усі фінансові установи. Проте в умовах, коли фінансова сфера стає усе більш складною, розробка таких нормативів не встигає за реальними подіями, так що нормативи часто приймаються після кризи. При цьому немає ніякої впевненості в тому, що вони допоможуть запобігти майбутнім кризам [2].

Російські економісти А.Мовсесян і С. Огнівцев, наприклад, роблять висновок, з яким важко не погодитися: реальної сили, здатної протистояти транснаціональному капіталу, сьогодні у світі не існує [3]. Сукупні валютні резерви ТНК зараз у декілька разів більше, ніж резерви усіх центральних банків разом узятих, і вільне переміщення навіть незначної долі цієї маси грошей здатне змінити паритет будь-яких двох національних валют.

Таким чином, глобалізація світогосподарських процесів висуває перед країнами завдання регулювання світових валютно-фінансових потоків. Для цього пропонується, наприклад, розширити повноваження МВФ і Всесвітнього банку, надавши їм право надзвичайного «буферного» фінансування у великих обсягах, обов'язок вести постійне спостереження за потоками короткострокового капіталу і створити систему «Раннього попередження», реформувати усю існуючу світову валютно-фінансову архітектуру.

Глобальні фінанси, замикаючись на собі в якості відособленого сектора світової економіки і маючи величезний відрив в прибутковості в порівнянні з реальним сектором, відволікають частину продуктивного капіталу, створюють віртуальні гроші і кредитні зобов'язання, перетворюючи бюджетні дефіцити окремих країн у боргові зобов'язання із зростаючими відсотками і іншими платежами [4].

Отже, незважаючи на зростання масштабів фінансового сектора, основою економічного життя світу залишається (і буде таким завжди) сектор виробництва. Глобалізація вносить свої корективи в розвиток цього сектора, і серед нових характеристик сфери міжнародного виробництва можна назвати:

– зростання частки послуг у світовому ВВП, що відображає зміну структури товарного виробництва;

– нові принципи міжнародного розподілу праці – внутрішньогалузевий характер обміну у сфері міжнародної торгівлі (обмін напівфабрикатами);

– посилення монополістичних і олігополістичних тенденцій на конкурентних ринках;

– різна швидкість руху чинників виробництва;

– зростання впливу неринкових чинників на конкурентоспроможність учасників глобального ринку.

Література: 1. Камінська Т.В. Тенденції сучасних процесів глобалізації [Текст] / Т.В. Камінська // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць: Випуск 29. – К: НАУ, 2011. – С. 49-59; 2. Плотніков О. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / О.В. Плотніков, І.В. Бураковський – Харків: Фоліо. – 2009; 3. Мовсеян А.Г. Американские транснациональные корпорации в современной мировой экономике / Мовсеян А.Г. // США, Канада: экономика, политика, культура. 2000, №12; 4. Колодко Г.В. Глобализация, трансформация, кризис – что дальше? / Г.В. Колодко. – М.: Магистр, 2011. – 176 с.; 5. Білорус О. Г. Глобальні стратегії Євросоюзу: монографія / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко, І.І. Вітер; за наук. ред. О.Г. Білоруса. – К.: КНЕУ, 2009. – 528 с.

УДК 338.46

Гурбаннепесов А.
ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО ЭТАПА РАЗВИТИЯ
МИРОВОГО РЫНКА УСЛУГ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Довгаль Е.А.

Значение и объемы услуг в национальных хозяйствах и мировой экономике интенсивно возрастают. Усиливается воздействие услуг на развитие общества, становится все более заметным их влияние в процессах производства, распределения и конечного использования валового внутреннего продукта, формирования и реализации доходов населения, в повышении уровня жизни. С развитием рыночных отношений, либерализацией внешнеэкономической деятельности возникли проблемы учета и анализа экспорта и импорта товаров и особенно услуг, оценки иностранных инвестиций, международного туризма, финансово-кредитных операций и других процессов. Эти процессы усилили необходимость

сближения действующих статистических основ с международными стандартами, то есть вся статистическая, финансовая, банковская и учетная информация перекладывается на методологическую и практическую основу, соответствующую международным рекомендациям.

Особенно актуальными являются проблемы формирования и развития рынка услуг во внешнеэкономической деятельности. Ведь развитие современного международного рынка товаров и его насыщенность привели к увеличению спроса на услуги и развитию международного рынка услуг.

Международная торговля услугами по сравнению с торговлей товарами имеет ряд особенностей:

- регулируется не на границе, а внутри страны соответствующими положениями внутреннего законодательства;
- большинство видов услуг базируется на прямых контактах между их производителями и потребителями;
- производство и реализация услуг более защищены государством, чем производство и реализация товаров. Так, транспорт, связь, финансовые и страховые услуги, наука, образование, здравоохранение во многих странах находятся в полной или частичной собственности государства или же под строгим его контролем;
- международная торговля услугами находится в тесной взаимосвязи с торговлей товарами и оказывает на нее сильное воздействие. Например, торговля наукоемкими товарами требует больших объемов технического обслуживания, информационных и различных консультационных услуг;
- не все виды услуг в отличие от товаров могут являться предметом торговли;
- в условиях насыщения международного рынка товарной массой и усиления на нем конкуренции важное значение приобретают услуги для предпринимательства, а именно менеджмент, аудит, инжиниринг и другие [1, с. 125-130].

Международная торговля услугами – специфическая форма мирохозяйственных связей по обмену услугами. Этот вид международной торговли, по некоторым оценкам, составляет 20-25% ее объема [2, с. 24]. Главным документом, регулирующим международную торговлю услугами, является Генеральное соглашение по торговле услугами – ГТУ, входящее на правах приложения в соглашение о ВТО (Всемирной торговой организации). Документ определяет торговлю услугами как предоставление их с территории одной страны на территорию другой страны.

Международная торговля услугами является одним из наиболее быстро растущих секторов мирового хозяйства. В числе факторов, обусловивших ее интенсивное развитие, называют:

- научно-технический прогресс, способствовавший росту производства услуг, появлению новых видов и расширению сфер их применения;
- экономический подъем в большинстве стран мира, сопровождающийся ростом деловой активности, производительности труда, уровня благосостояния народа, а следовательно, повышение степени удовлетворения потребностей людей не только в товарах, но и в услугах, обеспечивающих условия жизнедеятельности;
- развитие международной торговли товарами и технологиями, миграция капиталов [3, с. 249].

Услуги в международной торговле чаще рассматривают не как экономическую категорию, а с точки зрения денежных потоков, соответствующих результатам внешнеэкономической деятельности, что позволяет объединить их в две группы:

- факторные услуги – платежи, возникающие в связи с международным движением факторов производства, прежде всего, капитала и рабочей силы, а также доходы от инвестиций, роялти и лицензионные платежи, зарплата нерезидентов;
- нефакторные услуги – остальные виды услуг (транспорт, путешествия и другие нефинансовые услуги).

Степень монополизации мировой торговли услугами гораздо выше, чем международной торговли товарами. Однако разнообразные виды услуг мировой торговли не сложились еще в рынок с четко выделенными общими свойствами. Вместе с тем важнейшие тенденции количественного роста и качественных изменений уже могут быть отмечены. Среди них: во-первых, приоритетное присутствие транснациональных корпораций, для которых внутрифирменная передача информации, технологии, финансов выступает в форме международной продажи услуг; во-вторых, научно-технический прогресс ввел новые формы и средства спутниковой связи и видеотехники, что позволило отказаться от личного контакта продавца и покупателя; в-третьих, снижение транспортных издержек увеличило степень мобильности производителей и потребителей услуг.

В последние десятилетия на мировом рынке услуг четко проявились следующие тенденции в развитии его отдельных сегментов:

- формируется новая модель функционирования многих видов услуг на основе информационных технологий и компьютерной техники, что приводит к существенному изменению содержания их продукта;

– с помощью информационных сетей, компьютерных систем потребители получают доступ к информации, в режиме реального времени осуществляют торговые и финансовые операции;

– снизилась доля фрахта и других транспортных услуг, что связано с уменьшением удельного веса сырьевых товаров в международной торговле;

– увеличилась доля туризма в экспорте услуг, что обусловлено ростом доходов населения, совершенствованием средств транспорта, развитием инфраструктуры туризма;

– по темпам прироста и по значимости в общем объеме мирового экспорта услуг основным (44,7%) и наиболее динамично развивающимся стал сегмент «особые частные услуги», куда входят финансовые, страховые, аудиторские, консалтинговые и прочие услуги;

– развитию новых видов услуг способствует их удешевление и расширение доступа к ним домашних хозяйств в результате компьютеризации;

– произошло сокращение доли официальных и правительственных услуг [4, с. 175; 5, с. 206].

Важнейшим фактором положительных тенденций развития мирового рынка услуг является своевременная и всесторонняя оценка роли услуг во внешнеэкономической деятельности страны. В целом внешнеэкономическая деятельность является одной из важнейших приоритетных составляющих стратегии экономического роста. Она выполняет особую роль в обеспечении интеграции экономики страны в мировое экономическое хозяйство, международное разделение труда, в ускорении вхождения экономических, правовых и других национальных структур в систему международных стандартов, в частности, стандартов ВТО и ЕС, участие страны в деятельности международных экономических, научно-технических и других учреждений и организаций. При этом важно подчеркнуть, что несвоевременное решение стратегических задач развития сферы услуг на уровне международных требований и стандартов в будущем угрожает потерей определенных приоритетов государства. Поэтому реализация всего спектра стратегических и тактических задач, связанных с развитием мирового рынка услуг, ограничено во времени и требует первоочередного решения.

Литература: 1. Киреев А.П. *Международная экономика. В 2-х ч. – Ч.1. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. Учеб. пособ.* / А.П. Киреев. – М.: *Международные отношения*, 1997. – 416 с.; 2. Демидова Л. *Сфера услуг в постиндустриальной эконо-*

мике // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2011. – №2. – С. 24–32; 3. Пузакова Е.П. *Мировая экономика*. / Е.П. Пузакова. – Ростов н/Д: «Феникс», 2011. – 480 с.; 4. *Социально-экономическая статистика: Учеб. пособ.* / Под ред. А.В. Сидоровой. – Донецк: Изд-во «Укр НТЭК», 2010. – 236 с.; 5. Сидорова А.В. *Экономико-статистические методы в управлении сферой услуг. Монография.* / А.В. Сидорова. – Донецк: ДонНУ, 2012. – 239 с.

УДК339.9:338

Гуслев А.П.
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ
У РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Територія України являє собою унікальний комплекс різноманітних природних (фізико-географічних, гідрологічних, структурно-геологічних та ін.) та культурно-історичних об'єктів, сполучення яких обумовлює формування величезної кількості багатьох видів природно-рекреаційних ресурсів. Україна посідає одне з провідних місць у Європі за рівнем забезпеченості природними та історико-культурними ресурсами, здатними стимулювати значний інтерес у вітчизняних та іноземних туристів.

Курортні та рекреаційні території нашої держави становлять близько 9,1 млн. га, тобто охоплюють до 15% території країни. Потенційний фонд природоохоронних, оздоровчих і рекреаційних територій складає 12,1 млн. га, тобто до 20% площі території України, що відповідає міжнародним показникам раціонального збереження природно-рекреаційних ресурсів. Одноразова місткість ландшафтів України, враховуючи допустимі природоохоронні норми, складає понад 40 млн. осіб. Найбільшу питому вагу територій і об'єктів природно-заповідного фонду мають Тернопільська, Херсонська, Закарпатська, Івано-Франківська, Хмельницька області (від 8 до 13% території), Сумська, Рівненська, Чернівецька області (5-7%), Чернігівська, Львівська області, Республіка Крим (3-5%), Донецька, Миколаївська, Полтавська області (до 3%), Волинська, Житомирська, Запорізька, Одеська, Черкаська області (до 2%), Вінницька, Дніпропетровська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Харківська області (до 1%) [1].

Унікальне місце в системі рекреаційного використання території України належить Кримському півострову, де середньорічна тривалість сприятливого для рекреації літнього періоду складає до 175-190 днів. Тривалість сприятливого періоду для зимових видів рекреації (лижні, санный, ковзанярські заняття) змінюється від 20-26 днів на півдні до 40 і більше днів на півночі, північному сході. Для зимових видів відпочинку сприятливі умови існують в межах гірських масивів Українських Карпат, на території яких період занять гірськолижними видами відпочинку і спорту триває до 90-100 днів.

Разом з тим, події в період з листопада 2013 р до теперішнього часу вже об'єктивно негативно вплинули на туристичну привабливість України. В цьому контексті доречним є вивчення постреволюційного досвіду відновлення туризму в провідних туристичних регіонах – Єгипті, Тунісі, Греції (через економічні дисбаланси).

Революцію в Єгипті назвали «Другою жасминоюю» як продовження боротьби за свої права і свободи, розпочатої тунісіями. У 2010 році в цілому близько 14,5 млн туристів з усього світу приїхали в Єгипет і внесли в економіку країни приблизно 13 млрд. доларів. Перші результати єгипетської революції для туризму – обсяг виробництва зменшився на 25% [2], попит на долари виріс на 100%, що призвело до різкого дефіциту твердої валюти в банках. Валютні резерви скоротилися на 40%, а поповнювати їх було нікому, оскільки туристи навіть не збиралися їхати до Єгипту.

Злочинність в Єгипті виявилася ще однією проблемою, яка відлякувала туристів. Під час заворушень з в'язниць втекли тисячі злочинців. В один момент злочинність в країні зросла на 200%.

Навіть під час розпалу заворушень туристам, чий відпочинок обмежувався виключно перебуванням на пляжі на території готелю, ніщо не загрожувало. Небезпеки піддавали себе лише ті відпочивальники, які купували екскурсійні тури до пірамід, відвідували Каїр або Олександрію. Під час загострення політичної ситуації ці поїздки були скасовані, проте зараз туроператори знову пропонують ці послуги.

Більшість курортних міст Єгипту розташовані далеко від Каїра. Аеропорту, куди привозять туристів, знаходяться там же [3].

З одного боку туристичний імідж і Єгипту, і Тунісу постраждав через заворушення і революції. З іншого боку, тури подешевшали, і все одно знаходилися сміливці, які не побоялися провести відпустку в революційній Африці. Найбільше єгипетські туроператори відчували відтік європейських туристів, які, як відомо, більш стурбовані питаннями безпе-

ки, ніж туристи з пострадянського простору. А от кількість проданих турів в Росії, Білорусі в новорічний період набагато перевершує кількість продажів за іншими напрямками, незважаючи на всі негативні очікування і прогнози.

Єгипетські бізнесмени вирішили свій недолік зробити перевагою. На найбільшій турбіржі в Європі берлінської ІТВ Єгипет представив свій новий імідж: «Єгипет – країна революцій». На стенді країни гості могли побачити такі гасла, як «Площа Тахрір потрясла весь світ», «Ласкаво просимо в країну революцій» та «Тут відбулася перша онлайн революція». Також влада Єгипту підготували спеціальні туристичні програми з екскурсіями на площу Тахрір.

Схожу ситуацію в Україні важко оцінити, оскільки курортний сезон починається переважно з кінця квітня.

Однак, вже зараз можна зробити висновок про те, що кількість іноземних туристів в Україну значно скоротиться. Така ситуація потребує негайного втручання зі сторони уряду, надання розвитку туризму в Україні стратегічного значення та адаптації туристичної галузі до нових умов.

Література: 1. *Розвиток туризму в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://www.marshruty.in.ua/index.php/rozvytok-turyzmu-v-ukraini.php>; 2. [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://www.tio.by/novosti/11393>; 3. [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://www.kakprosto.ru/kak-246042-kak-sobytiya-v-egipte-vliayut-na-otdyh-turistov> # ixzz2uc9hH9t6.*

***

УДК 330.101

Donets Alina

IMPACT OF POLITICAL RELATIONS ON TRADE

University of North Florida

Academic Supervisor: Dr. Oleksiy Zhuravliov

The political trade debates we will be discussing are the bans on food products entering the Russian Federation. Recently, The Russian Federation has banned food products such as Georgian alcoholic products, Lithuanian dairy products, Ukrainian chocolates, Moldovan wine, and meat from the United States. The man in charge is Chief Sanitary Inspector Gennadiy Onnischenko, who claims that these bans come as a «safety concern» regarding the poor quality of the food along with sanitation issues. Most re-

cently, Federal Consumer Protection Service placed a comprehensive ban on all Lithuanian dairy products, citing «numerous infractions» of consumer protection and sanitary laws [Stulov 2013]. The claim that coliform bacteria, traces of phthalate plasticizers, and heightened levels of yeast and mold had been found in certain products has been the main factor in initiating these food bans. This has caused uproar within Russia as well as other global economies that rely on trade with Russia. Lithuanian exports to Russia account for 35% of total exports and the ban will have a significant negative impact on its overall economy [Stulov 2013].

Allegations have risen that these trade wars are politically motivated and are in direct violation with the terms of the WTO, which Russia has only recently joined. The timing of these bans coincidentally lines up with major disagreements between Russia and former Soviet Republics [Jankowicz 2013]. For example, this year's ban on Ukraine's biggest confectionary factory Roshen came after a dispute between Russia and Ukraine over gas pipelines and Ukraine's potential free trade agreement with the European Union. In July, after Russia's announcement that it will no longer be importing Ukrainian chocolate, cake, cookie and candy, Roshen has reported productions plummet nearly 23.7%[Jankowicz 2013]. This time, Russia was concerned with the carcinogens found in Roshen's chocolate, but interestingly enough, bypassed factory locations in other countries and banned only in the factories located in Ukraine. In the past week, this ban has been lifted after Viktor Yanukovych decided not to sign an association agreement with the European Union. In an unfortunate sequence of events, this decision caused turmoil in the streets of Kiev, after the riot police took it upon themselves to break up peaceful protestors.

Another recent ban has been placed on pork and beef imports from the United States over a feed additive, ractopamine, which came into effect on February 11. Russia is insisting that the amount of ractopamine residue present in the meat could cause health problems, or even death. The additive is used to add lean muscle in livestock and is banned in some countries because of health concerns, despite scientific evidence it is safe [Gusovsky 2013]. U.S. Agriculture Secretary Tom Vilsack issued this statement regarding the issue: «The United States is very disappointed that Russia has taken action to suspend all imports of U.S. meat, which is produced to the highest safety standards in the world,» they said. «Russia has disregarded the extensive and expert scientific studies conducted by the international food safety standards body, the Codex Alimentarius Commission [Codex], which has repeatedly concluded that animal feed containing the additive

ractopamine is completely safe for livestock and for humans that consume their meat»[Gusovsky 2013]. Russia continues to insist that ractopamine is potentially dangerous for consumption and maintains that it will not allow meat imports until America can deliver ractopamine-free meat. Until then, the food ban will remain in effect. This dispute does not seem to be politically motivated, but with its other similar global trade bans, Russia is in the hot seat once again.

Other countries say that the trade bans are in breach of Russia's recent membership of the World Trade Organization, and should be dealt with accordingly. The Russian Federation has been a member of WTO since August 2012 and has already tested the patience of other members. Russia was finally allowed to join the WTO after 18 years of negotiations back and forth and coming to the agreement that foreign companies could do more business with Russia since WTO rules are meant to create a level playing field for international trade [Gusovsky 2013]. As these events have been quite recent, there is no word from the WTO yet whether they will get involved or not. In the case that the WTO finds these trade bans to be politically motivated, Russia would be forced to bring its laws, regulations or policies into compliance with the WTO Agreements. Product bans are a tried and tested form of political pressure in Russia. In 2006, Moldovan wine was the victim of Russia's bullying after the news that political reform and free trade agreements were in order between the European Union and Moldova [Chisinau 2013]. Russia was not too happy about the news, wanting instead, for Moldova to become part of its customs union with Belarus and Kazakhstan, as well as an eventual Eurasian economic union, dominated by Moscow [Chisinau 2013]. These and other food bans have created tensions between Russia and its major trading partners. Although the food bans are not yet officially recorded as a dispute by the WTO, Russia has a history of imposing bans for political reasons. Since joining the WTO in 2012, Russia has repeatedly violated membership rules. For example, after only eleven months of membership the European Union, China, Japan and the United States launched a dispute against Russia after it imposed a recycling levy on imported vehicles [WTO 2013].

Of course, there are always two sides to a debate and it wouldn't be a proper analysis if both sides weren't presented. In the case of Russia's dispute with America over ractopamine in U.S. beef, pork and turkey, Russia may just have an honest case on its hands. Although American meat producers claim that the growth-inducing food additive is safe for animals and humans alike, researchers have found new evidence that proves otherwise.

Ractopamine has only been tested thoroughly on animals, and there is no evidence that the drug is safe for human consumption. In fact, the only test with humans was done on six subjects, and the results were not very good. The Center for Food Safety and Animal Legal Defense Fund has sued the FDA for withholding records pertaining to ractopamine's safety. The fact that ractopamine is already banned in the E.U, China and Taiwan, may be a good indicator that Russia will win this dispute. Although Russia's motivations are not always clear concerning its food bans, these disputes must be thoroughly analyzed on an individual basis.

Whether these bans are politically motivated or genuinely concerned with food safety, there are always consequences. For example, Russia's 2010 grain export ban led to price instability not only in Russia's economy but in countries that traded grain with Russia. The grain export ban was an attempt to manage domestic food prices, but consequently created more problems than it solved. The 2010 grain export ban had short-term impact on the local economy as well as long term [Welton 2011]. As a result, Russia's poorest communities were hit the hardest. Quite the opposite effect was achieved than what was anticipated. The ban also increased grain prices in countries that imported Russian grain by requiring higher tariffs to be paid [Welton 2011]. Not only did it increase grain prices both domestically and abroad, Russian reputation as a good supplier was ruined, which led to reduced investment in the agriculture sector [Welton 2011]. Another example of a failed Russian attempt at blackmail was the 2006 ban on Moldovan wine. Much like the current situation in Ukraine, Moldova was getting ready to sign a EU agreement when it was slammed with a wine ban by Russia. However, Moldova continued with its plans, much to Russia's surprise, and was met with support from the EU, which has decided to import wine from Moldova to offset the losses caused by Russia's ban [Chisinau 2013].

As an alternative to import/export food bans, Russia has the option to play fair when it comes to getting what they want in the international arena. Obviously, when it comes to real health issues Russia has the right to impose bans on imports coming into the country, but it is becoming harder to distinguish the difference between politically motivated and health motivated bans. Although export/import bans may seem like a necessary strategy for managing the economy, it has proven to have an overwhelmingly negative impact on global economies. As seen in the case of Moldova, sometimes these bans backfire and create more problems. It is too early to see what will happen with the Ukraine/Russia policy debate, but

based on previous similar situations, the same outcome can be expected. A more effective way to lower food prices and avoid imposing trade bans is by providing subsidies to the final producer of the food. Another helpful strategy would be to negotiate with other exporting countries to come to a mutual decision on food prices, which would also help reinforce Russia's role as an international trade market.

Literature: 1. Stulov, Maxim. «Russia Bans Imports of Lithuanian Dairy Products.» *Moscow Times (Moscow)* <<http://www.themoscowtimes.com/business/article/russia-bans-imports-of-lithuanian-dairy-products>[Electronic Source]; 2. Jankowicz, Nina. «Is Russia's Trade War Ukraine's Golden Ticket to the EU?» *New Eastern Europe*. (2013): n. page. Print. <<http://www.neweasterneurope.eu/node/922>>; 3. Gusovsky, Dina. Russia's US Meat Ban: What's the Beef? *CNBC*. 20 Feb 2013. [Electronic Source]; 4. Chisinau, T.J. «Why has Russia banned Moldovan wine?» *Economist* 25 Nov 2013, [Electronic Source]. <<http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2013/11/economist-explains-18>>; 5. World Trade Organization. *Russian Federation – Recycling Fee on Motor Vehicles*. 2013. <http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds463_e.htm>. June 2011 [Electronic Source].

***

УДК: 338.001.36

Журавльов О.В., Позднякова А.М.
ЯВИЩЕ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
ОГЛЯД ЧИННИКІВ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Корупція набуває значної ваги разом з глобалізацією і здобуває міжнародний характер, на сьогоднішній день йдеться вже про транснаціональну корупцію та про явище експорту певними країнами корупції закордон.

За визначенням Світового банку, корупція представляє собою зловживання владою для одержання переваг в особистих цілях, інтересах третіх осіб чи груп [9].

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), втрати світової економіки в результаті корупції складають від 500 млрд. до 1 трлн. дол. на рік [1]. ЄС втрачає близько 120 млрд. євро на рік у результаті втрати податків та іноземних інвестицій [5]. В Україні корупція визнана загрозою для національної безпеки, через неї щорічно втрачається близько 20 млрд. грн.

Такий стан справ спричиняє критичне ставлення до України як до корумпованої держави з нестабільними державними інститутами, що надзвичайно шкодить іміджу нашої країни. Індикатором цієї позиції є рейтинги міжнародної організації «Трансперенсі Інтернешнл», за яким у 2013 році Україна посіла 144 місце, серед 177 країн поруч із Нігерією [7].

Корупція є темним боком суспільства, вона призводить до зuboжіння, росту безграмотності населення та високих показників дитячої смертності. Вона є одним із факторів нерівномірного розподілу доходів, погіршення якості соціальної інфраструктури та зниження продуктивності [9].

Так, з останнього дослідження «Transparency International» очевидно, що показники розвитку суспільства гірші у країнах із вищим рівнем корумпованості (табл. 1).

Таблиця 1

Показники соціального розвитку країн із різним рівнем корумпованості

% населення, що платили хабарі у 2013 році	<30%	30-60%	>60%
Рівень неграмотності серед молоді (%)	3	8	11
Люди, що не мають доступу до санітарних умов (%)	11	44	61
Рівень жіночої смертності при народженні дітей (на 100000)	57	220	482

Складено автором за даними: [7]

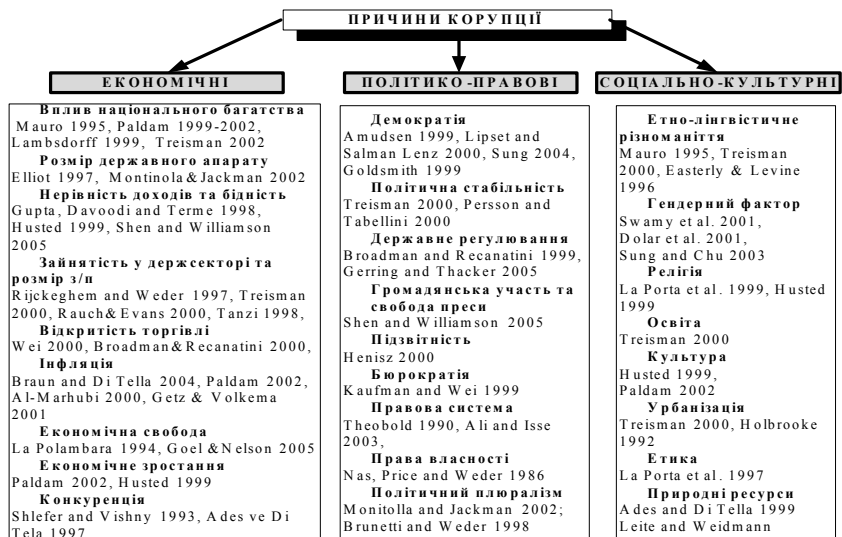

Рис. 1. Чинники корупції [3, 4, 1]

Особливої важливості набуває питання аналізу факторів, що стимулюють розвиток корупції. М.І. Левін і М.Л. Цірик формулюють поширену точку зору, що «причиною корупції є держава, тобто різні обмеження, регулюючі та контролюючі правила, що накладаються на вільних економічних агентів» [2].

За даними досліджень ми звели наявні фактори впливу корупції у три групи: економічні, політико-правові та соціально-культурні (рис. 1).

Проте більшість з факторів є досить неоднозначними, наприклад, більшість досліджень передбачають, що при зростанні рівня доходів попит на корупцію спадає. Зростання доходів також передбачає збільшення можливостей для подолання корупції. Проте є дослідження, які передбачають, що зростання доходів веде до збільшення рівня корупції адже значення моральних принципів знижується під час «підйомів» і мова вже йде про жадібність, що є однією з рушійних сил явища корупція [3].

У ряді досліджень доведено, що чим більша частка імпорту у ВВП, тим нижча корупція, адже велика частка імпорту означає нижчі тарифні та нетарифні бар'єри, а відповідно і менші стимули до корупційних практик.

Інфляція є одним із стимулів до корупції, адже вона зменшує купівельну спроможність людей, при сталих потребах, що змушує людей шукати інших шляхів їх задоволення, зокрема і незаконних [4].

Зменшує рівень корупції також конкуренція, вищий рівень освіченості населення, доступність інформації, а також можливості моніторингу та підзвітності дій органів державної влади.

Перелік факторів доводить, що корупція є багатовимірним та комплексним явищем.

Використовуючи дані для вибірки із 110 країн, дослідимо зв'язки між корупцією (представлена індексом сприйняття корупції 2013) та рядом змінних із наведеного вище списку (табл. 2).

Очевидно, що наявна обернена залежність між корумпованістю країн та рівнем військових витрат та інфляції. Відмітимо також високу кореляційну залежність між ІСК та електронним урядом (0,8), соціально-економічними умовами розвитку (0,79), індексом глобалізації (0,8). Виділені коефіцієнти є значущими на рівні.

Цікаво, що використавши ряд з наведених вище показників для побудови моделі множинної регресії (табл.3) ми виявили, що одним з найвагоміших факторів, що впливає на рівень сприйняття корупції в країні є показник електронного уряду, що є комплексним показником ООН,

який оцінює готовність і здатність національних державних структур використовувати ІКТ для надання громадянам державних послуг. На другому місці – підзвітність влади.

Таблиця 2

Кореляційна матриця

Змінні	Індекс сприйняття корупції (2013)
Електронний уряд	0,80
Якість бюрократії	0,80
Індекс глобалізації	0,79
Інфляція	-0,41
Інвестиційна свобода	0,68
Фінансова свобода	0,70
Військові витрати	-0,12
Соціально-економічні умови	0,79
Індекс людського розвитку	0,74
Свобода бізнесу	0,75

Складено автором за даними: [6, 7, 8, 9]

Таблиця 3

Модель множинної регресії

N=129	R = 0,89; R ² =0,81; Скоригований R ² =0,80		
	B	Std. Err. of B	p-level
Вільний член	16,46	3,12	0,000001
Підзвітність влади	8,07	1,25	0,000000
Електронний уряд	15,19	7,42	0,042648
Якість бюрократії	2,73	1,33	0,041666
Соціально-економічні умови	2,59	0,61	0,000044
ІСП = 16,46 + 8,07×підзвітність влади + 15,19×електронний уряд + 2,73×якість бюрократії + 2,59×соціально-економічні умови			

Складено автором за даними: [6, 7, 8, 9].

Результати свідчать, що при збільшенні показнику електронного уряду, тобто підвищенні ефективності та прозорості влади, а також встановленні суспільного контролю над нею на 1 пункт, індекс сприйняття корупції збільшується (рівень корупції зменшується) на 15,19 пунктів.

В стовпчику B наведено коефіцієнти регресії Стандартні помилки наведено в стовпчику Std. Err. of B.

Відмітимо значущість усіх показників на рівні $p < 0,05$, що підтверджує стовпчик p-level. Показник коефіцієнта детермінації для моделі свідчить про високу якість підгонки регресійної моделі. Проте для того щоб усунути властивість коефіцієнту детермінації збільшуватися при зростанні кількості регресорів був розрахований скоригований коефіцієнт детермінації, тобто фактично 80% варіацій значення індексу

сприйняття корупції пояснюється варіацією перелічених факторів. А сама модель доводить необхідність та можливість використання нових методів контролю корупції.

Світовий банк визнав корупцію найбільшою перешкодою на шляху до зменшення бідності. Вона викривляє право закону, послаблює інституційні основи нації, впливає на найбідніших членів суспільства [9].

За даними організації Transparency International:

- кожен четвертий у світі, опитаний за 2013 рік (27%) був учасником корумпованих дій;
- найбільш схильні до процесів корупції громадські інституції – правоохоронні органи і судова влада;
- «особисті зв'язки» названі основним інструментом вирішення проблем;
- 90% людей опитаних по всьому світу виявили своє бажання боротися проти корупції [7].

Корупція є глобальною проблемою, що руйнує життя простих людей, корупція вбиває. Зупинити корупцію неможливо, проте її можна та необхідно контролювати. Якщо ж ми не навчимося контролювати корупцію, то одного дня корупція буде повністю контролювати наше суспільство.

Література: 1. *Економічна природа міжнародних злочинів: Навч. посібник* / О.М. Бандурка, К. Я. Петрова, В. І. Удодова [та ін.]. – Харків: НУВС, 2005. – 296 с.; 2. Левин М.И., Цирик М.Л. Коррупция как объект математического моделирования // *Экономика и математические методы*. Том 34. – 1998; 3. A.Yilmaz ATA, Dr. M. Akif ARVAS *Determinants of economic corruption: a cross-country data analysis*. – *International Journal of Business and Social Science*. – Vol. 2 No. 13 (2011); 4. Ugur M, Dasgupta N (2011) *Evidence on the economic growth impacts of corruption in low-income countries and beyond: a systematic review*. London: Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London; 5. *Corruption costs EU 120 billion euros a year* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.news.yahoo.com>; 6. *E-Government* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unpan.org>; 7. TI: Transparency International (TI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org>; 8. *The Heritage Foundation* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/>; 9. *The World Bank: Data* – Режим доступу: www.data.worldbank.org;

ЗАВГОРОДНИЙ А.А.
ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕСТРОЕНИЯ МИРОВОЙ ФИНАНСОВОЙ
СИСТЕМЫ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., проф. Сидоров В.И.

«Страны, где инфляция хронически превышает целевой уровень, должны ужесточить политику и, что нередко более важно, принять более надежную основу денежно-кредитной политики» (Оливье Бланшар, экономический советник МВФ) [1].

Современный этап развития мировых экономических отношений характеризуется достаточно большой напряженностью в рамках урегулирования проблем национальных экономик для решения глобальных структурных отклонений, являющихся последствиями мирового экономического кризиса 2008 -2012 гг. Сложность сложившегося экономического положения возрастает с невозможностью определения оптимального пути дальнейшего развития мировой финансовой системы. Правительство большинства стран мира находится в процессе поиска наименее затратного и наиболее безопасного направления пересмотра национальной денежно – кредитной политики, а также приведения, в соответствие с потребностями страхования валютных рисков, государственных золотовалютных резервов.

Большая часть стран мира имеют проблемы различного характера и не способны исполнять роль нового экономического лидера, что свидетельствует о необходимости пересмотра существующего подхода к реформированию мировой финансовой системы. Однако данный процесс является достаточно сложным и должен иметь значительные негативные эффекты экономического характера, которые могут сопровождать его. Следовательно, правительство стран мира старается всячески пролонгировать необходимость проведения подобных реформ. В качестве временных мер стратегического характера правительства лидирующих экономических субъектов проводят свою кредитно – денежную политику в направлении ужесточения контроля над инфляцией, и продолжают накапливать большие объемы золотого обеспечения национальных валют.

Мировая финансовая система продолжает испытывать достаточно серьезные проблемы связанные с перенасыщением экономик стран мира «горячими деньгами» и ростом долговой ямы (см. рис 1). Проблема

современной экономики в том, что классические методы разрешения подобных коллапсов лишь усугубляют проблемы которые накапливались несколько последних десятилетий. Попытка Европейского Центрального банка проводить внутреннее финансирование в рамках сообщества в краткосрочной перспективе улучшит инвестиционный климат и позволит временно перезапустить экономику, однако в долгосрочном рассмотрении лишь увеличит существующие проблемы и может вызвать спад производства.

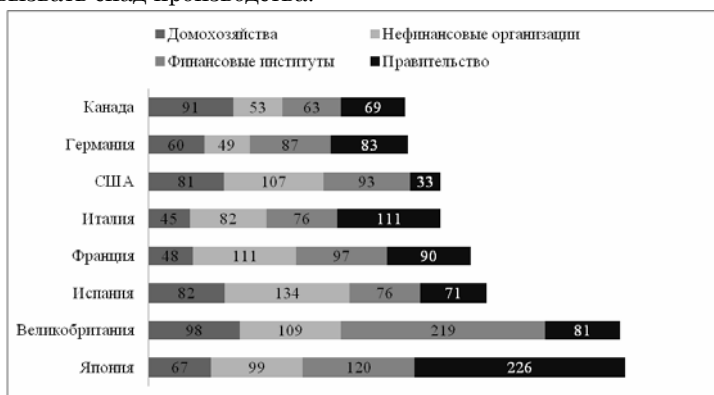

Рис. 1. Рост долговых обязательств ряда стран мира в 2008-2011 гг. в % к ВВП [3]

«МВФ считает, что несмотря на текущее благоприятное развитие финансовых рынков, риски финансовой нестабильности выросли с апреля 2012 г. и ... кризис в зоне евро остается наиболее выраженной угрозой для глобальной ситуации» [4, стр. 11]. Фактически Европейский союз на данном этапе развития является источником роста долгого риска. В связи с классической реакцией инвесторов в кризисное время, в рамках ЕС увеличивается потребление вторичных ценных бумаг, что вызвано как попытками увеличения собственных прибылей так и намерениями в перестраховании [4]. Однако это лишь приумножение долговых проблем, которые являлись основой для кризиса который экономика мира переживает в данное время. В это же время Китай, как один из наиболее растущих рынков проводит политику внешнего кредитования в попытках избавиться от инфляционных рисков «перегрева экономики» путем трансляции инфляции. Параллельно с этим процессом, правительство КНР накапливает серьезный потенциал в золоте, скупая его в больших количествах. Однако назвать эту страну новым мировым лидером также нельзя, так как в 2010 – 2011 гг. Китай стал ведущим

міжнародним інвестором і головним джерелом фінансування американської економіки [6].

Общесвітове недовіра країн до своїх основних контрагентів на-
растає, о чому може свідечувати недавні дії Федераль-
ного резерву США по вивозу свого золота з сховищ США і Франції назад в
Німеччину [5]. Отже, на даний момент немає країн, які б
не випробували труднощів у прийнятті посткризових економічних
ефектів. І в цих змінюючихся умовах урядів країн з фор-
муючимся ринком, потрібно вирішити дві задачі. Перша полягає в
адаптації до більш низького потенціального зростання, а друга – все-
бічна підготовка до циклічних процесів у світовій економіці.

Література: 1. О. Бланшар *Перспективи розвитку світової еко-
номіки* // Міжнародний Валютний Фонд. Жовтень 2013 [Електрон-
ний ресурс] / Бланшар Олів'є – Режим доступу: <http://www.imf.org>;
2. Бюллетень ПРМЗ «Перспективи розвитку світової економіки», ян-
варь 2014 року [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org>;
3. McKinsey Global Institute, January 2012; 4. М.В. Ершов / Світова фін-
ансова система після кризи: тенденції і проблеми розвитку -
ДЕНЬГИ И КРЕДИТ 1/2013; 5. Сайт агентства Forbes [Електронний
ресурс] / Джонсон С. Німеччина вивозить свій золотий запас з Франції
і США. Що це означає? // Саймон Джонсон – 4 фев. 2013 – Режим
доступу: <http://forbes.ua/>; 6. Лосева Наталія Петрівна. *Країни з
формується ринком на світовому ринку кредитних капіталів: авто-
реферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата полі-
тичних наук: 08.00.14 – Москва, 2011.*

***

УДК339.9-681.5

Захуцька Н.А. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І.Ю.*

Широке використання наприкінці ХХ століття у сфері зв'язку й об-
робки інформації комп'ютерів, Інтернету, мобільних телефонів, цифро-
вих технологій і техніки зробило зберігання, обробку й передачу інфор-
мації в рази дешевше. І сьогодні проблеми розвитку ринку
інформаційних технологій, що виступають локомотивом розвитку про-

відних країн світу і, за визначенням фахівців, визначають основу їх конкурентоспроможності, є актуальним питанням.

У міжнародній господарській діяльності з'явився новий елемент продуктивних сил у вигляді ІКТ. Інформація в сукупності з ІКТ та знаннями стає одним з найважливіших факторів успішного функціонування будь-якої економічної системи, здійснюючи революційний вплив на розвиток сучасних форм міжнародного бізнесу та модернізацію старих форм бізнесу [1].

Світовий ринок ІКТ сьогодні включає три основні складові: виробництво і продаж комп'ютерного обладнання і пристроїв; розробка і продаж програмних продуктів; надання послуг, пов'язаних із впровадженням і підтримкою ІКТ [5].

Сьогодні існує три фактора потенційного зростання ІТ-ринку: зростання економіки; провідна роль споживача (включаючи державні органи, освітні заклади і просто громадян); циклічний характер виробництва. Таким чином, можливості виробника стимулювати впровадження ІТ суттєво зменшилися, а роль споживача постійно зростає [1].

Однак при всій позитивності використання ІКТ в економічній та господарській діяльності сучасного суспільства виникають певні дисбаланси і протиріччя. Так, існуюча соціально-економічна нерівність між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються є причиною так званої «цифрової нерівності» і, отже, різних можливостей для прискорення економічного розвитку, отримання якісних інформаційних послуг та підвищення добробуту населення. У цих умовах ІКТ в країнах, що розвиваються не можуть надавати такого значного впливу ні на економічні системи та економічні відносини, ні на розвиток національного та міжнародного бізнесу, як це відбувається в розвинених країнах.

Ще однією проблемою є те, що розвинені країни домінують у світовому економічному та інформаційному просторі, отримуючи переваги та вигоди від цього. Зокрема, менш розвинені країни витісняються з зовнішнього і внутрішнього інформаційного ринку, проти них ведуться інформаційні війни, а розвинені країни інтенсивно використовують інформаційні ресурси інших країн [2].

Важливим показником електронного бізнесу є те, що він використовує представлену в електронному вигляді інформацію для виробництва доданої вартості, підвищення продуктивності і вдосконалення відносин між продавцем і споживачем. У сучасній МЕ лідерами є компанії, що займаються електронним бізнесом, тобто інформатизацією і виробництвом засобів інформатизації. Вони ж визначають клімат світової фінан-

сової системи. До них відносяться всесвітньо відомі глобальні американські фірми IBM (комп'ютери), Microsoft (програмні засоби), Intel (мікропроцесори), AT&T (телекомунікації), а також японська NT & T – Nippon Telegraph & Telephone (телекомунікації) та ін.

По мірі того, як ІКТ революціонізували ділове середовище, сама галузь піддавалася радикальним змінам. Серед них, насамперед, була поява нових фірм і нових видів бізнесу, нового електронного обладнання та електронних продуктів (нові покоління мобільних телефонів), нових ділових концепцій і нових організаційних стратегій, а також зрушення в моделях міжнародної торгівлі і конкуренції. Використовуючи трейдинг-сайти, компанії економлять до 70% витрат на обробку даних і близько 10% виробничих витрат [4].

Розвиток комп'ютерної індустрії і інформаційних послуг став головною передумовою інформатизації та сетеізації світового господарства. Аналіз практики реальних фірм, що працюють як on-line, так і off-line, показує дуже велику розмаїтість використовуваних ними методів і прийомів, які незважаючи на це спрацьовують і підвищують реальний дохід і прибуток. Істотним також є факт посилення світового інтегрування, тому законодавчі норми електронної торгівлі прагнуть до єдності базисних положень.

На даному етапі в міжнародному бізнесі інтенсивно розвиваються електронна комерція та електронний бізнес. Сформувалися нові умови для функціонування електронного бізнесу та виробництва інформаційного продукту в компаніях, що вимагають створення та реалізації програм чи проектів електронного бізнесу. Проект електронного бізнесу в компанії являє собою нову, електронну форму організації системи виробництва і управління – мережеве підприємство, яке окрім використання інформації та ІКТ повинно мати здатність набувати нові знання та вміння, створювати своє ноу-хау, використовуючи їх у господарській діяльності з метою розвитку інноваційності у виробництві та посилення своєї конкурентоспроможності [3].

Аналіз всіх змін в сучасному світовому господарстві, що відбуваються під впливом ІКТ, дозволив сформулювати висновок, що створення нових елементів продуктивних сил у вигляді ІКТ призвело до нових економічних відносин і до появи нових форм міжнародного бізнесу. Основою для такого висновку слугує фундаментальне положення про взаємодію рівня продуктивних сил з характером виробничих відносин. З'явилися нові елементи продуктивних сил у вигляді ІКТ, які стали впливати на економічні відносини, що змінюються під їх впливом, ре-

зультатом чого стала поява сучасних форм бізнесу, нових продуктів, нових відносин продавця з покупцем, нових конкурентних та бізнес-стратегій, відбулися зрушення в моделі міжнародної торгівлі та конкуренції, яка видозмінилася, набула інших форм (со-орpetition). З розвитком електронних грошей та електронної комерції змінилися роль і функціонування банків. З'явилися нові фінансові системи в мережі Інтернет: інтернет-банкінг, інтернет-трейдинг, інтернет-страхування.

Банківські послуги через Інтернет – найбільш динамічний сегмент електронної комерції. Мережа Інтернет здатна передавати реальну фінансову інформацію, виконуючи функції електронних платіжних систем, через які проводяться розрахунки між фінансовими, комерційними організаціями і користувачами мережі Інтернет. Змінюються організаційні засади функціонування не тільки в секторі послуг, а й у виробництві. Фактично електронна комерція являє собою інструмент процесу глобалізації, що сприяє більш швидкому, дешевому і ефективному здійсненню внутрішніх та зовнішніх операцій і транзакцій [6].

У зв'язку з впровадженням електронної комерції та електронного бізнесу в практику фірм, корпорацій і банків відбулися зміни в характері проведення комерційних і фінансових транзакцій, взаємин з партнерами і клієнтами, розробки і впровадження ділових стратегій, і у власне конкуренції.

Література: 1. Матюшенко І.Ю. Аутсорсинг як ефективний механізм розвитку сучасних ІТ-підприємств в світі й в Україні / Конкурентоспроможність: проблеми науки та практики 2009: Монографія. – Х.: ФОП Лібуркіна Л.М., ВД «ІНЖЕК», 2009. – С. 187-211; 2. Саліхова О.Б. Високі технології: дефініція та оцінка: монографія / О.Б.Саліхова, – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2008. – 290 с.; 3. Чухно А.А. Твори: у 3 т. / Т.2: Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика / НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т.Г.Шевченка, Наук.- дослід. фін. ін-т при М-ві фін. України. – К., 2006. – 512 с.; 4. Горбунова Н.Н. Использование аутсорсинга информационных услуг для получения конкурентных преимуществ / Н.Н. Горбунова // Аудит и финансовый анализ. – 2008, № 6. – С. 339-343; 4. International Association of Outsourcing Professionals – Режим доступу: <http://www.outsourcingprofessional.org>; 5. IT Ukraine Association – Режим доступу: <http://www.itukraine.org.ua>; 6. Новини інформаційного ринку: українська щоденна газета, 2007-2011. – Режим доступу: <http://www.ittimes.ua>.

Каплюх Я.О.

НАПРЯМИ ПОГЛИБЛЕННЯ ДВОСТОРОННЬОГО ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ І США

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.і.н., доц. Шамраєва В.М.*

З метою підвищення ефективності економічного співробітництва зі Сполученими Штатами, Україні слід спрямувати свої зусилля на вихід до якісно нового рівня розвитку в усіх сферах національної економіки, у першу чергу в інформаційній, яка сьогодні є визначальною з точки зору всесвітнього прогресу. Як слушно відзначає В.Онищенко, вітчизняна інноваційна система не може системно вписуватись у глобальну інноваційну систему, створену розвинутими країнами [1, с. 6]. У США стрімко відбувається процес інформатизації. В Україні ж питома вага п'ятого технологічного укладу, який включає інформатизацію, комп'ютеризацію, сучасні галузі електротехнічної промисловості, приладобудування, будівництво високотехнологічних приладів, не перевищує 5% [2, с. 4].

Сьогодні Україна здійснює кроки на шляху до поліпшення інформатизації своєї економіки і країни загалом. Сформовано державну політику інформатизації, тобто системно узгоджені концептуальні засади і принципи, які визначають функції, форми і зміст економічних, правових, організаційних та інших регламентованих чинним законодавством взаємовідносин між державою і суб'єктами та між окремими суб'єктами у сфері інформатизації [3, с. 26].

З метою підвищення ефективної реалізації програми інформатизації в Україні як складової інтенсифікації двостороннього економічного співробітництва між Україною і США необхідно реалізувати наступні принципи:

- необхідність заміни структури українського господарства, в якому домінує важка промисловість, на структуру, де переважатимуть наукомісткі галузі;

- визнання пріоритетності інформаційного сектору України зі створенням відповідної нової господарської інформаційної інфраструктури, яка стане найбільш вагомим чинником інвестиційної привабливості нашої країни;

- широке використання Україною світових надбань науки і техніки, зокрема переймання досвіду Сполучених Штатів;

– збільшення фінансування процесу інформатизації в Україні, у тому числі шляхом залучення іноземного, зокрема американського, капіталу.

З огляду на необхідність активізації співробітництва України зі США у торговій сфері перспективним вбачається формування більш ефективної структури вітчизняного експорту шляхом реалізації цільових програм у тих сферах і видах виробництва, в яких Україні притаманні найбільші конкурентні переваги, науково-технічні і технологічні здобутки (ракетно-космічна галузь, електрозварювальна техніка, авіа-, важке машинобудування, надтверді матеріали, штучні алмази, деякі рідкі земельні елементи тощо). З метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів, їх привабливості на американському ринку, необхідним є концентрація зусиль для удосконалення товарної структури українського експорту. Зокрема, потребує удосконалення структура експорту вітчизняної металургійної промисловості у напрямі розширення поставок високоякісних сталей.

З метою поглиблення розвитку торговельних відносин між Україною і Сполученими Штатами актуальним є здійснення наступних заходів:

- 1) поглиблення міжгалузевої економічної взаємодії, яка повинна стати механізмом збільшення спільних проєктів, а також обсягів американських капіталовкладень в українську економіку;
- 2) заміна механізмів застосування у взаємній українсько-американській торгівлі антидемпінгових компенсаційних і захисних заходів єдиними правилами в області конкуренції і субсидій;
- 3) поглиблення технічного співробітництва між державами у напрямі спрощення взаємних торговельних процедур;
- 4) створення надійної системи страхування взаємних торговельних ризиків;
- 5) налагодження тісного співробітництва між торговельно-економічними місіями України в США й українськими підприємствами, передусім, для швидкого одержання потрібної інформації; організація бізнес-місій представників американських ділових кіл до України.

Однією з пріоритетних складових поглиблення торгово-економічного співробітництва України і Сполучених Штатів вбачається узгодження механізмів торговельної діяльності країн з одночасним забезпеченням захисту вітчизняної продукції шляхом відпрацювання належної митної політики. Зокрема, необхідно забезпечити удосконалення вітчизняної системи експортного контролю із сприянням її ефективної взаємодії з відповідною системою Сполучених Штатів.

Одним з основних факторів поглиблення торгового співробітництва України і США виступає таке інвестиційне середовище в Україні, яке характеризується сприятливим інвестиційним кліматом. Для його розвитку в нашій країні слід керуватись мотивацією діяльності іноземного інвестора, розвивати мережу інфраструктурних елементів ринку, відповідну законодавчу базу, яка б відповідала міжнародним нормам і стандартам. Водночас необхідно відкинути розуміння сприятливого інвестиційного клімату як відмову України від державного суверенітету на користь інвестора.

Традиційно оцінка інвестиційного клімату здійснюється шляхом виведення інтегрального показника ризику і відповідним ранжуванням країн, визначаючи їх інвестиційний рейтинг. Як відзначає Н.Фаренюк, від оцінок рейтингових агенцій пропорційно залежать напрями капітальних вкладень [4, с. 138]. Факторами, які підвищуватимуть ступінь ефективності іноземних, зокрема американських інвестицій в українську економіку, на нашу думку, повинні бути наступні:

- орієнтація на довгостроковий характер іноземних інвестицій в економіку України, високий рівень реінвестування прибутку від цих інвестицій;

- високий ступінь використання сировини, комплектуючих, обладнання українського виробництва, орієнтація на раціональне використання сировинної бази України;

- зниження рівня імпортозалежності України, натомість сприяння розвитку експортного потенціалу нашої держави;

- сприяння технологічному та інноваційному розвитку України, впровадженню сучасних ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій.

Вирішити питання, пов'язані з удосконаленням залучення американських інвестицій в економіку України, допомогло б створення вичерпної бази даних для інвесторів зі Сполучених Штатів, яка б включала інформацію про об'єкти інвестування, правові умови інвестиційної діяльності в нашій державі.

З метою удосконалення інвестиційного співробітництва України і США органи державної влади на місцях можуть сприяти здійсненню непрямого економічного ефекту в областях і регіонах України шляхом аналізу їх стану і запровадження заходів для покращення в них інвестиційного клімату. Так, наприклад, зниження рівня імпортних мит для високотехнологічних американських товарів і послуг дасть змогу значною мірою здешевити створення виробництв багатьох видів технічно й

технологічно складної продукції з високою питомою вагою комплектуючих зі США.

У порівнянні з покращенням інвестиційного клімату, легалізація діяльності американського капіталу, вже вкладеного в українську економіку, є не менш актуальним завданням. Важливо зважати на альтернативу наданню кредитів Україні Сполученими Штатами, яка полягає в організації кампаній щодо повернення в нашу країну вивезеного капіталу, який за всіма оцінками у декілька разів перевищує весь обсяг іноземних позик. Це можна зробити, наприклад, шляхом заборони грошових вкладів українськими тіньовими структурами.

У контексті спільної участі України зі Сполученими Штатами у діяльності міжнародних економічних організацій варто зазначити необхідність спрямування стратегії зовнішньоекономічного співробітництва України у напрямі вироблення і застосування наукових засад для розвитку за сприяння США експортного потенціалу нашої держави, скорочення некритичного імпорту в Україну, реструктуризацію державного боргу, проведення дієвої бюджетної політики, заснованої на дослідженні здобутків та втрат, пов'язаних із виконанням зовнішньоекономічних зобов'язань нашої країни, здійснення ефективного валютного регулювання.

Доцільним вбачається розробка в Україні систематизації американських вимог з урахуванням пріоритетних складових вітчизняних національних інтересів і створення механізмів реалізації цих вимог на вищому державному рівні. Керуватись слід стратегічними перспективами розвитку Української держави як такої, що потребує якісної і постійної підтримки від ключових акторів міжнародних економічних відносин, серед яких США нині відіграють провідну роль. Без такого підходу перед нашою державою можуть постати додаткові проблеми, які стримуватимуть не тільки ефективну діяльність у світовому економічному просторі, а й внутрішній розвиток.

Таким чином, резюмуючи вищевикладене, можна констатувати, що оптимізація двостороннього економічного співробітництва України і Сполучених Штатів потребує системного підходу до комплексного вирішення проблеми поєднання заходів економічного, законодавчого, інформаційного, дипломатичного характеру. Довгострокові економічні відносини між цими країнами повинні ґрунтуватись на погодженні цілей, державних зобов'язань, засобів і форм співробітництва взаємодіючих сторін, підкріпленні декларативних характеристик конкретно-правовим оформленням економічних відносин між ними.

Література: 1. Онищенко В.П. Україна на світових ринках високотехнологічної продукції // *Зовнішня торгівля: право та економіка*. – 2007. – №1 (30). – С. 5-16.; 2. Ключев А. Тільки переведення на інноваційний режим є гарантією сталого розвитку держави // *Урядовий кур'єр*. – 2012. – №80. – 28 квітня. – С. 4.; 3. Кузьмін О.Є., Георгіаді Н.Г. Інформатизація економіки України на сучасному етапі // *Вісник академії економічних наук України*. – 2013. – №1. – С. 24-28.; 4. Фаренюк Н.В. Ринок державних цінних паперів як основа для створення фондового ринку в країнах з перехідною економікою // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 13 (ч. III), 20013. – С. 137-143.

УДК 004.738.5:339

Кисленко М.Д.
ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ В СИСТЕМІ
СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Ханова О.В.

Електронна торгівля зайняла свої позиції в системі світогосподарських взаємовідносин, сприяючи глобалізації економіки, підвищенню ефективності національних господарств та більш повному задоволенню потреб споживачів. Її використання для комерційних і адміністративних цілей вже набуло значного поширення у ряді важливих галузей економіки провідних країн світу. Зростає використання електронної торгівлі радикально трансформує міжнародну торгову практику, замінюючи традиційну торгівлю альтернативними електронними системами.

У працях вітчизняних і зарубіжних вчених, які досліджують розвиток міжнародних економічних відносин, знайшла відображення і проблема міжнародної електронної торгівлі. Серед дослідників, які зробили значний внесок у її вивчення і розвиток, слід виділити таких: Р. Клакота, С. Пун, П. Шуберт, Н. Меджибовська, Ю. Лисенко, В. Андрієнко, А. Мартовий та багато інших.

За останні 30-40 років взаємовідносини між споживачами та виробниками набули значних змін у бік індивідуалізації запитів споживачів. В умовах переходу від ери уніфікованого попиту до «ери якості» електронна торгівля стає одним з важливих засобів реалізації та підтримки таких змін у глобальному масштабі. Інфраструктурна база для розвитку електронної торгівлі склалася завдяки всесвітній мережі Інтернет – головного досягнення всесвітньої інформаційно-технологічної револю-

ції, що розгорнулася на стику минулого і нинішнього століть. За соціально-економічною природою Інтернет являє собою глобальне інформаційне співтовариство, не має власника і єдиного централізованого органу управління. Тенденція до глобалізації досягає в Інтернеті свого завершення: практично всі національні, регіональні та галузеві інформаційні системи прагнуть інтегруватися до його мережі [1].

Компанії в усьому світі бачать в Інтернеті великий комерційний потенціал і можливість переведення свого бізнесу на якісно новий рівень.

Конкуренція в новому тисячолітті виражається перш за все у напруженій боротьбі за клієнта. Для збереження конкурентних переваг підприємці переглядають традиційні підходи до ведення бізнесу. У зв'язку з цим вкрай важливим є освоєння Інтернет-технологій, що забезпечують взаємодію виробників з максимально широкою і платоспроможною аудиторією потенційних споживачів.

Інтернет надає найбільший потенціал для ведення електронного бізнесу в міжнародному масштабі і служить по суті основним фундаментом зростання «он-лайн» економіки.

Розвиток електронної торгівлі за допомогою мережі Інтернет підвищує ефективність і вносить суттєві зміни в організацію торгівлі товарами і особливо послугами. Традиційне управління витратами, що ґрунтується на аналізі засобів, які використовуються, все частіше поступається місцем управлінню відносинами з клієнтами. У цих умовах постачальники концентрують зусилля на збереженні клієнтів, пропонуючи їм додаткові послуги, і в той же час прагнуть краще пристосуватися до зникнення кордонів.

Враховуючи глобальні можливості Інтернету, електронний бізнес та всі його складові, в тому числі й електронна торгівля, виходять за рамки національних кордонів, стають міжнародними. Бурхливий розвиток Інтернет-технологій у поєднанні з інтенсивним розвитком міжнародних економічних відносин, що сприяють широкому поширенню електронної торгівлі, а також переваги використання Інтернету привертають все більше число учасників з різних країн, які прагнуть скористатися новими можливостями ведення бізнесу.

Отже, очевидним є той факт, що електронна торгівля може здійснюватися на різних рівнях: національному та інтернаціональному (міжнародному). Але на відміну від традиційної торгівлі в електронній складно виділити міжнародну і внутрішню, тому що у багатьох країнах не ведеться такий облік. Крім того, складно визначити географічне положення фірми, яка здійснює транзакції. За електронною адресою, а

саме за географічним доменом, що позначає приналежність до тієї або іншої країни, можна визначити учасника електронної торгівлі. Але домен не завжди збігається з географічним положенням сервера.

Очікується, що менш ніж через 10 років товарообіг електронної торгівлі випереджатиме традиційну торгівлю (рис. 1).

Рис. 1. Прогноз зростання традиційної та електронної торгівлі в 2010-2020 рр, млрд. дол. США

Складено за Goldman Sachs Research and International Data Corporation

У 2010 р. лідером електронної торгівлі стали США, на їх частку припадало 27% загальносвітового обсягу продажів. Обсяг роздрібних продажів США через Інтернет у 2010 р. склав близько 17 млрд. дол., що на 13% більше порівняно з 2009 р. Через те, що Інтернет володіє величезними потенціальними можливостями для формування зацікавленого мережевого суспільства комерційних організацій, існує можливість для створення мереж типу «бізнес-бізнес» (мережі, що забезпечують міжкорпоративний зв'язок), які дозволяють об'єднати всесвітні компанії, їх постачальників, клієнтів і стратегічних партнерів у єдину інформаційну систему, що забезпечує більш оперативний і більш простий спосіб спільного ведення бізнесу.

Електронна торгівля дає змогу вирівняти становище в міжнародному поділі праці. Причина цього полягає у такому: по-перше, інформація про національні і світові ринки, ціни, кон'юнктуру, різні тендери та конкурси, особливості попиту та пропозиції на ті чи інші товари, доступна в основному тільки великим міжнародним корпораціям з промисловорозвинених країн, стає все більш доступною всім, хто має доступ до Інтернету, незалежно від країни місцезнаходження, становища на рин-

ку, зв'язків та ін. По-друге, кожна фірма може розмістити інформацію про свій товар в Інтернеті, і ця інформація стане доступною всьому світу. Раніше на рекламу у всесвітньому масштабі потрібно було понести значні фінансові витрати. Таким чином, малі і середні фірми із країн, що розвиваються, отримують можливість виходу на світові ринки. Це може дещо похитнути ситуацію, що склалася, при якій у міжнародній торгівлі домінують компанії промислово розвинених країн, які зовсім необов'язково виробляють кращу продукцію за кращими цінами. Велика інформаційна «прозорість» ринків, ймовірно, буде сприяти більш справедливому географічному розподілу міжнародних економічних відносин.

Це має особливу актуальність для України. Час усе більш наполегливо вимагає перегляду участі нашої країни у сформованій системі міжнародного поділу праці, і поява електронної комерції може при певних обставинах сприяти більш адекватному залученню нашої країни у процеси міжнародного товарообміну.

Електронна торгівля є феноменом у розвитку світової економіки та еволюції міжнародних економічних відносин. Вона характеризується швидким кількісним (за вартісним обсягом) зростанням і все більш глибоким упровадженням в економічні структури розвинених країн та країн, що розвиваються.

Література: 1. Возний М.І. Міжнародна електронна торгівля. Проблеми та перспективи розвитку в Україні / М.І. Возний // Збірник наук. праць «Економічні науки». – 2011. – №7 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/22MET.pdf; 2. Паньков В.С. Электронная торговля в мировой экономике: опыт, императивы и возможности для России / В.С. Паньков, П.С. Ушанов // Экономика XXI века. – 2008, №8. – С. 79-106; 3. Лозикова А.Н. Internet-технологии в международном бизнесе / А.Н. Лозикова, Н.А. Чучко; под общ. ред. проф. В.И. Дубницкого. – Донецк: ДЭГИ, 2008. – 144 с; 4. Системи електронної комерції: створення, просунення і розвиток: монографія / О.М. Юдін, М.В. Макарова, Р.М. Лавренюк. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 201 с.

Клімова К А.

ІНТЕГРАЦІЙНІ УГРУПОВАННЯ ЄВРАЗІЇ ТА УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: к.е.н., професор Сідоров В.І.

З самого початку інтеграція на пострадянському просторі проходила з оглядкою на Європейський Союз. Саме на основі досвіду ЄС була сформульована поетапна стратегія інтеграції, закріплена в Договорі про економічний союз 1993 Аж до останнього часу в СНД створюються аналогі структури і механізмів, що добре зарекомендували себе в Європі. Так, Договір про створення союзної держави 1999 р. у чому повторює положення договорів про Європейське Співтовариство та Європейському Союзі. Однак найчастіше спроби використовувати досвід ЄС для інтегрування пострадянського простору обмежуються механічним копіюванням західних технологій [6, с. 16].

Інтеграція національних економік розвивається лише при досягненні досить високого рівня розвитку господарства (інтеграційної зрілості). До цього моменту будь-яка діяльність урядів з міждержавної інтеграції приречена на невдачу, оскільки не потрібна економічним операторам [2, с. 124].

Найпростішим показником ступеня інтеграції національних економік регіону є інтенсивність внутрішньорегіональної торгівлі. В ЄС її частка становить 60% від загальної зовнішньої торгівлі, в НАФТА – близько 50%, в СНД, АСЕАН і МЕРКОСУР – близько 20%, а в ряді «квазіінтеграційних» об'єднань слаборозвинених країн не досягає і 5%. Очевидно, що ступінь інтеграції національних економік обумовлюється структурою ВВП і товарообігу. Країни, що експортують сільськогосподарську продукцію, сировину та енергоресурси, на світовому ринку об'єктивно є конкурентами, а їхні товарні потоки орієнтовані на розвинені індустріальні країни. Навпаки, переважну частку взаємної торгівлі індустріальних країн становлять машини, механізми та інші готові продукти (у ЄС в 1995 р. – 74,7%). Більш того, товарні потоки між слаборозвиненими країнами не тягнуть за собою інтеграції національних економік, – обмін кокосів на банани, а нафти на ширвжиток не є інтеграцією, оскільки не породжує структурний взаємозалежності [5, с. 54].

Внутрішньорегіональний товарообіг країн СНД невеликий за обсягом. Більш того, протягом 90 -х рр.. його обсяг неухильно зменшувався (з 18,3% ВВП в 1990 р. до 2,4% в 1999 р.), а його товарна структура погі-

ршувалася. Національні відтворювальні процеси стають все менш взаємопов'язаними, а самі національні економіки – все більш відокремленими один від одного. З взаємного товарообігу вимиваються готові вироби, і зростає частка палива, металів та інших сировинних товарів. Так, з 1990 по 1997 рр.. частка машин і транспортних засобів впала з 32% до 18% (у ЄС – 43,8%), а виробів легкої промисловості – з 15% до 3,7%. Обваження структури товарообігу зменшує взаємодоповнюваність економік країн СНД, послаблює їх інтерес один до одного і часто робить їх суперниками на зовнішніх ринках [5, с. 46].

Необхідно відзначити, що тільки торгівля готовими продуктами може перерости в міжнародне виробниче кооперування, привести до розвитку торгівлі окремими деталями і компонентами і стимулювати інтеграцію національних економік. У сучасному світі торгівля деталями та компонентами зростає приголомшуючими темпами: 42,5 млрд. дол в 1985 р., 72,4 млрд. дол – в 1990 р., 142,7 млрд. дол в 1995 р. Переважна частина цих торговельних потоків лежить між розвиненими країнами і пов'язує їх щонайтіснішими виробничими узами. Низька і стабільно падаюча частка готових продуктів в товарообігу країн СНД не дає можливості запустити цей процес [5, с. 24].

Додатковим фактором дезінтеграції економічного простору СНД є прогресуюча диверсифікація національних моделей господарювання. Лише ринкові економіки здатні до взаємовигідній і стабільної інтеграції. Стабільність інтеграції ринкових економік забезпечується саме їх будівництвом знизу, за рахунок взаємовигідних зв'язків між економічними операторами. За аналогією з демократією можна говорити про *grassroots integration*. Інтеграція неринкових економік носить штучний характер і нестабільна за своєю природою. А інтеграція між ринковими і неринковими економіками неможлива в принципі – «в один віз впрягти неможна коня і трепетну лань». Близьку подібність економічних механізмів є однією з найважливіших передумов інтеграції національних економік [1, с. 136].

В даний час у ряді країн СНД (Росія, Грузія, Киргизія, Вірменія, Казахстан) перехід до ринкової економіки йде більш – менш інтенсивно, деякі (Україна, Молдавія, Азербайджан, Таджикистан) затягують проведення реформ, а Білорусія, Туркменія і Узбекистан відверто воліють неринковий шлях економічного розвитку. Зростаюча дивергенція моделей господарювання країн СНД робить нереальними всі спроби міждержавної інтеграції [1, с. 247].

Нарешті, важливою передумовою міждержавної інтеграції є порівнянність рівня розвитку національних економік. Значний розрив у рівні розвитку послаблює інтерес виробників з більш розвинених країн до ринку менш розвинених країн; зменшує можливості внутрішньогалузевої кооперації; стимулює протекціоністські тенденції в менш розвинених країнах. Якщо ж міждержавна інтеграції між різними за рівнем розвитку країнами все ж здійснюється, вона неминуче веде до уповільнення темпів зростання в більш розвинених країнах. У найменш розвиненій країні ЄС – Греції – ВВП на душу населення становить 56% від рівня найбільш розвинутої Данії. У СНД лише в Білорусії, Казахстані і Туркменії цей показник складає більше 50% від показника Росії. Хочеться вірити, що рано чи пізно у всіх країнах СНД абсолютний подушного доходу почне збільшуватися. Однак оскільки в найменш розвинених країнах СНД – у Середній Азії і частково в Закавказзі – темпи народжуваності істотно вище, ніж у Росії, Україні і навіть в Казахстані, диспропорції неминуче будуть наростати [1, с. 57].

Всі згадані негативні фактори особливо інтенсивно діють на початковому етапі міждержавної інтеграції, коли економічна вигода від неї малопомітна громадській думці. Саме тому на прапорі міждержавної інтеграції крім обіцянок майбутньої вигоди має бути присутня суспільно значуща ідея [7, с. 123].

Найважливішою передумовою міждержавної інтеграції є політична зрілість держав-учасниць, насамперед, – розвинена плюралістична демократія. По-перше, розвинена демократія створює механізми, підштовхують уряд до відкриття економіки та забезпечують протидію протекціоністським тенденціям. Тільки в демократичному суспільстві споживачі, які вітають збільшення конкуренції, здатні лобювати свої інтереси, так як вони є виборцями; і тільки в розвинутому демократичному суспільстві вплив споживачів на владні структури може стати порівнянним з впливом виробників.

По-друге, лише держава з розвинутою плюралістичною демократією є надійним і передбачуваним партнером. Ніхто не стане проводити реальні інтеграційні заходи з державою, в якій панує соціальна напруженість, періодично виливається у військові путчі або війни. Але навіть внутрішньо стабільна держава не може бути якісним партнером для міждержавної інтеграції, якщо в ній нерозвинене громадянське суспільство. Лише в умовах активної участі всіх груп населення можливе знайти баланс інтересів і тим самим гарантувати ефективність прийнятих в рамках інтеграційного угруповання рішень. Невипадково навколо

органів ЄС утворилася ціла мережа лобістських структур – більше 3 тис. постійних представництв ТНК, профспілок, некомерційних асоціацій, спілок підприємців та інших НУО. Відстоюючи свої групові інтереси, вони допомагають національним та наднаціональним структурам знаходити баланс інтересів і тим самим забезпечують стабільність ЄС, ефективність його діяльності та політичний консенсус [3, с. 140].

Загалом очевидно, що країни СНД не відповідають умовам, необхідним для інтегрування за зразком Європейського союзу. Вони не досягли економічного порогу інтеграційної зрілості; в них ще не склалися ключові для міждержавної інтеграції інститути плюралістичної демократії; їх суспільства та еліти не сформулювали широко розділяється ідеї, яка могла б ініціювати інтеграційні процеси. У подібних умовах як завгодно ретельне копіювання склалися в ЄС інститутів і механізмів не дасть ніякого ефекту. Економічні та політичні реалії пострадянського простору настільки сильно чинять опір привносимого європейськими технологіями інтеграції, що неефективність останніх очевидна. Всупереч безлічі угод економіки країн СНД розходяться все далі і далі, взаємозалежність зменшується, а фрагментація наростає. В осяжному майбутньому інтеграція СНД за зразком Європейського союзу представляється досить малоімовірною. Це, однак, не означає, що економічна інтеграція СНД не може йти в будь-яких інших формах. Бути може, більш адекватною моделлю була б НАФТА і будуватися на її основі Пан-американська зона вільної торгівлі [5, с. 57].

Основною цільовою причиною інтеграційного процесу є зростання якісного рівня організації компонентів предметів обміну між суб'єктами інтеграції, прискорення цього обміну [2, с. 38].

Отже, яким би різноманітним і суперечливим не було світовий простір, кожна держава має прагнути до інтеграції з ним. Глобалізація і перерозподіл ресурсів на наднаціональному рівні стають єдино вірним шляхом подальшого розвитку людства в умовах експоненціального зростання чисельності населення на планеті.

Література: 1. Астапов К. Формирование единого экономического пространства стран СНГ // Мировая экономика и международные отношения. – 2005, №1. – С. 289; 2. Бородин П. Торможение интеграции неплохо оплачивается. // Российская Федерация сегодня. – № 8. – 2005. – С. 132; 3. Голиков А. П., Казакова Н. А., Прав Ю. Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст: Учеб. пособие. – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.; 4. Голиков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И.: Под ред. А.П. Голикова. География мирового хозяй-

ства: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с.; 5. Косикова Л.С. Интеграционные проекты России на постсоветском пространстве: идеи и практика. Научный доклад. – М.: ИЭ РАН, 2008. – С. 62; 6. Лохматов. Е. Евразийское экономическое сообщество: этапы становления // Бюллетень иностранной коммерческой информации. – 24.12.2006 – С. 17; 7. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник для студентів економічних вузів і факультетів / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – 255 с.

***

УДК 339.924

КОТЕЛЕВСЬКИЙ І.І. ВПЛИВ ЄВРАЗЕС НА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЄВРАЗІЙСЬКОМУ РЕГІОНІ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Журавльов О.В.*

Інтеграція – це про це об'єднання країн з метою встановлення розширеного економічного простору, з вільним кругообігом товарів, послуг, інвестицій, капіталу та робочої сили. Головною метою дослідження є аналіз сучасного стану євразійської інтеграції, до задач якого буде входити:

- по-перше, відображення ситуації, яка склалася на сьогоднішній момент, та підсумок результатів котрих вдалося досягти.
- по-друге, вивчити тенденції та прогнози розвитку.

На сьогоднішній день євразійська інтеграція складається з двох частин, таких як євразійська інтеграція пострадянських країн та загальноконтинентальна євразійська інтеграція. Вони є тісно взаємно зв'язаними процесами. Інтеграційні процеси між окремими державами доповнюються континентальною інтеграцією [1]

Основою цієї інтеграції виступають більшою мірою країни учасниці СНД, зокрема Росія, яка є своєрідним центром цього процесу. Континентальні інтеграція пов'язана з зростаючими економічними та соціальними зв'язками між макрорегіонами. Також слід відмітити, що основу цих зв'язків є не міжурядове співробітництво, а економічна взаємодія на більш низьких рівнях, котра випереджає за своїм розвитком міжурядове співробітництво.

Важливим кроком стало створення ЄврАзЕС, Ці завдання успішно виконуються, що наближає євразійський регіон до створення спільного

ринку, за прикладом Європейського Союзу. Російський та казахстанський лідери неодноразово підкреслювали, що Євразійська інтеграція – не відродження господарських чи політичних інститутів, подібних Радянському Союзу, а добровільне об'єднання економічних потенціалів пострадянських держав з метою надання додаткового імпульсу їх розвитку.

Найбільш істотну роль, що сприяє продовженню Євразійської інтеграції в XXI столітті, грає той факт, що вона будується на нових універсальних принципах. Президент Казахстану Н.А. Назарбаєв найбільш повно сформулював принципи Євразійської інтеграції, які надалі переросли в теорію «прагматичного євразійства». Прагматичне євразійство у великій мірі звернено на механічний процес економічної інтеграції і багато в чому повторює досвід Європейського Союзу [3]

Прогнозуючи перспективи розвитку економічної інтеграції країн ЄврАзЕС, можна сказати, що в короткостроковому періоді на перший план виходить активізація країн ЄврАзЕС, завершення формування Митного Союзу та Єдиного економічного простору. На даний момент це основний напрямок формальної інтеграції країн ЄврАзЕС. За наявними оцінками, у результаті створення єдиної митної території, повного скасування тарифних і нетарифних обмежень у взаємній торгівлі, скасування митного контролю на внутрішніх кордонах митного союзу товарообіг між країнами-учасниками може зрости на 50-70%, обсяги зовнішньої торгівлі країн Співтовариства з третіми країнами – на 50%, податкові надходження до бюджетів країн Співтовариства – на 20-30%.

З урахуванням специфіки економіки пострадянських держав, до числа найбільш пріоритетних напрямків розвитку співпраці країн ЄврАзЕС слід віднести:

- Підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається через розвиток сучасних високотехнологічних виробництв у промисловості та агропромисловому комплексі;
- Енергетика – спільне освоєння гідроенергетичних ресурсів, поліпшення постачання електроенергії, вирішення проблеми раціонального водокористування, вихід на єдиний енергетичний баланс;
- Зближення фінансово-банківських систем;
- Розвиток науково-технічного співробітництва та інноваційне наповнення економіки;
- Спільне вирішення соціальних проблем. Особливо важливо вирішення питань, пов'язаних з трудовою міграцією – соціальний захист мігрантів, створення дієвої системи регулювання та контролю за мігра-

цією трудових ресурсів, вирішення проблем, пов'язаних зі сплатою мігрантами та їх роботодавцями податків;

– Розвиток агропромислового комплексу – узгодження сільськогосподарської політики держав ЄврАзЕС, формування єдиного продовольчого ринку країн Співтовариства [2].

З моменту створення Митного Союзу обсяги взаємної торгівлі Республіки Білорусь, Республіки Казахстан та Російської Федерації збільшилися з 47 млрд. дол. у 2010 році до 68,5 млрд. дол. у 2012 році, що становить близько 45% зростання [4].

У той самий час є проблеми, які заважають інтеграційним процесам в цьому регіоні. Згідно з самітами Вищого євразійської економічної ради у листопаді та грудні, однією з проблем є невизначеність у процесі євразійської інтеграції. Це пов'язано з різним розумінням самої суті цих інтеграційних процесів і, як наслідок, з відсутністю єдиного стратегічного бачення, сенсу цілей інтеграції на пострадянському просторі серед її учасників. Крім цього, до цих пір не в повній мірі доведені до логічного завершення два попередні етапи – Митний союз і Єдиний економічний простір.

Ще одна небезпека, яка впливає з протиріч між учасниками інтеграції, пов'язана з характером функціонування бюрократичних інститутів Митного Союзу і, зокрема, Євразійської Економічної Комісії. Адже працівники цієї структури, хоч і є формально незалежними від держав, громадянами яких вони є, але все-таки у своїй роботі орієнтуються на те, які тенденції панують в столицях трьох держав.

Слід також відмітити формальність інтеграційної діяльності. Формуються органи, структури, прописуються правила, але не вирішуються глобальні питання цієї інтеграції. Створюється єдиний економічний простір, незважаючи на те, що не закінчено формування ні зони вільної торгівлі, ні Митного союзу.

Розвиток також гальмується зростаючими інтересами окремих держав, наприклад, офіційний Мінськ хоче рівнодохідних цін на енергоносії, Казахстан хотів би доступу до російських трубопроводів. Це найголовніше, що служить мотивом для інтеграції Казахстану і Білорусії. Тому залишається велике питання, чи буде цей проект і далі ефективно розвертатися.

Попри все ЄврАзЕС постійно розвивається. Прикладом цьому є заява президентів Білорусі, Казахстану і Росії на саміті в Мінську про рішучість створити Євразійський економічний союз вже до 2015 року. Іншим найважливішим було прийняття рішень про розширення Мит-

ного союзу за рахунок приєднання Вірменії, Киргизстану і, в перспективі, Таджикистану.

У 2014 році головним завданням для євразійської інтеграції буде подолання внутрішніх протиріч, особливо – в економічній сфері. Білорусі, Казахстану і Росії слід спрямувати основні зусилля на узгодження своїх позицій і вироблення такої моделі інтеграції, яка буде дійсно взаємовигідною. Важливо, щоб в 2014 році всі країни, що входять в ядро інтеграційного утворення, відчули, що дивіденди від інтеграції перевершують витрати. Тільки на цій основі можна рухатися далі, в тому числі – до розширення Євразійського союзу.

У геополітичному плані 2014 рік буде відзначений диференціацією міжнародної обстановки на різних флангах євразійської інтеграції. Так, на західному напрямку слід очікувати подальшого протидії інтеграції з боку Європейського союзу.

З іншого боку, на східному і південному напрямку зовсім інша картина: там найпотужніші держави сприймають євразійську інтеграцію з ентузіазмом, демонструють готовність до співпраці. До цих країн відносяться Китай, Індія, Іран, В'єтнам, Південна Корея та інші країни.

Тому в 2014 році країнам ЄвразЕС необхідно докласти великих зусиль, щоб переконати західних партнерів у необхідності більш конструктивного підходу до взаємодії з майбутнім Євразійським економічним союзом. А з іншого боку, на сході і півдні необхідно робити максимально енергійні і рішучі кроки, не забуваючи про національні інтереси і необхідності узгодження позицій учасників євразійської інтеграції.

Література: 1. Винокуров Є.Ю., Лібман О. М. *Евразийская континентальная интеграция* – СПб, 2012. – с. 224; 2. Турекулова Д.М. *Экономика и современный менеджмент: теория и практика*, №9(29) *сборник статей по материалам XXIX международной заочной научно-практической конференции*. – Новосибирск: Изд. «СибАК», 2013. – 186 с.; 3. Кюфнер Ю. «Евразийство – один в поле не воин». – М., 2013. // http://eurasia.org/2013/07/14/kofner_eurasianism/ 4. <http://www.eurasiancommission.org/> – *Объёмы взаимной торговли Республики Беларусь, Республики Казахстан и Российской Федерации*

Кошелева Х.Є.
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гончаренко Н.І.

Теоретичні основи аналізу міжнародних інтеграційних процесів були закладені в роботах де Бірса (1941), Вінера та Байє (1950), які сформулювали теорію митних союзів. Найбільш повне її обґрунтування зробив Вінер у праці «Питання митного союзу» [1].

Слід зазначити, що до проблематики митних союзів зверталися також основоположники сучасної економічної науки. А. Сміт, Д. Рікардо, Мак Куллох, аналізуючи Месенську угоду 1703 року між Англією та Португалією про взаємні торговельні преференції, оцінили її як таку, що підриває основи вільної торгівлі [2]. Загалом у 1818–1924 рр. було засновано 16 митних союзів. Їх різноманітні аспекти розглядали Ліст (1885), Грегори (1921), Габерлер (1936), Джонсон, Купер, Массел (1965), О'брайєн (1976) та ін [2]. Завважимо, що роботи з теорії митних союзів, починаючи з 50-х років XX ст., були тісно пов'язані з міжнародною економічною інтеграцією.

Економічна інтеграція – процес зближення та взаємоприспосовування окремих національних господарств [13].

Міжнародна економічна інтеграція – процес зближення, взаємопереплетення, зрощування національних економік і формування цілісного регіонального (міжнародного) господарського комплексу [15]. Забезпечується концентрацією та переплетенням капіталів, проведенням узгодженої міждержавної економічної політики [12].

Процес економічної інтеграції відбувається тоді, коли дві або більше країн об'єднуються для створення широкого економічного простору. Країни укладають інтеграційні угоди, сподіваючись на економічний вигравш, хоча також можуть мати політичні та інші цілі.

Існують декілька визначень інтеграції, що сформулювали різні наукові школи сучасної економічної думки, а саме: ринкова, ринково-інституційна, структурна (структуралістська) [15].

Суть концепції ринкової школи полягає в тому, що в інтегрованому господарському просторі повинні виконуватись такі самі умови для руху факторів виробництва, що і в національній ринковій системі. В єдиному господарському просторі декількох країн забезпечується конкуренція і

повна свобода для дії ринкових сил. Міжнародна економічна інтеграція в такому разі вважається тим глибшою, чим вільнішою є дія ринкових сил та чим меншим є регулюючий вплив держави.

Інший напрям сучасного неолібералізму отримав назву ринково-інституціонального [3]. Його представники намагаються знайти компроміс між ринковими та державними регулятивними механізмами міжнародної економічної інтеграції.

На думку представників цієї школи, інтеграція є втіленням певної єдності економічних та політико-правових аспектів. На відміну від представників ринкової школи, інституціоналісти визнають, що інтеграція національних господарств не може бути досягнута одними лише ринковими методами. Б. Балаша вбачає початок інтеграції в акціях урядів, які усувають дискримінацію [3].

У словнику Європейського Союзу сказано, що негативна інтеграція передбачає подолання перешкод на шляху вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили, тобто сприяє утворенню спільного ринку. Як така, негативна інтеграція також використовується для дослідження змін у політиці уряду, яка лібералізує діяльність ринкових сил з метою економічної інтеграції [14].

Але одного процесу негативної інтеграції недостатньо для утворення спільного ринку. Реальна економіка управляється за допомогою широкого кола правил, норм та інших інструментів урядової політики, які у сукупності створюють суттєву перешкоду міжнародній економічній інтеграції [4].

Таким чином, ринково-інституційна школа робить акцент на заходах, спрямованих на усунення дискримінації у взаємному співробітництві та відновлення в переважних правах ринкового механізму регулювання економічних процесів, і передбачає мінімальне державне втручання у сферу міжнародної господарської інтеграції.

Для представників структурної школи справжня інтеграція можлива лише на стадії економічного союзу, коли відбувається взаємопроникнення національних господарств, що є невід'ємною частиною процесу зміни їх структури, який є невідворотним.

Головною проблемою регіональної інтеграції, на думку представників цієї школи, є визначення оптимального співвідношення національних програм господарської політики із забезпеченням вигод, що є наслідком міжнародного співробітництва [5].

У рамках існуючих наукових шкіл виникли й альтернативні концепції міжнародної економічної інтеграції.

Із багато швидкісною інтеграцією кореспондується теорія концентричних кіл [6]. За цією концепцією формується високо інтегроване ядро країн, які складають перше коло, а друге коло створюють менш інтегровані країни. Ця концепція часто пов'язується з наступним (2004 р.) великим розширенням ЄС. Подібні процеси можуть відбуватися також у зв'язку з проголошеними адміністрацією США планами створення в майбутньому Всеамериканської зони вільної торгівлі, яка б об'єднувала північ і південь континенту.

Концепція гнучкої геометрії чи селективної інтеграції надає можливість членам об'єднання та третім країнам, залежно від політичних та економічних обставин, брати участь лише в окремих інтеграційних заходах. На такій основі країни Центральної і Східної Європи співпрацюють з Європейським інвестиційним банком, розвивається кооперація між Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ) та ЄС тощо.

Близькою до попередньої є концепція часткового членства, яка не вимагає від учасників беззастережної участі у всеохоплюючій інтеграції. Цей підхід передбачав можливість участі країн в окремих сферах, як-то спільна зовнішня чи оборонна політика. Зазначена концепція перегукується з популярною в першій половині 50-х років XX ст. теорією секторальної інтеграції М. Шумана, за ініціативи якого було створено Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВУС) та Євратом, які пізніше приєдналися до Європейської економічної спільноти [7].

Використовуються два основні методи здійснення всіх типів міжнародної економічної інтеграції. За першим методом інтеграція розпочинається, розвивається і поглиблюється адміністративними заходами та акціями. Другий метод ґрунтується на принципах лібералізації економіки та зовнішньої торгівлі, яка лімітує адміністративні заходи на основі багатосторонньої угоди і забезпечує вільний обмін товарами між країнами у великому ринковому просторі згідно з вимогами закону попиту та пропозиції [15].

Відповідно до свого внутрішнього змісту та інструментарію, перший метод дістав назву інституціонального, а другий – функціонального [8].

Інтеграційні методи вимагають гармонізації, координації та уніфікації економічної і соціальної політики [9]. Вони притаманні насамперед регіональним формам міжнародної економічної інтеграції [10].

Координація означає добровільне узгодження тих чи тих сфер економічної політики. Уніфікація здійснюється на вищих рівнях економічної інтеграції. Зокрема, в Європейському Союзі сьогодні вона охоплює монетарну політику.

Слід підкреслити, що в реальній інтеграційній практиці взаємодіють і переплітаються обидва зазначені методи та відповідні інструменти. Їх співвідношення залежить від форми (стану) інтеграції та регіону, в якому відбуваються інтеграційні процеси.

Вироблений теорією і практикою інструментарій та методи інтеграційної взаємодії спрямовуються на максимізацію ефекту від взаємного поділу і кооперації праці.

Загальний інтегральний ефект міжнародної економічної інтеграції – це сукупність різноманітних ефектів у довготривалому періоді. Крім переваг, пов'язаних із врегулюванням торгових балансів, країни отримують вигоди від спеціалізації, економії на масштабах та зростанні добробуту [11].

Таким чином, міжнародна економічна інтеграція на сучасному етапі є всезростаючим фактором світового господарства. Зогляду на це вигоди, які отримує національна економіка від участі в інтеграційних процесах, а також втрати, яких вона може зазнати, слід враховувати, розробляючи і реалізуючи зовнішньоекономічну політику країни.

Література: 1. J. Viner. *The Customs Union Issue* / J. Viner. – New York, 1950; 2. P. Robson. *The Economics of international Integration* / P. Robson. – London, 1987. – P. 5; 3. B. Balassa. *The Theory of Economic Integration* / B. Balassa. – p. 2; 4. *The European Union. Handbook.* – 1996. – P. 112; 5. P. Streeten *Economic Integration. Aspects and Problems. Second Revised and Enlarged Edition*/P. Streeten. – Leyden, 1964. – P. 16–17; 6. *International Economic Integration.* – Heidelberg, 1995. – P. 53–54; 7. P. Streeten *Economic Integration.* – p. 12; 8. *Economic Integration. Theoretical Assumptions and Consequences of European Integration.* – New Jersey, 1959. – P. 84; 9. P. Robson. *The Economics of International Integration* / P. Robson.– P. 57; 10. *International Economic Integration.* – Heidelberg, 1995. – P. 51; 11. M.N. Jovanovic. *International Economic Integration. Limits and Prospects* / M.N. Jovanic. – London and New York, 1998. – P. 343; 12. География мирового хозяйства: уч. пособ. для высш. уч. завед. / А.П. Голиков, Ю.П. Грицак, Н.А. Казакова, В.И. Сидоров. – Киев, 2008; 13. А.П. Голиков. *Международные экономические термины: справочник-словарь* /А.П. Голиков, П.А. Черномаз. – Киев, 2008; 14. *Європейський Союз: словник-довідник* / [ред.-упоряд. М. Марченко]. – 2-ге вид. – К.: К.І.С., 2006. – 138 с.; 15. А.С. Філіпченко. *Міжнародні економічні відносини: теорія: підручник. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл.* / А.С. Філіпенко. – Київ: Либідь, 2008. – 408 с.

Литвинов В.О.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О.А.

У сучасному світі прогресивні технології відіграють ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності економіки, а їхня розробка становить основу інтелектуального капіталу, який значною мірою впливає на розвиток суспільства майбутнього.

Зазначена проблема набуває ще більшої актуальності сьогодні, коли за умов зменшення запасів органічного палива і природних ресурсів відбувається прискорення процесів світової економічної глобалізації з такими їхніми негативними наслідками, як втрата національної ідентичності для низки слабкорозвинених країн, занепад їхніх національних економік, збільшення нерівності між супербагатством меншості і супербідністю більшості населення планети, загострення суспільних і міжетнічних відносин, людство перебуває в очікуванні нового напрямку розвитку, в основу якого покладено нову економіку, що ґрунтується на прогресивних технологіях та інтелектуальному капіталі.

Сьогоднішній тип суспільства називають інформаційним. Ця назва виникла не випадково, а тому що інформація в глобалізованому світі є одним з основних елементів торгівлі. Також традиційно власність вважають одним із центральних для економіки явищ. Цілком природно, що в інформаційній економіці ключове значення має характер власності на інформацію. Тому таку власність називають інтелектуальною, що вказує на її походження. А саме – на розумову діяльність людини.

Фактично, інтелектуальна власність – це власність на інформацію. Юридичним терміном «інтелектуальна власність» позначають низку правових інструментів захисту інформації від її незаконного розповсюдження та використання.

Проблематика інтелектуальної власності сьогодні активно розглядається в юридичному та практичному аспектах, проте економічний її аналіз є фрагментарним, хоча увага до цього питання постійно зростає.

Інтелектуальна власність поєднує в собі чотири основні інструменти – це авторські та суміжні права, патенти, торговельні марки, а також правовий захист комерційної інформації [1].

Основною складовою інтелектуальної власності є її носій – людина, її потенціал, який проявляється в розумових характеристиках, в розвит-

ку її здібностей, набутті знань та навичок до творчого мислення. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження інтелектуальної власності через результат творчої активності, зокрема її кінцевого результату – інтелектуального потенціалу та інтелектуального капіталу.

Здебільшого саме поняття «потенціал» використовується як синонім поняття «ресурси». Потенціал часто є інтелектуальною мірою оцінки можливостей тієї чи іншої людини (колективу) реалізувати свої здібності зараз чи в майбутньому [2].

Цесі глобалізації пріоритет у тих чи інших галузях надається не компаніям з багатими сировинними ресурсами, а компаніям, що володіють сукупністю інтелектуальних продуктів, інтелектуальним капіталом. У свою чергу, сукупність інтелектуальних продуктів, що складаються з винаходів, корисних моделей, раціоналізаторських пропозицій, специфічних баз знань та даних комп'ютерних програм, інших інтелектуальних об'єктів, а також менеджерського досвіду і організаційних можливостей окремих людей, які можна використати для отримання зиску, становить інтелектуальний капітал організації [2].

У сучасній економіці інтелектуальний капітал відіграє домінуючу роль і є важливою компонентою, яка визначає ринкову вартість компанії і проявляється у здатності колективу генерувати нові ідеї, впроваджувати інновації, максимально використовувати внутрішні ресурси і в такий спосіб зміцнювати і утримувати конкурентні позиції підприємства.

Не можна забувати, що за умов глобального розвитку інструменти досягнення цілей економічної політики національними урядами включають: раціоналізацію втручання в ринок та виробництво у місцях, де він не функціонує, регулювання підтримки інституційних та інфраструктурних вимог для ефективної конкурентоспроможності, зменшення асиметричності інформації, популяризацію підприємництва, розвиток фінансових ринків, лібералізацію ринку робочої сили, більшу свободу в торгівлі, розвиток ресурсів людського капіталу у масштабі, що задовольняє потреби в ліквідації відставання в розвитку наукомісткої економіки, створюючи інвестиційний клімат для кращого її освоєння, сприйняття інформаційно-комунікаційних технологій та стимування розвитку інституційного середовища. Усі вищеперераховані втручання повинні бути систематизованими та цілісними за своєю суттю. Для досягнення цього необхідно включити їх у загальне бачення економічного розвитку, що реалізується через продуктивно орієнтовану стратегію, економічно виправдану та соціально прийнятну соціальну нерівність та розвиток інтелектуального капіталу. Ця тривимірна стратегія повинна

брати до уваги дуалістичну природу сучасної економіки, її подвійний дуалізм стосується як матеріальної, так і нормативно-правової сфери.

Дуалізм реальної сфери виражається кооперацією, економікою, що ґрунтується на традиційних технологіях та управлінні, а також новою економікою, що ґрунтується на інформаційних технологіях та інтелектуальному капіталі. Подекуди дуалізм законодавчої сфери пов'язаний із співіснуванням ліберальної ринкової економіки та управлінням [3].

Теорія інтелектуальної власності ставить питання про нове розуміння освіти, культури та інших галузей соціальної сфери, зокрема з огляду на їх ресурсне забезпечення. Освіту слід розглядати як основний чинник інтелектуальної власності, що призводить до економічного зростання через чинник підвищення продуктивності праці. Інтелектуальна власність – це, по суті, набуті творчі здібності, що виступають як засіб і реалізуються через працю. Враховуючи це, є думка, що інтелектуальна власність є основою для реалізації трудових послуг через якість людських здібностей, що беруть участь у виробництві людського капіталу [1].

Підсумовуючи вищесказане, можна визначити, що суб'єктом інтелектуальної власності є людина, а об'єктом – інтелектуальний капітал, який є продуктом інтелектуальної та творчої діяльності.

Інтелектуальна власність, як вже зазначалось вище, має свої методи виникнення (творчий, інтелектуальний), свій вік (морально старіє), і найголовніше – можливість приносити своєму власнику дохід.

Всесвітня організація інтелектуальної власності рекомендує такий розподіл об'єктів інтелектуальної власності:

- об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки);
- об'єкти авторського та суміжного права (друковані літературні твори, усні твори – виступи, лекції, комп'ютерні програми, бази даних, музичні, аудіовізуальні, сценічні твори);
- драматичні та хореографічні твори, твори образотворчого мистецтва, архітектури, фотографічні твори, ливарство, графічні твори, збірники фольклору, енциклопедії та антології, тексти перекладів, твори в електронному вигляді.

Окремо слід виділити нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Це – наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції, комерційні таємниці, інжиніринг, топографії інтегральних схем, сорти рослин, породи тварин, технічна документація, технологічні регламенти, результати наукових досліджень, електронні версії комп'ютерних файлів тощо [4].

Важливо звернути увагу на форми та способи захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності, які повинні містити:

- прийняття законів, що передбачають використання сильних стримувальних кримінальних санкцій;
- надання правоохоронним органам повноважень на проведення необхідних заходів з виявлення порушень і конфіскації незаконної продукції, а також обладнання, на якому вона виготовлена;
- представлення суду повноважень на спрощення підтвердження авторських та суміжних прав для прискорення судочинства, заборону незаконної діяльності; прийняття рішень про конфіскацію та знищення цих товарів або передачу їх правовласнику.

Постіндустріальна економіка з часом оцінюватиме інтелектуальний капітал значно вище ніж ресурси, втілені у фізичний капітал у вигляді промислового, торговельного, банківського чи фінансового капіталу, оскільки інтелектуальний капітал в умовах глобалізації отримує мотивацію для самозростання.

Література: 1. Марцин В.С. *Інтелектуальна власність, її економічний зміст та соціальна спрямованість* / В.С. Марцин // *Економіка та держава*. – 2010. – №8. – С. 4–7; 2. Просвірина І.І. *Інтелектуальний капітал і інтелектуальні активи компанії* / І.І. Просвірина // *Економіка і управління*, 2006, №1. – С. 94–98; 3. Жаров В.О. *Захист прав інтелектуальної власності в Україні: Навч. посіб.* / В.О. Жаров. – К.: ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2002. – 388 с.; 4. Конвенція, учреждающая Всемирную организацию интеллектуальной собственности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurolawco.ru/law/stockholm.html>.

УДК 339.92+334.723+334.726

Макаров А.В.

ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ ТА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Журавльов О.В.*

Поява та подальший розвиток транснаціональних корпорацій сильно вплинули на світову економіку окремих держав і розвиток міжнародних економічних відносин.

У багатьох країнах вони співпрацюють навіть з урядами та представниками бізнесу. Найчастіше це відбувається з причини низького рівня соціально-економічного розвитку регіону або через економічну кризу. ТНК можуть допомагати у розвитку видобувних галузей, а іноді створюються філії або дочірні компанії в сфері обробної промисловості. Користуючись важким становищем країни, на її територію переносять найбільш складні виробництва, а також екологічно небезпечні виробництва, які можуть завдати шкоди навколишньому середовищу.

Все більше беручи участь у народному господарстві країн, що розвиваються, транснаціональні корпорації займають лідируюче положення в деяких дуже важливих галузях. Крім того, ТНК залучають до сфери своєї діяльності місцеві компанії, в основному малі та середні. Вони стають залежними від великої компанії. Але все ж це може добре позначитися на економіці країни, що розвивається. ТНК сприяють розвитку тих галузей економіки, які пов'язані з їх діяльністю, можуть змінити структуру народного господарства і розширити участь цієї держави в міжнародних економічних відносинах.

Але транснаціональні корпорації впливають і на розвинені країни. У тому випадку, коли іноземна компанія починає надавати значний вплив на економіку країни, вона, природно, починає втручатися в макроекономічні процеси, що породжує суперечності між інтересами ТНК та інтересами даної держави.

Транснаціональні корпорації впливають на світову економіку в цілому. Вони займають панівне становище в ряді галузей як в окремих країнах, регіонах, так і в світовій економіці в цілому. І це не тільки у виробництві, але і в торгівлі. ТНК інвестують кошти в економіку різних країн: вони розвивають на їх території свої підприємства і сприяють розвитку інших галузей [2].

Міжнародні корпорації багато критикували: за те, що вони експлуатують економіку країн, що розвиваються, наві'язують їм не вигідну для них політику, переносять туди самі шкідливі виробництва, за те, що вони завдають шкоди і своїй країні, переносячи виробництво в інші країни світу і тим самим позбавляючи жителів своєї країни робочих місць.

Але діяльність транснаціональних корпорацій не можна оцінювати тільки з гіршого боку. ТНК сприяють міжнародному поділу праці, виробництва та розвитку науки і техніки. Незважаючи на те що заробітна плата у філіях компанії нижче, ніж у країні базування, вона все одно часто досить висока для країн, що розвиваються, і, крім того, такі великі компанії надають своїм співробітникам певні соціальні гарантії. Ча-

сом слабо розвинені країни самі відкривають свої ринки для великих міжнародних компаній, усвідомлюючи їх переваги.

Діяльність транснаціональних корпорацій пов'язана з інтересами їхніх держав. Кожна країна прагне зробити життя своїх громадян якнайкращим і при цьому зберегти національні особливості. Країни взаємодіють у ході досягнення цілей державного розвитку, і таким чином здійснюються міжнародні відносини. Природно, що у них виникають розбіжності з приводу паливних, сировинних і трудових ресурсів, а також відбувається боротьба за нові ринки збуту [3].

Інтереси транснаціональних корпорацій та країн, на території яких вони базуються, як правило, збігаються. Транснаціональні корпорації дозволяють своїй державі отримувати доступ до ресурсів інших країн. До того ж продукція, вироблена за кордоном, не буде обкладатися митами з боку держави, де ця продукція була виготовлена.

ТНК забезпечують вплив своєї держави на економіку інших країн. Раніше контроль здійснювався над колоніальними країнами або над вільними за допомогою тиску на їх уряди. Тепер же навіть за умови політичної незалежності деякі держави за допомогою своїх великих міжнародних корпорацій можуть зберігати економічне панування. Вигода таких держав очевидна, і тому вони надають найбільш впливовим корпораціям свою політичну підтримку.

Як видно з усього вищесказаного, економічне і політичне значення транснаціональних корпорацій дуже велике. Вони допомагають розвивати взаєморозуміння, довірчі відносини з країнами-партнерами, посилювати економічний вплив на світове господарство. Таким чином, держава повинна в певній мірі допомагати розвитку своїх ТНК, що актуально в даний момент і для України, яка прагне зміцнити своє становище в МЄВ [1].

Грошові авуари ТНК рекордно високі, однак вони все ще не вилилися в стійке зростання інвестицій. Нинішній надлишок ліквідності може сприяти зростанню ПІ в майбутньому. ТНК як і раніше не квапляться інвестувати рекордно високі авуари.

У 2012 році економічна діяльність іноземних філій зросла за всіма показниками міжнародного виробництва (табл. 1). Обсяг міжнародного виробництва транснаціональних корпорацій (ТНК) збільшився, однак вони як і раніше утримуються від інвестування своїх рекордно високих грошових авуарів. У цьому році в іноземних філіях було зайнято приблизно 69 млн. чоловік, які забезпечили обсяг продажів у розмірі 28 трлн. дол і додану вартість у 7 трлн. доларів, що приблизно на 9% бі-

льше, ніж у 2012 році. Дані щорічного обстеження 100 найбільших ТНК, підготовленого ЮНКТАД, відбивають загальну підвищувальну тенденцію у сфері міжнародного виробництва: обсяги зарубіжних продажів цих фірм і чисельність працівників за кордоном зростає значно швидше, ніж у країнах їх базування. Незважаючи на поступове зростання міжнародного виробництва ТНК, їх рекордно високі рівні грошових авуарів поки не вилилися в стійке зростання обсягу інвестицій. За оцінками ЮНКТАД, рівень грошових авуарів досяг більше 5 трлн. доларів, включаючи нерозподілений прибуток зарубіжних філій.

Таблиця 1

Окремі показники ППІ та міжнародного виробництва, 1990-2012 роки
(вартісний обсяг у поточних цінах, у млрд. доларів)

Показник	1990	2005–2007 (середній докризовий показник)	2010	2011	2012
Приплив ППІ	207	1473	1198	1309	1524
Вивіз ППІ	241	1501	1175	1451	1694
Об'єм ввезених ППІ	2081	14588	18041	19907	20438
Об'єм вивезених ППІ	2093	15812	19326	20865	21168
Доходи від ввезених ППІ	75	1020	960	1178	1359
Прибутковість ввезених ППІ	4,2	7,3	5,6	6,3	7,1
Доходи від вивезених ППІ	122	1100	1049	1278	1470
Прибутковість вивезених ППІ	6,1	7,2	5,6	6,4	7,3
Обсяг продажів заруб. філій	5102	20656	23866	25622	27877
Світовий ВВП	22206	50411	57920	63075	69660

Джерело: UNCTAD, World Investment Report 2013 [4]

Дані по 100 найбільшим ТНК говорять про те, що під час глобальної фінансової кризи вони скорочували капітальні витрати на виробничі активи і придбання (особливо за кордоном), роблячи вибір на користь нарощування власних коштів. У 2011 році обсяг грошових коштів тільки цих 100 фірм досяг рекордно високого рівня: 1,03 трлн. доларів, з яких, за оцінками, 166 млрд. доларів перевищили прогнозований обсяг, тобто виявилися вище того рівня, який передбачався виходячи із середнього докризового рівня грошових авуарів. Хоча останні дані показують, що капітальні витрати ТНК на виробничі активи і придбання ростуть (їх зростання в 2012 році склало 12%), додаткові грошові кошти, якими вони володіють (приблизно 105 млрд. у 2012 році), все ще цілком не розміщені. Повторне виникнення нестабільності на міжнародних фінансових ринках буде і далі сприяти нарощуванню ліквідних коштів та їх використання на інші цілі – виплату дивідендів або зниження рі-

вня заборгованості. Проте у міру поліпшення умов нинішній надлишок ліквідності може в майбутньому вилитися в зростання ПП. Якщо будувати інвестиційні прогнози по 100 найбільшим ТНК, розмір капіталу, який може бути розміщений у вигляді інвестицій, становить 500 млрд. доларів, тобто близько однієї третини глобальних потоків ПП.

Сьогодні ТНК контролюють 80% промислового виробництва, особливо з високою доданою вартістю. Також більше 60% зовнішньої світової торгівлі, що з легкістю їм дозволяє робити їх розгалужена сітка філій та асоційованих компаній. А найголовніше те, що ТНК контролюють 92% світових потоків ПП.

Майже всі найбільші ТНК по національній приналежності відносяться до «тріади» – трьох економічних центрів нашої планети: США, ЄС та Японії.

В останні роки активно розвивають свою діяльність на світовому ринку транснаціональні корпорації нових індустріальних країн. Галузева структура ТНК диверсифікована: 60% міжнародних компаній зайняті в сфері виробництва (вони спеціалізуються насамперед на електроніці, автомобілебудуванні, хімічній і фармацевтичній промисловості), 37% – у сфері послуг і 3% – у добувній промисловості та сільському господарстві.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна сказати, що вплив транснаціональних корпорацій на світовий економіку має комплексний характер, він не завжди позитивний для приймаючої сторони, але саме ТНК змушують міжнародні ринки товарів, послуг, праці та капіталу, а у сукупності міжнародні економічні відносини, розвиватися та пристосовуватись до стандартів сьогодення.

Література: 1. Градобитова Л.Д. Транснациональные корпорации в современных международных экономических отношениях: учебное пособие / Л.Д. Градобитова, Т.М. Исаченко. М.: Анкил, 2009. – 319 с.; 2. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Логвінова Н.С. та ін. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності. 2-ге вид. перероб. та доп. Навч. посіб. / За ред. Якубовського С.О., Козака Ю.Г., Логвінової Н.С. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 472 с.; 3. Better Business. Multinationals and Decent Work // World of Work. – 2008, N 62, April. – P. 4; 4. World Investment Report 2013: Transnational Corporations and Infrastructure Challenge. UNCTAD. – <http://www.unctad.org>

Медовая А.В.

ВЛИЯНИЕ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА СОСТОЯНИЕ СОВРЕМЕННОГО РЫНКА ТРУДА В УКРАИНЕ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: проф., к.э.н. Сидоров В.И.*

Одной из важнейших составляющих глобализации обоснованно считается международная трудовая миграция. Одно из главных мест этому процессу отводится неслучайно: на протяжении всей экономической истории передвижение трудовых ресурсов играло объединяющую, интегрирующую и интернационализирующую роль.

На сегодняшний день, в эпоху глобализации, основным следствием которой является мировое разделение труда, миграция и концентрация в масштабах всей планеты капитала и рабочей силы, ежегодно миллионы людей выходят на рынок труда в странах, где рабочие места создаются недостаточно быстрыми темпами. В развитых регионах наблюдается процесс старения населения и отмечается явный дефицит рабочей силы во многих отраслях экономики, для компенсации которого требуется новая рабочая сила. Помимо этого, действуют другие демографические факторы, которые усугубляют миграционный процесс, среди них – постоянно растущее экономическое неравенство между странами, а иногда даже между регионами одного государства, использование новых технологий, которые облегчают получение информации, необходимой для доступа на глобальный рынок труда [1].

Миграционные процессы послужили основой формирования мирового рынка рабочей силы. По оценкам, в начале XXI в. в мире свыше 180 млн. чел. постоянно находились за пределами своих стран. Наибольшее количество иммигрантов ежегодно принимали США (около 1 млн. чел.), Германия (свыше 800 тыс.) и Россия (свыше 600 тыс.) В результате общее число иностранных работников в США составляло более 7 млн., в Западной Европе – свыше 6,5 млн. чел. Характерно, что в отдельных странах численность иммигрантов настолько велика, что их отток мог бы стать причиной развала национальной экономики [2].

Трудовая миграция населения достаточно давно является объектом исследования учёных и очевидно, что необходимо обозначить определение данного термина. Миграция – перемещение физических лиц, распространенное в мире как сложный социальный феномен, имеет объективные предпосылки и носит закономерный характер [3].

Стоит также выделить, ссылаясь на причины и согласно классификации ООН, основные формы миграции: 1) миграция с целью образования; 2) миграция с целью повышения квалификации; 3) миграция в соответствии с профессиональными и деловыми намерениями; 4) контрактная миграция [4].

На сегодняшний день Украина является одной из крупнейших стран-доноров рабочей силы в Европе, таким образом в сети социально-экономических рисков попали абсолютно все отечественные регионы без исключения. Действительно, на сегодняшний день волну украинской трудовой эмиграции характеризуют чрезвычайно большое количество и высокий квалификационный уровень эмигрантов. При такой эмиграции возникает угроза экономической безопасности Украины и дефицитной может стать, в первую очередь, высококвалифицированная рабочая сила, представленная опытными специалистами, рабочими и учеными.

Литература: 1. Гайдуцький А.П. Масштаби трудової міграції українців за кордон // *Економіка та держава*. – 2007. – №8; 2. Ромащенко Т.А. Актуальні проблеми сучасної української трудової еміграції // *Економіка України*. – 2007. – №8; 3. Довгаль О.А. Еволюція моделей світогосподарських зв'язків у процесі глобалізації світової економіки // *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна*. №650: *Економічна серія*. – 2005. – С. 168; 4. Ярошенко В.І. Вплив міграційних процесів на ефективність функціонування професійного ринку праці // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2009, №9(100). – С. 144-151; 5. Садова У.Я. Міграція та її місце у гармонізації розвитку територіальних суспільних систем. // *Демографія та соціальна економіка*. – 2009. – №1. – С. 29-36.

УДК 339.7

Miller Nile

GROWTH OR DEMOCRACY?

A CLOSER LOOK AT BELARUS'S «ECONOMIC MIRACLE»

*The University of Texas at Austin
Academic Supervisor: Dr. Oleksiy Zhuravliov*

Belarus is often condemned in the West as the «last dictatorship of Europe». With the stories of torture, corruption, and harassment by state security forces that emanate from the country, governments of the European Union and the United States have ostracized Belarusian president Aleksandr Lukashenko for his ironfist, his Soviet-style rule, and his 20-year tenure. On the other hand, many economists refer to the impressive eco-

conomic advancements achieved during Lukashenko's time in office as a «miracle» [1]. Even outside observers such as the World Bank and International Monetary Fund have acknowledged and applauded the robust growth of the Belarusian economy. During the period from 2001-2008, Belarus' GDP grew by an average of 8.3 percent per year, which is higher than the average annual growth rates for both Europe and Central Asia.

However, a rapidly rising GDP, while it may be a valuable trump card for unscrupulous politicians who wish to convince their electorates of the effectiveness of their leadership styles, may not necessarily be indicative of a rise in the actual well-being of people living in the country. In recent years, economists have flocked toward the idea of well-being as a multidimensional phenomenon that depends on much more than GDP [2].

The goal of the present work is to place Belarus's «economic miracle» under the microscope and answer the question of whether the robust growth in production achieved under President Lukashenko has actually improved the well-being and life satisfaction of ordinary Belarusians, using a variety of measures and statistical data. An affirmative answer to this question would reinforce the ideas of those economic theorists and political scientists who see economic growth as a prerequisite to full democratization.

Table 1.

GDP Growth Rates, 1990-2004

<i>Region/country</i>	<i>1990-2000</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>
World	2.3	4.0	1.4	1.7	2.6	4
United States	3.5	3.7	0.5	2.2	3.1	4.3
European Union	2.1	3.6	1.7	1.0	0.7	1.8
Transitioning economies	-2.5	6.8	4.5	3.9	5.9	8
Belarus	-1.6	5.8	4.7	5.0	6.8	11
Russia	-4.7	10.0	5.0	4.3	7.3	7.0
Ukraine	-9.3	5.8	9.2	4.8	9.3	12

Source: World Bank

As Table 1 indicates, the Republic of Belarus came out of the first stage of economic reforms (1991-2000) with less significant economic and social losses than other post-Soviet states. During this period, many transitioning economies witnessed the collapse of their industrial sectors and attempted to transition overnight into service economies, relying solely on foreign direct investment (FDI). Belarus succeeded in avoiding deindustrialization and maintaining and expanding its international economic connections: from 1993 to 2004, its exports rose from 2 billion dollars to 15.5 dollars, which allowed for the partial modernization of the manufacturing sector and improvements in the competitiveness of Belarusian industry.

However, the transition to a market economy in Belarus is not complete. Concerns about the potential social costs of needed economic reforms to Belarusian voters – increasing unemployment and the decay of real incomes – have held back the reform process [3]. The level of government intervention into the economy, which can take the form of tax benefits, budget subsidies, interest rate subsidies, and debt guarantees, among other things, is still high in Belarus. Market institutions in Belarus are developing slowly. According to the IMF, the Belarusian government's main tasks in the near future should be to increase the tempo of privatization and deregulation and to create a more favorable environment for foreign direct investment, as well as further modernization of the economy.

Regardless, Belarus's current economic course seems to be working quite effectively for the country in terms of its GDP growth rate. Even against the backdrop of the global financial crisis that began in 2008, Belarus's economy suffered a smaller reduction in GDP than its closest neighbors, Russia and Ukraine. Still, gross domestic product should not be considered the only or most accurate measure of societal well-being. According to a report by Amartya Sen and Joseph Stiglitz on the limitations of GDP, conflating a high GDP and a high level of well-being «can lead to misleading indications about how well-off people are and entail the wrong policy decisions» [2].

One factor that has an effect on societal well-being is the amount of income inequality. A rising GDP does not necessarily mean that everyone in society is gaining from economic growth; the rise in real incomes may be experienced by a narrow slice of society as the rich become richer and the poor become poorer. In societies with rampant income inequality, the less-privileged experience relative deprivation, which lowers their subjective well-being and life satisfaction. The primary measure of income inequality in use today is the Gini coefficient. Throughout the 1990s and into the 2000s, Belarus's Gini coefficient was consistently lower than that of other post-Communist countries such as Russia, Kazakhstan, Latvia, and Lithuania. Belarus's average Gini coefficient from 1996-2010 was lower than any other post-Soviet country; in 2005, Belarus's Gini coefficient of .217 was the lowest out of 113 countries. These data suggest that the Belarusian government has been effective at keeping the gap between Belarus's rich and poor from widening.

To measure society's overall well-being, we need to look not only at macroeconomic indicators but also at statistics that measure individual quality of life. Economic growth in the 21st century will rely primarily on

the growth of human capital: the ability to acquire knowledge, live a long and healthy life, and earn enough money. How can we measure human capital? The UN Development Programme's Human Development Index attempts to measure human capital by creating a composite statistic made up of indicators of education, life expectancy, and income. Education has been shown to have an effect on people's quality of life. Educated people are healthier, employed at a higher rate, have more social capital, and are more productive [2]. Life expectancy statistics give us an impression of the overall state of a country's health care system. Indices of income also help us determine whether or not people in a given country are earning enough money to support their lifestyles. In 2012, Belarus's HDI was the 50th highest in the world. This means that Belarus has fared better in terms of human capital than almost all other post-Soviet states, with the exception of its Baltic neighbors to the north: Latvia, Lithuania, and Estonia.

Table 2.

UNDP Human Development Index, 2012

Country	Life expectancy at birth	Mean years of schooling	GNI per capita	Human Development Index (rank)
Belarus	70.6	11.5	\$13,385	.793 (50)
Estonia	75.0	12.0	\$17,402	.846 (33)
Russia	69.1	11.7	\$14,461	.788 (55)
Kazakhstan	67.4	10.4	\$10,451	.754 (69)
Ukraine	68.8	11.3	\$6,428	.740 (78)

Source: UN Development Programme

Purely quantitative measures of well-being can only give us a partial impression of the quality of life in any given country. Sen and Stiglitz note «political voice and governance» as another important dimension of the quality of life. They note both the intrinsic and instrumental value of participation in political processes. Not surprisingly, in this arena, Belarus fares less well. In 2012, Freedom House placed Belarus in the category of «not free» countries, with a «political rights» score of 7, the worst possible score. According to FH's Press Freedom Index, Belarus is one of the five worst press abusers out of 197 countries surveyed, meaning that expressing political dissent in Belarus is a dangerous business. It also ranked 143rd out of 182 countries on Transparency International's Corruption Index; however, it should be noted that Russia, Ukraine, and all of Central Asia (with the exception of Kazakhstan) tied with Belarus or scored worse on this index. There are also a variety of laws that chill free speech, and persecution and arrest of online activists is common [4].

In conclusion, while Belarusians enjoy a respectable level of health, education, and income due to economic gains, their overall well-being is held back by a repressive political atmosphere. The Belarusian government has been successful at creating a healthy, economically egalitarian society, but there is no evidence to suggest that expanding democracy in Belarus would hinder economic growth. Moreover, some accounts attribute Belarus's economic success to low-cost energy resources from Russia, suggesting that the country's economic tides may turn if relations with Russia sour or if Belarus attempts to become more integrated with the European Union like its neighbor to the south, Ukraine [5].

Литература: 1. Havlik, Peter. *Some Reflections on Belarus' 'Economic Miracle' and Future Prospects*. – 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/3_belarus_between_russia_and_eu_havlik_22.pdf; 2. Stiglitz, Joseph; Sen, Amartya; Fitoussi, Jean-Paul. *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. – 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf; 3. *Международный валютный фонд. Republic of Belarus: Selected Issues*. – 2012. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2012/cr12114.pdf>; 4. Xindex. *Belarus: Pulling the Plug*. – 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.indexoncensorship.org/wp-content/uploads/2013/01/IDX_Belarus_ENG_Web_Res.pdf; 5. Dambrauskaite, Zivile; Kasciunas, Laurynas. «EU-Belarus: can the thaw be for real?» – 2009. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.opendemocracy.net/article/openrussia/eu-belarus-can-the-thaw-be-for-real>

***

УДК339.544

Мішкіна А.С.

ПРИЧИНЫ ЗОВНІШНЬОЇ ЕКСПАНСІЇ КОМПАНІЙ ТА СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ НА ЗОВНІШНІЙ РИНОК

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., проф. Казакова Н.А.*

За належністю капіталу компанії, які здійснюють міжнародне виробництво, можна поділити на два види: транснаціональні корпорації та багатонаціональні корпорації. Транснаціональні корпорації є головним організатором та координатором міжнародного виробництва.

Основними причинами зовнішньої експансії компаній є:

– обмеженість та відносно низькі можливості розширення внутрішнього ринку;

– рівень розвитку внутрішнього ринку, за якого вигідно розміщувати капітали за кордоном: насичення ринку товарами; посилення тиску конкурентів; зростання залежності від посередницької торгівлі; зростання зборів, що пов'язані із захистом довкілля; труднощі у дотриманні соціального законодавства [2];

– подолання залежності від внутрішнього ринку, сезонних коливань попиту та розсіювання ризиків шляхом завоювання закордонних ринків;

– скорочення витрат виробництва за рахунок кращого використання виробничих потужностей, зменшення податкових платежів, у тому числі шляхом виробництва продукції за кордоном;

– продовження життєвого циклу товару;

– використання державних програм сприяння, які діють у своїй країні чи за кордоном;

– підвищення ефективності збутової діяльності шляхом посилення ринкових позицій, на основі створення відділень, філій, дочірніх підприємств, розширення мережі сервісних пунктів тощо;

– компенсація коливань валютного курсу шляхом організації паралельного виробництва і збуту у відповідних країнах;

– подолання тарифних та нетарифних бар'єрів шляхом організації закордонного виробництва;

– підвищення престижу підприємства на національному ринку як суб'єкта міжнародних економічних відносин [1].

Визначення конкретних цілей допомагає перейти від загального напряму розвитку компанії до окремих планів роботи, за допомогою яких можна досягти успіху. Стратегія встановлює, за допомогою яких засобів, методів та інструментів планується досягнути цих цілей. Існують такі основні стратегії виходу компаній на зарубіжні ринки:

Стратегія інтернаціоналізації – це освоєння нових, закордонних ринків з використанням не тільки розширення експорту товарів, а й експорту капіталів, коли за рубежом створюються підприємства, заводи і фабрики, що випускають на місцях, у колишніх країнах – імпортерах товари, минаючи обмежувальні торгові бар'єри і використовуючи переваги дешевої робочої сили і багатой місцевої сировини [3].

Стратегія диверсифікації – це освоєння виробництва нових товарів, товарних ринків, а також видів послуг, включаючи не просто диверсифікацію товарних груп, а й поширення підприємницької діяльності на нові і не пов'язані з основними видами діяльності фірми області.

Стратегія сегментації – це поглиблення ступеня насиченості пропонованими товарами і послугами всіх груп споживачів, вибір максимальної глибини ринкового попиту, вивчення дрібних його відтінків [6].

Напрямки розширення ділової активності компанії на зовнішньому ринку визначаються тим, на якому ринку (старому чи новому) вона діє і з яким товаром (старим чи новим) вона виходить на цей ринок.

Стратегія глибокого проникнення буде найефективнішою на ненасиченому ринку. У цьому випадку фірма знижує витрати на виробництво експортного товару і продає за ціною, нижчою ніж конкуренти.

Стратегія розвитку ринку припускає збільшення обсягів збуту існуючих товарів на нових зовнішніх ринках або на нових сегментах існуючого ринку.

Стратегія розробки товару найкраще підходить для компанії, яка вже має ряд успішних торгових марок. Її суть полягає у створенні нових модифікацій товару для вже існуючих ринків. Це, наприклад, може бути товар, що має корисні властивості старого товару, але дешевий [4].

На міжнародному ринку компанії конкурують між собою. При виході на ринок компанія вибирає тип конкурентної боротьби. Відомо чотири основні типи стратегії конкурентної боротьби:

- **Віолентна стратегія** – характерна для компаній, які діють у сфері великого, стандартного виробництва товарів. Це досить проста стратегія: спираючись на свою гігантську силу, компанія намагається домінувати на великому ринку, по можливості витискаючи з нього конкурентів.

- **Патієнтна (нішова) стратегія** – типова для компаній, які стали на шлях вузької спеціалізації. Вона передбачає виготовлення особливої, незвичайної продукції для певного вузького кола споживачів. Ринкова сила компаній – патієнтів полягає в тому, що їх вироби стають незамінними для відповідної групи клієнтів. Цю стратегію використовують малі й середні фірми, які намагаються ухилитися від прямої конкуренції з провідними корпораціями.

- **Комутантна (приспосовницька) стратегія** – переважає при звичайному бізнесі в місцевих (локальних) масштабах. Сила малого неспеціалізованого підприємства полягає в його кращій пристосованості до задоволення невеликих за обсягом або короточасних потреб конкретного клієнта. Підвищена гнучкість – джерело сили комутантів у конкретній боротьбі.

- **Експлерентна (піонерна) стратегія** пов'язана зі створенням нових або радикальним перетворенням старих сегментів ринку. Це дуже ри-

зиковий пошук революційних рішень. Сила експлерентів – це випередження конкурентів у впровадженні принципових нововведень [5].

Стратегію найкраще розглядати як комбінацію запланованих дій і швидких рішень з адаптації до нових досягнень промисловості та нової диспозиції на полі конкурентної боротьби. Існує декілька альтернативних стратегій проникнення на закордонні ринки, а саме:

- стратегія непрямого експорту;
- стратегія прямого експорту;
- стратегія ліцензування;
- стратегія створення спільного підприємства;
- стратегія прямого інвестування.

За умов глобальної конкуренції транснаціональні корпорації традиційно використовують різні комбінації існуючих стратегій виходу на зарубіжні ринки.

Література: 1. Герасимчук В.Г., Розенплентер А.Е. Економіка та організація виробництва: Підручник. – К.: Знання, 2007. – 678 с.; 2. Даміров Я. ТНК як фактор включення національних господарств до світової економіки // Економіст. – 2006. – №3. – с. 67; 3. Дахно І.І. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 304 с.; 4. Дахно І.І., Альбіщенко Н.В., Жебровський А.О., Кириленко О.О., Коваленко С.В., Ніколаєва І.І., Нілов Д.Є., Правотаров Д.О., Романійко Л.М., Сердюк О.М., Тьорло В.О., Хільчевська І.Г., Яценко М.І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.; 5. Іванов Ю.Б., Тищенко О.М. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 384 с.; 6. Макогон Ю.В. Международные стратегии экономического развития. – К.: Знання, 2007. – 461 с.

***

УДК 330.332

Павлов К.В.
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИЙ И ИННОВАЦИЙ
ИНТЕНСИВНОГО И ЭКСТЕНСИВНОГО ТИПА:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Камский институт гуманитарных и инженерных технологий

В последнее время всё больше внимания уделяется вопросам формирования в России инновационной экономики, что совершенно справедливо, т.к. это позволит уменьшить зависимость уровня и темпов со-

циально-экономического развития страны от получаемых доходов вследствие экспорта сырьевых ресурсов. Важно также и то, что в результате этого улучшится имидж России, которую пока ещё нередко отождествляют с сырьевым придатком капиталистического мира. Таким образом, в целом мировой опыт действительно свидетельствует о том, что рост инвестиций в инновационные сферы экономики способствует ускоренному развитию народнохозяйственного комплекса страны и повышению среднего уровня жизни.

Однако это только в целом, а в каждом конкретном случае вложение инвестиций в инновационные сектора далеко не всегда способствует росту прибыли и доходов – так, в фундаментальной науке известно немало случаев, когда вложение средств не только не окупалось, но и приводило к негативным результатам. Кстати, руководство России в последнее время нередко критикует различные ведомства и организации в связи с тем, что существенные инвестиции в создание нанотехнологий пока ещё не дают ожидаемого результата. В этой связи совершенно справедлива постановка вопроса о том, насколько эффективны те или иные инвестиции и инновации.

Однако, на наш взгляд, в современных условиях этого не достаточно и кроме осуществления социально-экономической оценки эффективности инвестиций и инноваций необходимо осуществлять оценку последствий внедрения инвестиций и инноваций с точки зрения их влияния на усиление процессов интенсификации общественного воспроизводства. В этой связи нами предлагается выделять инвестиции и инновации интенсивного или экстенсивного типов в зависимости от того, способствуют ли результаты их внедрения соответственно интенсификации или, наоборот, процессу экстенсификации. Важно также в общей структуре инвестиций и инноваций выделять удельный вес, долю каждой из этих двух групп. Целесообразность осуществления такого рода классификации инвестиций и инноваций во многом объясняется тем обстоятельством, что в последнее время существенно возросла актуальность использования интенсивных методов хозяйствования. Прежде всего, это связано с демографическим кризисом последних лет. В этой связи осуществление мероприятий трудосберегающего направления интенсификации представляется весьма своевременным и эффективным.

В других странах могут быть актуальными и иные направления интенсификации. Так, например, в среднеазиатских странах СНГ – Узбекистане, Туркмении, Таджикистане, Киргизии исключительно важным являются водосберегающее направление интенсификации обществен-

ного производства. В Японии, где сравнительно немного крупных месторождений природных ресурсов, весьма актуально материаловосберегающее направление интенсификации, здесь же в связи с крайне ограниченным характером земельных ресурсов большое значение имеет также землесберегающее направление интенсификации. В большинстве стран мира весьма актуально энерго- и фондосберегающее направление.

Более того, даже в разных регионах одной и той же страны актуальными могут быть разные направления интенсификации: на Дальнем Востоке и на Севере России большое значение по-прежнему (т. е. как и во времена социалистической экономики) имеет трудосберегающее направление, в старопромышленных регионах Урала – в Свердловской области, Удмуртской Республике, Челябинской области – крайне актуально фондосберегающее направление интенсификации. В Белгородской области, где на высоком уровне развиты металлургическая и горнодобывающая отрасли промышленности очень эффективно осуществление мероприятий материаловосберегающего направления. Таким образом, кроме выделения двух групп инвестиций и инноваций, способствующих интенсификации или экстенсификации, в первой группе целесообразно выделить несколько подгрупп, соответствующих разным направлениям интенсификации – трудо-, фондо-, материаловосберегающему и т.д. в соответствии с региональной, отраслевой и структурной спецификой экономики той или иной страны. Напомним, что говоря о процессах экстенсификации и интенсификации, имеются в виду два принципиально различающихся способа достижения производственной цели. При одном происходит количественное увеличение использования ресурса, при втором на единицу выпуска продукции при решении производственной задачи экономится ресурс. Целесообразно определять поэтому интенсификацию производства как реализацию мероприятий, имеющих своим результатом экономию стоимости совокупности применяемых ресурсов. Ресурсосберегающим направлением интенсификации производства является реализация мероприятий, в результате которых экономится ресурс, например, живой труд. Таким образом, предложенный подход понимания процесса интенсификации позволяет говорить и об интенсификации производства, и об интенсификации использования отдельных факторов производства, не отождествляя эти понятия [3].

Таким образом, если существующую функциональную зависимость между экономическим результатом (обозначим его Θ) от использования

какого-либо ресурса (обозначим P) представить в виде $\Theta = f(P)$, то в случае экстенсивного использования ресурса его увеличение приведёт к пропорциональному росту экономического эффекта, тогда как при интенсивном использовании ресурса его увеличение приведёт к большему росту эффекта. Иначе говоря, если имеем два значения ресурса P_1 и P_2 , причём $P_2 = n \times P_1$ (n – коэффициент пропорциональности), то в случае экстенсивного использования ресурса $\Theta_2 = n \times \Theta_1$, а в случае интенсивного использования $\Theta_2 > n \times \Theta_1$. Как можно видеть, интенсивное использование ресурса (труда, фондов, материалов, воды и пр.) обусловлено ростом ресурсоотдачи (производительности труда, фондоотдачи, материалоотдачи и т.д.), правда в вышеозначенной функциональной зависимости следует учитывать также временной лаг.

Оценить, относится ли тот или иной инвестиционный ресурс к экстенсивному и интенсивному типу также можно на основе использования таких показателей, как капиталоотдача (капиталоёмкость) и фондоотдача (фондоёмкость), но не только с их помощью. Для этого, в частности, можно также использовать мультипликатор. В этой связи напомним, что в соответствии с макроэкономическим подходом объём национального дохода страны находится в определённой количественной зависимости от общей суммы инвестиций и эту связь выражает особый коэффициент – мультипликатор, причём увеличение национального дохода равно приращению общей суммы инвестиций, помноженному на мультипликатор (обычно мультипликатор обозначают буквой K).

Для количественной оценки экстенсивных и интенсивных инвестиций мультипликатор следует представить в виде суммы двух слагаемых:

$$K = K_{\text{экт}} + K_{\text{инт}},$$

где $K_{\text{экт}}$ – характеризует влияние экстенсивных, а $K_{\text{инт}}$ – интенсивных инвестиций на национальный доход. Обычно в реальной хозяйственной практике используют как экстенсивные, так и интенсивные инвестиции, поэтому, как правило, и $\frac{K_{\text{экт}}}{K}$, и $\frac{K_{\text{инт}}}{K}$ больше нуля, но меньше единицы. В маргинальных случаях, когда имеет место использование либо только экстенсивных, либо только интенсивных инвестиций (что соответствует классическому экстенсивному или интенсивному способам общественного воспроизводства), $\frac{K_{\text{экт}}}{K}$ либо $\frac{K_{\text{инт}}}{K}$ соответственно равны единице, тогда как второе соотношение равно нулю.

Учитывая, что в соответствии с макроэкономической теорией величина мультипликатора связана с предельной склонностью к потреблению и сбережению, выделение в мультипликаторе двух вышеозначенных слагаемых позволит также количественно оценить влияние экстенсивных и интенсивных инвестиций на показатели предельной склонности к потреблению и сбережению, а, соответственно и определению оптимальных параметров доли потребления и сбережения в национальном доходе, что имеет большое значение при разработке эффективной стратегии социально-экономического развития, т.к. от этого зависит и средний уровень жизни населения, и темпы технического перевооружения экономики.

Целесообразно, на наш взгляд, кроме общего показателя мультипликатора, характеризующего связь объёма национального дохода с общей суммой инвестиций, выделять и так называемые частные показатели мультипликатора в соответствии с различными направлениями интенсификации общественного воспроизводства. Иначе говоря, это означает, что в общем объёме инвестиций следует выделять те, реализация которых приведёт к более интенсивному использованию определённого вида ресурсов-энергетических, материальных, водных, трудовых и т.д., причём в частных показателях мультипликатора также необходимо выделять два слагаемых, т.е.

$$K_{pi} = K_{pi \text{ экст}} + K_{pi \text{ инт}},$$

где K_{pi} – частный мультипликатор для i -го вида ресурсов; $K_{pi \text{ экст}}$ – показатель, характеризующий влияние на национальный доход инвестиций, реализующих экстенсивный вариант использования i -го вида ресурсов; $K_{pi \text{ инт}}$ – показатель, характеризующий влияние на национальный доход инвестиций, реализующих интенсивный вариант использования i -го вида ресурсов.

Как и в случае общего мультипликатора, для частных показателей мультипликатора величины $\frac{K_{pi \text{ экст}}}{K_{pi}}$ и $\frac{K_{pi \text{ инт}}}{K_{pi}}$ могут принимать любые значения в интервале от нуля до единицы, причём крайние значения этого интервала (т.е. ноль или единицу) они принимают, также как и для общего мультипликатора, лишь в случае исключительно экстенсивного (т.е. когда используются только экстенсивные инвестиции), либо исключительно интенсивного (т.е. когда используются только интенсивные инвестиции) способа воспроизводства. Для смешанного же способа воспроизводства (т.е. когда используются как экстенсивные, так и интенсивные инвестиции – случая, наиболее часто встречающегося в

хозяйственной практике) рассмотренные выше соотношения обязательно будут принимать значения, больше нуля, но меньше единицы.

Говоря о смешанном способе воспроизводства, следует уточнять, идёт ли речь о преимущественно экстенсивном (т.е. когда преобладают экстенсивные инвестиции) или же о преимущественно интенсивном (т.е. когда преобладают интенсивные инвестиции) способе воспроизводства [2]. Важно учитывать также то, что говоря об экстенсивном, интенсивном и смешанном типах воспроизводства, всегда следует уточнять, идёт ли речь о воспроизводстве с учётом использования всех ресурсов в целом (и лишь только в этом случае, на наш взгляд, имеет смысл использовать термин «общественное воспроизводство»), либо же речь идёт об экстенсивном, интенсивном и смешанном типах воспроизводства, основанных на использовании лишь определённого вида ресурсов (или же совокупности некоторых, но не всех видов ресурсов). Например, рассматривают же в специальной литературе только воспроизводство населения или воспроизводство основного капитала – всё это подтверждает справедливость предложенного нами подхода. Таким образом, учитывая, что инвестиционные ресурсы – особый вид ресурсов, которые используются в процессе воспроизводства любого другого вида ресурсов – трудовых, капитальных, материальных, водных, энергетических, природных и т.д., для определения экстенсивных и интенсивных инвестиций наряду с показателями фондоотдачи и капиталоотдачи целесообразно использовать также показатель мультипликатора и его две составляющих. Что касается инноваций, то и здесь, на наш взгляд, целесообразно учитывать те социально-экономические последствия, к которым приводит их внедрение в реальную хозяйственную практику и поэтому, подобно инвестициям, выделять инновации интенсивного или экстенсивного типов в зависимости от того, способствуют ли результаты их внедрения соответственно интенсификации или, наоборот, процессу экстенсификации. Кроме этого, целесообразно выделить несколько групп инноваций, соответствующих разным направлениям интенсификации общественного воспроизводства.

Выделять разные виды и типы инноваций особенно важно в связи с тем обстоятельством, что инновации считаются формой реализации НТП, тогда как сам НТП считается важнейшим фактором интенсификации общественного воспроизводства. Поэтому получается, что инновации вроде как всегда соответствуют процессу интенсификации производства, что, однако, не соответствует действительности – на самом деле инновации могут способствовать как усилению интенсивного характера

общественного воспроизводства, так и процессу экстенсификации (например, когда внедряются недостаточно новые инновации или инновации, внедрение которых не способствует экономии какого-либо ресурса). Выделение инвестиций и инноваций экстенсивного и интенсивного типов важно не только с теоретической, но и с практической точки зрения.

Литература: 1. Андреев В.А., Павлов К.В. Интенсификация общественного производства в свете институциональной теории / Общество и экономика. – 2006, №6. – С. 152-162; 2. Александров Г.А. Курсом интенсификации. – М.: Экономика, 1998. – 158 с.; 3. Павлов К.В. Интенсификация экономики в условиях неопределённости рыночной среды. – М.: Магистр, 2007. – 271 с.

***

УДК339.9:[330.341.1:004]

Перепелиця А.С.
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ІНФОРМАТИЗАЦІЇ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., професор Сідоров В.І.

Інформатизація стає важливою областю економіки і туристичної сфери і одночасно найважливішою функцією держави, чинником забезпечення його безпеки і суверенітету. З цих позицій розглянутий шлях становлення державного регулювання сфери інформатизації в туризмі в Україні, існуючі проблеми і досягнуті результати. Сучасний етап розвитку цивілізації тісно пов'язаний з інтенсивним використанням інформації, яка стає найважливішим ресурсом суспільства. Нестримно зростаючі технічні і технологічні характеристики інформаційно-комп'ютерних систем і мереж надають якісно нові можливості для обробки інформації і її вищої форми – знань. Таким чином, «інформатизація – це реалізація комплексу заходів, які спрямовані на забезпечення повного і своєчасного використання відповідних знань в усіх видах людської діяльності, які мають громадське значення» [3, с. 245]. Аналіз світової інфраструктури показує, що інформатизація стала важливою областю економіки і визначальною сферою туристичного бізнесу. Інформатизація дозволяє економити основні види ресурсів, забезпечувати ефективне адміністративне і господарське управління і знижувати соціальну напруженість в суспільстві. Інформатизація проникає в усі сфери життя і цей процес вже не просто зв'язується з впровадженням

нових інформаційних технологій, а є найважливішою функцією туризму, чинником забезпечення його безпеки і суверенітету. Тому питання туристичного регулювання сфери інформатизації стає усе більш актуальним і життєво важливим [2, с. 34]. Туристична політика інформатизації – це системно погоджені концептуальні основи і принципи, які визначають і регламентують функції і форми, організаційних, економічних і інших взаємовідносин як між підприємствами і суб'єктами, так і між самими суб'єктами у сфері інформатизації. Відомо, що більшість видів взаємовідносин в інформаційній сфері не підлягають ніякому правовому регулюванню. Демократичні основи суспільства передбачають право усіх суб'єктів на отримання повної, відповідної і своєчасної інформації. Проте реалізація цього права можлива лише за умови інформаційної безпеки, якщо забезпечується захищеність життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від завдання шкоди із-за неповноти, невідповідності і невчасності інформації або негативного інформаційного впливу, із-за негативних наслідків функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване розповсюдження інформації [6, с. 29]. Саме на цьому напрямі роль туристичного підприємства і його політика стає вирішальною, а політика інформатизації визначається як важлива складова частина загальної внутрішньої і зовнішньої політики туристичного підприємства. Особливе значення мають такі її аспекти, як правовою, організаційною, економічною, науково-технічною, промисловою, соціальний, міжнародний і інформаційній безпеці [4, с. 57].

Основною економічною передумовою є монополізація економіки. Об'єми фінансових коштів, що виділяються і необхідних для інформатизації, розрізняються на три порядки. У країні триває економічна криза. Стихійний процес конверсії не дозволяє використати можливості туристичної сфери для потреб інформатизації. Сьогодні реальні фінансові кошти для інформатизації мають регіони. Необхідною передумовою інформатизації, являється демократизація. Лише демократії потрібне досконале інформаційне середовище. При аналізі політичних умов інформатизації в Україні важливо відмітити, що в Україні дуже неглибокі корені демократії як норми політичного життя, явно недостатні темпи демократизації України пов'язані з нелегітимним характером сучасної влади [1, с. 59].

Оскільки отримання інформації про того, що відбувається у країні і у світі вже не вимагає прямого спілкування між людьми людина може все більше і більше ізолюватися від суспільства, піддаватися ілюзії не-

залежності від нього. Необхідно виховувати почуття відповідальності кожної людини за те, що відбувається у світі, домагаючись чіткого усвідомлення взаємозалежності усіх людей. Ця величезній важливості завдання лягає, передусім, на систему освіти і засобу масової інформації [5, с. 33].

Американські дослідники відмічають, що «конвергенція громадських і особистих цінностей, що міняються, з новою технікою і енергоекономічними потребами робить становлення мозаїчного суспільства по суті неминучим» [6, с. 30]. У ієрархії цінностей на одному з найвищих місць виявляється (разом з інновацією, оригінальністю) автономія особи, яка нині традиційному суспільству не властива. Особа реалізується тільки через приналежність до якої-небудь певної корпорації, будучи елементом в строго певній системі корпоративних зв'язків. Якщо людина не включена в яку або корпорацію, він не особа. У техногенній цивілізації виникає особливий тип автономії особи: людина може міняти свої корпоративні зв'язки, оскільки він жорстко до них не прив'язаний, він може і здатний дуже гнучко будувати свої стосунки з людьми, занурюватися в різні соціальні спільності, в різні культурні традиції [4, с. 132]. Сучасна наука і технічна творчість втягують в орбіту людської діяльності принципово нові типи об'єктів, освоєння яких вимагає нових стратегій. Йдеться про об'єкти, що є системами, що саморозвиваються, характеризуються синергетичними ефектами. Їх розвиток завжди супроводжується проходженням системи через особливі стани нестійкості і в ці моменти невеликі випадкові дії можуть привести до появи нових структур, нових рівнів організації системи, які впливають на рівні, що вже склалися, і трансформують їх [3, с. 287].

У сучасних умовах глобалізації економічного життя розвинені країни, де наука виконує роль головного економіко-відтвореного чинника, забезпечують свій розвиток за рахунок удосконалення існуючих технологій, техніка і використання принципово нових наукових досягнень. Міжнародний технологічний і науковий обмін, трансфер інтелектуального потенціалу – одна з ознак нашого часу. Зрозуміло, що Україна стане процвітаючою державою тільки тоді, коли зможе комплексно і ефективно освоїти у своїх інтересах території і ресурси, якими володіє. Але зробити це неможливо без тісного економічного і технологічного співробітництва з розвиненими країнами. Тому стратегічною метою для України має бути її входження в міжнародні науково-технічні потоки, які дозволять модернізувати вітчизняне виробництво, забезпечити конкурентоспроможність основних областей туристичного бізнесу [5, с. 33].

Дослідження еволюції системи «Світове господарство – національна економіка – суб'єкти господарювання» і наукових теорій і концепцій постіндустріального інформаційного суспільства дозволило визначити фундаментальні принципи розвитку соціально-економічних систем. Доіндустріальне суспільство базується на взаємодії людини з природою, індустріальне – на взаємодії людини з перетвореною нею природою, а постіндустріальне суспільство – на взаємодії між людьми і обміні інформацією. У багатьох аспектах концепції пост індустріалізації поєднує теорія «нової економіки», або економіки знань, передумовами переходу до якої в Україні стали, за виведенням, чотири чинники: лібералізація ринків, посилення мобільності капіталу, поява цифрового простору, як єдиний комунікаційний мережі, глобалізація ринкових структур. Про здійснення процесу трансформації економіки України в інформаційну економіку свідчить інформатизація усіх сфер господарської діяльності, розвиток інформаційної індустрії і міжнародної співпраці, у галузі інформаційних технологій: упродовж 2005 – 2012 рр. частина сфери послуг в українському ВВП виросла з 51,3% до 56,8%; частина зайнятих у сфері послуг – з 49,5% до 56,4% загальної кількості зайнятого населення; питома вага інвестицій в нематеріальних активи – з 2,8% до 3,7% загального об'єму капітальних вкладень; питома вага експорту послуг з інформаційних технологій в загальному об'ємі українського експорту послуг виросла з 2,6% до 5,6%. За 2010 – 2012 рр. в країні виготовлено і реалізовано високотехнологічній продукції на суму більш ніж 9,5 млрд. грн, при цьому 62% загального обсягу виробництва складає ракетно-космічна продукція. Експорт високотехнологічної продукції за аналогічний період досяг 6 млрд. грн, яка складає більше 60% обсягу виробництва [3, с. 46]. Також слід зазначити, що в 2012 м. Україна увійшла до десятки держав-лідерів за виробництвом високотехнологічної продукції у сфері виробництва електронної документації і зайняла четверте місце у світі за кількістю сертифікованих фахівців у сфері інформаційних технологій після США, Індії і Росії. Аналіз сучасних глобальних процесів довів, що глобалізація, яка охопила усі регіони світового господарства, змінила співвідношення між зовнішніми і внутрішніми чинниками розвитку національних господарств у бік перших. На макроекономічному рівні вплив процесів глобалізації опиняється в прагненні України до соціально-економічної активності на світовому ринку шляхом лібералізації торгівлі, зняття торгових і інвестиційних бар'єрів, забезпечення вільного руху капіталу і робочої сили [4, с. 176]. На мікроекономічному рівні процеси глобалізації опи-

няються в розширенні діяльності суб'єктів національної економіки за межами внутрішнього ринку – ринком стає будь-який регіон з високим рівнем споживання; різні стадії проектування, виробництва і збуту продукції, розміщуються в різних країнах, уніфікуючись в міжнародному масштабі.

Литература: 1. Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст: Учебное пособие.– Харьков: Экограф, 2009.– 240 с.; 2. Голиков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И.: Под ред. А.П. Голикова. География мирового хозяйства: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с.; 3. Дубровский Е.Н. Информационно-обменные процессы как факторы эволюции общества. М.: МГСУ, 1996. – 367 с.; 4. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник для студентів економічних вузів і факультетів / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – 255 с.; 5. Орехов А.М., Информатизация общества – информационное общество, Социальная информатика – 93, М. – 2001. – с.32-35; 6. Каныгин Ю.М., Маркашов В.Е., Информатизация: социальный аспект, Вестник ВОИВТ. – 1999. – № 2, с. 29-30.

УДК 332:339.94(477+(470+571))

Прохоров Н.О.

ОЦІНКА ВПЛИВУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО ПОРУБІЖЖЯ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Журавльов О.В.*

Одним з етапів розробки концептуально-стратегічних засад розвитку регіонів є регіональна діагностика. Регіональна діагностика – це спосіб оцінки сучасного стану регіону за багатьма показниками. Д.М. Стеченко вважає, що діагностика передбачає виявлення регіональних диспорцій, структурних деформацій і недоліків у соціально-економічному розвитку [1, с. 63]. Головною метою дослідження в цьому випадку є своєрідна паспортизація регіону, основними задачами якої є:

- по-перше, побудова інформаційної моделі території, природних ресурсів, населення, господарства та інфраструктури регіону;
- по-друге засіб конструювання інформаційного потоку для подальшого управління регіоном [3, с. 105].

Результати діагностики потрібні для вироблення національної регіональної політики, виявлення проблемних депресивних регіонів, регіонів зі значним економічним потенціалом та як маркетингова інформація [1, с. 63].

Характер прикордонної співпраці в значній мірі визначається розривом в структурі економіки, зайнятості, рівні доходів, способі життя і культурі населення по обидві сторони кордону. Хоча рівень розвитку прикордонних регіонів обох країн досить неоднаковий, але, Росія знаходиться в сусідстві з найбільш розвиненими регіонами України.

Територія прикордонних регіонів Росії істотно більша, ніж прилеглих українських, але за чисельністю населення вони порівнянні: з українського боку в прикордонних областях, що є складовими російсько-українських сврорегіонів живе 13,5 млн. чоловік, з російською – 15,9 млн. При цьому українські прикордонні області більш урбанізовані: лише міст в них налічується 165 (у російських – лише 99), а доля міського населення складає відповідно 76,9 і 66,7%. Відповідно, і щільність населення в більшості українських областей вища, ніж в сусідніх російських (виключення – Чернігівська і Брянська області, щільність населення яких майже однакова).

Таблиця 1

Основні коефіцієнти природного руху населення
регіонів українсько-російського порубіжжя

	К. народжуваності	К. смертності	К. природ. приросту	К. мігр. приросту
АР Крим	11,9	15,6	-3,7	1,8
Донецька	9,8	18,1	-8,3	-0,2
Луганська	9,5	18,3	-8,5	-1,5
Сумська	9,1	19,3	-9,6	-1,1
Харківська	9,8	16,5	-6,4	1,6
Чернігівська	8,9	21,6	-12,2	-0,7
Белгородська	11,0	14,7	-3,7	76
Брянська	10,9	17,7	-6,8	0,5
Воронезька	9,8	17,7	-7,9	33
Курська	10,7	18,3	-7,6	15
Краснодарський край	12,2	14,2	-2,0	60
Ростовська	10,8	15,0	-4,2	13

Джерело: [1]

Показники природного руху і в російських, і в українських областях дуже погані: смертність значно перевищує народжуваність. Все ж в українських прикордонних регіонах вони в цілому гірше, ніж в російських. Рекордно низький показник – в Чернігівській області, в якій коефіцієнт природного приросту становить (-12,2) [4, 5].

В цілому, декілька нижча в російських областях доля пенсіонерів в населенні. Аналіз демографічних показників показує значну перевагу російських регіонів. Зокрема, коефіцієнти природного та міграційного приросту населення показують наявність певних проблем в регіонах України, а особливо в Луганській та Сумській областях. В показниках трудових ресурсів найбільша різниця спостерігається у середній зарплатні на особу та грошових доходах населення з перевагою для російських регіонів.

Для порівняння вартісних показників, що приводяться в статистиці обох країн, припустимо, що в Росії і Україні структура цін однакова (що не дуже далеко від дійсності, за винятком сільськогосподарської продукції). Потім перерахуємо показники в рублях в гривні, використовуючи середньорічний перевідний коефіцієнт НБУ. При цих допущеннях виходить, що по обсягах промислового виробництва за 5 років багато українських прикордонних регіонів, що відносяться до найбільш розвинених в своїй країні, перевершують російські. Донецька область в Україні – лідер. У ній було вироблено 21,2% загальноукраїнського об'єму промислової продукції. Ще близько 9,5% було випущено в Запорізькій області і більш ніж по 6,5% – в Луганській і Харківській областях. Сумарно на ці чотири області доводиться більше 40% промислової продукції України [4, 5].

За порівняними соціальними показниками попереду російські регіони. Середня номінальна нарахована зарплата в середньому по Росії приблизно удвічі вище, ніж в Україні (відповідно, 6710 і 3265 грн. у 2013 р.). Але у всіх російських регіонах уздовж кордону з Україною її рівень не досягає і середнього по країні (у Білгородській області – 75,9%) [4, 5].

Українські прикордонні області, навпаки, відносяться в своїй країні до регіонів з відносно високою заробітною платою (окрім Чернігівської і Сумської областей), що декілька пом'якшує градієнт в рівні оплати праці між двома країнами.

Але слід відзначити, що у Брянській області, де середня заробітна плата найменша серед усіх прикордонних регіонів РФ, вона все одно є більшою ніж у «найбагатшому» прикордонному регіоні України – Донецьку. У всіх російських областях оплата праці в середньому вище, ніж в сусідніх українських областях. Наприклад, в Харківській області вона складає 70%, а в Сумській – 57% від рівня Білгородської [4, 5].

Нижчий рівень матеріальної забезпеченості населення українських областей впливає і на нижчий в порівнянні з російськими прикордонними областями роздрібний товарообіг і менші об'єми платних послуг населенню.

Найкращою серед російських прикордонних областей по сукупності показників є соціальний розвиток в Білгородській області. Середньомісячна номінальна нарахована заробітна плата вища, ніж у сусідів (хоча і нижча середньої по Росії), а її співвідношення з вартістю мінімальної споживчої корзини є найкращим в країні після Москви. Порівняно низький рівень безробіття і злочинності. Білгородська область займає перше місце в Росії по щорічному введенню житлової площі.

У числі українських прикордонних областей важко виділити лідера. Так, Донецька область виділяється по рівню оплати праці, але є лише третьою по безробіттю і злочинності. З іншого боку, в Чернігівській області відносно невеликі безробіття і злочинність, громадяни забезпечені житлом, але заробітна плата найменша серед всіх прикордонних регіонів.

Аналіз природно-ресурсного блоку показав приблизну рівноцінність регіонів Росії та України, але з невеликою перевагою саме української сторони. Єдина перевага російських регіонів є значно краща екологічна ситуація.

Аналіз економічного стану прикордонних областей вказує на перевагу російських регіонів та остаточно дозволив виявити регіони-аутсайтери: Чернігівську, Сумську та Брянську області, показники яких є найменшими.

Таблиця 2

Підсумковий показник економічного розвитку
регіонів україно-російського порубіжжя

	ВВП, \$ США	Частка у доданій вартості	Обсяг інвес- тування, \$ США	Коефіцієнт покриття експортом імпорту
АР Крим	2114,8	3,1	883,02	1,36
Донецька	4039,4	11,5	982,34	2,93
Луганська	2725,6	4,0	769,52	3,57
Сумська	2049,8	1,7	507,58	1,67
Харківська	3129	6,1	852,26	0,63
Чернігівська	2016,2	1,6	545,18	1,11
Білгородська	6641,0	0,9	2826,96	0,75
Брянська	3368,3	0,4	783,38	0,32
Воронезька	4165,1	0,9	1687,50	1,07
Курська	4718,4	0,5	1621,25	1,75
Краснодарський край	5341,8	2,7	2612,17	1,21
Ростовська	4426,0	1,7	1730,50	0,62

Складено автором за [1]

Ми бачимо, що за даними приведеними у таблиці російські області значно переважають українські за рівнем ВВП. Лідером є Белгородська область, аутсайдером – Сумська. Привабливість інвестиційного клімату набагато більша у російських регіонів, що пов'язано з більш стабільним економічним та політичним станом країни.

Також, роблячи висновки з даної статті, можна угрупувати регіони за загальним показником соціально-економічного розвитку:

- області з високим підсумковим рейтингом регіону: АР Крим, Донецька, Белгородська, Воронезька, Курська, Краснодарський край.
- області з низьким підсумковим рейтингом регіону: Луганська, Сумська, Харківська, Чернігівська, Брянська, Ростовська [1]

Література: 1. Українсько-російське транскордонне співробітництво: сучасний стан і перспективи: монографія / за ред. Проф. А.П.Голікова. – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2013. – с. 61-90; 2. Котвицкая О.И. Трансграничное сотрудничество, как инструмент повышения экономического потенциала региона // Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу: Матеріали VI наук.-практ. конференції 11 грудня 2010 р. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – с. 45-48; 3. Ханова О.В. Регіональна діагностика як один з етапів стратегії довгострокового транскордонного співробітництва // Україно-російське порубіжжя: Матеріали наук.-практ. конференції 16 квітня 2011. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2011. – с. 105-107; 4. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Державний комітет статистики України. 5. <http://www.gks.ru/> – Федеральная служба гос. статистики Российской Федерации.

УДК 336.273.3:330.362

Рева В.В.

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОГО БОРГУ НА МАКРОЕКОНОМІЧНУ РІВНОВАГУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Циганов С.А.*

Без грошей економіка будь-якої країни не може успішно розвиватися. Саме тому усі країни намагаються активно, якщо є така потреба і можливість, залучити в національну економіку додаткові фінансові ресурси. Отримуючи кредити, держава має змогу використовувати додаткові можливості для свого економічного й соціального розвитку. Державні запозичення ведуть до утворення державного боргу.

Загальна тенденція до зростання внутрішньої і зовнішньої заборгованості багатьох країн світу, у тому числі й України надає актуальності дослідженню впливу державного боргу на економіку.

Підвищення в сучасних умовах економічної ролі держави, активна державна фінансова політика прямо пов'язані з дефіцитним фінансуванням бюджету та утворенням державного боргу, а пошук додаткових джерел фінансування за кордоном пов'язаний з формуванням однієї з його складових – зовнішнього боргу країни. Тенденція до зростання внутрішньої і зовнішньої заборгованості багатьох країн світу, у тому числі й України надає актуальності дослідженню впливу державного боргу на економіку.

Дослідження сутності, структури та чинників формування державного боргу показало, що стан державного бюджету визначає багато чинників: обсяги ВВП, заходи дискреційної фінансової політики, циклічні коливання, зміна рівня цін та процентних ставок, політичні впливи та ін.

Бюджетний дефіцит має місце, коли в межах фінансового року сума видатків з державного бюджету перевищує надходження. Фінансування дефіциту державного бюджету шляхом запозичень збільшує державний борг. Основним показником заборгованості є процентне відношення борг / ВВП.

Державні запозичення є одним із ключових інструментів у системі бюджетних важелів впливу на економічні процеси, з одного боку, як додатковий ресурс, що держава мобілізує для вирішення пріоритетних завдань, а з іншого – позиції наслідків дефіцитного фінансування, в розрізі його джерел, впливу на поведінку економічних суб'єктів та економіку загалом. Вибір підходу до здійснення державних запозичень є не тільки головним індикатором збалансованості бюджетної та боргової політики у тривалому зрізі, а й показником стабільності та безпеки усієї фінансової системи держави.

Аналізуючи економічні наслідки державного боргу, застосовують різні критерії для виявлення його впливу на економічне зростання. Це – або час існування зовнішнього боргу – залучення позик, обслуговування боргу, погашення або певні економічні сфери, на які чинить вплив зовнішній борг, – рівень цін, зайнятість, зовнішня рівновага, рівень доходів, інвестицій, обсяг капіталу, або зміни у розподілі й використанні ВВП на споживання, інвестиції, чистий експорт тощо.

Вплив державного, у т.ч. зовнішнього боргу на економіку зовнішнього боргу неоднозначний:

- борг може бути чинником і джерелом економічного зростання;
- борг може сприяти впровадженню інновацій і тим самим зумовлювати якісні зміни економічної системи;
- борг мобілізує реальний капітал і знаходить йому більш ефектively застосування;
- борг може виявитись тягарем від невідповідного використання залучених коштів.

Важливим аргументом на користь державних позик є те, що під час економічних спадів вони слугують цілям стабілізації економіки, перешкоджають різкому падінню сукупного попиту.

Для характеристики ліквідної позиції економіки країни широко використовується співвідношення планових платежів з обслуговування боргу до експорту і платежів з обслуговування боргу до ВВП. Витрати з обслуговування зовнішнього боргу включають усі платежі, які здійснюються позичальником, а саме: основний борг, проценти і комісії. Дані показники дають оцінку платоспроможності країни на найближчу перспективу. Чим більше значення мають зазначені показники, тим більш активного короткострокового коригування потребує зовнішньоторгова та валютна політика з метою урівноваження платіжного балансу. Особливої уваги вимагає частка платежів за зовнішнім боргом у ВВП та доходах від експорту. За методикою Міжнародного валютного фонду критичний рівень складає 20-25%. Співвідношення обслуговування зовнішнього боргу до експорту характеризує чутливість погашення зобов'язань з обслуговування боргу до неочікуваного скорочення надходжень від експорту. Даний показник дозволяє виявити країни зі значним короткостроковим зовнішнім боргом. Від частки короткострокових кредитів залежить кредитоспроможність країни.

Державні запозичення, як внутрішні, так і зовнішні, здатні позитивно вплинути на економіку країни, тільки якщо вони будуть спрямовані на вирішення стратегічних завдань радикального підвищення ефективності використання інтелектуального і кадрового потенціалу України на шляху переходу від сировинного до наукомісткого розвитку.

Недоліком відношення міжнародних резервів до короткострокового боргу можна вважати його передбачення, що наявні міжнародні резерви мають використовуватися на погашення зовнішніх зобов'язань, що не завжди відповідає дійсності.

Література: 1. Базилевич Д.С. Проблеми врегулювання зовнішньої заборгованості в деяких країнах з перехідною економікою // Вісник соціально-економічних досліджень.– 2011.– №16.– 31 с.; 2. Башинська О.М.

Формування та обслуговування державного зовнішнього боргу // Фінанси України. – 2010. – №12. – С. 67; 3. Макар О. Аналіз теорій впливу зовнішнього боргу на економічне зростання / Макар О. // Наука молода. – 2008. – №10. – С. 110-114; 4. Савчук, Н. Механізм управління та обслуговування зовнішнього боргу / Савчук Н., Макар О. // Вісник Львівського університету. Серія економіка. – 2009. – №39. – С. 490-493.

***

УДК: 330.33.015 (330.322.7)

Ревякин Г.В.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ КРИЗИСЫ: ПРИЧИНЫ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: д.г.н., проф. Голиков А.П.*

Актуальность проблемы. Оптимизация экономических процессов, а также прогнозирование темпов роста и смягчение последствий кризисных явлений, являются актуальными проблемами современной экономической науки. Сегодня экономическая методология не в состоянии предоставить универсальный механизм контроля и регулирования экономических показателей и экономического развития в целом. Таким образом, вопрос глубинных причин возникновения экономических кризисов остаётся открытым. Исходя из данного обстоятельства, целью нашей работы является обобщение существующих теорий возникновения и функционирования экономических кризисов с предоставлением собственного взгляда на проблему.

Исследованием кризисов и цикличности экономического роста занимались ряд отечественных и иностранных учёных, среди которых значительный вклад внесли Михаил Туган-Барановский, Йозеф Шумпетер, Саймон Кузнец, Фернан Бродель, Николай Кондратьев, Герхард Менш, Теодор Шульц, Гэри Беккер, Майкл Портер и Уолт Ростоу.

Для комплексного понимания закономерностей функционирования экономических кризисов детерминируем понятие самого кризиса и определим причины его возникновения.

Имеющееся многообразие трактовки понятия «кризис» свидетельствует о сложности проблемы. В наиболее общем представлении кризис – переворот, пора переходного состояния, перелом, состояние, при котором существующие средства достижения целей становятся неадекватными, в результате чего возникают непредсказуемые ситуации и про-

блемы [1]. Кризис проявляет скрытые конфликты и диспропорции экономической системы.

Кризисом можно назвать ситуацию, когда:

- в результате функционирования имеет место ущерб;
- невозможно продолжение функционирования в рамках прежней модели;
- неотлагательно требуется принятие решения;
- появляется шанс на обновление [1].

Результатом экономического кризиса является снижение темпов роста ВВП, массовые банкротства и безработица, снижение жизненного уровня населения и др. Однако, кризис выполняет так же ряд позитивных функций, таких как: выявление структурных диспропорций экономической системы, актуализации экономических причин конфликта, восстановления адекватности социально-экономических условий производственного процесса и др. [1].

В общем виде выделяют 2 вида кризиса:

– Кризис перепроизводства – кризис рыночной экономики, при котором баланс спроса и предложения резко нарушается в сторону превышения предложения над спросом, иными словами серьёзно нарушена способность потребителей покупать товары в том количестве, которое произведено или может быть произведено, исходя из существующих ресурсов и технологии [3].

– Кризис недопроизводства – кризис, вызванный внеэкономическими причинами и связан с нарушением воспроизводства под влиянием форс мажорных обстоятельств (войн, стихийных бедствий, революций и т.д.).

Если исследования причин кризиса недопроизводства является малоинтересным с экономической точки зрения, то кризис перепроизводства широко обсуждается в экономической литературе в течении последних десятилетий. Согласно ряду исследователей кризис перепроизводства приобретает циклический характер. Эту зависимость исследовали ряд учёных: Николай Кондратьев, Саймон Кузнец, Клемент Жугляр и Джозеф Китчин, именами которых были названы циклы с различным временным периодом их повторения.

Вышеприведенные авторы выделяют различные причины возникновения кризисов, однако, они все сходятся на том, что кризисы носят циклический характер. Как следствие, под кризисами можно понимать структурное явление экономической системы, связанное прежде всего с различными темпами роста объёмов спроса и предложения, а так же

существование лага, отсрочки платежа, т.е. периода времени между осуществлением инвестиций и получения дохода. Из вышеизложенного можно сделать вывод, что кризис возникает в том случае, когда диспропорция между объёмом спроса и предложения достигает критического уровня – «перегрев экономики».

К основным факторам, которые катализируют возникновение кризисов и усугубляют их последствия авторы работы относят следующие:

1) Высокую спекулятивную активность, которая особо чётко проявляется в финансовом секторе экономики. При этом, при возрастающем числе профессиональных спекулянтов на рынке цены на нём становятся менее прогнозируемые и подвержены внешнему воздействию [4]. Кроме того, мы можем сказать, что благодаря наличию спекулянтов на рынке, позитивные и негативные тенденции мультиплицируются. Так, при резком падении цен на фондовых рынках наблюдается пропорциональное увеличение количества и объёмов сделок по продаже актива, что в свою очередь стимулирует еще большее падение цены. Такие же процессы мы можем проследить при резком повышении цены на актив. Следует отметить, что в том случае, если после продолжительных скачкообразных изменений цены её динамика приобретает горизонтальный вид – спекулянты начинают покидать данный рынок, что приводит к значительному сокращению совокупного объёма спроса и вызывает структурные диспропорции объёмов спроса и предложения на рынке.

2) Развитость банковского и финансового сектора экономики. Благодаря наличию денежного мультипликатора происходит увеличение денежной массы по сравнению с ее первоначальным увеличением (первичной эмиссией). Наиболее часто используемым механизмом измерения увеличения денежной массы является банковский мультипликатор. Он рассчитывает максимальное количество денег, которые могут быть созданы из начального депозита при заданной величине резерва. Банковский мультипликатор (m) есть обратная величина к требованию обязательного резерва (r), $m = 1/r$. Из вышеизложенного следует, что при эмиссии 100 условных единиц с нормой обязательного резервирования в размере 10% банковской системой (ввиду принятия депозитов и выдачи кредитов) будет создана дополнительная денежная масса в размере 900 условных единиц. При этом, невозврат денег незначительной частью заёмщиков из-за капитализации кредитных средств будет иметь катастрофические последствия (как в случае с ипотечным кризисом США в 2008 г.).

3) Высокое влияние достижений научно-технического прогресса на темпы экономического роста и структуры экономики в целом. Многие исследователи связывают смену волн с технологическими укладами. Прорывные технологии открывают возможности для расширения производства и формируют новые секторы экономики, образующие новый технологический уклад. Однако, переоценка влияния того или иного достижения науки на экономику может вызвать серьёзные структурные диспропорции из-за чрезмерного инвестирования той или иной отрасли (примером может послужить пузырь доткомов 2000 г.).

Вывод. Анализируя причины возникновения кризисов, можно сказать, что они обуславливают растущую нестабильность экономической системы в связи с существованием объективных процессов глобализации и развития финансового сектора экономики. Помимо этого необходимо отметить, что вышеприведенные тенденции являются циклическими и перманентными, следовательно, рынок не в состоянии решить проблему возникновения кризисов. На наш взгляд, для государства крайне важно обеспечить смягчение колебаний экономического роста, поскольку уже было доказано, что как резкое падение, так и экспоненциальный рост ведут к структурным диспропорциям в экономике и вследствие к её рецессии. Государство должно отслеживать спекулятивную активность на рынках и устанавливать прогрессивные налоги на неё. Это позволит урегулировать темпы роста спроса и предложения. Помимо этого стратегически важные рынки должны подвергаться SWOT-анализу на предмет стабильности и восприимчивость к внешним факторам воздействия определённых сегментов совокупного спроса и предложения.

Литература: 1. Википедия – свободная энциклопедия // [www.ru.wikipedia.org]; 2. Глуценко В.В. Введение в кризисологию. Финансовая кризисология. Антикризисное управление. – М.: ИП, 2008. – 88 с.; 3. Гринин Л.Е., Коротаев А.В. Глобальный кризис в ретроспективе: От Ликурга до Алана Гринспена. М.: УРСС, 2010. – С. 75-98; 4. Дидье Сорнетте. Как предсказать крахи финансовых рынков. – М., 2003. – 383 с.; 5. Кругман П. Возвращение Великой депрессии. – М.: Экспо, 2009. – 326 с.; 6. Системный мониторинг. Глобальное и региональное развитие // Отв. ред. Д.А. Халтурина, Коротаев А.В. – М.: Либроком, 2010. – С. 189–229; 7. Фролова Т.А. Экономическая теория: конспект лекций // [www.aup.ru/books/m202/21_1.htm].

Редько П.Ю.
ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Журавльов О.В.

Встановлення механізмів і принципів управління економічними системами є одним з найперспективніших і найпродуктивніших напрямків синергетичного дослідження. Але воно можливе лише при врахуванні обміну системи із зовнішнім середовищем, тобто стану ентропії. На основі закономірності ентропійної динамічної рівноваги, або зростання і зниження ентропії у «відкритих системах» можна визначити умови організації і самоорганізації систем різноманітної природи. Ентропія в економічних системах регулюється принципом «компенсації ентропії», який означає у взаємодіючій системі ентропія однієї системи може бути зменшена тільки за рахунок збільшення ентропії іншої системи [1].

Кожна країна розвивається в рамках певної соціально-економічної системи, використовуючи наявні умови для життєдіяльності. Серед них слід виокремити три комплексних блоки: природно-кліматичні фактори розвитку країни, виробничо-економічний базис і соціокультурні традиції. Всі країни, маючи різні умови і поєднуючи їх, намагаються знайти вектор власного розвитку, який надасть змогу найбільш ефективно використовувати наявний потенціал і реалізувати цілі суспільства. Кожна із зазначених умов впливає на інші, взаємодіючи з ними. Зокрема, виробничо-економічний базис діє на соціокультурний стиль життя і поведінку населення. У свою чергу традиції, ментальність, релігія можуть як суттєво прискорити, так і призупинити економічний розвиток. З часом значення природних умов діяльності перестає бути визначальним, оскільки підвищується роль набутих переваг, які починають визначати господарський потенціал розвитку. Тому багато теоретичних шкіл пов'язують особливості економічного розвитку з досягнутим рівнем продуктивних сил [2].

Для вивчення національної економіки необхідно виокремити основні етапи її розвитку. Вони можуть виявлятися як в історичному контексті, так і за іншими критеріями, а саме: співвідношення економічних і неекономічних методів управління економікою; напрями трансформації та реформування національної економіки; формування технологічних укладів тощо.

В історичному аспекті можна виокремити такі основні підходи до етапізації розвитку національних економік: формаційний, цивілізаційний та технократичний.

Формаційний підхід розробили К. Маркс і його послідовники [2]. Суть його полягає в тому, що продуктивні сили суспільства у сукупності з виробничими відносинами становлять певний спосіб виробництва, а спосіб виробництва у поєднанні з політичною надбудовою суспільства – соціально-економічну формацію. Основоположним економічним ядром кожного способу виробництва, а відповідно, і формації, є панівна форма власності, оскільки саме вона визначає спосіб поєднання працівника із засобами виробництва. Формаційний підхід передбачає, що розвиток людського суспільства відбувається як послідовна зміна одного способу виробництва іншим – первіснообщинний -> рабовласницький -> феодалний -> капіталістичний -> комуністичний. Формаційний підхід виходить із того, що вирішальна роль у суспільному розвитку належить процесу виробництва, відносинам власності, а його головною рушійною силою є суперечність між продуктивними силами і виробничими відносинами та загострення класової боротьби в суспільстві.

Цивілізаційний підхід виокремлює закономірні етапи розвитку економічних систем по-іншому. Він зорієнтований не на особливості способу виробництва, а насамперед на цілісність людської цивілізації, домінуюче значення загальнолюдських цінностей, інтегрованість кожного суспільства у світову спільноту. Цивілізація – категорія історична, її рівень і сутність визначаються соціально-економічними умовами, в яких відбувається життєдіяльність того чи іншого народу. Американський економіст У. Ростоу висунув теорію «стадій зростання», в якій виокремив п'ять стадій економічного розвитку: традиційне суспільство; перехідне суспільство; стадія зрушення; стадія зрілості; стадія високого рівня масового споживання. Інший американський вчений ЛТ. Морган виокремлював три етапи в розвитку людської історії: епоха дикості (мисливське господарство); епоха варварства (скотарство); епоха цивілізації [3].

Технократичний підхід виокремлює три етапи розвитку національної економіки: доіндустріальний, індустріальний і постіндустріальний. Домінуючими галузями доіндустріального розвитку є добувні, в індустріальній стадії переважають обробні галузі, а характерними ознаками постіндустріального суспільства є відносне падіння виробництва товарів і зростання обсягів надання послуг, підвищення рівня кваліфікації працівників, випередження розвитку наукомістких виробництв, які використовують інформаційні та нанотехнології. Головним фактором

виробництва у постіндустріальному суспільстві стає не наявність ресурсів, а ефективність їх використання [3].

Нині є й інші критерії виокремлення етапів розвитку національної економіки. Одним із них є співвідношення економічних і адміністративних методів управління. Такий підхід має велике значення для дослідження меж та механізмів державного і ринкового регулювання.

Література: 1. О.Г. Домбровський. Трансформація економічних систем у процесах коєволюції та ентропії як умови встановлення нооекономіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1851>; 2. О. Довгий. Трансформація соціально-економічних систем через упровадження інформаційно-комунікаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://soskin.info/ea/2005/5-6/20050508.html>; 3. Національна економіка: Навчальний посібник: [Текст] / За ред. Проф. А.Ф. Мельник.-К.: Знання, 2011. - 463 с

***

УДК 338.23:336.74

Розінська Н.М.
ЕФЕКТИВНІСТЬ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ
ЯК УМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Для ефективного функціонування сучасної економіки важливе значення має інституційне забезпечення державної політики України, необхідність існування системи інституцій, здатних у взаємодії і координації здійснювати ефективну реалізацію завдань державної економічної політики [4, с. 26].

Вирішення завдань стратегічного розвитку України базується на визначенні перспектив, які ґрунтуються на довгострокових цілях регіонального розвитку і використанні потенціалу території. При цьому формування нової парадигми має відбуватися не лише в контексті розвитку окремо кожного регіону країни, але і в напрямку інтеграції даних зусиль у процес модернізації національної економіки [5, с. 128].

Особливої уваги заслуговує аналіз фінансових інструментів, які забезпечують ефективність стратегічного управління розвитком країни і регіонів. Практично всі дослідники зазначають, що ефективною фінансова політика може бути при узгодженості між політикою і механізмом,

за допомоги якого відбувається реалізація основних напрямів використання фінансових ресурсів.

По новому до дослідження фінансового механізму в раціональному управлінні розвитком систем можна підійти ураховуючи синергетичний підхід, з урахуванням власних тенденцій системи, сприянню їх розвитку. Значна роль у вирішенні цих проблем належить бюджетній політиці. Аналізуючи сферу фінансових відносин, слід вивчати систему формування і використання грошових коштів для забезпечення реалізації функцій, покладених на органи влади, бізнес-структури і фізичних осіб.

Кредитний механізм стає адекватною формою змістовного підпорядкування інших видів грошових відносин відносинам фінансовим, балансуючи доходи і витрати різних суб'єктів ринку.

Пріоритетом грошово-кредитної політики у сучасний період розвитку України, в першу чергу, має стати забезпечення структурної модернізації економічної і фінансової систем України на основі вирішення традиційної для України суперечності між завданнями макроекономічної стабілізації та монетарним стимулюванням зростання. Вирішення цієї суперечності лежить в площині ефективного поєднання антикризових і модернізації монетарних заходів.

Слід зазначити, що реалізація грошово-кредитної політики в Україні можлива при ефективному використанні її інструментів і урахуванням реальних процесів в Україні.

По-перше, економічне зростання можливе лише за поліпшення зовнішніх умов. Проте стійкість і якість зростання залежатимуть від вирішення внутрішніх структурних проблем на основі подолання вузькості внутрішньої ресурсної бази за рахунок зовнішнього фінансування. Нарощування зовнішнього боргу державним, банківським та іншими секторами економіки в умовах відсутності захисних механізмів підірватиме довгострокові основи монетарної стабільності. Відтак принциповою умовою переходу України до сталого збалансованого економічного зростання є кардинальне підвищення ефективності використання залучених фінансових ресурсів.

По-друге, збереження протягом тривалого періоду потужної дії немонетарних чинників інфляції (зростання вартості продовольства, енергоресурсів, вплив монополізації ринків, деформація споживчих настроїв через очікування кризи тощо) обмежує можливості здійснення Національним банком стимулюючої монетарної політики. В Україні проблема зниження інфляції лежить не в площині застосування монетарних інструментів, а в регулюванні ринкового середовища з метою підвищення

чутливості виробників до ринкових сигналів та забезпечення їх адекватної реакції щодо коригування обсягів виробництва й цін. Таким чином, зупинити інфляцію в Україні неможливо без кардинальної структурної перебудови економічної системи, що потребує «м'якої» монетарної політики та дієвих механізмів акумулювання і спрямування ресурсів у пріоритетні напрями економічної діяльності [2, с. 34].

По-третє, в Україні зберігається значний розрив між спроможністю банківської системи надавати кредитні ресурси і здатністю не фінансового сектора ефективно використовувати й обслуговувати їх. Отже, відновлення активного приросту депозитів має бути доповнено заходами щодо відновлення та поліпшення структури банківського кредитування [2, с. 56].

По-четверте, поглиблюється тенденція до спрямування потоків фінансових ресурсів у державний сектор економіки шляхом втягування банківської системи у фінансування дефіциту бюджету за рахунок купівлі ОВДП та ОВДП-ПДВ облігацій. Така тенденція має декілька негативних аспектів. По-перше, спрямування банками надлишку ліквідних коштів на ринок державних цінних паперів збільшує залежність банківської системи від стану державного бюджету та спроможності держави своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями, загрожує посиленням розриву між рівнем розвитку фінансового і реального секторів економіки. По-друге, вона сприяє «перегріву» фінансових ринків. По-третє, структура державних видатків (підвищення та індексація соціальних виплат, збільшення обсягів погашення та обслуговування боргів, інвестування в підготовку Євро-2012, фінансування дефіциту НАК «Нафтогаз України» та Пенсійного Фонду) поглиблює суперечність між обсягами залучених ресурсів у державний сектор економіки та можливостями їх продуктивного використання [2, с. 68].

По-п'яте, специфічна роль обмінного курсу гривні як «інфляційного якоря» робить передбачуваність курсової динаміки найважливішою умовою сталого зростання.

Збалансованість фінансової системи потребує приведення у відповідність:

- потреб економіки у фінансових ресурсах і можливостей фінансової системи їх забезпечити;
- обсягів фінансування інвестицій та споживчого попиту для усунення диспропорцій між сукупним попитом і пропозицією. Лаг отримання ефекту від інвестицій у основний капітал означає, що за посткризовий період вітчизняна промисловість має встигнути модернізувати

виробничі потужності, підвищити продуктивність праці і наростити виробництво;

- обсягів фінансування секторів економіки та підвищення ефективності використання залучених ними ресурсів;

- обсягів грошової і товарної маси для підтримання збалансованого платіжного балансу, недопущення припливу спекулятивного капіталу;

- інфляційної, процентної й курсової динаміки для уникнення перекосів у структурі платіжного балансу.

Стійкість фінансової системи передбачає:

- зменшення зовнішньої залежності вітчизняної фінансової системи шляхом скорочення фінансування споживання за рахунок запозичень із зовнішніх ринків капіталу;

- підвищення стійкості банківської системи шляхом усунення накопичених дисбалансів – невідповідності термінової і валютної структури активів і пасивів, вирішення проблеми капіталізації, простроченої заборгованості тощо;

- вдосконалення системи управління на основі макропруденційного підходу до оцінки і управління ризиками;

- підвищення прозорості функціонування фінансової системи в цілому та системних надвеликих фінансових інститутів зокрема.

Для забезпечення сталого збалансованого економічного зростання пріоритетними мають стати наступні завдання грошово-кредитної політики [7, с. 35]:

- стабілізація темпів інфляції на основі створення умов для нарощування пропозиції товарів і послуг через розвиток конкуренції, вдосконалення ринкової інфраструктури, розвиток механізмів раціонального розміщення та ефективного використання фінансових ресурсів шляхом комплексного застосування заходів грошово-кредитної, податкової, конкурентної, структурної політик;

- зміна структури джерел грошової пропозиції, що потребує підвищення рівня збалансованості платіжного балансу і дозволить уповільнити приріст міжнародних резервів та мінімізуватиме вплив валютного каналу грошової пропозиції, підвищить роль рефінансування банківської системи;

- підвищення дієвості трансмісійного монетарного механізму, розвиток механізмів управління ліквідністю на основі посилення дієвості процентних важелів;

- становлення потужного національного капіталу шляхом створення гнучкої та ефективної інституційної системи мобілізації і розміщення

позичкових капіталів, розвитку механізмів довгострокового кредитування, заохочення сполучення капіталів комерційних банків і промислових підприємств, що дозволяють спрямувати надлишкові грошові ресурси у виробництво;

- підвищення рівня монетизації та насиченості економіки кредитами;
- посилення антициклічного характеру процентної політики та дієвості її важелів на основі дії «процентного коридору», цілеспрямованого зниження вартості фінансових ресурсів;

- оновлення курсового режиму у напрямі підвищення гнучкості валютного курсу для забезпечення балансу між стимулюючим ефектом девальвації та стабілізуючим ефектом ревальвації. Підтримання адекватної реальної курсової динаміки дозволить послабити негативні впливи світової кон'юнктури на конкурентоспроможність вітчизняних виробників, забезпечить умови для врівноваження платіжного балансу та стійкого довгострокового зростання;

- побудова системи макропруденційного нагляду на основі ефективного ризик-менеджменту [3, с. 79].

Посилення стимулюючого характеру грошово-кредитної політики забезпечить максимально можливе використання «паузи зростання» для виправлення структурних дисбалансів фінансової та економічної систем України і побудови фундаменту сталого збалансованого економічного зростання, ефективного управління розвитком регіонів.

Література: 1. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки // *Фінанси України*. – 2005. – №5. – С. 54-59; 2. Голиков А. П., Казакова Н. А., Прав Ю. Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст: Учебное пособие. – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.; 3. Голиков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И. География мирового хозяйства: Учебное пособие. / Под ред. А.П. Голикова. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с.; 4. Львовичкін С. В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання // *Фінанси України*. – 2009. – №12. – С. 25-33; 5. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник для студентів економічних вузів і факультетів / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – 255 с.; 6. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Сучасна модель фінансової системи: порівняльний аналіз основних підходів // *Фінанси України*. – 2006. – №6. – С. 44-56; 7. Рибак С.О., Лазерник Л.Л. Таксономія дефініцій фінансової сфери // *Економічна теорія*. – 2007. – № 2. – С. 34-45.

***

Таран Р.О.
ОСОБЛИВОСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Циганов С.А.

Суттєвим чинником, що визначає розвиток світового господарства, є глобалізація господарського життя із залученням усіх країни світу, відмінних за ступенем економічного розвитку і політичної потужності. Глобалізація є якісно самостійною й складною системою явищ і відносин, базується насамперед на такому потужному підґрунті, як її фінансова складова. Це зумовлено низкою об'єктивних факторів, а саме високою мобільністю капіталів, валюти через національні кордони, наростаючою масштабністю, диверсифікацією і інтеграцією міжнародних фінансових ресурсів, внаслідок чого формуються глобальна фінансова система та світова фінансова співпраця.

Сучасний етап розвитку світового господарства свідчить про його зростаючу цілісність, що ґрунтується на міжнародній спеціалізації й кооперуванні виробництва, а також на зміцненні міжнародних економічних зв'язків між державами й господарюючими суб'єктами. Ґрунтуючись на економіках країн з різним рівнем економічного розвитку, міжнародні економічні відносини залежать від них. Однак вони є самостійним явищем, формою існування й розвитку світового господарства, його внутрішнім механізмом [1].

У глобалізаційному процесі міжнародна торгівля не втратила своєї ролі чинника, що сприяє поглибленню міжнародного поділу праці й посиленню взаємозалежності національних економік. Також прояв глобалізації можна спостерігати й у розширенні інтеграційних процесів, зростаючій ролі транснаціональних корпорацій. Але основною характеристикою сучасного етапу розвитку глобалізації є фінансова глобалізація.

Розвиток фінансової глобалізації забезпечується посиленням взаємозалежності міжнародного руху капіталу й взаємовпливу країн у сфері фінансових відносин, розширенням кредитно-інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій і банків, механізмами міжнародних фінансових ринків, міжнародного руху капіталу, розширенням джерел надходження доходів і розміщенням активів в інших країнах. В основі фінансової глобалізації лежить висока мобільність капіталів, валюти через національні кордони, масштабності, що зростає, диверсифікова-

ності й інтеграції міжнародних фінансових ресурсів, у результаті чого формуються глобальні фінансові ринки й світове фінансове співробітництво [2].

Таблиця 1

Історичні форми фінансової глобалізації [3]

	<i>Доіндустріальна революція</i>	<i>Класичний Золотий стандарт</i>	<i>Період Бреттон-Вудса</i>	<i>Сучасний період</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Екстенсивність	Середня. Довготривалі потоки цінних металів між Азією та Європою досягали американського континенту в XVI столітті.	Висока для потоків валют мірою залучення країн у торгівлю. Інститути Золотого стандарту обмежені провідними економіками аж до XX століття.	Комуністичні країни виключені зі світової монетарної системи. Фактично універсальне застосування щодо інших країн.	Фактично утверджується універсальна доля в міжнародному фінансовому і монетарному порядку.
Інтенсивність	Загалом низька, але періодично валютні потоки мають ключовий вплив на національні монетарні умови. Обмежена монетаризація національних економік.	Змінна. Дуже великі інвестиційні потоки стосовно доходів від країн – ключових інвесторів і кредиторів. Міжнародні монетарні умови мають дедалі більший вплив на національні умови.	Обмежена за формою, помірний рівень потоків.	Висока. Небували валові потоки капіталів. Різноманітність капітальних потоків.
Швидкість	Дуже обмежена: здійснення трансакцій упродовж днів і тижнів.	Помірна або обмежена.	Зростає: починається цілодобова торгівля.	Висока: миттєва. Цілодобова торгівля.
Впливовість	Низька, з обмеженими міжнародними трансакціями й монетаризацією економіки.	Фінансові потоки часто мають центральне значення для розвитку країни – кредитора. Інституції Золотого стандарту початково мають обмежений вплив на країни-учасниці, але набувають центрального значення до Великої депресії в 1930-х роках.	Низька за формою для індустріальних країн. Більший вплив на кредитування, що обмежує країни, які розвиваються. Національний контроль капіталів. Лібералізм.	Висока: відсоткові ставки визначаються в контексті світових ринків, і монетарна політика перебуває під їхнім сильним впливом; це сильно впливає на групи в усій економіці.

Вважається, що пояснити коливальний рух розвиток фінансової глобалізації можна за допомогою терміну «Impossible trinity» – «нездійсненна трійка». Цей термін включає три складових: вільний рух капіталу; фіксований валютний курс; незалежна грошово – кредитна політика.

Згідно цієї теорії, держава може контролювати тільки дві складові «нездійсненої трійки». Згідно з теорією країна може контролювати тільки два чинники з трьох необхідних фінансової глобалізації. Вчені вважають, що найбільш висока мобільність капіталу спостерігається при відповідній підтримці держави, яка прив'язує грошово – кредитну політику до курсу валюти, або при прив'язці до золотого стандарту, або ж відмовившись від стабільного курсу, тим самим дозволяє монетарній політиці держави слідувати цілям внутрішньої стратегії держави (як це було в період після Бреттон – Вудської ери).

Глобалізаційні процеси заохочуються в розвинених країнах і викликають серйозне побоювання в країнах, що розвиваються. Це є наслідком нерівноправності економічних відносин країн-учасниць світового господарства. Характерною рисою фінансової глобалізації є фінансове домінування невеликої групи країн-донорів, їхня фактична монополія на фінансові ресурси й контроль над фінансовими потоками у світовому просторі. Під впливом глобалізації відбувається розмивання національних кордонів, здійснюється формування цілісних інтеграційних угруповань, що потребують контролю з боку наднаціональних організацій.

Внаслідок глобалізації відбувається перерозподіл ресурсів між приватними й державними секторами економіки. В результаті весь упор робиться на збільшення матеріальних благ, однак реалізація соціальних програм «сходить на ні», що може, рано чи пізно, призвести до виникнення соціального конфлікту.

Висновки. Глобальна інтеграція проявляється у формуванні глобальної фінансової системи, утворенні глобального ринку й системи світового виробництва. Регіональна інтеграція пов'язана з утворенням транснаціональних виробничих комплексів, що формуються за територіальною ознакою.

Фінансова глобалізація у своєму розвитку пройшла ряд етапів, які обумовлені структурними змінами світового господарства, а саме доіндустріальний етап, етап золотого стандарту, етап Бреттон-Вудської системи й сучасний етап. Фінансова глобалізація визначає характер інтеграції національних фінансових ринків у світову фінансову систему.

Глибина фінансової інтеграції кожної окремої національної економіки у світову фінансову систему визначає, в цілому, рівень участі краї-

ни у процесах світової фінансової глобалізації. Таким чином, якщо під інтеграцією, найчастіше, розуміють взаємодію національних економік, обумовлену економічними інтересами держав, що зближуються, то на нашу думку, під фінансовою інтеграцією варто розуміти взаємодію окремо взятої національної економіки зі світовою фінансовою системою. Глибина фінансової інтеграції найбільше залежить від рівня конкурентоспроможності національної економіки країни щодо залучення «якісного» капіталу.

Література: 1. Школа І.М., Козменко., Бабінська О.В. Міжнародні економічні відносини: Підручник / За ред. І.М. Школи. – Київ: КНТЕУ, 2003. – 589 с.; 2. Евстигнеев В. Финансовая глобализация – явление и методологический инструмент // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – №3. – С. 74-76; 3. Дергачев В.А. Глобальная экономика (трансформация мирового экономического пространства) Научная монография – Одесса: ИПРЭИ НАНУ, 2003. – 240 с.

***

УДК 339.92:061.1(100)

Тунян А.Т.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ СУЧАСНОСТІ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.*

В сучасних умовах діяльність міжнародних організацій набуває все більшого значення, адже саме вони регулюють відносини в різних сферах між державами-членами та є важливим механізмом їхньої інтеграційної взаємодії.

Для другої половини ХХ в. характерною була постійно зростаюча тенденція до економічної та політичної інтеграції. Інтеграційні процеси відчуються, насамперед, в утворенні безлічі міжнародних міждержавних та неурядових організацій. За наявними даними, у середині 80-х років у світі налічувалося понад 1 тис. міжурядових організацій. Провідні держави на регулярній основі беруть участь у роботі понад 100 організацій. Наприклад, Данія є членом 164 організацій, Франція – 155, Великобританія – 140, США – 122, Канада – 110, Японія – 106, Бразилія – 100 і т.д. [1].

Згідно з даними Союзу міжнародних асоціацій, у 1998р. існувало 6020 міжнародних організацій; за останні два десятиліття їхня загальна кількість зросла більш ніж удвічі. Міжнародні організації відносять-

ся до числа найбільш розвинених і різноманітних механізмів впорядкування міжнародного життя [2].

Інтеграція є велінням часу, що зумовлене переважно економічними мотивами, а міжнародні організації – її інституційним механізмом. Інтеграційні процеси охопили всі куточки Земної кулі. Разом із тим інтеграційні угруповання розвиваються досить нерівномірно, створюють різноманітні форми, відрізняються диференційним рівнем інтеграції. Цю різноманітність ми бачимо в ЄС і МЕРКОСУР, НАТО й ОДКБ, АСЕАН і РІО, Союзній державі Росії та Білорусі й ГУАМ тощо.

Нині інтеграційні імпульси виходять, насамперед, із міжнародних угруповань загальноконтинентального значення. У Європі – це Європейський союз (ЄС), у колі якого вже сформовані інтеграційні інтереси не тільки західноєвропейських, а й східноєвропейських країн. На американському континенті – це Північноамериканська угода про вільну торгівлю із домінуючою роллю Сполучених Штатів Америки [3]. Інтеграційні зачатки спостерігаються й у межах СНД тощо [4].

Найбільшими інтеграційними центрами в сучасних міжнародних економічних відносин є «тріада» найбільш значущих об'єднань [5]:

1. Європейський союз, до складу якого входять 28 держав – Німеччина, Франція, Італія, Люксембург, Нідерланди, Бельгія, Великобританія, Ірландія, Данія, Греція, Іспанія, Португалія, Австрія, Швеція, Фінляндія, Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Латвія, Литва, Естонія, Словенія, Кіпр, Мальта, Болгарія, Румунія і Хорватія. У рамках ЄС досягнута найвища на сьогоднішній день ступінь господарського взаємодії – сформований єдиний внутрішній ринок країн-партнерів.

2. Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА), утворена США, Канадою і Мексикою, в якій створення зони вільної торгівлі товарами доповнюється інтеграцією в других сферах, наприклад, йдеться про лібералізацію руху інвестицій, робочої сили, послуг та ін..

3. Форум «Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво» (АТЕС), який об'єднує економіку 21 країни. У його рамках вирішується завдання створення до 2020 р. системи вільної торгівлі і вільного руху інвестицій.

Слід також виділити декілька субрегіональних організацій (зокрема, АСЕАН), численних перспективних проєктів країн-членів АТЕС, включаючи проєкт створення в майбутньому Східно-Азіатської зони вільної торгівлі – своєрідної протипаги Євросоюзу і НАФТА.

Найпривабливішим досвідом користується інтеграція Західної Європи, учасники якої одними з перших на континенті віднайшли й ап-

робували ефективні економічні, політичні та правові рішення; застосували нові форми та втілили новий зміст реформ. Для західноєвропейської інтеграції характерні стійкість розвитку, динамізм. Економічна, а поволі – політична й безпекова інтеграція реалізуються в межах Європейського Союзу [3].

Міжнародні організації є формою міжнародного співробітництва, особливість якої полягає у тому, що переважно, інтегруючись, держави нібито передають частину свого суверенітету наднаціональним (наприклад, Європейським) інститутам або міжнародним організаціям. При цьому до наднаціональних органів відходять насамперед ті сфери діяльності, з якими держави справлялися найгірше (фінанси, торгівля).

Виникає певна регіональна квазідержавна, в рамках якої наднаціональний рівень бере у національних держав тільки ті сторони управління господарством, де національне політичне управління є недостатньо ефективним.

Загалом, фахівці ділять інтеграцію на негативну і позитивну.

Негативна інтеграція передбачає усунення національних бар'єрів для оформлення ринку великих масштабів, де не приписується заздалегідь якась загальна модель господарської поведінки. Це, наприклад, ліквідація торговельних бар'єрів щодо певних видів товару.

Негативна інтеграція виходить з постулатів неоліберальної ідеології, яка вимагає скорочення соціальних виплат і максимального відсторонення держав від політичного втручання у функціонування ринку. Роль наднаціональних інститутів при негативній інтеграції у тому, щоб не дозволяти державам втручатися у функціонування регіонального ринку з метою підтримки рівних для всіх економічних факторів конкурентних умов.

При інтеграції, яку можна назвати позитивною, держави-учасники повинні приводити внутрішні механізми у відповідність із моделлю, яка задається в наднаціональних політичних рішеннях. В ЄС позитивну інтеграцію можна знайти в області захисту прав споживачів, охорони навколишнього середовища та безпечних умов праці. Позитивна інтеграція в більшій мірі соціально орієнтована. Вона вторгається в ті сфери, які залишалися без уваги з боку окремих урядів.

В сучасних умовах національні держави поступово втрачають можливість самостійно справлятися зі складними економічними, соціальними, екологічними, науково-технічними, політичними та іншими проблемами. Вони прагнуть об'єднати свої зусилля з зусиллями інших, на що спрямована діяльність міжнародних організацій [5].

Таким чином, слід підсумувати, що в сучасних міжнародних економічних відносинах міжнародним організаціям відведена роль в якості специфічної форми міжнародного співробітництва, виникнення якої зумовлене прагненням до інтернаціоналізації багатьох сторін життя суспільства, а розширення пов'язане із посиленням інтеграційних процесів.

Література: 1. Гаджиев К.С. Введение в геополитику [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://library.sociology.kharkov.ua/books/gadzhiev/07.html>; 2. Современные международные отношения Учебник / Под ред. А.В. Торкунова. – М.: РОССПЭН, 1999. – 584 с.; 3. Інтеграційні процеси в сучасному світі: регіональні виміри [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://ivinas.gov.ua/node/41>; 4. Світові інтеграційні процеси: сучасне слово української науки [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/anglomovna-versija/view/article/svitovi-integraciini-procesi-suchasne-slovo-ukrajinsk/>; 5. Международная интеграция и международные организации: учеб. пособие / М.Н. Чечурина. – Мурманск: изд-во: МГТУ, 2012. – 269 с.

УДК 338.46

Fierro Daniela
HOW MODERN MASS MEDIA IMPACTS ECONOMIES
AROUND THE WORLD

West Texas A&M University
Scientific Supervisor Dr. Oleksiy Zhuravliov

On average, there are 200,000 SMS text messages sent per second in the United States [1][4]. In 2012, there were one billion texts sent per week in Great Britain. In Moscow and the surrounding area alone, there were 600 million sent per day, and in 2007 [6], China reported that there were 700 billion text messages sent [7]. All of this data excludes online messaging apps such as Twitter (which reports there are 143199 tweets sent per second), [3] Facebook Messages, and online messaging apps such as Viber, Kik, Whatsapp, etc. [2].

In modern society, a tweet can ruin someone's life, cause stock shares to change from positive to negative in a matter of seconds. A Facebook post can destroy a career, friendship or marriage if one or the other posts something inappropriate. An image sent to the wrong email or phone number can possibly lead to life of public humiliation or shame.

Yet the main difference between sending people personal and private items online and a wealthy company sending the wrong information online is that a tweet can cause the entire economic market crashing down in a matter of minutes.

Mass media has had a significant force is modern culture in a short matter of time, particularly in the United States. Individuals in web communities are constantly showered with messages and products that can alter their mood, attitudes and a sense of what is and is not important which has only sprung in up in the past 10 years. Because of social and mass media, people have relied for their latest news on what they see on their online news feeds. From personal experience, it seems most online users get their news on what they see first online, only bothering to read the headline or what other people's opinions are and not dedicating time to do research to see all sides of a certain situations. While satire newspapers and magazines also exist in the world, uninformed people can easily mistake one of those news outlets for real news.

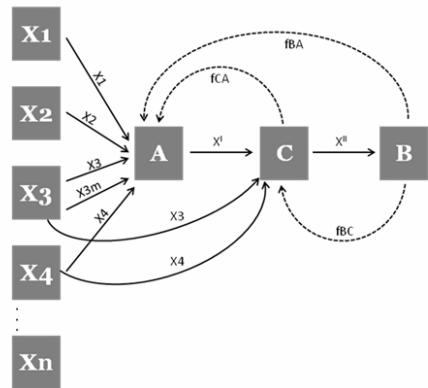
In a sort of ripple effect, misinformed users could create a chain of events that will only make matters worse. In example, the U.S. stock market peaked in October 2007 when the Dow Jones Industrial Average index exceeded 14,000 points, the highest it has ever peaked in the history of the United States. But soon, it entered a noticeable decline, which accelerated until October 2008 [8]. The moment the realization of such steep declines happened, many were fearful to keep their money in the banks and in stock markets, people cashing in their stocks and removing their money in ATMs, causing the United States to go through a financial crisis from which it has yet to fully recover. It caused the government an imbalance that hadn't been seen in years.

In a similar case and one that is much more recent, on the 20 February 2014, Ukraine's political instability caused widespread panic amongst its people, with many rushing to banks and ATMs to retrieve all their money as they were unsure how banks would react. People gathered in information either online or by word of mouth. With Ukraine's current political instability, many look for their information online, and people look for new information and tweet it without cross-referencing, or they post information that they heard from other people, unaware how it could affect others in the process.

Mass media is suggested being a catalyst toward any economy impact, and research supports that media information can have a negative or positive effect on an individual's attitudes. Consumer behavior research sup-

ports the idea that negative media content on issues can cause the economy to fluctuate. In Ukraine’s case, there were a couple of days during which all exchange rates were frozen and the people and world were unsure whether the prices were going to go up or down or if the economy would collapse entirely.

Westley and MacLean’s Model of Communication

Pic. 1. Model of Communication

With the 24-hour news cycle and constant streaming on the Internet with various websites and blogs, a widely accepted model of communication to describe how information is gathered and disseminated to an audience is the Westley-Mac Lean model of communication. While the model can be seen from an interpersonal or mass communication perspectives, I will focus on the mass communication perspective.

Westley, Maclean and the model suggest communication does not begin when a person starts to talk but rather when receiver of the message responds selectively to their physical surroundings.»

One should also take into account that the model is of importance in understanding how consumers take in their news, whether using online media or different channels, from different advocates and those with different perceptions. Theoretically, the effects on mass media are also applicable to the fluctuations in economic development. It can be either direct or indirect, by advertising and purchasing, the effects of political campaigns on voting, on public service announces or the effects of media ritual on social control can alter results.

The economy of any country could be at stake if even one thing goes wrong. Modern mass media has an important effect on world economies

since it could alter things without a second thought. Misinformed journalists who strive for information that is new without going through their sources more. News media outlets should constantly make sure that the information they have gathered had gone through multiple background checks to make sure they don't mislead others with information and to make sure they keep their opinions nonbiased.

Литература: 1. Jackson, Nicholas. 200,000 Text Messages Are Sent Every Second, [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.theatlantic.com/technology/archive/2010/10/200-000-text-messages-are-sent-every-second/64853>; 2. Garratt, Luke Poulter, Sean. Number of messages being sent falls for the first time ever as more people turn to Watsapp and iMessage, [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2538488/SMS-takes-seat-IM-number-texts-sent-Britain-falls-time.html>; 3. Krikorian, Raffi. New Tweets per second record and how! [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://blog.twitter.com/2013/new-tweets-per-second-record-and-how>; 4. Smith, Aaron. Americans and Text Messaging. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.pewinternet.org/2011/09/19/americans-and-text-messaging/>; 5. McVeigh, Tracy. Text messaging turns 20. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.theguardian.com/technology/2012/dec/01/text-messaging-20-years>; 6. Россияне отправили в новогоднюю ночь более 600 млн SMS [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://izvestia.ru/news/563625>; 7. Text messaging [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/Text_messaging; 8. Financial crisis of 2007-08. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/Financial_crisis_of_2007%E2%80%9308

***

УДК 339.924

ШЕХОВСКАЯ А.Ю.
ВЛИЯНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ РАЗРЫВОВ НА
РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ СТРАН
ЕВРАЗЭС

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: доц., к.э.н. Григорова-Беренда Л.И.

Формирование и развитие и интеграционных объединений сопряжено с возникновением «институциональных разрывов» между реальной интеграционной практикой и формализацией процесса и результата экономической интеграции. Это может свидетельствовать о несбалансированности самого процесса и его результирующей.

Непосредственное формирование и развитие международной правовой базы Таможенного союза началось с 2007 г., когда Межгоссовет ЕврАзЭС в рамках трех государств – Республики Беларусь, Республики Казахстан и Российской Федерации – был наделен статусом Высшего органа Таможенного союза и была создана Комиссия Таможенного союза – единый постоянно действующий регулирующий орган Таможенного союза, основной задачей которого является обеспечение условий его функционирования и развития [1, с.134].

Исследованием проблематики процессов экономической интеграции в странах ЕврАзЭС следует отметить таких как: С.Ю. Глазьев, Мансуров Т.А., Лихачев А.Е. и др.

Цель статьи: дать оценку последовательности экономической интеграции в странах ЕврАзЭС.

Формирование Единого экономического пространства в рамках ЕврАзЭС осуществляется в соответствии с Планом действий на 2010–2011 гг., утвержденным Президентами Республики Беларусь, Республики Казахстан и Российской Федерации 19 декабря 2009 г. Этот План предусматривал разработку и подписание в течение двух лет, к 1 января 2012 г., пакета международных договоров, обеспечивающих создание ЕЭП.

Основными целями формирования ЕЭП определены:

- эффективное функционирование общего (внутреннего) рынка товаров, услуг, капитала и трудовых ресурсов;
- создание условий стабильного развития экономики Сторон в интересах повышения жизненного уровня населения;
- проведение согласованной налоговой, денежно-кредитной, валютно-финансовой, торговой, таможенной и тарифной политики;
- развитие единых транспортных, энергетических и информационных систем;
- создание общей системы мер государственной поддержки производственной и научно-технологической кооперации [2, с.12].

Опыт Европейского союза показывает, что от начала формирования Таможенного союза до завершения создания экономического, валютного и политического союза требуется пройти долгий и сложный путь – Европе для создания Таможенного союза после подписания в 1957 г. Договора об образовании Европейского Экономического Сообщества понадобилось около 11 лет, единого внутреннего рынка – 34 года и экономического и валютного союза – почти 43 года [2, с.17].

При анализе взаимного торгово-экономического сотрудничества стран ТС необходимо учитывать не только его количественные, но и

качественные показатели. Расчеты свидетельствуют, что во взаимной торговле трех стран доминирует продукция первичного сектора (сельхозсырье, продовольствие и продукция добывающей промышленности) и металлы, на которые в 2009 г. приходилось 2/3 всех объемов поставок. В зарубежных объединениях картина прямо противоположная: в структуре внутреннего товарообмена НАФТА и МЕРКОСУР те же 2/3 падают на продукцию обрабатывающей промышленности. По оценкам экспертов ВАВТ, после 1995 г., когда было подписано первое соглашение о Таможенном союзе СНГ, интенсивность внутриотраслевой торговли (включающей кооперационные поставки) между Белоруссией, Казахстаном и Россией к концу первого десятилетия нового века заметно снизилась практически на всех двусторонних и отраслевых направлениях, что говорит о преобладающем межотраслевом характере внутрирегионального обмена, не создающем достаточных материальных стимулов для дальнейшей интеграции

Отмеченный выше пока еще низкий уровень развития взаимного торгово-экономического сотрудничества стран ТС, имеющиеся структурные и иные проблемы взаимодействия трех стран, тем не менее, свидетельствуют в пользу дальнейшей интеграции, формирования единого экономического пространства, обеспечивающего существенные преимущества для внутрирегиональной торговли и инвестиций [3, с.12-13].

Выводы. Таким образом, последовательность интеграционного процесса в ЕврАзЭС соответствует мировым практикам, однако их качественная реализация пока недостаточна. Роль наднациональных институтов как инструмента проведения общей для государств-участников ЕЭП экономической политики, не следует преувеличивать. Как показывает практика Евросоюза, государства – члены ЕЭП на начальной стадии будут еще не готовы уступить этим институтам свои суверенные права в большинстве сфер политической и экономической жизни. Даже в сфере регулирования внешнеторговых отношений, формально переданной на наднациональный уровень, национальные правительства будут иметь возможность блокировать невыгодные для них решения наднациональных структур или прямо противоречить национальному законодательству.

Литература: 1. Регулирование внешней торговли Таможенного союза в рамках ЕврАзЭС: Учебное пособие / под общ. ред. С.Ю. Глазьева, Т.А. Мансурова М.: 2011. – 317 с.; 2. Мансуров Т.А. Создание Единого экономического пространства – мощный интеграционный прорыв ЕврАзЭС/ Т.А. Мансуров // Евразийская интеграция: экономика, право, полити-

ка. *Международный научно-аналитический журнал*. – 2011. №9. – С. 11-17; 3. Лихачев А.Е. *Таможенный союз России, Белоруссии и Казахстана: история, современный этап и перспективы развития* / А.Е. Лихачев // *Российский внешнеэкономический вестник*. – 2010. №6. – С. 4-23.

***

УДК 339.54

Ширбердиев М.
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гасім Салах

Актуальність теми пояснюється тим, що зовнішньоекономічна діяльність завжди була і залишається важливою складовою економічно-суспільного розвитку України, незважаючи на зміни в політичній ситуації, економічній кон'юктурі та правовому середовищі країни [1]. В той же час аграрна політика є важливішою складовою економічної політики держави, що впливає на її продовольчу безпеку.

В теоретичному аспекті на перетині зовнішньоекономічної та аграрної політик держави формується зовнішньоекономічна аграрна політика, тому визначення зв'язку обох політик у системі економічної політики держави було обране за мету даної статті.

Для прискорення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності економіки необхідне максимально ефективне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Недоліки системи зовнішньоекономічної політики неодмінно негативно впливають на показники в аграрній сфері. Зважаючи на пов'язаність двох політик, розглянемо їхнє місце у системі економічної політики держави.

Зовнішньоекономічна політика є складовою економічної політики держави. В свою чергу економічна політика – це діяльність держави щодо управління розвитком економіки. Основна мета економічної політики – досягнення як найвищого рівня добробуту людей [2].

Економічна політика має певні цілі, які можуть і повинні змінюватись, гнучко реагуючи на фактичний стан економіки та її проблеми. Проте можна сформулювати декілька загальних цілей економічної політики, а саме: економічне зростання (активізація інвестиційних процесів, реструктуризація економіки, зростання продуктивності праці, забезпечення платоспроможного попиту), ефективна зайнятість, зростання еконо-

мічної активності (розвиток науково-технічного прогресу, освіти, науки), стабільний рівень цін, соціальна безпека і стабільність, рівновага зовнішньоторговельних операцій і платіжного балансу.

Основними елементами економічної політики є: фінансово-кредитна, бюджетна, інвестиційна, науково-технічна, соціальна, аграрна, регіональна та зовнішньоекономічна політика [2].

В усіх країнах світу держава тією чи іншою мірою бере участь у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Вона стимулює чи обмежує їхнє розширення в цілому, з певними країнами або стосовно окремих сфер господарства та видів продукції.

Основними складовими зовнішньоекономічної політики держави є: зовнішньоторговельна політика, валютна політика, політика у сфері залучення іноземних інвестицій, митно-тарифна політика [3].

Щодо аграрної політики, то у сучасній економічній науці під аграрною політикою держави розуміють зазвичай сукупність організаційних заходів уряду в наступних сферах.

По-перше, це сфера землекористування та реформування відносин власності на селі, які здійснювалися певною державою у певний період.

По-друге, до аграрної політики відносять регулювання державою продовольчого ринку по тих видах продуктів, які виробляються у сільському господарстві на території даної держави, так і ті, які імпортуються ззовні і впливають на стан продовольчої безпеки населення країни в цілому і на становище сільськогосподарського виробника зокрема.

По-третє, це підготовка кадрів для аграрного сектору економіки і розвиток аграрної освіти та науки.

По-четверте, це підтримка аграрної науки.

По-п'яте, це регулювання відносин аграрного сектору економіки з промисловим, інформаційним секторами тощо.

Аналогічно тлумачиться поняття «державна аграрна політика» і нормативно-правових документах. Так, у Законі України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 року № 2982/IV у Статті 1 зазначається, що «основними складовими державної аграрної політики є комплекс правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки, розв'язання соціальних проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій». При цьому додається, що «основні засади державної аграрної політики поширюються на сільське та рибне господарство, харчову промисловість і перероблення сільськогосподарських продуктів (далі

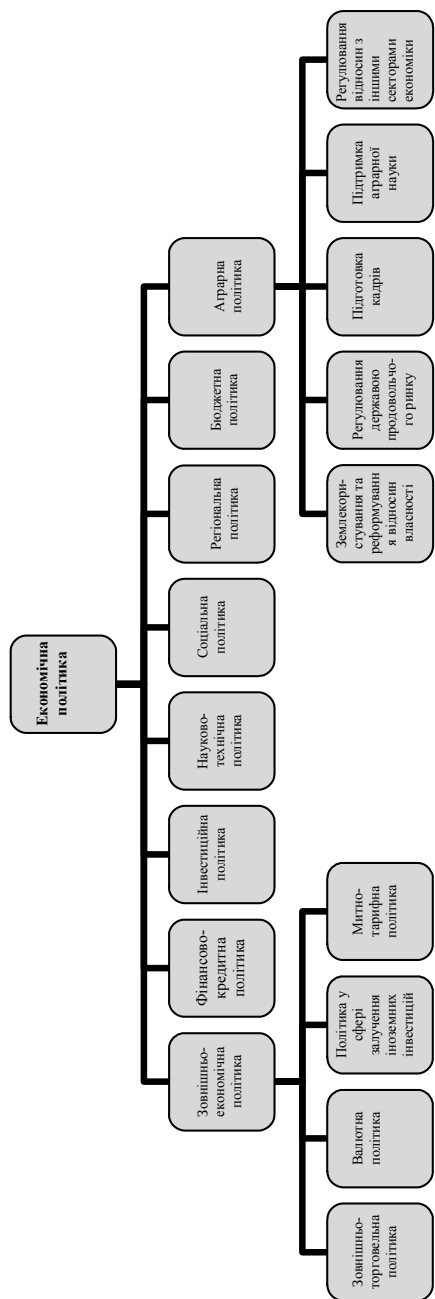

Рис. 1. Зовнішньоекономічна та аграрна політика у системі економічної політики держави
Побудовано автором за матеріалами [2]

– аграрний сектор економіки), аграрну науку і освіту, соціальну сферу села, їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення» [4].

Визначимо пов'язаність зовнішньоекономічної та аграрної політик у системі економічної політики держави на рисунку 1.

Загалом зовнішньоекономічна аграрна політика охоплює питання щодо формування та узгодження зовнішньоекономічної та аграрної політики держави одночасно.

Формуючи зовнішньоекономічну політику в аграрній сфері державі слід вважати на те, що аграрна політика має відношення до двох широких вимірів ринків – ринку сільськогосподарських ресурсів, через який аграрний виробник забезпечується усім необхідним для виробничого процесу, і ринку сільськогосподарських продуктів, на якому відбувається процес обробки й подальшого просування харчових продуктів до національних і зарубіжних споживачів. Державна політика на ринку ресурсів охоплює використання землі та інших природних ресурсів, аграрний кредит, промислові вироби для сільського господарства, а також трудові ресурси, що задіяні у всіх секторах аграрного виробництва. Політика на товарному ринку включає широкий спектр законів і державних регулятивних дій, які застосовуються на зазначених ринках [6]. Таким чином, узгодження питань щодо формування зовнішньоекономічної та аграрної політики має торкатися двох зазначених вимірів ринків.

Література: 1. Кириченко О.А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. – 3-тє вид. – К.: Знання-Прес, 2002. – 384 с.; 2. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Дахно І.І., Барановська В.М., Бовтрук Ю.А. та ін.; за ред. І.І. Дахна – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.; 3. Тюріна Н.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства. Навч. посібник [текст] / Н.М. Тюріна, Н.С. Карвацка. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 408 с.; 4. Архипенко І. «Аграрний сектор економіки» та «державна аграрна політика» як наукові поняття у структурі світогляду суб'єктів державного управління. / «Публічне управління: теорія та практика» – №4(12), 2012. – С. 132-142; 5. Корж Т.В. Сучасний стан галузей АПК Чернігівської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteticamente.ru/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2010_43/17.htm

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК**

УДК 339.5(477)

Авагимов А.А.**ПРОБЛЕМЫ ВКЛЮЧЕНИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ
В СИСТЕМУ МИРОВОГО ХОЗЯЙСТВА***Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: доц. Е.В. Маковоз*

Украина – одна из стран-основателей ООН. Она поддерживает экономические связи с большинством стран мирового сообщества. Интеграция Украины в систему МЭ – это процесс сближения экономики страны с национальными хозяйствами стран мирового сообщества.

Можно выделить три основные предпосылки, реализация которых создает благоприятные возможности включения экономики Украины в систему хозяйства:

- системная рыночная трансформация;
- реструктуризация экономики;
- открытость экономики.

Главным в этой триаде есть, очевидно, первый блок, предусматривающий системную трансформацию экономики от тоталитарно-директивной к рыночной, от изоляционизма к открытости, от командно-административной к либерально-социальной модели общества.

В Украине принято ряд законов, создающие номинальные возможности для включения её экономики в мировое хозяйство.

Какие же выходные, фундаментальные положения и принципы должны быть положены в основу разработки стратегической программы вступления в систему МЭ? В первую очередь идет о самообеспечении суверенитета Украины в мировых хозяйственных связях, гарантирование её национальной внешнеэкономической безопасности.

Во-вторых, вся разветвленная совокупность внешнеэкономических связей должна основываться на сурово эквивалентном, взаимовыгодном обмене, международном разделе и кооперации труда.

В-третьих, взаимодействие должно опираться на комплексную, гибкую и динамическую государственную внешнеэкономическую политику, во главе угла которой, хозяйственная, максимальная свобода непосред-

ственных производителей и экспертов товаров и услуг – предприятий, фирм, банков, корпораций, юридических и физических лиц.

В-четвертых, открытость экономики для широкого и взаимовыгодного участия в региональных и мировых хозяйственных и валютно-финансовых системах и структурах.

Главная задача состоит в том, чтобы определить этапы, направления, формы и способы реализации внешнеэкономической стратегии.

Важной проблемой углубления взаимодействия экономики Украины с мировым хозяйством есть гармонизация ее внешнеторговых правил с требованиями и нормами СОТ. Присоединение Украины к СОТ и вступление к Мировой организации торговли требует существенной доработки внешнеэкономического законодательства, приведение его в соответствие из общепринятыми в мировом сообществе процедурами, количественными и качественными соотношениями. Речь идет об усовершенствовании торговой, тарифной, налоговой, финансовой, инвестиционной базы в Украине согласно с мировыми нормами и стандартами как предпосылку органического, наиболее полного включения экономики Украины в международные хозяйственные отношения.

Сложной остается проблема сбалансирования торгового и платежного баланса, улучшение условий торговли, отток валютных средств за границы Украины. Трансформация торгового режима Украины может осуществляться, с одной стороны, в направлении большего приближения к параметрам, которые вытекают из решений торгового права ЕС, с другого, с учетом особенностей и уровня экономического и научно-технологического развития отдельных областей и сфер экономики Украины, конкурентоспособности товаров и услуг на международных рынках.

По общему уровню развития, Украина вписывается в общехозяйственные процессы и на протяжении определенного времени может довольно успешно адаптироваться в международные структуры.

Процессы, протекающие в современной международной торговле, позволяет сделать вывод, что либерализация становится ее основной тенденцией. На это указывает увеличивающаяся открытость национальных экономик, снижение уровня таможенных пошлин, отмена многих квот, ограничений, обострение конкурентной борьбы на мировом рынке.

Наряду с явным и многосторонним процессом либерализации международной торговли существует и противодействующая этому процессу протекционистская тенденция. Эта тенденция свидетельствует о наличии глубинных политико-экономических интересов, стремлений всеми

силами защищать отечественных производителей, сохранять рабочие места, поддерживать конкурентоспособность национальных товаров и отраслей. Наиболее широко протекционистская политика осуществляется теми странами, где ведутся структурные преобразования экономики, где имеет место экономическая депрессия и быстро растет конкуренция импорта.

Международная практика свидетельствует, что обе тенденции являются внутренне присущими характеристиками международной торговли. И главная проблема в разрешении противоречия между этими тенденциями – это нахождение их рационального сочетания. Когда баланс интересов нарушается, рациональное сочетание превращается в свою противоположность, возникают противоречия.

Ущемление национальных торгово-экономических, социальных интересов той или иной страны другой страной или группой стран часто приводит к возникновению торговых конфликтов, «торговых войн».

Непосредственной причиной разветывания торговых конфликтов становятся самые разные факторы: таможенные, территориальные, ценовые, санитарные, экологические и др.

«Торговые войны» – достаточно устойчивая «традиция» современных международных отношений. Они характерны как для отдельных стран, так и для торгово-экономических «группировок».

Растущая конкуренция на мировых рынках, защита внутренних рынков, необходимость обеспечения занятости и др. также заставляют иностранные государства активно защищать своих производителей и коммерсантов, вступать в политико-экономические конфликты. При этом образование зон свободной торговли, таможенных союзов не вносит принципиальных изменений в структуру мирового хозяйства. Объединение стран в экономические блоки не означает безусловного прогресса в реализации идей свободной торговли или капитуляции перед протекционистскими принципами. К примеру, таможенный союз представляет собой противоречивое единство свободной торговли с протекционизмом.

Дилемма «свободная торговля или протекционизм» не перестаёт существовать. Она переносится на иной уровень внешнеторговых отношений, на котором определяется решение о выборе экономической политики группы государств в отношении третьих стран.

Несмотря на то, что в рамках ЕС существует свобода передвижения товаров между странами-членами, там регулярно возникают разного рода продовольственные войны.

Как правило, страны-участницы торговых конфликтов не стремятся доводить их до крайности, они разрешаются путем длительных переговоров, консультаций, обращениями с жалобами в международные организации.

Литература: 1. Акопова Е.С. *Мировая экономика и международные экономические отношения. Учебное пособие для вузов.* – Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. – 415 с.; 2. Хмелев И.Б. *Мировая экономика. Учебно-методический комплекс.* – Изд-во ЕАОИ, 2009. – 360 с.; 3. <http://www.bestreferat.ru/referat-category>

УДК 336.761

Аваргин М. Л.
ФОНДОВЫЕ БИРЖИ КАК ЭЛЕМЕНТ
РЫНОЧНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.г.н., проф. Юрченко С.А.

Рыночная экономика – это система экономических отношений по поводу купли-продажи товаров и услуг, осуществляемой с помощью денег в условиях плюрализма всех форм собственности, свободной конкуренции и ценообразования, обеспечивающая эффективность решения социально-экономических проблем.

Для эффективной работы рыночной экономике необходима соответствующая инфраструктура, которая определяется как система взаимосвязанных специализированных организаций, тесно связанных потоков товаров, услуг, ценных бумаг и рабочей силы.

Рыночная инфраструктура – это совокупность элементов, обеспечивающих бесперебойное многоуровневое функционирование хозяйственных взаимосвязей, взаимодействие субъектов рыночной экономики и регулирующих движение товарно-денежных потоков. Она включает в себя большое количество элементов, которые тесно связаны между собой и в совокупности играют важную роль в экономике. Как правило, к основным элементам инфраструктуры рынка относят товарные биржи, предприятия оптовой и розничной торговли, аукционы, ярмарки, банки, страховые компании, фонды фондовые биржи, биржи труда, информационные агентства, рекламные агентства, аудиторские и консалтинговые фирмы. Главными элементами рыночной инфраструктуры

являются биржи. Они служат ее рыночными стабилизаторами, выравнивая спрос и предложение из-за непрерывного потока купли-продажи.

Различают товарные и фондовые биржи.

Товарная биржа – это организация оптового рынка на котором торговля осуществляется по установленным биржей правилам в форме гласных публичных торгов, которые проводятся в определенном месте в определенное время. Основные задачи товарной биржи: организация купли, продажи в процессе биржевого торга продукции; создание, формирование цен их котировка; представление участникам торгов соответствующей информации по продукции.

Биржевые сделки – это соглашение о взаимной передаче прав и обязанностей в отношении биржевого товара.

Фондовая биржа – учреждение, которое профессионально организует и обслуживает куплю-продажу ценных бумаг. Основные задачи фондовой биржи: организация купли, продажи в процессе биржевого торга продукции; создание, формирование цен их котировка; представление участникам торгов соответствующей информации по продукции.

Согласно Агентству по развитию инфраструктуры фондового рынка Украины на Украинском рынке торгуют 11 фондовых бирж, которые расположены в 3 городах: Киеве, Николаеве и Днепропетровске. К ним относятся [1]:

1. Первая Фондовая Торговая Система (ПФТС);
2. Киевская Международная Фондовая Биржа(КМФБ);
3. Украинская Фондовая Биржа (УФБ);
4. Украинская Биржа;.
5. Украинская Межбанковская Валютная Биржа (УМВБ);
6. Фондовая Биржа «ИННЭКС»;
7. Южно-Украинская Торгово-Информационная Система «Пивдэнь-Сервер» (ПТИС);
8. Приднепровская Фондовая Биржа (ПФБ);
9. Украинская Международная Фондовая Биржа (УМФБ);
10. Торгово-Информационная Система «Перспектива»;
11. Восточно-Европейская Фондовая Биржа (СЄФБ).

Биржи сильно различаются по показателям своей деятельности. Например, по распределению биржевых контрактов на организаторах торговли на конец 2012 года резко выделяется фондовая биржа «Перспектива» (рис. 1). Но по общим показателям (количество эмитентов, объем продаж и т.д.) среди них лидерами в своей отрасли являются: ПФТС, КМФБ, УФБ и УБ.

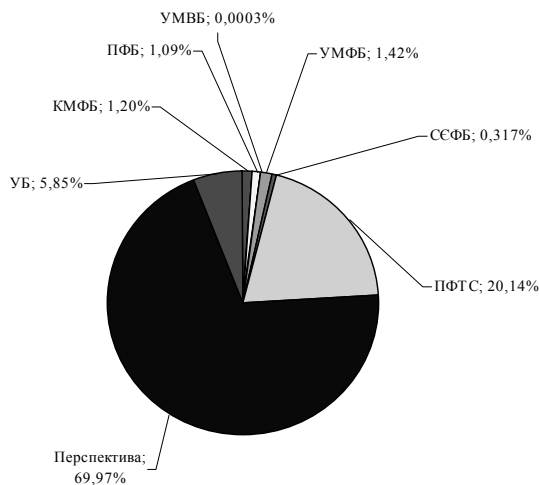

Рис. 1. Распределение объемов биржевых контрактов на организаторах торговли на конец 2012 года [4]

Фондовая биржа ПФТС является организатором торговли ценными бумагами (акции, облигации, инвестиционные сертификаты) на основании лицензии, выданной Национальной комиссией по ценным бумагам и фондовому рынку Украины (НКЦБФР). Ее обслуживают 135 членов – профессиональных участников рынка ценных бумаг. Всего в 2013 г. на бирже обращались 1507 выпусков ценных бумаг, а общий объем торгов ПФТС, которые проходят в электронной форме, составил 112,9 млрд. грн. Рыночная капитализация акционерных обществ из листинга ПФТС составляла более 145 млрд. грн. (около 18,1 млрд. дол. США).

Индекс ПФТС считают показателем всей финансовой обстановки в Украине. В 2013 г. он находился на уровне 295 базисных пунктов [2].

ОАО Киевская Международная Фондовая Биржа (КМФБ) является столичной биржей. Она занимает вторую позицию после биржи ПФТС. Ежегодно на бирже заключается более 3000 соглашений на сумму более 400 млн. гривен. КМФБ была зарегистрирована Постановлением кабинета министров Украины №341 с 15 мая 1995 года и государственной комиссией по ценным бумагам и фондового рынка с 13июля 1997 года. Основателями являются 27 не государственных лиц среди которых есть ряд ведущих коммерческих банков и известных операторов фондового рынка Украины. Установочный фонд биржи в 25 млн. грн. сформирован за счет простых именных акций номиналом 10 грн. КМФБ поддер-

живает приватизационные процессы в Украине путем проведения еженедельных акционерных торгов по продаже государственных пакетов акций, которые приватизируются. Биржа также занимается развитием вторичных торгов ценными бумагами, где проводятся торги акциями открытых акционерных обществ между 78 брокерскими конторами. С июля 1998 года Биржа стала действовать, как саморегулирующая организация на фондовом рынке Украины и объединяла наибольшее количество профессиональных участников фондового рынка – 236 торговцев ценными бумагами. На сегодняшний день Биржа играет первостепенную роль в развитии биржевого рынка в Украине и в течение последних лет входит в тройку фондовых бирж Украины по объему торгов и количеству выполненных биржевых соглашений. Перспективным направлением своей работы Биржа считает проведение листинга ценных бумаг и как одного из необходимых условий допуска к обращению ценных бумаг за рубежом, обеспечение прозрачности фондового рынка, достижения высоких стойких котировок, на ценные бумаги Украины.

Украинская Фондовая Биржа (УФБ), являясь первым организатором торгов в Украине (с 1991 г.), занимает 7 место как по обороту финансовых средств, так и по количеству эмитентов [2]. На фондовом рынке «Украинской биржи» торгуется 313 ценных бумаг, из них 197 акций. На срочном рынке обращаются фьючерс на индекс украинских акций и опцион на фьючерс на Индекс украинских акций. Объем торгов на всех рынках «Украинской биржи» в 2012 году составил 24 млрд. дол. США, а на срочном рынке за 2012 год – 13 млрд. дол. США.

По состоянию на конец 2012 года в соответствии с требованиями в биржевые списки организаторов торговли внесено 2 964 ценных бумаг. К биржевым реестрам организаторов торговли включены 549 ценных бумаг. В биржевом реестре к котировальному списку за I уровнем листинга включено 161 ценной бумаги, за II уровнем листинга – 388 ценных бумаг [3].

Итак, возникновение и обращение фондового рынка тесно связано с функционированием рынка реальных активов. Он необходим для обслуживания рынка материальных ресурсов. Прежде всего, его «помощь» состоит в привлечении инвестиций в производство. По изменению курса акций можно делать выводы об экономической стабильности предприятия и о ценах на производимую продукцию. Кроме того, можно проследить связь и с рынком труда, так как на фондовой бирже и в различных брокерских конторах занято большое количество людей. Роль этого рынка в развитии и процветании экономики любой страны, в том

числе и Украины, очень велика. Развитие в стране рынка ценных бумаг направлено на мобилизацию финансовых ресурсов. Их рациональное использование и перераспределение на основе конкуренции между предприятиями для более быстрого экономического развития, поскольку обращение ценных бумаг является необходимым элементом рыночной экономики.

Литература: 1. Фондовые рынки Украины [Электронный ресурс]. – Официальный веб-сайт: Агентство по развитию инфраструктуры фондового рынка Украины – Режим доступа: <http://smida.gov.ua/>; 2. Стат. збірник «Оптова і біржова торгівля України» [Электронный ресурс]. – Офіційний веб-сайт: Державна служба статистики України – К., 2012. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 3. Стат. збірник «Реєстр Ліцензованих Учасників Фондового Ринка» [Электронный ресурс]. – Офіційний веб-сайт: Національна Комісія По Цінним Бумагам и Фондового Ринка України – К., 2012. – Режим доступа: <http://www.nssmc.gov.ua/>; 4. Policy Documents [Электронный ресурс]. – Офіційний веб-сайт: International Organization of Securities Commissions. – Режим доступа: <http://www.iosco.org/library/index.cfm>.

УДК 327+341.1:061.1ЄС

Акзібек'ян Г.Я.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ХОРВАТІЇ В СКЛАДІ ЄС

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.*

1 липня 2013 Хорватія офіційно вступила в Європейський союз. Ця балканська країна стала 28-м членом об'єднання.

Наприкінці ХХ століття складні процеси завершилися розпадом найбільшої балканської держави – Союдної Федеративної Республіки Югославії. Виникли у результаті регіональні кризи конфлікти не подолані і донині.

Всупереч цьому більшість країн регіону хоч і не завжди послідовно й успішно, але включається в процеси модернізації та просування шляхом атлантичної та європейської інтеграції. У загальноєвропейських проектах і науково-політичній літературі Балканський регіон все частіше позначається як «Південно-Східна Європа». Та й у суспільній свідомості більшості його країн стає все більш помітним бажання скоріше подолати небезпечну схильність до конфліктів, горезвісний синдром «балканізації», стереотипні уявлення про Балкани як про «пороховий погреб» континенту.

Рівень безробіття у країні сягає 21%. Однак тепер хорвати зможуть працювати в 14 державах ЄС. Доступ на ринок праці інших членів блоку, а також Ісландії, Норвегії та Швейцарії буде обмежений протягом ще 5 років. У цьому зв'язку можна припустити, що молодь Хорватії потягнеться за кордон.

Хорватський ВВП у 2013 р. знизився на 0,7%. За деякими прогнозами, до 2016 р. борг країни досягне 60% по відношенню до внутрішнього валового продукту, тобто перевищить межу, допустиму Маастрихтських критеріїв. Ці цифри показують, що приєдналася до ЄС Хорватія поповнила список кризових членів Євросоюзу, яким потрібна фінансова допомога багатих партнерів по блоку (наприклад, з Півночі) [1].

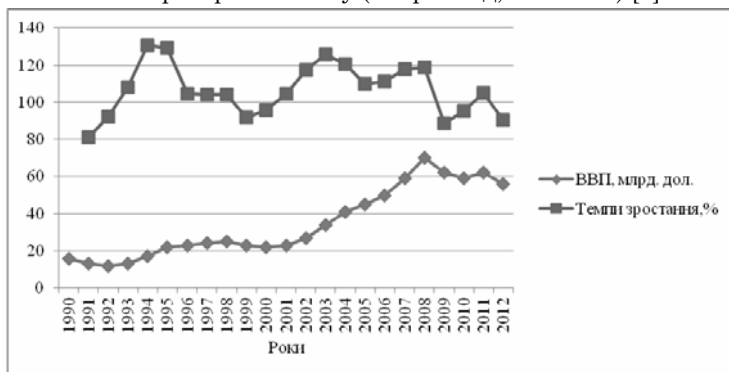

Рис. 1. Динаміка та темпи зростання ВВП Хорватії [2]

Соціально-економічний розвиток Хорватії у 2008 році, як і в інших країнах, піддалося негативному впливу світової фінансової кризи, що почалася в середині року. За даними офіційної статистики, в четвертому кварталі 2008-го намітилися уповільнення темпів зростання валового внутрішнього продукту (ВВП), випуску промислової продукції, роздрібного товарообігу, а також зростання зовнішньоторговельного дефіциту, поступове збільшення чисельності безробітних [2].

Вступ до ЄС може допомогти відродити економіку країни. Ще до приєднання до Євросоюзу на долю його членів доводилося 60% хорватського експорту [2]. Тепер цей показник повинен вирости. Також Хорватія отримала доступ до структурних фондів ЄС і як країна Євросоюзу стала більш привабливою для іноземних інвестицій.

Крім того, не слід забувати про якісну політичну та соціальної вигоди членства в ЄС. Тепер Хорватія в очах зовнішнього світу відстала балканська країна, а прогресивне демократична держава єдиної Європи.

Це важливо ще й тому, що одним з двигунів хорватської економіки є туризм. У 2012 р. туристичні доходи Загреба виросли на 3,2% і досягли майже 7 млрд. євро. Тепер до Хорватії поїде ще більше туристів, готових забути про її криваве минуле.

Переговори про вступ до ЄС Хорватія розпочала в 2003 р. і спочатку планувала стати частиною Євросоюзу вже в 2007 р. Але потім дата її прийняття була відкладена, оскільки проблем виявилось більше, ніж очікувалося. У зв'язку з цим Брюссель висунув Загребу цілий ряд вимог: провести реформу правової системи, забезпечивши її незалежність, неупередженість та ефективність; перемогти корупцію і розібратися з організованою злочинністю; посилити захист прав людини (у тому числі в галузі нацменшин), а також вирішити проблему повернення в країну біженців і видати Гаазькому трибуналу військових злочинців.

Ще однією перешкодою на шляху вступу Хорватії в ЄС стали її територіальні розбіжності зі Словенією. Предметом спору є невеликий (20 кв. км) Піранської затоки в Адріатичному морі. Загреб вважає, що кордон має поділити затоку навпіл, але Словенія в цьому випадку боїться втратити прямий вихід в міжнародні води (це питання так і не вдалося врегулювати, і він був переданий на розгляд посередників з ООН і ЄС). Територіальні проблеми у Хорватії є і з Сербією, Боснією – Герцеговиною та Чорногорією, але вони не вплинули на її переговори з ЄС [2].

У результаті все закінчилося тільки в 2011 р. Але успіх Хорватії має стати прикладом для інших балканських країн. Так Сербія почне переговори щодо вступу до ЄС вже в 2014 р., і те, що Хорватія була прийнята в Євросоюз не в найсприятливіший період його розвитку, має вселяти в Белград певний оптимізм. Крім того, хорватський президент запевнив, що його країна буде підтримувати прийняття в ЄС та інших балканських держав [3].

Узагальнюючи, можна сказати, що вступ Хорватії до ЄС відкрив нову сторінку в історії Балкан. З іншого боку, вона стала ще одним кризовим членом Євросоюзу, якому знадобиться мільярдна фінансова допомога. Таким чином, тільки час покаже вплив приєднання до ЄС на розвиток національного господарства Хорватії.

Література: 1. Вступление Хорватии в ЕС принесло стране больше сомнений, чем уверенности в будущем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inosmi.ru/world/20130816/211945427.html#ixzz2unnsBaYR>; 2. В. Милованов Стратегии экономического развития Хорватии в 2008-2012 годах [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svom.info/entry/259-strategii-ekonomicheskogo-razvitiya-horvatii-v-200>; 3. Хорва-

УДК 331.212.2

Алексеева Т.І., Ванчина Т.К.
ПРОБЛЕМА ЗОВНІШНЬОГО БОРГУ УКРАЇНИ
ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Ефективність розвитку будь-якої країни, в першу чергу, залежить від її здатності акумулювати та витрачати внутрішні та зовнішні фінансові ресурси. Як відомо, державна фінансова політика, яка спрямована лише на використання іноземних капіталів, швидко втрачає популярність на міжнародному ринку, і звісно, довіру кредиторів.

Нинішня ситуація в Україні дає змогу підтвердити, що залучаючи зовнішні фінансові ресурси, слід використовувати їх за цільовим призначенням, в іншому випадку таке використання коштів нічого не дає або призводить до негативних наслідків.

Сьогодні одним із пріоритетних напрямків зовнішньоекономічної політики України є її інтеграція в міжнародний фінансовий простір. Країна співпрацює із різноманітними фінансовими організаціями, зокрема з Міжнародним Валютним Фондом, як одним з основних партнерів на фінансово-кредитному просторі [1].

Все це є позитивним аспектом в діяльності держави, адже здійснюється формування сталих зв'язків між країнами, що допомагає залучити додаткові фінансові ресурси на структурну перебудову та стабілізацію усього народногосподарського комплексу нашої країни.

Україна є однією з найактивніших країн, що користується кредитними фондами міжнародних організацій. В 1994-2012 рр. Міжнародний Валютний Фонд надав Україні кредит у розмірі 19 млрд. дол., з яких наша держава повернула 9,6 млрд. дол. з урахуванням відсотків, в тому числі 3,7 млрд. дол. в 2012 році.

У 2013-2017 рр. Уряду та Національному банку України належить виплатити МВФ ще 11 млрд. дол. за поточним курсом. На 2014 рік заплановано виплатити кредит МВФ у сумі 3,6 млрд. дол. Згідно з даними Міністерства Фінансів України сума державного боргу України перед МВФ за станом на 31.12.2013 склала 7,2 млрд. дол. США [2].

Згідно з розрахунками, загальний обсяг державного боргу, обрахований у національній валюті, на кінець 2014 становитиме близько 35% валового внутрішнього продукту. Для порівняння, показники загального обсягу державного боргу у групі країн, що розвиваються, складають не більше 40% валового внутрішнього продукту.

Залишаючись достатньо високим, рівень державного боргу України водночас не є критичним. Згідно з міжнародними стандартами критичними вважаються боргові зобов'язання держави, які перевищують 60% від ВВП. У зв'язку з останніми економічними та політичними подіями в Україні графік виплати зовнішнього боргу України перед МВФ суттєво ускладнено. Важливу роль для відносин України та МВФ відіграло те, що на Вільнюському саміті 29 листопада 2013 року не було підписано Угоду про Асоціацію з ЄС про створення зони вільної торгівлі. Це підтвердило «мінливе» та нестабільне економічне положення нашої держави [3].

Сьогодні надзвичайно важливо для України продемонструвати платоспроможність перед МВФ, що стане гарантією для інших країн-кредиторів того, що економічне положення в державі залишається під контролем Уряду України. Проте, це буде супроводжуватися досить жорсткою бюджетною політикою у сфері соціальних виплат та підвищенням податкового навантаження на економіку.

Такий великий обсяг виплат вимагає постійного пошуку джерел рефінансування державних боргів, одним з яких виступає активне користування іноземними кредитами, яке має значні негативні наслідки, а саме:

- збільшення зовнішнього боргу країни та погіршення фінансової безпеки держави, що робить її залежною від іноземних кредиторів;
- кредитні ресурси направляються лише у прибуткові галузі, що затримує розвиток тих галузей, в які кредитні ресурси не залучаються;
- міжнародний кредит передбачає надання товарних і валютних ресурсів на умовах повернення та сплати відсотків [1].

Тому, для покращення фінансової стійкості та конкурентоспроможності України на світовому ринку слід здійснити ряд завдань, що дасть змогу покращити економічний стан держави та її кредитоспроможність. Для вирішення цих завдань необхідно дотримуватися наступного плану дій:

1. Здійснювати використання кредитних ресурсів за цільовим призначенням, розвивати практику надання гарантій під іноземні позики та страхування кредитних ризиків банками, шляхом створення відповідної інфраструктури;

2. Розробити дієві механізми контролю за іноземними інвестиціями, дотриманням інвестиційних зобов'язань, терміну їх використання та інформувати про це громадськість;

3. Сприяти розвитку не лише високоприбуткових галузей, але й стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу.

Таким чином, розробка концепції управління зовнішнім боргом необхідна для ефективної роботи механізму забезпечення економічного зростання країни.

Література: 1. Щербина О.І. Взаємодія держави з міжнародними фінансовими організаціями, як інструмент покращення стану соціальної сфери України // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2011, №3. – С. 170-174; 2. Міністерство фінансів України: Міжнародне співробітництво [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>; 3. Звіт Місії Європарламенту від 29 листопада 2013 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/93888>.

***

УДК 339.9

Алексеева Т.І., Іванов О.М.
СУЧАСНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Розвиток інтеграційних процесів у світі неминуче веде до зростання міжнародних зв'язків і взаємопереплетіння національних економік, сприяє інтернаціоналізації господарського життя. В умовах глобалізації формуються нові форми взаємодії між країнами світового співтовариства на основі економічної інтеграції.

Геополітичне та гео економічне положення України, історичні, економічні, культурні, етнонаціональні зв'язки і традиції – з одного боку, та розвиток інтеграційних, глобалізаційних процесів у сучасному світі – з іншого, зумовлюють необхідність визначення ролі й місця нашої країни в світовому господарстві в цілому та у взаємовідносинах із сусідніми регіональними економічними угрупованнями [3].

Формуючи власну інтеграційну політику, Україна має визначитися з відповідними середньо- та довгостроковими пріоритетами, виходячи із сучасних умов ефективного функціонування національної економіки.

Середньострокові інтеграційні пріоритети перебувають у полі двох різноспрямованих векторів. З одного боку, обережне ставлення до учас-

ті в інтеграційних угрупованнях країн з високим рівнем наднаціонального регулювання зумовлене особливостями України як самостійного суб'єкта інтеграції. З другого, неможливість тривалого «позаінтеграційного» розвитку в регіоні, де масштаби і динаміку економічної інтеграції визначають не лише внутрішні, а й потужні зовнішні (глобальні) фактори [1].

Європейська інтеграція – ключовий пріоритет зовнішньої політики України, який передбачає проведення системних реформ в усіх сферах життя відповідно до норм та стандартів ЄС. Кінцевою метою європейської інтеграції є набуття Україною членства в Європейському Союзі. Основним завданням на сьогодні є завершення переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, невід'ємною складовою якої є створення зони вільної торгівлі. Окремим важливим напрямком співпраці нашої держави з ЄС виступає безвізовий діалог, метою якого на нинішньому етапі є виконання завдань першого етапу «Плану дій з лібералізації візового режиму», реалізація якого дозволить Україні в майбутньому досягти безвізового режиму для поїздок громадян до країн-членів ЄС, в т.ч. «Шенгенської зони» [5]

Вигідне територіальне розташування України, її розміри, наявність природних ресурсів в поєднанні з потужним потенціалом у науковій, економічній та інших сферах суспільного життя надають Україні можливість вступити до ЄС за умови певного рівня ринкових трансформацій. У той же час гармонійне включення України до системи глобальних світогосподарських зв'язків дозволить підвищити конкурентоспроможність економіки та рівень добробуту громадян.

Перешкодами інтеграції України у світове господарство виступають:

- успадкована монополізація державою зовнішньої торгівлі;
- домінування у структурі економіки матеріалоємних, енергоємних, фізично та морально застарілих виробництв, несприйнятливих до нововведень;
- одностороння орієнтація господарства на важку індустрію тощо.

Тому вітчизняна економіка вимагає структурної перебудови, яка націлена на реалізацію національних конкурентних переваг, зокрема таких, як виробництво недорогих металів і виробів з них, хімічна і пов'язані з нею галузі промисловості та транспортні послуги, особливо послуги трубопровідного транспорту. Пріоритетними стають високотехнологічні конкурентні переваги в авіакосмічній промисловості, суднобудуванні, космічні послуги з виведення об'єктів на навколорізномірну орбіту, послуги з розробки програмного забезпечення, виробництво нових

матеріалів, окремі виробництва в електронній та електротехнічній промисловості тощо.

Саме структурна перебудова сприятиме формуванню та розширенню експортного потенціалу пріоритетних галузей, наближенню вітчизняного виробника до світового рівня, поглибленню участі у міжнародному поділі праці тощо [4].

Загалом при здійсненні євроінтеграційної політики необхідно виходити з того, що вступ до ЄС не має бути самоціллю. Головним завданням для України має бути проведення внутрішніх реформ з метою модернізації країни та досягнення європейського рівня життя населення. За теперішніх обставин (насамперед внутрішні проблеми в ЄС в фінансово-економічній та політичній сферах, «втома від розширення», складність знаходження балансу інтересів між державами ЄС, що надалі зростатиме) такий підхід є найбільш доцільним [2]

Література: 1. Амеліна І.В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. [текст] / Амеліна І.В., Попова Т.Л., Владимиров С.В. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 256 с.; 2. Козик В.В. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. / В. Козик, Л. Панкова, Н. Даниленко. – 3-тє вид. – К.: Знання-Прес, 2009. – 406 с.; 3. Міжнародна економіка: навч. посіб. / [Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г., Макогон Ю.В. та ін.]; за ред. Ю.Г. Козака, Д.Г. Лук'яненка, Ю.В. Макогона [3-тє вид.] – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 560 с.; 4. Міжнародна економіка. Підручник / Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Лебедева В.К. та ін.; за ред. А.О. Задой, В.М. Тарасевича – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.; 5. Зовнішньополітичні пріоритети / [Електронний ресурс] / Міністерство закордонних справ України – Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/foreign-policy>

***

УДК 005.952 – 43.83(477)

Алексеева Т.І., Ларичев М.І., Чернов М.А.
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
РИНКУ РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ

Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Україна, як суверенна держава, перебуває на стадії глибоких економічних реформ, основною метою яких є побудови соціально-орієнтованої ринкової економіки. Формування і розвиток української економіки включає в себе органічну єдність багатьох ринків: землі, капіталу, товарів, послуг, робочої сили, тощо.

Процеси формування ринку робочої сили в Україні мають свої особливості, які пов'язані з вирішенням низки проблем, серед яких основними виступають процеси трансформації трудових відносин в умовах глобалізації.

У теперішній час велика кількість економічно активного населення України виїжджає закордон з причин економічного та неекономічного характеру. Тому, держава повинна своєчасно реагувати на зміни у соціально-трудовій сфері, щоб уникнути деструктивних впливів на національну економічну систему, серед яких основними виступають:

- недостатня соціальна підтримка населення;
- втрата людського капіталу (відплив інтелектуальної частини населення);
- моральний аспект (розпадаються сім'ї, залишаються бездоглядними люди похилого віку);
- різке збільшення чисельності безробітних.

Безробіття вважається, з одного боку, важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого – великим суспільним лихом. В умовах кризової економіки проблеми зайнятості загострюються у зв'язку з великим збільшенням показників безробіття та неповної зайнятості, що призводить до негативних соціальних та економічних наслідків.

Згідно зі статистичними даними, 55% загального приросту чисельності безробітних в усьому світі за період з 2007 по 2011 р. припадало на розвинені країни і держави Європейського Союзу. У деяких країнах, що розвиваються, таких як Бразилія, Шрі-Ланка, Таїланд та Уругвай, рівень безробіття виявився навіть нижчим, ніж до кризи [1].

На сьогодні в міграційній сфері України виділяють ряд проблем, серед яких, насамперед, слід зазначити втрату трудового та інтелектуального потенціалу. Починаючи з 1991 р., за кордон на постійне місце проживання з України виїхали 675 докторів наук, а з 1996 р. – 1151 кандидат наук. За даними президії НАН України, за 1994-2012 рр. на постійне місце проживання за кордон емігрували 660 співробітників академічних наукових установ. Як показує аналіз даних трудових мігрантів, більше 40% мали повну вищу та базову вищу освіту, понад 30% середню спеціальну. Найбільше докторів наук виїхало в США, Росію, Німеччину, Ізраїль та Канаду [2].

В Україні проблема трудової міграції та впливу даного феномена на розвиток територіальних соціальних систем останнім часом набула більшої актуальності. Виїзд за її межі найбільш активної частини пра-

цездатного населення викликає негативні явища в економічному, соціальному і культурному розвитку. Сьогодні Україна створює історичний прецедент, коли її народ без зовнішнього впливу може зникнути тільки тому, що відтворення населення «звужилося», а еміграція за кордон доводить цю ситуацію ще до більш критичної межі.

Щоб цього не сталося, країна повинна мобілізувати всі сили. В першу чергу це стосується конкретних дій, спрямованих на поліпшення матеріального становища своїх громадян, відродження і подальший розвиток промислового та сільськогосподарського секторів економіки, розширення прав регіонів, що стосуються їх соціального, економічного та культурного розвитку [3].

Отже, наведені проблеми міжнародного обміну людським капіталом безсумнівно свідчать про істотну загрозу його втрати для нашої країни. Структурні зміни, що відбуваються стихійно, без активного втручання держави, демонструють тенденції прямо протилежні до тих, які необхідні для побудови конкурентоспроможної економіки.

Злам цих тенденцій, забезпечення прогресивних структурних змін вимагає значних зусиль з боку держави, формування відповідної політики. В її основу має бути покладена орієнтація на збереження і покращення людського капіталу і використання позитивних ефектів міжнародного обміну між ними [4].

Таким чином, інтеграція України у світовий ринок праці передбачає всебічне врахування тенденцій розвитку сучасної міжнародної трудової міграції, її форм та особливостей, механізму її державного регулювання.

Література: 1. Вишневська Н.Т. Нова стратегія зайнятості країн ОЕСР // Вісник міжнародних організацій – 2009. – №1(23). – С. 71-83 <http://www.dcz.gov.ua/>. Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua> – Назва з екрана; 2. Проблема соціального захисту українських працівників-мігрантів [Електронний ресурс]. – Національний інститут стратегічних досліджень при президентові України. Розділ «Головна. Соціальна сфера. Проблема соціального захисту українських працівників-мігрантів». Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/http://www.niss.gov.ua> – Назва з екрана; 3. Ринок праці [Електронний ресурс]. – Держкомстат України. Розділ «Статистична інформація. Ринок праці. Щомісячна інформація». Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана; 4. Сардак С.О. Особливості функціонування ринку праці України та використання потенціалу саморозвитку для підвищення зайнятості населення. Україна: аспекти праці. – 2006, №7. – С. 8-12. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/>, <http://e-works.com.ua/> – Назва з екрана.

***

Байгелдиев Гурбан Гелди
ОСОБЕННОСТИ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА
ТУРКМЕНИСТАНА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.г.н., доц. Ханова Е.В.

Наличие богатого топливно-энергетического потенциала страны обуславливает структуру экспорта Туркменистана, в которой основная доля приходится на газ, нефть, нефтепродукты и электроэнергию (2000 г. – около 81%, 2010 г. – 85%).

Одной из основных экспортных статей Туркменистана традиционно является природный газ. Динамику экспорта природного газа за годы независимости можно подразделить на несколько этапов [1]:

– первый этап (1992-1996 гг.) характеризовался относительно стабильным производством и экспортом природного газа в традиционном направлении, predetermined рамками единого народнохозяйственного комплекса бывшего СССР, когда поставки осуществлялись по единой трубопроводной системе Средняя Азия-Центр в Россию;

– второй этап (1997-1998 гг.), при котором произошло значительное падение как экспорта, так и производства природного газа ввиду неплатёжеспособности традиционных покупателей, в частности, России. Так, в 1998 г. производство природного газа в Туркменистане составило лишь 13,3 млрд. м³, что соответствовало уровню его внутреннего потребления, а экспорт газа составил лишь 1,8 млрд. м³, что было на 73% ниже уровня 1997 г. (рис. 1).

Рис. 1. Производство и экспорт природного газа в Туркменистане [2]

– третий этап (1998-2008 гг.) ознаменован строительством в конце 1997 г. нового газопровода Корпедже-Курткун, что позволило осуществлять экспорт природного газа в новом направлении – в Иран. Это явилось первым шагом по снижению зависимости Туркменистана от транспортировки газа по бывшей единой газовой системе СССР.

В апреле 2003 г. Россия и Туркменистан подписали соглашение о сотрудничестве в газовой отрасли сроком на 25 лет. Также был заключен долгосрочный контракт купли-продажи туркменского газа на весь период действия соглашения. После аварии на газопроводе «Средняя Азия-Центр-4» в апреле 2009 г. поставки туркменского газа почти на год были заморожены, так как в связи с общим понижением спроса и цен в странах ЕС его закупка стала для России невыгодной.

Новой вехой в углублении взаимовыгодного диалога между Ираном и Туркменистаном стало открытие 6 января 2010 г. второго газопровода в Иран: Довлетабат-Серахс-Хангеран протяженностью 30,5 км и мощностью 12,5 млрд. кубометров газа в год [2]. В ноябре 2010 г. был введен в эксплуатацию газопровод Хангеран-Сангбаст, являющийся важным звеном трансиранской газовой магистрали, и ставший продолжением туркмено-иранского трубопровода Довлетабат-Серахс-Хангеран. Новая ветка магистрального газопровода Хангеран-Сангбаст протяженностью 190 км и диаметром 1220 мм рассчитана на пропускную мощность 12 млрд. кубометров газа в год. Ее строительство осуществлено с учетом достигнутых договоренностей между Туркменистаном и Ираном о возрастающих объемах экспорта туркменского природного газа.

Поставки газа по трубопроводу Довлетабат-Серахс-Хангеран обеспечиваются за счет использования ресурсного потенциала Довлетабатского месторождения – одного из крупнейших в Туркменистане. Кроме того, экспорт туркменского природного газа в Иран осуществляется и по действующему с 1997 г. газопроводу Корпедже-Курткуи, для которого ресурсной базой является ряд расположенных в западном регионе Туркменистана нефтегазовых месторождений, в том числе и такое крупное, как Корпедже [2].

Созданная трубопроводная инфраструктура на территории Туркменистана и Ирана обеспечит транспортировку 20 млрд. кубометров, а при необходимости и больших объемов туркменского газа по магистральным газопроводам Ирана, имеющим также прямой выход на международные энергетические рынки;

– четвёртый этап (с 2009 г.) характеризуется диверсификацией газового экспорта, увеличением видов и количества продукции, поставляе-

мой на внешние рынки. Введенный в эксплуатацию в середине декабря 2009 г. Трансазиатский газопровод, идущий из Туркменистана в Китай через Узбекистан и Туркменистан. Его общая протяженность – около 7 тыс. км; в течение трех десятилетий он обеспечит поставки в КНР до 40 млрд. кубометров туркменского природного газа в год.

В течение последних лет КНР последовательно осуществляла стратегию по привязке к себе основных производителей нефти и газа на территории Центральной Азии. Туркменистану, который обладает первыми в регионе и четвертыми в мире запасами природного газа, в этой стратегии отводится особая роль. Интересы двух стран совпали в том, что Туркменистану нужны были огромные инвестиции для освоения новых газовых месторождений, Китай же располагал избыточной денежной массой, которой искал подходящее применение. В 2007 г. Туркменистан предоставил китайской компании CNPC лицензию на разведку и добычу газа на договорной территории Багтыярлык, расположенной на правом берегу р. Амударьи. Разработка месторождений и строительство газопроводов велись за счет кредитов Туркменистану, выделенных КНР [3].

С 2010 г. Туркменистан самостоятельно реализует еще один проект по сооружению крупнейшего в стране газопровода Восток-Запад протяженностью около 1000 км. Магистральный газопровод диаметром 1420 мм и пропускной способностью 30 млрд. кубометров в год протянется от газокompрессорной станции «Шатлык-1», расположенной в Марыйском велаяте, до компрессорной станции «Белек-1» Балканского велаята. Строительство газопровода «Восток-Запад» ведут госконцерны «Туркменгаз» и «Туркменнебитгазгурлушик» (Туркменнефтегазстрой) за счет госконцерна «Туркменгаз». Приблизительная стоимость газопровода составляет более 2 млрд. долларов. Таким образом, новый газопровод соединит восточную часть страны, располагающую крупнейшими запасами газа, с динамично развивающимися центральным и прикаспийским регионами Туркменистана [2].

Уже к середине 2015 г. газопровод Восток-Запад со всей необходимой наземной инфраструктурой должен быть введен в эксплуатацию. Эта газовая магистраль послужит дополнительной гарантией для бесперебойного ресурсного обеспечения не только внутренних растущих потребностей в газе, но и международных трубопроводов, как уже действующих, так и новых маршрутов, которые рассматриваются в рамках энергетической стратегии Туркменистана [3].

Туркменистан в 2010 г. сумел добиться существенного прогресса в продвижении еще одного масштабного инфраструктурного проекта, который имеет важнейшее международное значение в налаживании стабильных энергопоставок в Азиатском регионе. Речь идет о проекте строительства газопровода Туркменистан – Афганистан – Пакистан – Индия (ТАПИ), обсуждение которого продолжалось более десяти лет.

Ранее ресурсной базой для трубопровода считалось крупное месторождение Довлетабат. Однако с учетом того, что в настоящее время довлетабатский газ поставляется в Россию и обеспечивает растущий объем экспорта в соседний Иран, в 2011 г. в качестве ресурсной базы для ТАПИ было определено месторождение Южный Ёлутен-Осман.

Согласно Программе развития нефтегазовой промышленности Туркменистана на период до 2030 г., годовой объем добычи природного газа будет доведён до 230 млрд. кубометров в год. Уже к 2015 г. планируется довести экспортные поставки природного газа до 125 млрд. м³ в год [3].

Литература: 1. Джумаев И. Внешняя торговля Туркменистана: тенденции, проблемы и перспективы / Ишангулы Джумаев. – Институт государственного управления и политики, доклад №11, 2012. – 49 с.; 2. Статистический ежегодник Туркменистана [Электронный ресурс]. – Ашхабад: Госкомстат Туркменистана, 2011. – Сайт Государственного комитета Туркменистана по статистике. Режим доступа: www.stat.gov.tm; 3. Программа развития нефтегазовой промышленности Туркменистана на период до 2030 года. Ашхабад, 2006. – 28 с.

***

УДК 336.76

Божко О.С.

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ КИТАЙСЬКОГО ФОНДОВОГО РИНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Непрядкіна Н.В.*

Світові фондові кризи, і особливо остання глобальна фінансова криза, яка вплинула й на Україну, демонструють роль фондового ринку у загальній системі економічного розвитку будь-якої країни. Особливого значення у зв'язку з цим набуває дослідження змін, які відбуваються на основних фондових біржах світу. Останнім часом країни Азії відіграють значну роль у світовій економіці, а тому аналіз їх фондових ринків як найвагомішої частини фінансової системи є актуальним в контексті сучасного розвитку економічних відносин.

У цій роботі досліджується специфіка функціонування фондового ринку Китайської Народної республіки; розглянуто дії, які застосовує уряд країни для розвитку фондового ринку та заходи, які було вжито з метою подолання світової фінансової кризи, яка номінально розпочалась у 2007 році і мала неабиякий вплив на ринок цінних паперів держави.

Функціонування та розвиток фондового ринку Китаю розкрито в працях зарубіжних і українських вчених, таких як Л. Антонюк, О. Аршавський, М.Берзоні, О. Буренін, О. Буянов, І. Вальтер, Є. Жуков, Б. Колтинюк, Д. Лук'яненко, С. Матросов, М. Міллер, Я. Міркін, М. Монтес тощо.

Зазначимо, що до початку 2007 р. фондовий ринок КНР перетворився на один з найпопулярніших способів інвестування для китайського середнього класу. Це призвело до досить швидкого зростання ринку. Після декількох років стагнації або рецесії з початку 2006 року котирування виросли більш ніж на 145% [5]. Зростання цін на акції підсилювалось зростанням економіки КНР і прибутковості китайських компаній.

Ще на початку сучасної світової економічної кризи китайський уряд почав готуватись до можливого її впливу на світову та національну економіку. Завдяки цьому на відміну від багатьох інших країн світу Китай зустрів глобальну фінансово-економічну кризу 2008 р. уже озброєним певними антикризовими інструментами. Таке обвальне падіння акцій на китайському фондовому ринку саме 27 лютого 2007 року було свідомо спровоковано урядом, стурбованим перенасиченням ринку нерухомості. Його прогнозували ще за рік до того, коли біржовий індекс виріс майже вдвічі, що означило надмірне зростання капіталізації китайських компаній. Народний банк Китаю (НБК) відразу після початку активної фази світової фінансово-економічної кризи вже 4 жовтня того ж року синхронно з центральними банками провідних країн світу запровадив політику зниження облікових ставок з метою активізації економіки.

На рис.1 можна прослідкувати зростання індексу SSE Composite, яке отримало значне прискорення з кінця 2005 року до початку 2007 року, оскільки саме 27 лютого 2007 р. є «чорним вівторком» для китайського фондового ринку – за день індекс Shanghai Composite втратив майже 9%, що стало найсерйознішим падінням за майже 10 років [5].

Уряд цілеспрямовано вкладав державні ресурси в реальний сектор економіки для того, щоб подолати кризу. У 2009 р. було закрито низку збиткових виробництв, водночас, створено нові робочі місця. Важливим антикризовим заходом була переорієнтація на внутрішній ринок та розширення внутрішнього попиту на вітчизняні товари, кредитування реального сектору економіки. Попри певні критичні зауваження та не-

однозначні наслідки заходи із запобігання кризи, що здійснювалися китайським урядом, мали позитивні результати. Відтак, у 2009 р. ВВП Китаю виріс на 8,7%, а темпи росту економіки в 4-му кварталі 2013 року прискорились до 10,7% у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, що було найвищим показником з 2007 р. [6].

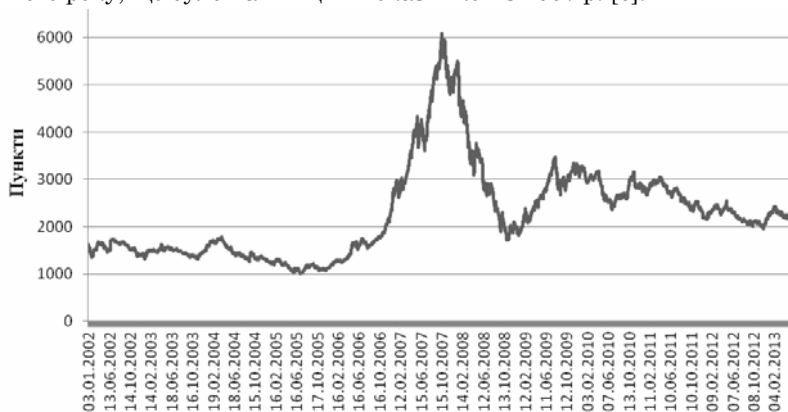

Рис 1.1 Індекс SSE Composite за період з 2002 по 2013 рік [7]

Отже, успіхи з подолання кризи стали можливими завдяки значному збільшенню капіталовкладень, рекордному зростанню споживання й промислового виробництва. Китай став першою країною, котра оговталась від світової економічної кризи. Всі вжиті антикризові заходи відобразилися і на індексі Шанхайської фондової біржі, який почав різко зростати у 2009 р., що можна побачити на рис 1. На даному етапі на кінець 2013 року у цілому на китайських фондових біржах було зареєстровано більше ніж 2700 компанії, які випустили 4,6 трлн. акцій і мали сукупну ринкову капіталізацію 25,5 трлн. юанів (3,4 трлн. дол. США). [5]. Це приблизно дорівнювало капіталізації Лондонської біржі або NASDAQ OMX, але в той же час було майже в чотири рази менше за капіталізацію американської платформи біржового холдингу NYSE Euronext [6].

Можна виділити кілька ключових моментів, які характеризують тенденції розвитку китайського фондового ринку протягом останніх років.

По-перше – стійке зростання обсягів прямого фінансування. Так, за період з 2008 по 2011 рік обсяги вкладень китайських інвесторів в акції (А-акції, які можуть купувати і продавати лише громадяни Китаю, на відміну від В-акцій, в які дозволено інвестувати іноземним інвесторам) щорічно зростали в середньому на 658 млрд. юанів (більш ніж 100

млрд. дол. США) [6]. Загальна сума коштів, залучених емітентами через ринок акцій, досягла за ці чотири роки рекордно високого рівня у 2604 млрд. юанів (407 млрд. дол. США), що становить 57% від сукупного обсягу залучення коштів через акції в країні за останні двадцять років [5].

По-друге – позитивна динаміка зростання кількості компаній, що пройшли лістинг на біржі. Зокрема, з 2008 по 2013 рік лістингові списки фондових бірж Шанхая та Шеньженя збільшувались в середньому на 158 нових емітентів щороку, і при цьому нові зареєстровані компанії принесли інвесторам прибуток на вкладений капітал: в середньому вартість акцій нових емітентів у річному вимірі зростала приблизно на 12% [6]. При цьому слід зазначити, що особливістю китайського ринку акцій є значна питома вага компаній, які мають велику капіталізацію (large-cap), що зумовлено триваючим роздержавленням крупних державних підприємств.

По-третє – зростання кількості інвесторів та розширення спектра інвестиційних продуктів. Так, наприклад, кількість інвестиційних рахунків, відкритих як приватними, так і інституційними інвесторами, з 2011-2013 рік збільшувалась більш ніж на 15 млн. щороку, а кількість фондів, які інвестують у цінні папери, зросла в Китаї за чотири роки на 550 [6]. Також поступово збільшується кількість видів цінних паперів, які обертаються на ринку Китаю. Зокрема, в 2008 р. китайськими емітентами було вперше розпочато випуск корпоративних облігацій, і до кінця 2013 р. вони вже змогли за допомогою цього інструменту залучити більше 65 млрд. США [5].

Згідно з дослідженням, оприлюдненим інвестиційним банком Goldman Sachs ще в 2011 р., прогнозується, що до 2030 р. китайські емітенти обійдуть за обсягом ринкової капіталізації американські компанії, а фондовий ринок Китаю, разом із ринками Індії та США, увійдуть до трійки найбільших ринків світу[5].

З огляду на вище вказане можна зробити висновок, що китайський фондовий ринок недостатньо інтегрований у світову економіку, щоб переносити її коливання на економіку Китаю, але він реагує на зміни у світовій економічній ситуації і є чудовим індикатором та сигналом дії для китайського уряду. Разом з тим китайський фондовий ринок характеризується низкою проблем. Суттєвим чинником є те, що фондовий ринок цієї країни є майже ровесником ринку цінних паперів України, і так само знаходиться лише на початковому етапі розвитку. Регуляторна реформа китайського ринку цінних паперів тільки набирає обертів, і

ключові регуляторні нормативні документи продовжують прийматись. У цілому спостерігаються позитивні перспективи розвитку фондового ринку Китаю.

Література: 1. Богачук Є. Тенденції сучасного світового та фондового ринків // *Актуальні проблеми економіки*. – 2005. – №2 – с. 28; 2. Менд-рул О., Павленко І. Фондовий ринок: операції з цінними паперами. – К.: КНЕУ, 2005. – 156 с.; 3. Моніторинг фондових індексів // *Державний інформаційний бюлетень про приватизацію*. – 2004. – №4 – с. 12; 4. Брокерская деятельность на рынке ценных бумаг. / Вилкова Т.Б. – Изд-во Финакадемия, Москва, 2008; 5. Шанхайська фондова біржа [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.sse.com.cn> – Назва з екрану; 6. Федерація фондових бірж Азії та Океанії [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.aosef.org/> – Назва з екрану; 7. InvestfundS [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://investfunds.ua/markets/indicators> – Назва з екрану.

***

УДК: 339.5 (477)

Борович А.В.

ВНЕШНЯЯ ТОРГОВЛЯ УКРАИНЫ: ПРОБЛЕМЫ И СПОСОБЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Науч. руководитель: д.э.н., проф. Довгаль Е.А.*

Современная экономика Украины проходит период трансформации с целью более тесного вливания в систему мировой экономики. В нынешних условиях глобализации международной экономической системы для каждой страны очень важным является занять достойное место в системе мирохозяйственных связей.

Украина была вынуждена после обретения независимости стремительными темпами перестраивать свою экономику, изменять устоявшиеся годами хозяйственные связи, вступать в конкурентную борьбу с иностранными товарами, как на внешних, так и на внутреннем рынках. Все это привело к тому, что процессы, связанные с преобразованием экономической системы страны, на становление которых во многих государствах ушли десятилетия, в Украине формировались буквально за считанные месяцы. Эта спешка, неимение адекватного представления об условиях рыночной экономики, построение олигархической структуры власти, нестабильное политическое положение и привели к тому, что современная внешняя торговля Украины является далеко не

самой конкурентоспособной и приносит в государственный бюджет страны значительно меньше финансовых поступлений, чем могла бы, учитывая трудовые ресурсы, природные ресурсы и научно-технический потенциал нашего государства.

В наши дни Украина столкнулась с целым рядом экономических проблем, которые, как порой звучат взволнованные голоса, могут привести к дефолту нашей страны. Причиной многих экономических проблем, которые лишь обострились в последнее время, является непродуманная экономическая интеграционная политика Украины. Первым шагом стало вступление Украины во Всемирную Торговую организацию в марте 2008 года. Наше государство излишне быстро форсировало вступление Украины в эту организацию, что привело к подписанию международных договоров на таких условиях, которые совершенно не защищали внутренний рынок и национального украинского производителя от международной экспансии. Совершенно очевидным является тот факт, что тогдашнее правительство хотело значительно больше подписать само соглашение, чем задумываться об его последствиях для экономики страны. Многие тогда все же рассчитывали, что быстрорастущая мировая экономика нуждается в Украине, как стране с большим рынком дешевой рабочей силы, но последующий экономический кризис поставил крест на подобных планах – частный капитал не желал рисковать и вкладывать средства в экономику страны во время мирового спада производства.

Следующим весомым просчетом являлось недавнее декларирование подписания договора о зоне свободной торговли (ЗСТ) со странами Европейского союза, что повлекло за собой ухудшение торговых отношений с Российской Федерацией и всеми странами Таможенного союза и Евразийского союза, которые расценивали подобное действие со стороны Украины как угрозу для своих национальных производителей. Последующими действиями Украины явились отказ от подписания ЗСТ с ЕС и заявление о нормализации сотрудничества с Российской Федерацией. Стоит также отметить, что между Украиной и странами СНГ (в том числе и РФ) еще в 2011 году подписан договор о ЗСТ, но он имеет порядка сотни исключений (в том числе и в отношении цены на газ – самого острого вопроса в украинско-российских отношениях), что фактически превращает зону свободной торговли между Украиной и Российской Федерацией в зону преференциальной торговли [2].

Проблемы во внешней торговле Украины можно проследить, анализируя структуру украинского экспорта в 2013 г.: почти 30% экспорта

приходится на драгоценные металлы, 11% – на минеральные продукты и 9,5% – на пшеницу [1]. Исходя из этого, можно сделать вывод, что более половины экспорта Украины приходится на продукцию с малой добавочной стоимостью. Эта тенденция происходит из-за того, что, таким образом, крупные компании обходят высокие таможенные пошлины на ввоз/вывоз готовой продукции из/в страну. Многие компании имеют лишь обогащательные комбинаты на территории Украины, а их заводы по производству готовой продукции находятся за рубежом, что позволяет им существенно экономить, а экономика нашей страны недополучает финансовые средства, кроме того, не создаются новые рабочие места, что ведет к постоянному росту безработицы и социальной напряженности.

Конкурентоспособность товаров, произведенных в Украине, на мировом рынке является весьма низкой. В индексе глобальной конкурентоспособности за 2014 г. Украина занимает 84 место из 148, потеряв 11 позиций по сравнению с предыдущим годом [3]. Падение Украины в данном рейтинге связано с макроэкономической нестабильностью, неудовлетворительной работой государственных институтов, низкой конкурентоспособностью украинских компаний, невыделением средств на развитие научно-технического потенциала. Украина, став независимой, постоянно проводит тендеры по продаже государственных предприятий, но новые собственники этих предприятий, как правило, не спешат проводить их модернизацию, а продолжают работу на старых производственных мощностях, полностью изнашивая их, и после этого закрывают и банкротят предприятия.

В качестве заключения можно отметить следующие шаги, которые должны быть осуществлены правительством с целью повышения эффективности внешней торговли Украины:

- 1) пересмотр условий, на которых были подписаны договора о вступлении Украины во Всемирную Торговую организацию, с целью добиться более высоких таможенных барьеров для защиты украинского национального производителя, а также отмена целого ряда исключений по торговле определенными видами товаров;
- 2) ограничение на вывоз с территории Украины сырья, для последующей его переработки в других странах;
- 3) введение для компаний обязательств, связанных со строительством заводов с полным циклом переработки на территории Украины;
- 4) модернизация уже существующих производств и введение более высоких стандартов качества и более строгого контроля за ним с целью

позвищення конкурентоспособности української продукції на мировому ринку;

5) збільшення фінансування науко-исследовательських розробок, що дозволить, при допомозі інновацій, створювати більш конкурентоспособну продукцію;

6) забезпечення прозорості роботи державних інститутів по заключенню зовнішньоторгових угод;

7) забезпечення політичної стабільності в державстві, що привабливо на український ринок іноземних партнерів.

Литература: 1. Інтернет-портал СНГ [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-cis.info/page.php?id=20110>; 2. Державна служба статистики України. Зовнішньоекономічна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>; 3. Індекс глобальної конкурентоспособності (The Global Competitiveness Index) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info>.

***

УДК 339.7

Ворона О.А.
РИНОК ЄВРООБЛІГАЦІЙ ТА ЙОГО ВПЛИВ
НА УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІКУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Єврооблігації виникли як різновид цінних паперів в результаті відновлення європейських фінансових ринків після Другої світової війни.

У порівнянні з ринками інших цінних паперів ринок єврооблігацій виділяється чи не найбільшим розмаїттям інструментів, що мають свою специфіку. Єврооблігації є досить гнучким інструментом запозичень на міжнародному ринку капіталу та мають різноманіття характеристик, якими потенційно можуть скористатися як емітенти так і інвестори:

- призначення позики;
- валюта номіналу;
- термін обігу;
- спосіб погашення;
- середній розмір позики;
- ліквідність і надійність;
- спосіб виплати доходу;
- періодичність купонних виплат [2].

Основними учасниками міжнародного ринку єврооблігацій є:

- емітенти, які за допомогою єврооблігацій запозичують капітали на міжнародному ринку;
- інвестори, які інвестують в єврооблігації;
- оператори ринку єврооблігацій, які здійснюють розміщення, розрахунки і зберігання;

В окрему групу учасників можна виділити рейтингові агенції, які здійснюють багатофакторний аналіз кредитоспроможності емітента;

Основними регуляторами ринку єврооблігацій на міжнародному ринку капіталів є саморежуючі міжнародні структури:

– ISMA (International Securities Market Association), яка слідкує за ефективним функціонуванням ринку міжнародних цінних паперів через впровадження та моніторинг дотримання саморежуючого кодексу, який торкається питань практики торгівлі, розрахунків та інших загальноринкових питань (наприклад, етики ринкової поведінки учасників);

– EMTA (Emerging Markets Traders Association), яка є головною торговельною групою для спільноти, що займається торгівлею та інвестуванням в інструменти з країн категорії «emerging markets». Вона спрямовує свої зусилля на сприяння належному розвитку справедливих, ефективних та прозорих ринків для країн, що розвиваються та на сприяння їх інтеграції в глобальні ринки капіталів. [6]

Участь країн з перехідною економікою на ринку єврооблігацій нерідко базується на необхідності надзвичайного фінансування непередбачених видатків. Як правило, необхідність емісій єврооблігацій виникає при відсутності або недостатності існуючих фінансових резервів та використовується на:

- рефінансування і реструктуризації старих боргових зобов'язань;
- задоволення внутрішнього попиту на валютні ресурси;
- залучення іноземного капіталу в економіку і рішення проблеми недостатності національного капіталу;
- фінансування поточних бюджетних витрат (включно бюджетних дефіцитів). [3]

Причинами виходу України на міжнародний ринок єврооблігацій були:

- відсутність внутрішнього ринку державних боргових цінних паперів;
- необхідність обслуговування державного боргу;
- фінансування поточного бюджетного дефіциту;
- забезпечення фінансово-кредитних установ ліквідними активами.

Особливостями участі України на міжнародному ринку еврооблігацій є:

- низькі міжнародні кредитні рейтинги;
- високий % зовнішнього боргу по відношенню до номінального ВВП;
- припинення кредитування по програмі stand-buy з МВФ;
- відсутність глобальної стратегії інтеграції в світове економічне співтовариство, не визначеність що до приєднання до економічних блоків (Європейський чи Митний союз);
- велика залежність промисловості від імпорту енергоносіїв (російського газу);
- низька експортна конкурентоспроможність українських виробників у часи світової економічної кризи [5].

Представляється обгрунтованим вважати, що Україна в найближчому майбутньому буде нарощувати свою присутність на ринку еврооблігацій. Це відбуватиметься за рахунок декількох факторів. Для країн з ринками, до яких відноситься і Україна, вельми характерне використання еврооблігацій в якості інструменту рефінансування своєї зовнішньої заборгованості. Враховуючи той факт, що в 2013-2016 рр. Україна має погасити половину (48,4%) зовнішнього боргу зазначений фактор можна розглядати як основоположний.

Закономірною тенденцією розвитку ринку українських еврооблігацій цілком може стати використання емітентом більш різноманітних інструментів. В якості перспективних напрямків розвитку необхідно звернути увагу на використання можливостей ринку короткострокових європаперів (medium-term euronotes, MTN), які могли б служити ефективним джерелом регулювання платіжного балансу. Крім того, при емісії еврооблігацій представляється доцільним застосовувати таку форму випуску, як ноти з плаваючою купонною ставкою (floating rate notes, FRN) – це дозволило б нівелювати ризик зниження процентних ставок по валюті випуску позик. В світлі зниження облікової ставки ФРС США протягом 2008-2012 рр., даний напрямок розвитку набуває особливого сенсу, оскільки зниження еталонної ставки впливає на міжбанківську кредитну ставку LIBOR і здатен запобігти реальним втратам України як позичальника, який змушений продовжувати платити фіксовану ставку за своїми зобов'язаннями. [5]

Відсутність використання опціонів при організації схеми випуску українських євробондів слід оцінювати як недолік функціонування національного ринку еврооблігацій. У подібних схемах здійснення права

за опціоном повинне бути прив'язане до обумовленого зміни цін на кредитні ресурси або досягненню останніми певного, заздалегідь обумовленого рівня, при настанні якого емітент буде вправі реалізувати право на достроковий викуп своїх зобов'язань.

Вельми перспективним напрямком розвитку ринку українських еврооблігацій є розширення кола його учасників. Зокрема, доцільно зняти існуючі обмеження і дозволити купувати еврооблігації України всім категоріям національних інвесторів. Слід зазначити, що реалізація даної ідеї зажадає зміну закону про валютне регулювання. У приклад можна привести сприятливий досвід Казахстану, де більше 60% еврооблігацій належить внутрішнім інвесторам, а прибутковість поступово знизилася з 30 до 7,5% річних. У Росії, де є часткові обмеження на придбання еврооблігацій резидентами, національним інвесторам належить, за різними оцінками, від 10 до 20% урядових еврооблігацій [3].

Незважаючи на деякі негативні сторони (домінування долара США, низький суверений кредитний рейтинг), участь України на ринку еврооблігацій може мати сприятливі перспективи. У цьому відношенні Україна володіє невикористаними можливостями, як то:

- зниження вартості запозичень за рахунок підняття кредитного рейтингу;
- відновлення співпраці з Міжнародним валютним фондом, що сприятиме збільшенню довіри міжнародних інвесторів до держави;
- розвиток корпоративного сектору еврооблігаційних запозичень;
- розвиток внутрішнього ринку еврооблігацій;
- використання більш різноманітних інструментів (насамперед з плаваючою ставкою);
- освоєння ринку еврооблігацій номінованих в інших (крім дол. США) світових валютах, може знизити вартість запозичень та значно збільшить валютну стабільність під час економічних криз.

Література: 1. Міжнародні фінанси: Підручник / О.І. Рогач, А.С. Філіпенко, Т.С. Шемет та ін.; за ред.О.І. Рогача. – К.:Либідь, 2003. – 784 с.; 2. Бутняров А. Еврооблігації – шлях до залучення іноземних інвестицій // Ринок цінних паперів. – 2007. – №1-2. – с. 75; 3. Велик А.Ю. Участие стран с переходной экономикой на рынке еврооблигаций: направления и перспективы // Финансы и кредит, 2008, № 14. С. 42-51; 4. Поканай І., Хачатурян А. Актуальні питання випуску еврооблігацій в Україні. – Юр.Газета. – 2004. – №9 (21) 14 травня; 5. Варфоломеев С. Ринок українських міжнародних облігацій. Аналітичний огляд. – К.: Проект технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку «Впровадження пенсійної реформи в Україні» (компанії ПАДКО), 2003. – 78 с. –

[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pension.kiev.ua//files/UkrainianEurobonds.pdf>; 6. Мошенський С.З., Ринок єврооблігацій: стан та особливості функціонування // Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 1 (16) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Ptmbo/2010_1/16.pdf

УДК 339.923.(091)

Гайдей Н.С.

СТРАНЫ БРИКС – ЭВОЛЮЦИЯ РАЗВИТИЯ

*Харковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н. проф. Сидоров В.И.*

Поводом для создания БРИК стал мировой финансовый кризис 2008 года, проявившийся в 2008 г. в форме очень сильного ухудшения основных экономических показателей в большинстве развитых стран, и последовавшая в конце того же года глобальная рецессия (замедление) экономики. Объединение БРИКС с точки зрения истории для выявления общих особенностей, дает представление о политике отношений государств по отношению друг к другу на сегодняшний день.

В новое время начался период великих географических открытий и колонизаций новых земель европейцами, а именно, открытие Колумбом Америки принято считать символическим окончанием Средних веков и началом нового времени. В этот период Бразилия и ЮАР подвергаются Европейским экспансиям и колонизации. Рассмотрев Бразильскую империю как наиболее сформировавшееся государство после колониального периода, наблюдается форма государственного правления «конституционная монархия», которая ограничивала власть монарха [1]. Бразильская экономика основывалась в основном на производстве кофе, что значительно повлияло на развитие экономики транспорта.

Характеризуя Россию, как участницу объединения БРИКС, можно отметить, что экономика имела рыночный вид, предпринимательство поощрялось Пером I, развивалась промышленность и товарно-денежный оборот. Рассматривая Индию, виден отличительный момент хозяйственной деятельности страны, где колонизаторы управляют экономическим климатом в роли диктаторов, тем самым не считаясь с интересами страны, а на благо метрополии [2].

Внешняя экономика Китая со второй половины XVIII в. была жестко ограничена, где вся внешняя торговля Китая могла проходить лишь через Гуанчжоу, все иные связи были запрещены, этот фактор характе-

ризует непотребность страны во внешних связях в ходе своей самодостаточности, который проявляется на протяжении всей истории. Процветающий предприниматель и купец рассматривались властью не как опора трона, а, скорее, как нежелательные и даже потенциально опасные социальные элементы, что говорит о власти как приверженцы традиционной экономики. Экономика в общей сложности в колонизаторский период южной Африки до возникновения ЮАС господствовала английская и голландская Ост-Индская компания, которая устанавливала экономический климат колоний. Учитывая, что Ост-Индские компании учреждены европейскими метрополиями, экономика имела свойство административно-командного типа [3].

В ходе рассмотрения объединения БРИКС была составлена сравнительная характеристика стран, прослежены формы государственного правления и хозяйственной деятельности (табл. 1).

Таблица 1

Страны БРИКС в период нового времени

	Форма государственного правления	Хозяйственная деятельность
Бразилия	Конституционная монархия	Рыночная экономика
Россия	Абсолютная монархия	Рыночная экономика
Индия	Колониальная	Административно-командная, Рыночная экономика
Китай	Абсолютная монархия	Традиционная, Рыночная экономика
ЮАР	Колониальный	Административно-командная

Составлено автором по материалам [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]

В новый период времени страны БРИКС имеют некоторые сходства в форме государственного правления, к примеру, Бразилия, Россия и Китай были монархическими странами, однако Бразилия наряду с Россией и Китаем имела конституционную монархию. Экономика стран БРИКС была преимущественно рыночного характера, однако, страны подвергнувшиеся колонизации (Индия, ЮАР) административно-командного типа экономики. Также Китай, оградив себя от мира, практиковал традиционную экономику в ходе своей самодостаточности.

Литература: 1. Анисимов Е.В. *История России от Рюрика до Путина. Люди. События. Даты.* – 2009. – 401 с.; 2. Антонова К.А., Бонгард-Левин Г.М., Котовский Г.Г. *История Индии: научное пособие.* – Лебедь, 1973. – 558 с.; 3. Л.С. Васильев – гл. I–IV; 3.Г. Лапина – гл. V–VIII; А.В. Меликсетов – гл. XIII–XVIII; § 5 гл. XIX, § 3 гл. XX; А.А. Писарев – гл. IX–XII, XIX (кроме § 5), XX (кроме § 3) *История Китая: История Китая; Учебник / Под редакцией А.В. Мелик-Исханова.* – 2-е изд., испр. и доп. – М.:

МГУ, «Высшая школа», 2002. – 736 с.; 4. Голиков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И.: По ред. А.П. Голикова География мирового хозяйства: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008 – 192 с.; 5. Давидсон, А.Б. Южно-Африканская Республика. Весь мир в одной стране / А.Б. Давидсон, Н.Н. Непомнящий. – М.: Вече, 2010. – 320 с. / Автор идеи и проекта С.М. Бурьгин. – (Исторический путеводитель); 6. Сидоров В.И., Тарасенко Т.В., Шедякова Т.Е. Единство традиций и инноваций в системе трудовой мотивации трансформационной экономики: Монография. – Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2009 – 336 с.; 7. Шумов С.А. Андреев Р.А. История Бразилии – 2003. – 339 с. 8. Статья интернет журнала Индия этнос: офиц. сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru-india.livejournal.com/795832.html>

УДК 339.942 (470+476+477)

Гайченко В.С.

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ РОСІЇ, БІЛОРУСІ ТА УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.геогр.н., доц. Ханова О.В.*

Сучасна концепція політики регіонального розвитку, яка є домінуючою в країнах ЄС, ґрунтується на розумінні того, що має сенс перш за все орієнтуватись не стільки на підтримку депресивних регіонів, скільки на створення умов для мобілізації місцевого потенціалу і ресурсів, посилення конкурентоспроможності регіонів. Ця теза набуває особливої актуальності, коли мова заходить про прикордонні регіони, які, як правило, є віддаленими від великих адміністративних, фінансових, ділових, наукових, культурних центрів своїх країн

У цьому контексті місце транскордонного співробітництва в регіональному та територіальному розвитку визначається його здатністю до мобілізації та ефективного використання існуючого потенціалу прикордонних регіонів і територій, а також до оптимального поєднання можливостей та ресурсів прикордонних регіонів і територій двох або більше країн, що межують, з метою розв'язання спільних проблем та вирішення завдань просторового розвитку в межах транскордонних регіонів [1].

Білорусько-російсько-український прикордонний макрорегіон загальною площею близько 900 тис. кв. км і протяжністю кордону 4460 км володіє значним людським і виробничим потенціалом: тут проживає 50 млн. осіб, а сукупний валовий регіональний продукт перевищує 460 млрд. дол. Найбільший внесок у загальне промислове виробництво

дають українські регіони (48,3%), сільськогосподарське виробництво – російські (48,2%). При цьому російські прикордонні регіони концентрують 80% всіх інвестицій у макрорегіоні, в той час як українські і білоруські регіони сильно відстають за цим показником. Регіони білорусько-російсько-українського прикордонного співробітництва сильно розрізняються за масштабами економіки та значенням для національних економік своїх країн [2].

Зовнішньоторговельні зв'язки білоруського, російського та українського прикордоння приблизно однакові за обсягом, але становлять різні частки у зовнішній торгівлі своїх країн в цілому: на білоруський та український прикордонні регіони припадає близько 30% зовнішнього товарообігу цих країн, на частку російського прикордонного регіону – лише 6,5%. Крім особливостей розміщення промислового виробництва на це впливає сусідство з емним російським ринком, який для прикордоння Білорусі та України є основним, в той час як відповідні регіони Росії межують з помітно меншими по ємності ринками Білорусі та України.

Зовнішня торгівля відіграє істотно більш важливу роль в економіці прикордонних регіонів Білорусі та України ніж в економіці Російського прикордонного регіону. В останні роки зовнішня торгівля регіонів прикордоння активно розвивалася, хоча і з певними коливаннями. Незважаючи на різкий спад в умовах світової фінансово-економічної кризи 2009 р., сукупні обсяги експорту розглянутих регіонів в Білорусь, Росію і Україну суттєво перевищили докризові значення вже в 2011 р., хоча в наступному 2012 р. ці показники продемонстрували невеликий спад (на 7,3%), в основному за рахунок зниження українського експорту в Росію. Проте, за 2007-2012 рр. сукупний експорт прикордоння в сусідні країни виріс в 1,6 рази і досяг 19,4 млрд. дол.

У зовнішній торгівлі регіонів відзначається висока частка сусідніх з ними країн. Провідну роль тут відіграє Росія, яка сильно домінує в зовнішній торгівлі білоруських та українських прикордонних регіонів, в той час як для російських регіонів провідне місце займає торгівля з Україною (табл. 1).

При цьому за 2007-2012 рр. взаємна торгівля розвивалася найбільш швидкими темпами в білорусько-російському прикордонні. В 2012 р. найбільша частка Росії в загальному зовнішньому товарообігу прикордонних регіонів відзначалася у Вітебській (63%) і Гомельській (58%) областях Білорусі (50-56%), а також у Луганській (55,1%), Рівненській (47,8%), Сумській (38,8%) і Харківській (36,7%) областях України. Зов-

нішня торгівля з Україною представляється найбільш значущою для всіх російських регіонів – Белгородської (56,8%), Курської (35,4%), Воронежської (26%), Брянської (20,6%) і Ростовської (19,7%) областей. Серед білоруських регіонів значну зовнішньоторговельну взаємодію з Україною відзначається лише в Могильовській області (8,8%) [3].

Таблиця 1

Зовнішньоторговельний обіг прикордонних регіонів Білорусі, Росії та України з країнами регіону, % від товарообігу відповідної території

<i>Прикордонний регіон</i>	<i>Країни</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
Білорусь	Росія	44,2	46,8	56,1	61,0	57,7	58,1
	Україна	5,6	6,7	5,2	5,3	4,8	4,4
Росія	Білорусь	5,7	8,4	11,0	9,9	9,4	12,4
	Україна	35,3	33,9	27,0	33,7	34,7	29,7
Україна	Білорусь	3,3	2,9	3,4	3,7	3,1	3,6
	Росія	34,1	32,7	29,7	36,0	38,7	34,3

Джерело: [3]

Білорусь відіграє провідну роль у зовнішній торгівлі прикордонних з нею Смоленської (55,8%), Брянської (40,1%) і Псковської (13,1%) областей. Серед українських регіонів до таких належать Чернігівська (13,2%), Житомирська (7,1%) і Київська (5,5%) області [3].

У взаємній торгівлі прикордонних регіонів з сусідніми країнами склалася певна асиметрія у співвідношенні експорту та імпорту. Вона виражається в тому, що білоруські та українські прикордонні регіони в основному мають позитивне сальдо у торгівлі з сусідніми країнами (за винятком торгівлі білоруських регіонів з Росією через ввезення російських вуглеводнів), а російські – стійке негативне сальдо. Причому в останньому випадку особливо це виражається в торгівлі російських прикордонних регіонів з Україною, де коефіцієнт покриття імпорту експортом за останні шість років становив у середньому лише 0,23-0,27 (табл. 2).

Значний зовнішньоторговельний дефіцит російських прикордонних регіонів у торгівлі з сусідніми країнами пов'язаний з декількома причинами. По-перше, свою роль відіграє більш висока конкурентоспроможність низки білоруських та українських товарів (машинобудівної продукції та продовольства) на російському внутрішньому ринку. Причому у випадку з білоруськими товарами вона досягається за допомогою різних заходів державного субсидування національних експортерів продукції, а також за рахунок розвитку товаропровідної мережі Білорусі в російських регіонах.

Таблиця 2

Коефіцієнт покриття імпорту експортом прикордонних регіонів
Білорусі, Росії та України з країнами регіону

регіон	Країни	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Білорусь	Росія	0,86	0,65	0,64	0,72	0,64	0,71
	Україна	1,70	1,95	0,93	0,94	1,03	1,07
Росія	Білорусь	0,98	1,01	0,63	0,55	0,58	0,53
	Україна	0,23	0,24	0,23	0,24	0,23	0,27
Україна	Білорусь	1,17	1,58	1,04	1,00	0,94	1,41
	Росія	0,76	0,83	1,00	1,10	1,12	1,02

Джерело: [3]

По-друге, доступ деяких російських товарів на білоруський і український ринок у значній мірі стримується обмежувальними заходами з боку держав-сусідів.

По-третє, за роки дії нових кордонів в прикордонних областях отримали розвиток посередницькі функції з просування товарів на ринки сусідів. Регіони просувають на ринки сусідніх країн товари, вироблені як у себе, так і в інших регіонах по різні боки від кордону, шляхом організації виставок, ярмарків, торгових будинків та спеціалізованих торговельних підприємств. Саме з посередницькими функціями в чому пов'язаний швидке зростання імпорту з України в прикордонні з нею Білгородську, Ростовську, Брянську і Курську області, що мають найбільш розвинену митну і логістичну інфраструктуру. У 2011 р. на ці чотири регіони припадало трохи менше половини (44,9%) всього українського ввезення в Росію.

В останні роки зовнішня торгівля прикордонних регіонів Білорусі, Росії та України досить швидко розвивається, хоча і з певними коливаннями. Після різкого спаду в результаті світової фінансово-економічної кризи сукупні обсяги експорту в Білорусь, Росію і Україну в 2011 році істотно перевищили докризові значення і склали майже 21 млрд. дол., однак в 2012 році цей показник скоротився на 7,3% за рахунок зниження експорту українських прикордонних областей до Росії.

Література: 1. І. Студенніков Транскордонне співробітництво як дзеркало регіональної політики в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2005/1-2/20050111.html>; 2. На прикордонні регіони РФ, України і Білорусії припадає 30% взаємних інвестицій, – САБР [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/print/show/na-prigranichnyie-regiony-rf-ukrainy-i-belorussii-prihoditsya-22102013120200>; 3. Приграничное сотрудничество регионов России, Беларуси и Украины. – ЦИИ ЕАБР, 2013. – 100 с.

Гамарли Рамиг Рауф Оглы
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ВНЕШНЕТОРГОВОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ СО СТРАНАМИ СНГ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Н.И. Гончаренко

Содружество Независимых Государств (СНГ) представляет собой региональную межгосударственную организацию, главной целью которой является сотрудничество в политической, экономической, экологической, гуманитарной, культурной и иных областях между рядом стран, некогда входившими в состав СССР.

Многочисленные разносторонние контакты между представителями государств Содружества, растущие объемы торгово-экономических связей, убедительно свидетельствуют о том, что СНГ функционирует, развивается и совершенствуется.

Сотрудничество Украины в рамках Содружества независимых государств является одним из приоритетов украинской внешней политики. В ходе председательства в СНГ Украина намерена сформировать все необходимые условия для обеспечения равноправной конкуренции, защиты прав собственника и инвестора, снятия отдельных барьеров, которые еще мешают торговому и инновационному сотрудничеству.

Исследованию вопросов развития международного экономического сотрудничества и регионального экономического сотрудничества посвящены труды известных украинских ученых: В. Андрийчука, В. Будкина, А. Кредисова, Д. Лукьяненко, Ю. Макогона, В. Новицкого, А. Поручника, И. Пузанова, А. Румянцева, М. Румянцева, А. Филипенко, О. Шниркова, М. Янковского и др.; а также зарубежных ученых: Б. Балаша, Дж. Данинга, М. Киндлебергера, П. Кругмана, В. Леонтьева, Дж. Милля, Б. Олина, М. Портера, Д. Рикардо, П. Самуельсона, А. Смита, Г. Спенсера, Я. Тинбергена, Е. Хекшера и др.

В настоящее время страны СНГ становятся все более активными участниками международного товарообмена. Для торговли между странами СНГ характерна высокая товарная концентрация как экспорта, так и импорта, состоящего преимущественно из минеральных продуктов, черных металлов, продукции химической промышленности. В структуре экспорта, направляемого за пределы СНГ, также преобладают минеральные продукты, черные и цветные металлы, а также текстиль, в то время как доля машин, оборудования и транспортных средств сократи-

лась для всех стран СНГ. Эта тенденция имеет весьма существенные макроэкономические, структурные и экологические последствия для этих стран, увеличивая уязвимость их экономик и повышая риск реализации неэффективных и авторитарных моделей развития.

Наибольшие экспортные поставки из Украины в 2013 году осуществлялись в Российскую Федерацию и составили 15065,123 млн. дол. США (таблица 1) [2].

Таблица 1

Внешняя торговля товарами Украины со странами СНГ в 2013 г.

	Экспорт		Импорт		Сальдо
	тыс. дол. США	в % к 2012 г.	тыс. дол. США	в % к 2012 г.	
Всего	63312022,1	92,0	76963965,4	90,9	-13651943,3
Страны СНГ	22063598,8	87,2	27931203,3	81,1	-5867604,5
Азербайджан	867569,9	113,2	77775,4	97,5	789794,6
Белоруссия	1983615,6	88,1	3605241,1	71,1	-1621625,4
Армения	180740,9	100,8	19696,3	85,8	161044,6
Казахстан	2120025,4	86,2	683023,8	45,7	1437001,6
Киргизия	134764,2	106,1	11779,1	180,6	122985,0
Молдавия	902756,8	109,7	102144,7	83,7	800612,1
Россия	15065123,5	85,4	23234207,9	84,7	-8169084,4
Таджикистан	61334,9	60,8	5172,3	71,8	56162,6
Туркменистан	395587,1	74,9	100532,4	81,5	295054,7
Узбекистан	352080,5	80,8	91630,4	84,1	260450,2

Источник: [2]

Таблица 2

Динамика внешней торговли товарами Украины
со странами СНГ, млн. дол. США

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Экспорт товаров	6044	8557	10730	12663	18615	23819	13474	18744	26177	25303	22064
Импорт товаров	11508	15208	17029	20185	25570	33569	19693	26697	37212	34453	27931
Товарооборот	17552	23765	27760	32848	44184	57388	33166	45442	63389	59755	49995

Составлено автором по данным [2; 3]

Анализируя динамику внешней торговли товарами Украины со странами СНГ, можно выделить общую тенденцию увеличения их объемов после небольшого спада в 2009 году, как результата последствий мирового финансового кризиса (таблица 2).

При помощи метода тренд-анализа мы нашли коэффициенты для экспорта и импорта, и, подставляя их в уравнение прямой, получили прогнозные данные на 2014-2015 г. (рис. 2).

В нашем случае уравнение импорта имеет вид: $y = 2150,2x + 4937,1$; $R^2 = 0,8056$; уравнение экспорта: $y = 1780,6x + 913,02$; $R^2 = 0,8428$.

Из рис. 2 видно, что положительная тенденция увеличения объемов экспорта и импорта товаров сохранится в краткосрочном периоде.

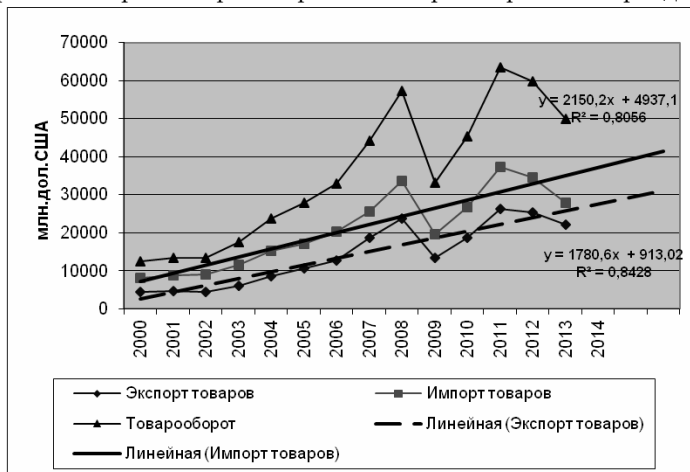

Рис. 2. Прогноз внешней торговли товарами Украины со странами СНГ в 2014-2015 гг.

Одной из важных отличительных особенностей товарного экспорта почти всех стран СНГ является большая доля в нем сырья и полуфабрикатов, подвергшихся относительно небольшой переработке. В эту группу товаров входят минеральные энергоносители (сырая нефть и нефтепродукты, природный газ и др.), электроэнергия, руды, черные и цветные металлы, хлопок волокно и некоторые другие товары. В среднем по СНГ эти товары составляют 65% всего товарного экспорта; в пяти странах СНГ их доля в экспорте превышает 75%, и в восьми странах она больше 50%; во всех странах, кроме Молдовы, эта доля выше 25%. В экспорте в страны, не входящие в СНГ, доля данной группы товаров еще выше – более 70%. Таким образом, в международном разделении труда роль стран СНГ пока что состоит в основном в поставке продукции, прошедшей только первичную обработку и подвергающейся более глубокой переработке уже в других регионах мира. Роль стран СНГ в поставках на мировой рынок продукции, требующей использования высоких технологий и квалифицированной рабочей силы, невелика.

Опыт практически всех стран СНГ, в которых преобладает сырьевой экспорт, демонстрирует тенденции к созданию потенциала для под-

держки соціального сектора і розширеного інвестування в несырьові сектори економіки [1].

Таким образом, підводячи ітоги, слід відзначити, що Україна виходить з того, що багатостороннє співробітництво держав-учасниць СНГ в економічній сфері є базовим напрямком діяльності Співдружества і головним пріоритетом, відповідаючим її національним інтересам. Ключовим для майбутнього країн СНГ по-прежнему залишається співробітництво в економічній сфері. Україна намірена сприяти розвитку співробітництва в питаннях транспортування енергоресурсів, забезпечення надійності їх поставок, виробленні чітких принципів діяльності держав-учасниць ринку енергоносіїв.

Література: 1. Freinkman, L., Polyakov, E., and Revenco, C. (2004) *Trade Performance and Regional Integration of the CIS Countries*, World Bank Working Paper, 38; 2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрану; 3. Державна прикордонна служба України [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.pvu.gov.ua>. – Назва з екрану.

УДК 339.9

Гасім С., Кравцов В.С.

УКРАЇНСЬКО-ІРАНСЬКЕ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Актуальність даної статті, у якій поставлено за мету дослідити передумови та перспективи українсько-іранського торговельно-економічного співробітництва, пов'язана із особливою роллю Ірану у сучасному світовому господарстві в якості одного з найважливіших постачальників енергоносіїв на світові ринки. Крім того, Іран залишається важливим споживачем української продукції в регіоні Близького Сходу.

Договірні-правова база є однією із важливих передумов розвитку українсько-іранських двосторонніх, оскільки забезпечує юридичне підґрунтя для взаємовигідного співробітництва між двома країнами у політичній, торговельно-економічній та гуманітарній сферах. Станом на квітень 2013 р. договірні-правову базу українсько-іранських відносин складають 34 чинних документа, з яких: 9 міждержавних, 9 міжурядових та 17 міжвідомчих [1].

Основоположним документом двосторонніх відносин між Україною та Іраном є Декларація про принципи дружнього співробітництва між Україною та Ісламською Республікою Іран, підписана Президентами двох держав у Тегерані 26 квітня 1992 р. У цьому документі відзначається, що обидві країни розвиватимуть свої відносини як дружні держави і рівні партнери. Велике значення надається переговорам і відносинам на вищому державному рівні, зустрічам керівників зовнішньополітичних відомств, консультаціям і переговорам сторін із міжнародних і двосторонніх питань, що становлять взаємний інтерес, в тому числі в рамках ООН, інших міжнародних і регіональних організацій і форумів на різних рівнях. Сторонами постійно здійснюється робота із вдосконалення договірно-правової бази [1].

Двосторонні торговельно-економічні стосунки між Україною та Іраном здійснюються у багатьох секторах промисловості – це літакобудування, машинобудування, металургія, а також сфера транспорту. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Іраном розвивається дуже плідно. Ісламська Республіка Іран є важливим торговельно-економічним партнером України. Найвищого показника товарообігу у двосторонніх відносинах, за даними Державної служби статистики України, було досягнуто в 2011 р. – 1,174 млрд. дол. США, поступово знижуючись у наступні два роки (табл. 1).

Іран має потенціал збільшити двосторонній товарообіг в п'ять разів практично миттєво, але з причин міжнародної ситуації, пов'язаної з непоступливістю всіх сторін у спорі за право незалежної держави реалізовувати власну ядерну програму, процес гальмується [2].

Таблиця 1

Динаміка торгівлі товарами між Україною та ІРІ, тис. дол. США

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Товарообіг	557822	930907	789013	1080656	1174038	1232113	877612
Експорт	509497	859231	755820	1030745	1127514	1164713	793925
Імпорт	48325	71676	33193	49911	46524	67400	83687
Сальдо України	461172	787555	722627	980834	1080990	1097313	710238

Джерело: побудовано за даними [3]

Структуру українського експорту в Іран складає: продукція металургійної галузі (напівфабрикати, прокат, труби) та сировина для металургійного виробництва (кокс, феросплави) – 45,5%, сільгосппродукція – 35,6%, транспортні засоби, промислове обладнання та інша продукція машинобудування – понад 13%, хімічна продукція – близько 1%, інші товари – близько 5%. Основна доля українського імпорту з ІРІ припадає

на продукти харчування (продукти переробки овочів, їстівні горіхи та плоди, цитрусові), а також наземні транспортні засоби [1].

Інтереси України щодо співробітництва з Іраном в економічній сфері спрямовані на:

- перетворення Ірану на вигідного та надійного партнера нашої держави в регіоні Середнього Сходу;
- виконання завдань диверсифікації шляхів енергопостачання.

Двостороннє українсько-іранське інвестиційне співробітництво на даний період (січень 2014 р.) знаходиться на дуже низькому рівні. Сьогодні Україна певною мірою, втратила інвестиційну привабливість для іранських інвесторів. Іранська сторона висловлює зацікавленість до інвестування лише в ті українські підприємства (за умов придбання частки акцій), які мають постійні контракти з Іраном (в авіабудівній, нафтогазовій та металургійній галузях) [4].

Перспективи українсько-іранського торгівельно-економічного співробітництва пов'язані перш за все із тим, що Іран посідає третє місце у світі за обсягами покладів нафти (150 млрд. барелів), 17% світових запасів природного газу (30 трильйонів кубометрів) теж належать ІРІ. За вказаними даними Міністерства нафти Ірану, половина покладів вуглеводнів Ірану розташована на материкових і стільки ж на шельфових родовищах Перської затоки. Найбільш багаті родовища нафти та газу були виявлені на півдні Ірану. Через це Іран відіграє і здатний відігравати дедалі більш зростаючу роль у забезпеченні енергетичних потреб європейських країн, включаючи Україну. Особливе значення Ірану для України в енергетичній сфері полягає у тому, що:

По-перше, за висновками західних експертів, в Ірані зосереджено майже 20% світових покладів енергоносіїв – це 150 млрд. барелів нафти та 130 трильйонів газу. Ці дані засвідчують, що Іран здатен відіграти все більш зростаючу роль у забезпеченні енергетичних потреб ЄС. За вказаними даними Міністерства нафти Ірану половина покладів вуглеводнів Ірану розташована на материкових і стільки ж на шельфових родовищах Перської затоки.

По-друге, у питанні транзиту енергоносіїв з Середнього Сходу найбільш амбітним є проект транзиту іранського газу до Європи територією України. Даний проект було визначено пріоритетним ще в постанові ВР України «Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності» від 25 жовтня 1991 р. У документі йшлося про підтримку пропозиції Вірменії про будівництво разом з іншими колишніми республіками СРСР трансконтинентального газопроводу «Іран – Європа»

через територію України. В середині 90-х років минулого сторіччя з ініціативи української сторони почалися активні переговори щодо будівництва газопроводу з Ірану до Західної Європи через територію України. При цьому слід нагадати, що у липні 2005 року українська компанія «Нафтогаз України» вже пропонувала уряду Ірану розглянути варіант прокладки газопроводу по маршруту «Іран–Вірменія–Грузія–Чорне море–Україна–Європа».

По-третє, постачання іранських енергоносіїв визначено в «Енергетичній стратегії України на період до 2030 року» [5] як перспективні джерела імпорту природного газу [6].

Загалом, незважаючи на існуючі перешкоди, українсько-іранське співробітництво має необхідні передумови та значний потенціал для подальшого розвитку.

Література: 1. Офіційний сайт Посольства України в Ісламській Республіці Іран [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://iran.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ir/legal-acts>; 2. Україна – Іран. Новий рівень. / Журнал «Народний Депутат», №3, 2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nardepjournal.com/article/2012/3/Ukraine-Iran-Noviy-riven>; 3. Офіційний сайт Держкомстату [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 4. Співробітництво України з Іраном в економічній сфері: енергетична складова в контексті політики провідних країн світу. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uiamp.org.ua/?p=1960>; 5. Енергетична безпека України: зб. ст. та аналітичних матеріалів / за заг. ред. О.О. Воловича / Національний інститут стратегічних досліджень, Регіональний філіал у м. Одесі. – Одеса: Фенікс, 2009 – 356 с.; 6. Енергетична складова іранського питання: позиції та інтереси провідних центрів сили. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/february2009/3.htm>

***

УДК 338.1(5-12)

Грідіна Н.О.

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Коваленко Р.С.*

Східна Азія являє собою, мабуть, найнеоднорідніший регіон сучасного світу. Складові його країн і територій сильно різняться не лише

своїми розмірами, а й рівнем розвитку, релігіями та політичними системами. Так, Сінгапур, Гонконг і Японія входять до когорти найбільш багатих країн і територій світу, а Камбоджа, Лаос і М'янма належать до групи найбідніших. У 2011 р. ВВП на душу населення в Сінгапурі був у 45 разів більше, ніж у М'янмі, а середньодушовий ВВП Японії і нових індустриальних країн (НІК) був у 18 разів вище, ніж у середньому для країн, що займають по цим показником чотири останні країни: В'єтнам, Камбоджа, Лаос і М'янма (розрахунок на основі даних МВФ: ВВП на душу населення розрахований за паритетами купівельної спроможності національних валют). Незважаючи на всі перелічені відмінності, країни Південно-Східної Азії мають спільну рису – високі темпи економічного зростання і розвитку.

У ході світового промислового розвитку із загальної маси держав виділилася група НІК. 70-80 роки ХХ ст. для цих країн були характерні більш високими темпами господарського розвитку, що перевищують аналогічні показники інших розвиваються і промислово розвинених країн. Східна Азія стала регіоном з самої динамічно зростаючою економікою в світі.

Швидкі темпи економічного росту декількох нових індустриальних економік – Гонконгу, Сінгапуру, Південної Кореї і Тайваню, а також Таїланду і, більш низьким темпом, Малайзії, почалося в 1960-і роки. У 70-ті роки за ними пішла Індонезія, в 80-ті – Китай, а в 90-ті – В'єтнам. З усіх основних країн регіону до останнього часу тільки Філіппіни в цьому відношенні були винятком, але, нарешті, й вони прискорилися на початку 90-х, і на початку 2000-х рр.

У 1968 р. Японія стала другою за масштабами ринковою економікою у світі після США, а в кінці 1980-х виявилася фактично першою за рівнем конкурентоспроможності та фінансової потужності. Східно-азійські країни і території з ринками, що народжуються – НІС, АСЕАН-4 і Китай – сформували один з чотирьох світових центрів виробництва і торгівлі – поряд з Північною Америкою, Європою і Японією. Їх частка у світовому експорті зросла з 5,9% в 1960 р. до 12,9% в 1990 р. [3].

Економіка цих країн за короткий термін здійснила перехід від відсталості, типової для країн, що розвиваються, до високорозвиненої економіки. Їх динамічне зростання привело до істотного посилення позицій регіону в світовій економіці.

Швидке економічне зростання пов'язано з підвищенням актуальності таких факторів, як сприятливе географічне та військово-стратегічне розташування держав регіону, їхні багаті природні ресурси. Але ще-

більш посилене значення країн Південно-Східної Азії у сучасному світі було зумовлено активним залученням інвестицій з-за кордону. Висока частка населення працездатного віку, особливо молодших вікових груп, обумовлювала значний приплив трудових ресурсів, а зниження темпу приросту населення полегшувало боротьбу з бідністю та забезпечення зайнятості. Для десятків і сотень мільйонів людей у Східній Азії напружена праця, довгі робочі години, рідкісні і короткі відпустки були і є нормою, стилем життя. Рівень політичної стабільності в Східній Азії був вище, ніж у інших регіонах, що розвиваються. Принаймні, тут було менше політичних катаклізмів типу громадянських воєн, переворотів, повстань та масових заворушень, хоча гарантом стабільності найчастіше виступали диктаторські або, щонайменше, авторитарні режими. Нарешті, уряди проводили грамотну макроекономічну політику, підтримуючи порівняно низький рівень державних витрат, бюджетного дефіциту та інфляції.

Таблиця 1

Сумарна динаміка економічного зростання НІК

Рік	2001	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Реальні темпи зростання ВВП НІК, %	1,875	1,85	5,175	4,1	6,075	5,875	3,15	-1,45	9,55	4,375

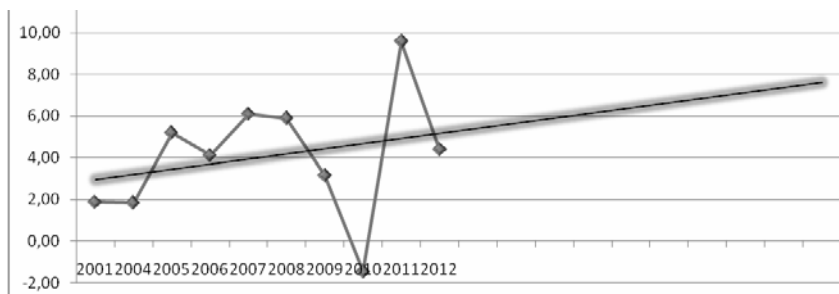

Рис. 1. Тренд-аналіз економічного зростання НІК на наступні 10 років

Побудовано автором за матеріалами: [4]

Треба також врахувати, що Південно-Східна Азія – це складова частина тихоокеанського регіону, підвищення ролі та значення якого у розвитку світового господарства визнане в усьому світі. Ще наприкінці XIX ст. Державний секретар США Дж. Хей казав, що Середземне море – це океан минулого, Атлантичний океан – океан теперішнього, Тихий океан – океан майбутнього [2].

Тренд-аналіз (за даними таб. 1) економічного зростання нових індустріальних країн (рис. 1) демонструє, що рівень економічного зростання у нових індустріальних країнах Південно-Східної Азії буде і надалі підвищуватись, хоча у 2010 та 2012 році спостерігалися різкі спади.

Дослідники виділяють декілька причин сповільнення або, економічного спаду НІК. Основною причиною, безсумнівно, є науково-технічна відсталість деяких НІК. У результаті відсутності в країнах досить розвиненою науково-технічної інфраструктури та кваліфікованих кадрів склалися стосунки науково-технологічної залежності НІК від країн-лідерів науково-технічного прогресу.

Другий чинник соціальні проблеми в НІК, що залишаються вельми гострими. Соціальні проблеми багато в чому загострені через те, що рівень приросту населення дуже високий: 1,9% на рік проти 0,7% у розвинених країнах [1].

Література: 1. Пахомов Ю.М., Лук'яненко Д.Г., Губський Б.В. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі. – К.: Україна, 2008; 2. Целищев И.С. Восточная Азия: новая волна роста и структурная трансформация. – М.: ИМЭМО, 2012. – С. 5-6; 3. Бібліотека екзольвер [Електрон. ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://exsolver.narod.ru>; 4. Indexmundi. International websites statistics [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.indexmundi.com>.

***

УДК 332.834

Гурбанов Э.

ВЛИЯНИЕ ИНВЕСТИЦИЙ НА СТРОИТЕЛЬНУЮ ОТРАСЛЬ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Журавлев А.В.*

Влияние инвестиций на экономику огромно. Инвестиции влияют на общую эффективность данного хозяйствования, на возможность его роста при долгосрочной перспективе. Оказывают прямое, быстрое воздействие на доходы и занятость населения. При снижении инвестиций в строительство, там растет безработица среди рабочих строительных профессий, совокупные доходы их снижаются. Далее, при дальнейшем сокращении в строительство инвестиций, это оказывает негативное влияние на отрасли, которые являются поставщиками материалов для строительства и субпоставщиков для всей отрасли стройматериалов в целом.

Однако, влияние инвестиций на экономику может иметь и положительный вектор. Инвестиции, осуществляемые какой либо организацией на расширение собственного производства, являются стимулом в экономике. Покупка инвестиционных товаров организациями, к примеру, разного рода машин, влечет повышение спроса на общем товарном рынке, что способствует росту, полностью всей экономики.

Инвестиции влияют на качественное и количественное увеличение мощностей производства при долгосрочной перспективе, воздействуют на степень использования уже существующих мощностей. Инвестиции оказывают большое влияние на использование мощностей и их уровень. Влияние инвестиций на экономику реализуется путём влияния на товароматериальные запасы, а именно, обеспечивают такое их соотношение, когда прирост этих запасов выше, чем их расходование.

Однако особый интерес для нас представляют иностранные инвестиции в строительную отрасль.

Во всем мире стимулирование развития строительной отрасли является действенным антикризисной мерой, ведь оживление в строительстве ведет к подъему в металлургии, производстве стройматериалов, транспорте, цементной отрасли. Сейчас строительная отрасль понемногу выходит из кризиса, но до докризисных объемов еще далеко, и поэтому государство должно поддерживать ее серьезными реформами, чтобы она вновь стала мощной бюджетобразующей отраслью.

Сейчас в Украине 1,2 млн. граждан ожидают бесплатное жилье. При этом более 200 тыс. семей вложили собственные деньги (почти \$ 6 млрд.) в строительство квартир, строительство которых затягивается, в частности через зарегулированность разрешительной системы в строительной отрасли. В рейтинге Всемирного банка наша страна по разрешительной системе занимает 181 место среди 187 стран [1].

Украинская разрешительная система включает в себя 90 законодательных процедур и получение всех разрешений нужно потратить 400-450 дней. Все предыдущие попытки упростить эту систему, в частности на законодательном уровне, не нашли поддержки у властей и не были реализованы, а на пути инвесторов возникло еще больше препятствий [2]. И все же в последнее время Министерству регионального развития и строительства удалось достичь определенного прогресса в совершенствовании разрешительной системы – количество разрешительных процедур уменьшено, изменен алгоритм работы с инвестором, совместно с Госкомпредпринимательства в несколько раз сокращен перечень работ, подлежащих лицензированию [3].

При этом расширен перечень объектов, проведение экспертизы проектов которых не является обязательным, как и получение разрешения на выполнение строительных работ. В него входят объекты малого и среднего бизнеса, а также частного сектора.

В Украине действуют устаревшие строительные нормы, они не удовлетворяют иностранных инвесторов, которые вынуждены переделывать проекты в соответствии с украинскими требованиями. Учитывая это, необходимо адаптировать отечественные нормы к более прогрессивных европейских.

Мы считаем, что в крупных городах надо разработать генеральные планы по зонам территорий. Функция зонирования территорий может стать эффективным способом решения градостроительных задач. Кроме того, важно обеспечить открытость и доступность этих документов в электронном виде для инвесторов, ведь на их основе они смогут формировать свои инвестиционные предложения.

Литература: 1. Розвиток будівельної діяльності [Електрон. ресурс]. – Режим доступу – <http://minregion.gov.ua/building/czinoutvorenniya-ekspertiza-ta-rozvitok-budivelnnoi-dijalnosti/rozvytok-budivelnnoi-dijalnosti/>; 2. Кабмин намерен укрепить надежность инвестиций в строительную отрасль [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://for-ua.com/economics/2014/02/13/103000.html>; 3. Стимулирование инвестиций в строительную отрасль [Електрон. ресурс]. – Режим доступу – <http://www.stroylic.com.ua/novosti-investirovaniya/142-stimulirovanie-investicij-v-stroitelnyu-otrasl.html>

УДК 339.923-339.564

Дерев'янська А.Є.

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС ТА МИТНОГО СОЮЗУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І.Ю.*

Упродовж років незалежності в Україні сформувалась експортоорієнтована модель розвитку економіки, в якій стратегічна роль експорту полягає в тому, що він має бути засобом сприяння економічному зростанню, інструментом активізації наявних та потенціальних конкурентних переваг з метою подолання відставання від розвинених країн за основними соціально-економічними параметрами [1, с. 54].

Членство в Світовій Організації Торгівлі (СОТ) стало практично обов'язковою умовою для будь-якої країни, котра прагне інтегруватися у світове господарство. Саме тому Україна у травні 2008 р. стала членом СОТ. Угода між Україною і СОТ чітко визначила основні «правила гри», на які погодилася наша країна заради інтеграції у світовий економічний простір, і обумовила чіткі межі для подальшої поглибленої інтеграції України до регіональних економічних об'єднань на кшталт Європейського союзу (ЄС) або Митного союзу Росії, Білорусі і Казахстану (МС). Так, на кінець 2013 р. для України постала проблема: як зберегти економічні відносини з країнами Митного союзу Росії, Білорусі і Казахстану і одночасно укласти угоду про асоціацію з Європейським Союзом, стрижнем якої є розширена і поглиблена зона вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною і ЄС? Вирішити цю проблему стає можливим, перш за все, з урахуванням узгоджених умов співпраці України і СОТ, а також можливостей і загроз для «базових» експортних галузей економіки України, що виходять з підписаних угод [2].

Європейський ринок – це нові можливості для України в цілому. З одного боку – це розширення торгівельних можливостей, а з іншого – можливість занепаду деяких секторів економіки через низьку конкурентоздатність. Тому підхід до укладання угоди має бути виваженим з урахуванням всіх можливих наслідків.

Інтеграція України до Європейського економічного простору, а в перспективі і політична інтеграція до ЄС, є реальним майбутнім української держави. Тому варто визначити, які переваги отримає наша держава та які можуть виникнути проблеми та недоліки від ЗВТ [4].

В результаті запровадження ЗВТ буде забезпечено покращення умов експорту до ЄС української продукції, у першу чергу, за рахунок скасування увізного мита на переважну більшість (97%) товарів.

По-друге, ліквідація нетарифних технічних бар'єрів у торгівлі сільськогосподарською продукцією, що надасть додаткові переваги вітчизняним експортерам на ринку ЄС завдяки гармонізації ветеринарного та фітосанітарного законодавства України з законодавством ЄС, відомому високим рівнем захисту цього чутливого сектору економіки [7].

Запровадження зони вільної торгівлі надасть додаткові переваги вітчизняним експортерам на ринку з достатньо високим захистом. Згідно досягнутих домовленостей лібералізація охоплює більш ніж 97% тарифних ліній (або більше 95% обсягу двосторонньої торгівлі між Сторонами). При цьому, скасування увізних мит ЄС по більшості товарів відбудеться вже в перший рік дії угоди (по 99% тарифних ліній) [6].

На сьогодні Україна у зовнішній торгівлі з країнами МС має від'ємне сальдо. Найбільший дефіцит наша країна має з Росією. При цьому політика імпортозаміщення РФ виключає можливість для України змінити ситуацію на краще. Тому вступ України до МС не є способом розв'язання проблем її дефіцитного (від'ємного) сальдо зовнішньої торгівлі та платіжного балансу.

Структура експорту та імпорту України з МС має традиційне моногалузове спрямування, яке може функціонувати незалежно від інтеграції в спільне формування. По експорту – це українська продукція машинобудування, металургії та сільського господарства (65% загального експорту), яка має попит на ринках МС не через відсутність мит, а через специфічний (неінноваційний) асортимент і нижчу ціну. По імпорту – це енергетичні матеріали (газ і нафта) (до 70%), які Росія продаватиме Україні і без входження її в МС, як це робить країнам ЄС, Китаю, Туреччині та іншим. Тобто членство в МС не створює додаткових конкурентних переваг або нових товарних ніш для українських експортерів, а існуючі бар'єри у торгівлі з країнами – учасниками МС можуть бути усунені в рамках інших форм регіональної інтеграції. Тим часом торговельні відносини в МС залишаються незбалансованими. Жодна з країн – членів МС – ні Казахстан, ні Білорусь – не мають додатного сальдо в торгівлі з іншими партнерами по МС. Зате його має Росія у торгівлі із своїми партнерами. Звідси очевидно, що МС вигідний на-самперед Росії [5].

Товарна структура торгівлі України з ЄС і МС дуже відрізняється. Яка з них краща – питання дискусійне, особливо коли дискусії відбуваються на емоціях, без об'єктивного і ґрунтовного аналізу. Продукції машинобудування Україна справді продає більше в МС, ніж в ЄС. Однак близько 40% експорту цієї продукції в МС – це залізничні транспортні засоби. Для України це високоризикований експорт, бо орієнтований на одну країну і має невисоку якість, його швидко може замінити інша країна (наприклад Корея). Експорт української продукції в ЄС – це в основному метали та вироби з них, а також залізна руда, насіння і ліс. Це теж специфічний, сировинний, експорт, який теж є досить ризикованим. Суттєві відмінності є і в структурі товарного імпорту в Україну з ЄС та МС. З Митного союзу Україна імпортувала в основному мінеральне паливо (66%). З ЄС імпорт є більш диверсифікованим, включає машини і транспортне обладнання, продукцію хімічної промисловості та інші промислові товари. У зовнішній торгівлі послугами частки ЄС і МС майже однакові – 35 і 36%. Однак структура послуг відрізняється. В

експорті послуг з України домінує трубопровідний транспорт до МС (45%). В імпорті послуг домінують фінансові, професійні та технічні послуги з ЄС (54%) [6].

Прихильники МС стверджують, що в разі вступу до нього України можливе здешевлення енергоносіїв. Але отримання стабільних довгострокових знижок у цінах на енергоносії є дуже сумнівним. Росія планує дерегулювання внутрішнього ринку, отже, внутрішні ціни підуть угору. Більш того, підвищення енергетичної ефективності та диверсифікація поставок є більш обґрунтованою економічною стратегією, ніж пошук короткострокових знижок. Крім того, ціна на газ не є предметом домовленостей у рамках митного законодавства МС і Договору про ЗВТ країн СНД. Тому сподіватися на зміну підходів російської сторони у питанні ціни на газ не доводиться. За винятком сценарію, коли Україна погодиться на злиття, а фактично – поглинання «Газпромом» НАК «Нафтогаз України», що рівнозначно втраті суверенітету в енергетичному секторі [3, с. 279].

У сфері АПК можливе деяке зростання традиційного експорту агропродукції до МС. Однак можливості нарощувати експорт мороженого м'яса обмежені присутністю на ринку МС виробників США і Бразилії та обсягами українського виробництва, які учетверо менші за потреби його імпорту до країн МС.

Скасування митного контролю може призвести до зниження витрат на торгівлю. Але скорочення витрат можна досягнути шляхом спрощення митних процедур у рамках ЗВТ. Цих переваг можна досягти і в рамках зони вільної торгівлі, тоді як витрати, пов'язані з приєднанням до МС, можуть бути досить значними. Переваги від участі України в МС будуть досить обмеженими, бо Україна вже користується режимом вільної торгівлі з країнами СНД, і цей потенціал вигод значною мірою вичерпаний, про що свідчить негативна динаміка зовнішньої торгівлі в СНД [4].

Отже, економічне підґрунтя євразійського варіанта інтеграції України дуже слабе. Україна – одна із небагатьох великих країн на Євразійському материку, які поки що не увійшли до інтеграційних формувань. Саме тому вона дедалі більше стає плацдармом гострої боротьби між згаданими інтеграційними центрами. Євросоюз демонструє поки що стриману політику щодо євроінтеграції України, хоч і не бажає її вступу до Митного союзу. На нинішньому етапі ЄС пропонує Україні політичну асоціацію. Китай серйозно ще не «дотягнувся» до України, хоч і виявляє активні зусилля, насамперед в економічному плані.

Водночас із боку Росії за останні роки Україна відчула найбільш на-полегливе намагання втягнути її до інтеграційних утворень – Митного союзу та ЄврАзЕС. Очевидно, що це вигідно насамперед Росії. І ця ви-года подвійна. По-перше, не допускаючи зближення України з іншими інтеграційними формуваннями, передусім з ЄС, Росія обмежує зміц-нення конкурента. По-друге, втягнувши Україну у свої інтеграційні формування – Митний союз, ЄврАзЕС, Росія зміцнює свої конкурентні позиції.

Література: 1. Верланов Ю.Ю. Передумови формування зовнішньото-рговельної політики країни в контексті економічної безпеки / Ю.Ю. Верланов, А.А. Васильєв // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. П. Могили. – 2009. – Т. 64. – Вип. 51. – С. 53-59; 2. Ки-зим М.О., Костенко Д.М., Матюшенко І. Ю., Шпільєвський В.В., Шум М.А., Ярошенко І. В. Можливості, загрози і напрямки подолання нега-тивних наслідків для «базових» експортних галузей економіки України від її членства в СОТ // наукова стаття (2013); 3. Навроцька Н.А. Конкурентоспроможність української економіки в умовах глобалізації / Н.А. Навроцька // Вісник Донецького національного університету. Серія «Економіка і право». – Вип. 2, Т. 1. – 2010. – С. 278-285; 4. Shepotylo, O. (2013). *Export Potential, Uncertainty, and Regional Integration: Choice of Trade Policy for Ukraine. Uncertainty, and Regional Integration: Choice of Trade Policy for Ukraine (July 2, 2013)*; 5. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: -<http://www.me.gov.ua/>; 6. Офіційний сайт Представництва України при Європейському Союзі -<http://ukraine-eu.rnfa.gov.ua/ua>; 7. Офіційний сайт Представництва Європейського Союзу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index uk.htm>

***

УДК 339.5

Дерій В.О.

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ УКРАЇНСЬКИХ ВИРОБНИКІВ НА СВІТОВОМУ РИНКУ МАШИНОБУДУВАННЯ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н. Григорова-Беренда Л.І.*

Одним з найбільш глобалізованих ринків на сьогодні є ринок продук-ції машинобудування, який визначає конкурентоспроможність країни та її роль у міжнародному поділі праці на світовій арені. Машинобудування є однією з провідних галузей економіки України, що дає змогу вийти

українським виробникам на міжнародні ринки. У цьому аспекті особливої актуальності набувають питання формування конкурентних переваг вітчизняних підприємств на міжнародних ринках.

Проблемами перетворення конкурентного потенціалу на конкурентні переваги в умовах глобалізації світових товарних ринків стали предметом досліджень у наукових працях Д. Лук'яненка, М. Портера, А. Філіпенка та інших.

Мета статті: з'ясувати можливості формування конкурентних переваг українських виробників на міжнародних ринках продукції машинобудування.

Ринок продукції машинобудування є одним з найбільш глобалізованих ринків на сьогодні, який часто визначає міжнародну конкурентоспроможність країни. Машинобудування є головною галуззю світової промисловості, частка якої становить близько 35% вартості світової промислової продукції. Понад 80% світової торгівлі машинами та обладнанням припадає на розвинені країни (зі світових регіонів-лідерів машинобудування Америки, Західної Європи та Південно-Східної Азії). Частка в світовому експорті машинобудівної продукції країн, що розвиваються, складає близько 10%.

Проникнення українських виробників на міжнародні ринки пов'язане з необхідністю приймати рішення, що пов'язані з ризиками, які можуть принести як додаткові вигоди, так і втрати. Це стосується всіх сфер зовнішньоекономічної діяльності, всіх галузей економіки, в тому числі і машинобудування. Ризики ЗЕД за своїм обсягом та рівнем є вищими, ніж ризики діяльності підприємства на внутрішньому ринку, оскільки додається вплив чинників зовнішнього середовища, тому й увага щодо їх виявлення та управління ними має стати головним фактором під час провадження ЗЕД. Важливою особливістю виявлення ризиків ЗЕД є те, що кожний міжнародний ринок має свою специфіку функціонування, яку потрібно дослідити і врахувати для подальшої реалізації на ньому економічних інтересів підприємств [1].

Сьогодні широкого застосування набувають підходи до оцінювання рівня привабливості підприємницького клімату в країні за допомогою різних публікацій інформаційних агентств, використання певних індексів. У цих публікаціях ранжуються країни за рівнем інвестиційного рейтингу відповідно до експертно-аналітичних оцінок та виведення інтегрального показника ризику через аналіз факторів міжнародного бізнес-середовища (політичного, економічного, соціокультурного, правового та ін.).

Конкурентний аналіз дає змогу виявити та оцінити основних конкурентів компанії, за допомогою такого аналізу можна розробити конкурентну стратегію, яка дозволить підприємствам у процесі конкурентної боротьби створювати та утримувати на ринку стійкі позиції на основі формування стійких конкурентних переваг.

Конкурентний аналіз заснований на зіставленні порівнянних характеристик підприємства, що планує вийти на міжнародний ринок, з його потенційними конкурентами. За його допомогою можна: 1) визначити конкурентні переваги підприємства чи його недоліки з погляду позиції підприємства на ринку; 2) простежити стратегії конкурентів; 3) розробити власну стратегію підприємства, спрямовану на формування та розвиток конкурентних переваг.

Конкурентний аналіз охоплює такі етапи: 1) Визначення сфери конкуренції та головних міжнародних конкурентів; 2) Аналіз головних міжнародних конкурентів; 3) Виявлення сильних та слабких сторін у міжнародній діяльності компанії порівняно з конкурентами; 4) Виявлення факторів, що визначають успіх підприємства у конкурентній боротьбі [2].

Формування конкурентних переваг підприємств на міжнародних ринках продукції машинобудування варто здійснювати відповідно до етапів: 1) визначення економічних інтересів підприємств; 2) попередній відбір привабливих міжнародних ринків; 3) дослідження міжнародного маркетингового середовища обраних міжнародних ринків; 4) виявлення ризиків міжнародної діяльності підприємств; 5) вибір форм виходу на обрані міжнародні ринки; 6) посилення міжнародних конкурентних переваг підприємств на обраних ринках.

Висновки. Формувати міжнародні конкурентні переваги рекомендується шляхом запровадження нових технологій; вивчення смаків та уподобань споживачів для орієнтації на їх потреби; проведення постійного моніторингу міжнародного бізнес-середовища нових ринків та тих ринків, на яких вже діє підприємство; здійснення пошуку ефективних каналів збуту своєї продукції на міжнародних ринках; диверсифікації виробництва; вивчення конкурентів та залучення державної підтримки українських виробників на міжнародних ринках.

Література: 1. Лук'яненко Д.Г. *Міжнародна інвестиційна діяльність* / Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський, О.М. Мозговий – К.: КНЕУ, 2003. – 387 с.; 2. Портер М. *Конкурентные преимущества: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость: пер. с англ.* / М. Портер. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 715 с.

Джумха Мансур Абдулкарим
ВПЛИВ УМОВ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ
НА РОЗВИТОК ЇЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І.Ю.

Глобалізаційні процеси, посилення регіональної економічної та політичної інтеграції є визначальною характеристикою сучасної світової економіки. Забезпечення національної конкурентоспроможності у глобальному масштабі, визначення найбільш актуальних проблем економічного розвитку і напрямів їх вирішення стають для кожної країни дедалі гострішими.

Членство в Світовій організації торгівлі (СОТ) стало практично обов'язковою умовою для будь-якої країни, котра прагне інтегруватися у світове господарство та сприяти розвитку інвестиційної діяльності. Саме тому Україна у травні 2008 р. стала членом СОТ. Угода між Україною і СОТ чітко визначила основні «правила гри», на які погодилася наша країна заради інтеграції у світовий економічний простір, і обумовила чіткі межі для подальшої поглибленої інтеграції України до регіональних економічних об'єднань на кшталт Європейського союзу (ЄС) або Митного союзу Росії, Білорусі і Казахстану (МС) [1–4].

Незважаючи на світову фінансово-економічну кризу, з часу приєднання України до СОТ відбувається диверсифікація та зміна структури українського експорту. Умови вступу України в СОТ призвели сьогодні до загального послаблення захищеності національної економіки та скорочення можливостей для здійснення диференційованої промислової політики. А це, в свою чергу, сприяє закріпленню периферійного положення України відносно розвинутих країн світу [5–7].

Від початку переговорів щодо вступу до СОТ між «старими» і «новими» членами існує асиметрія у зобов'язаннях щодо відкриття ринків: правила для «нових» членів – більш жорсткі і перевищують встановлені загальні вимоги для членів СОТ. До того ж вступ України до СОТ у травні 2008 р. у значній мірі був продиктований «політичною доцільністю», тобто намаганням одержати додаткові переваги на переговорах з Росією щодо її вступу до СОТ з питань визначення ціни на паливно-енергетичні ресурси (насамперед на газ) [8–9].

Як наслідок, незважаючи на те, що процес вступу України розтягнувся на 8 років, урядом України за період з 2005 по 2007 рр. було підписано цілу низку угод з СОТ, які носять асиметричний характер, що проявляється практично на всіх рівнях зовнішньоторговельного регулювання [10]. Умови вступу України в СОТ призвели до появи в середині вересня 2012 р. офіційного звернення України до Генеральної Ради СОТ щодо готовності України розпочати переговори про підвищення зв'язаних за зобов'язаннями СОТ імпорتنих тарифів на 371 товарну лінію (а усіх тарифних ліній в українській товарній номенклатурі приблизно 11 600), з яких 147 позицій – промислові товари, 224 – сільськогосподарські товари [11–12].

Структура експорту з України після вступу до СОТ в 2012 р. у порівнянні з 2007 р. у розрізі окремих видів продукції змінилась наступним чином: агропромислова продукція склала 26,0% в 2012 р. у загальному обсязі по країні проти 12,7% у 2007 р.; хімічна промисловість – 7,4% проти 8,2%; металургія – 27,5% проти 42,2%; машинобудування – 19,3% проти 17,2%; мінеральні продукти – 11,1% проти 8,7%. При цьому основний приріст українського експорту після вступу країни до СОТ відбувся за рахунок третіх країн, а не ЄС або МС [13–15].

Структура імпорту в Україну після вступу до СОТ в 2012 р. у порівнянні з 2007 р. у розрізі окремих видів продукції змінилась наступним чином: агропромислова продукція – 8,9% в 2012 р. у загальному обсязі по країні проти 6,8% у 2007 р.; хімічна промисловість – 10,1% проти 8,8%; металургія – 6,2% проти 7,8%; машинобудування – 26,5% проти 32,6%; мінеральні продукти – 32,5% проти 28,5%. При цьому основний приріст імпорتنих надходжень після вступу країни до СОТ зафіксований з країн МС.

Основним ринком збуту української продукції за вказаний період стали треті країни (а не ЄС чи МС). Зменшення експортно-імпорتنих операцій з країнами ЄС вочевидь викликано існуючими жорсткими бар'єрами для українського експорту і наслідками фінансової кризи 2008–2009 рр.

Український уряд, враховуючи високу залежність української економіки від експорту і необхідність захищати інтереси національних виробників на нових ринках, повинен:

– відчувати підвищену мотивацію до захисту потреб українського бізнесу в зовнішній торгівлі і акцентувати на необхідності проактивної позиції у використанні механізмів СОТ;

- при здійсненні спроб використання можливостей міжнародного розв'язання торговельних спорів застосовувати більш комплексні зусилля для досягнення переконливих результатів;

- з метою ефективного обстоювання економічних інтересів України сфокусувати зусилля на кваліфікованому представництві українських експортерів і ґрунтовнішій роботі в органах СОТ (наприклад шляхом активнішої участі в механізмі врегулювання спорів з питань, що є важомими для українських виробників);

Ситуація, що склалася у зовнішньоекономічній та інвестиційній діяльності України за 5 років її членства в СОТ, висвітлює комплексні проблеми у цій сфері:

- не вистачає узгодженості державних інституцій, які несуть відповідальність за розробку і реалізацію державної політики в галузі міжнародної торгівлі. Створена у травні 2013 р. указом президента Державна комісія з питань співробітництва з СОТ може стати реальним центром прийняття рішень у галузі міжнародної торгівлі, де необхідно погоджувати державні інтереси з інтересами бізнесу та інтересами споживачів. В той же час вказана комісія як консультативно-дорадчий орган при президентові України може стати ефективним механізмом формування загальнодержавної позиції щодо режиму доступу товарів і послуг до внутрішнього і зовнішніх ринків тільки наданні їй статусу державної, тобто на найвищому рівні;

- немає розуміння, що зовнішня торгівля є найважливішою частиною зовнішньої політики, яку необхідно здійснювати в тісній ув'язці з економічною політикою держави. Заходи економічної політики повинні впливати на прискорення інновацій у секторах конкурентних переваг української економіки, а також створювати умови для формування потужних українських компаній, здатних до конкуренції на світовому ринку. Необхідна структурна адаптація, в першу чергу, «базових» експортних галузей до викликів світової економіки, формування з цією метою інноваційної стратегії використання переваг міжнародної торгової системи;

- катастрофічно бракує фахівців із міжнародної торгівлі, які розуміють, як проводити торговельну політику на двосторонньому, регіональному та глобальному рівнях;

- необхідність запровадження в Україні інституту уповноваженого економічного оператора (УЕО) з метою забезпечення безпеки в умовах активізації тероризму і одночасного розвитку міжнародної торгівлі. В ЄС такий інститут було створено шляхом надання бізнесу, який чітко

виконує закони, визнання на міжнародному рівні. Подібній компанії надається так званий знак якості, який показує, що компанія відповідає вимогам стандартів міжнародних поставок. Тобто цей знак і є статусом УЕО, який свідчить, що компанія – це не тільки надійний партнер з точки зору фінансових і митних структур, але й безпечний торговельний контрагент.

7. Вирішення питань в інноваційно-інвестиційній сфері для України в сучасних умовах роботи в рамках СОТ зводиться, перш за все, до необхідності спрощення вимог і формальностей в Україні, скорочення та стандартизації даних і документації, які вимагає митниця. Визначальними тут є наступні механізми вдосконалення митної системи:

- застосування нового Митного кодексу, що набув чинності у 2012 р. і, за визначенням іноземних експертів, «наблизив митне оформлення і митний контроль в Україні до найкращих світових практик, а іноді й перевершив ці практики». Митний кодекс, відповідаючи переважно стандартам СОТ і ГАТТ, а також принципам Кіотської конвенції про гармонізацію і спрощення митних процедур, уже достатньо схожий на європейське законодавство. Проблема митного законодавства України не в його недосконалості (хоча певні норми потребують технічного доопрацювання), а в практиці його застосування або незастосування;

- впровадження інституту уповноважених економічних операторів (УЕО), який поки що так і не запрацював в Україні через тривалі міжвідомчі дискусії, в якому саме вигляді він має з'явитися. Мінфін виступав за досить м'які вимоги до претендентів на статус УЕО, щоб надати можливість більшій кількості компаній скористатися певними полегшеннями в митних процедурах. Однак митниця, а після її реорганізації – Міндоходів наполягали на жорсткіших умовах, щоб одержати шанс на визнання відповідного статусу в ЄС. Хоча остання концепція нібито й перемогла, відповідний міністерський наказ ще не затверджено;

- застосування сучасних методів контролю, а саме: оцінка ризиків і постаудитний контроль; адміністративне співробітництво між держорганами під час розслідування митних правопорушень і шахрайства; захист інтелектуальної власності тощо. Всі ці механізми поступово запроваджуються в Україні. Наприклад, можливість проведення спільного контролю (одноразового) на кордоні українськими і європейськими митниками; уніфікація транзитних систем; застосування єдиних підходів до класифікації товарів і визначення країни походження товарів; створення додаткових запобіжників від непорозумінь між бізнесом і митниками під час визначення митної вартості тощо;

– скорочення значної кількості документів на оформлення експорту та імпорту та пов'язаних з цим витрат у порівнянні з зарубіжними країнами за рахунок продовження зменшення кількості та спрощення форми документів на оформлення імпорту та експорту у відповідності зі світовим досвідом;

– збільшення кількості суб'єктів ЗЕД, що включені до процесу електронного декларування за рахунок: поширення масового запровадження електронного декларування товарів; доведення до суб'єктів ЗЕД чітких правил заповнення електронних форм декларацій;

– прискорення введення пост-аудиту, що може призводити до штрафних санкцій вже після проведення товарів через митницю, за рахунок чіткого нормативного і документального закріплення процедури проведення пост-аудиту з визначенням прав та обов'язків сторін;

– спрощення механізму митної перевірки може призводити до ризику корупційних зловживань за рахунок встановлення чітких, послідовних та прозорих процедур проходження митної перевірки за спрощеним механізмом;

– підвищення ефективності обміну інформацією між митними органами України і країн-членів СОТ, що допомагатиме в тому числі запобігати ухиленню від оподаткування. Наприклад, сьогодні виникає ситуація, коли за даними Євростату вартість європейської продукції, завезеної до України, більша, ніж за даними вітчизняних Держстату, НБУ, митних органів. Однак те, з яким скрипом просувалося до останнього часу вирішення цього питання по обидва боки, дає підстави прогнозувати, що й надалі процес пошуку компромісів у ньому не буде простим.

Література: 1. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь [Текст] / за заг. ред. В.М. Гейця. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.; 2. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку [Текст] / В.М. Гейць; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2009. – 864 с.; 3. Ринки реального сектора економіки України в інституціональному середовищі СОТ: кон'юнктура та інтеграція [Текст] / за ред. проф. В.О. Точилина; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2012. – 552 с.; 4. Сиденко В.Р. Глобализация и экономическое развитие. Т. 1 [Текст] / В. Р. Сиденко. – К.: Феникс, 2008. – 376 с.; 5. Три роки членства в СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період: аналіт. доповідь [Текст] / І.В. Клименко, О.А. Федірко, І.В. Ус; Нац. ін-т. стратег. дослідж. – К.: НІСД, 2011. – 72 с.; 6. Аналіз соціально-економічних наслідків членства України в СОТ після трьох років членства: очікування і реалії [Текст] / Ін-т екон. дослідж. та політ. консульт. – К.: ІЕДПК, 2011. – 58 с.;

7. Членство України у СОТ: нові можливості та виклики для бізнес-асоціацій [Текст] / За заг. ред. Д.В. Ляліна; Д.В. Лялін, В.М. Мовчан; Ін-т власн. та своб. – К.: Ін-т власн. та своб.; LAT&K, 2010. – 104 с.; 8. Сколотняний Ю. Валерій П'ятницький: «Ми – частина міжнародного торговельного простору і відсікати себе від нього не збираємося» [Текст] / Ю. Сколотняний. – Дзеркало тижня. – 29.09.2012. – №34. – С. 7; 9. Сколотняний Ю. Валерій П'ятницький: «СОТ загине, якщо буде накладене вето на зміни» [Текст] / Ю. Сколотняний. – Дзеркало тижня. – 07.03.2013. – №9. – С. 7; 10. Дрозач О. Членство упущених возможностей [Текст] / О. Дрозач. – Експерт. – 10.06.2013. – №22. – С. 26; 11. Гончарук А. Право на захист (але без шкоди для економіки) [Текст] / А. Гончарук. – Дзеркало тижня. – 13.07.2013. – №26. – С. 6; 12. Козьяков С. Навіщо слону граблі в посудній крамниці? [Текст] / С. Козьяков. – Дзеркало тижня. – 27.04.2013. – №16. – С. 10; 13. Інтернет-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 14. База даних ООН з міжнародної статистики торгівлі товарами International trade statistics yearbook 2007. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://comtrade.un.org/pb/first.aspx>; 15. База даних ООН з міжнародної статистики торгівлі товарами International trade statistics yearbook 2012. [Ефектронний ресурс]: – Режим доступу: <http://comtrade.un.org/pb/first.aspx>.

***

УДК 339.54

Дубовик І.О. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН АЛЖИРУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гасім С.*

За сучасних умов розвитку світового господарства проблема вибору співвідношення вільної торгівлі та протекціонізму стоїть перед усіма без виключення країнами світу. Метою даної статті було обране вивчення сучасних тенденцій зовнішньоторговельних відносин Алжиру в умовах лібералізації, що визначило її актуальність.

Алжир є одним з провідних гравців на світових і регіональних енергетичних ринках і членом ряду енергетичних організацій (ОПЕС, ОАПЕС, АФРЕС, АРРА, ОЛАДЕ, УРДЕА и др.). Основний ресурсний потенціал Алжиру – родовища нафти та природного газу – значною мірою визначає структуру його експорту. Видобуток нафтогазових ресурсів складає фундамент економіки Алжиру, на яку припадає близько 60% дохідної частини державного бюджету, 30% ВВП і близько 97%

експортної виручки. За оцінками фахівців британської нафтогазової корпорації «British Petroleum» («BP») і Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК) за запасами нафти і газу Алжир займає 15-е (12,2 млрд. барр., 1% від загальносвітових) і 10 -е (4,5 трлн.куб.м, 2,4% від загальносвітових) місця у світі, за обсягами експорту – 14-е (748 тис. барр. / доба, 2% від загальносвітового) і 5-е (52, 6 млрд. куб. м, 6% від загальносвітового) відповідно [1].

Характерними рисами сучасного економічного розвитку Алжиру є зростаюча роль країни в енергетичному балансі Європи та світу (АНДР є другим, після Російської Федерації, постачальником газу до Європи) [2]. Поставляючи до Алжиру широкий спектр товарів, країни Європейського Союзу отримують з Алжиру переважно енергоносії (рис. 1).

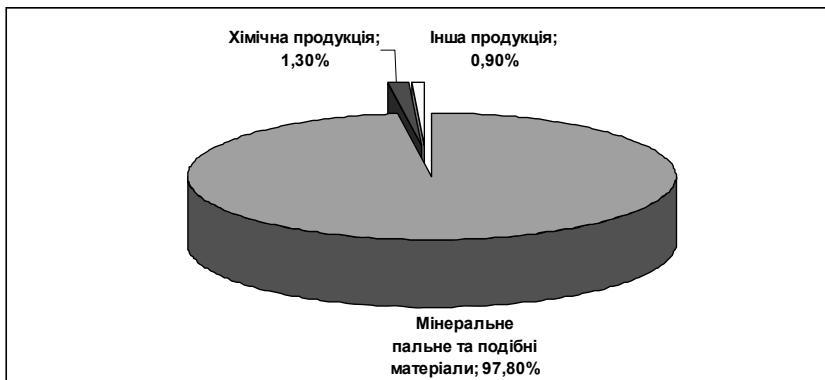

Рис. 1. Товарна структура закупівель ЄС з Алжиру у 2012 році.

Побудовано автором за даними [3]

Завдяки підвищенню ціни на нафту, в 2012 році покращилися результати зовнішньої торгівлі Алжиру. За даними алжирського Статистичного центру CNIS за підсумками 2012 року зовнішньоторговельне сальдо склало 15 млрд. дол. США. Всього алжирський експорт склав 64 млрд. доларів США, тобто збільшився на 5,38% в порівнянні з 2010 роком. Як і раніше основу алжирського експорту становить вуглеводневу сировину. У 2012 році його частка склала 96% або 57 млрд. дол. США.

Географія алжирської зовнішньої торгівлі вже протягом багатьох років також не змінюється. Основними покупцями алжирських вуглеводнів продовжують залишатися США (10 млрд. доларів США), Італія (5 млрд. доларів США), Іспанія (4 млрд. доларів США) і Франція (3,5 млрд. доларів США). Основними постачальниками товарів на алжирсь-

кий ринок залишаються Франція (5 млрд. доларів США), Китай (4 млрд. доларів США), Італія (2,7 млрд. доларів США), Іспанія (2 млрд. доларів США) і Німеччина (1,7 млрд. доларів США). Як і раніше основу алжирського експорту становить вуглеводнева сировина. У 2012 році його частка склала 96% або 57 млрд. доларів США [4].

В Алжирі зовнішню торгівлю контролює державний сектор. Уряд Алжиру прагнуть скоротити імпорт і розвинути власний експорт або імпортозаміщуючи виробництва. Дані заходи носять як прямий характер (заборона на імпорт деяких ліків, вироблених у країні, введення держмита на нові автомобілі), так і непрямий, за рахунок введення додаткових регламентів для іноземних інвесторів та активізації національних виробників.

Серед обмежувальних заходів є наступні [5]:

- Введення 3%-ого податку при оформленні у банку угоди на імпорт послуг,

- Обов'язкове використання документарного акредитиву в зовнішньоторговельних операціях,

- Обов'язкове партнерство іноземних компаній в капіталі будь-якого інвестиційного проекту з алжирською компанією в співвідношенні 49/51,

- Обов'язок іноземного учасника алжирського тендера відобразити у фінансовій пропозиції свою інвестиційну програму в партнерстві з якої-небудь алжирською компанією,

- Введення 15%-ого податку на репатріацію прибутку,

- Можливість ренаціоналізації приватизованих підприємств (частини підприємства) у разі недотримання договірних зобов'язань з боку нових власників,

- Переважне право держави на придбання іноземних активів. При наявності можливого іноземного покупця, необхідно попереднє повідомлення та отримання відповідного дозволу. У разі придбання активів державою, ціна може бути призначена спеціально створеною комісією.

В останні роки Алжир підписав низку угод, пов'язаних з відкриттям своїх кордонів для іноземних товарів. Перша угода про вільну торгівлю між Алжиром та Йорданією набула чинності в січні 1999 року, у вересні 2005 року набула чинності Угода про асоційоване членство Алжиру в ЄС, а з січня 2009 року Алжир став членом великої Арабської зони вільної торгівлі ZALE.

Незважаючи на підписані угоди, Алжирське керівництво усвідомлює недостатню конкурентоспроможність своєї економіки, особливо в сфері

неуглеводної торгівлі. Так при вступі в зону ZALE, Алжир з метою захисту національних виробників склав, так званий, «негативний список», що містить перелік товарів на які скасування імпорتنних мит не поширюється. За оцінками Міністерства торгівлі Алжиру дана міра носить тимчасовий характер (на 3-4 роки) і дозволить алжирським виробникам аналогічних товарів за вказаний термін стати більш конкурентоспроможними.

Така ж ситуація складається і з Угодою про асоційоване членство Алжиру в Європейському Союзі. Відповідно з цією Угодою в Алжирі були відразу скасовані мита на велику кількість товарів, що імпортуються з ЄС. Уряд Алжиру піддало Угоду серйозній критиці, і був зроблений висновок, що ця Угода не принесла Алжиру очікуваних результатів. Після 5-ти років дії Угоди Алжир підвів підсумки та підрахував збитки, які за ці роки йому завдало скасування (скорочення) мит, беручи до уваги, що багато товарів, вільно імпортовані з ЄС, виробляються в Алжирі. Збитки за цей час склали близько 3 млрд. доларів США. Алжирські експерти вважають, що в разі продовження планомірного формування вільної зони торгівлі відповідно до зазначеної Угоди та повного скасування до 2017 року митних зборів, збитки алжирської скарбниці можуть досягти 7-8 млрд. доларів США. Алжирська економіка поки не готова до жорсткої конкуренції з європейськими виробниками [5].

Таким чином, слід підсумувати, що на сучасному етапі розвитку світової торгівлі лібералізація зовнішньоторговельних відносин має суперечливі наслідки для економіки Алжиру.

Література: 1. Научный журнал «Молодой ученый» [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт.- Режим доступу: <http://www.moluch.ru/archive/26/2884/>; 2. Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ» [Електронний ресурс]: Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://svit.ukrinform.ua/Alger/alger.php?menu=economy>; 3. European Commission [Електронний ресурс]: Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://trade.ec.europa.eu/>; 4. Торговое представительство Российской Федерации в Алжире: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://dza.ved.gov.ru/information/economy_fin/; 5. Единый портал внешнеэкономической информации России [Електрон. ресурс]: Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://www.ved.gov.ru/exportcountries/dz/about_dz/ved_dz/

Жигло В.С.

**ПРОМИСЛОВА ФІНАНСОВА ІНТЕГРАЦІЯ
МІЖНАРОДНИХ ТРАНСПОРТНИХ КОРИДОРІВ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. О.В.Маковоз*

В статті висвітлено поняття «міжнародні транспортні коридори», показано роль транспортної галузі в процесі зростання промислово-фінансової інтеграції. Розглядається актуальне питання необхідності створення промислово-фінансових об'єднань, що діють в умовах міжнародних транспортних коридорів, з метою забезпечення додаткових джерел інвестиційних ресурсів.

Актуальність теми зумовлена тим, що сучасні тенденції розвитку світової транспортної системи свідчать про зростання товаропотоків з Азії до Європи. Україна повинна скористатися своїм географічним місцерозташуванням і, розвиваючи мережу міжнародних транспортних коридорів (МТК), створити умови покращення конкурентоспроможності вітчизняного транспортного комплексу й товаровиробників, їх продукції та послуг на європейському ринку товарів та послуг.

Вирішенню окремих завдань з формування та розвитку системи логістичної інфраструктури присвячені дослідження Бакаєва О.О., Блудова Т.В., Корольова Є.А., Диканя В.Л., Гуткевича С.А. та інших [1,2,3,4,5,6,7].

Система міжнародних транспортних коридорів (далі – МТК) сьогодні активно розвивається в усьому світі, насамперед у Європі. Це пов'язано з глобалізацією світової економіки, зокрема із переміщенням промислових підприємств з Європи до Азії.

Потужними інвесторами розбудови МТК в Україні можуть виступити великі компанії та різноманітні промислові асоціації, багато з яких функціонують за принципами промислово-фінансових груп (ПФГ), але внаслідок недосконалості відповідного законодавства офіційно не носять такий статус. Найвагомішою перевагою подібних інтегрованих структур (об'єднується промисловий, банківський, торговий капітал тощо) з точки зору формування великих обсягів інвестиційних коштів є можливість акумулювання тимчасово вільних коштів підприємств, що входять до складу групи, із залученням банківських ресурсів під єдиним керівництвом і спрямування інвестицій у найбільш пріоритетні

напрямки. Крім того, підприємства, що працюють за таким принципом, є конкурентоспроможними в своїй галузі і, завдяки підтримці всіх членів об'єднання, збільшують обсяги виробництва і виступають основними споживачами транспортної продукції.

Одним з основних напрямів зовнішньої політики будь-якої сучасної країни є боротьба з міжнародними організованими злочинними угрупованнями та міжнародним тероризмом, протидія поширенню ядерної та іншої зброї масового ураження і засобів її доставки. МТК та, зокрема, їх інфраструктурні об'єкти, є привабливими для вчинення терористичних актів. Крім того, МТК часто використовуються організованими злочинними угрупованнями у протизаконній діяльності, зокрема, контрабанді, незаконному перевезенні зброї, наркотиків, нелегальних мігрантів тощо. Оскільки МТК проходять не лише територією України, спільна робота із іншими країнами з протидії злочинності, у тому числі тероризму, на них є ще одним важливим напрямом забезпечення зовнішньополітичної безпеки України.

Сьогодні створення ПФГ – один із найбільш перспективних способів подолання інвестиційної кризи в країні. ПФГ як структура, що поєднує в єдине ціле фінансовий і промисловий капітал, створюється з метою забезпечення ефективного (за рахунок більш раціонального розпорядження фінансовими ресурсами) і прискореного розвитку науки і промислового виробництва шляхом диверсифікації в напрямку освоєння нових видів промислової продукції і послуг, що гарантують найвищий і стійкий прибуток.

Таким чином, освоїти інвестиції в транспортний комплекс України у великому обсязі зможуть на сучасному етапі крупні корпоративні об'єднання, що здатні не тільки акумулювати необхідні кошти, але й забезпечити завантаження об'єктів інвестування оптимальним обсягом вантажопотоків.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що позитивний ефект від впровадження МТК в Україні значно переважає окремі негативні фактори. Вплив останніх за умови належного державного управління та фінансування може бути нейтралізовано або зведено до мінімуму. Тому необхідно докласти максимум зусиль для того, щоб використати надзвичайно вигідне географічне положення України та зробити міжнародний транзит вагомим джерелом прибутку для бюджету і фактором зміцнення національної безпеки. Інтеграція українських магістралей у систему МТК може стати шляхом для відродження вітчизняного транспорту.

Литература: 1. Бакаев О.О. Міжнародні транспортні коридори – пріоритет української економічної перспективи / О.О. Бакаев, С.І. Пирожков, В.Л. Ревенко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Україна в ХХІ столітті: концепції та моделі економічного розвитку. – Вип. XXIII: матеріали доп. V Міжнар. конгресу українських економістів, м. Львів, 22-26 травня 2010 р. / НАН України. Інститут регіональних досліджень; редкол.: відп. ред. акад. НАН України М.І. Долишній [та ін.]. – Львів, 2011. – С. 495-514. 2. Блудова Т.В. Розвиток транзитного потенціалу України: проблеми економічної безпеки: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 21.04.01 «Економічна безпека держави» / Т.В. Блудова. – К., 2006. – 36 с. 3. Королева Е.А. Транспортные коридоры как фактор глобализации экономики / Е.А. Королева. – СПб.: СПГУВК, 2000. – 206 с. 4. Мірошко В.М. Міжнародні транспортні коридори і Україна [Електронний ресурс] / В.М. Мірошко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12.APSN_2007/Economics/20623.doc.htm. – Назва з екрана. 5. Дикань В.В. Залучення інвестицій у розвиток міжнародних транспортних коридорів // Вісник економіки транспорту і промисловості: Зб. наук. праць. – Харків: Укр-ДАЗТ. – 2004. – №5-6. – С.196-199. 6. Гуткевич С.А. Условия привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – №5-6. – С. 55-59. 6. Дикань В.Л., Чернобровка И.В. Финансово-промышленные группы в Украине. – Харьков: Основа, 1997. – С.140-141. 7. Куліш Г.П. Створення промислово-фінансових груп в Україні // Фінанси України. – 2001. – №11. – С.71-74. 8. Тревого Л.С. Огляд створення та розвитку промислово-фінансових груп в економічно розвинутих країнах, в Росії та в Україні // Логістика: Зб. наук. пр. – Львів, 2001. – С.385 – 393. 9. Деревянко Б.В. Правове регулювання створення та діяльності ПФГ в Україні. – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2006. – 199 с. 10. Про промислово-фінансові групи в Україні: Закон України від 21.11.1995 // Офіційний вісник. – 1996 р. – № 23. – С.301-307. 11. Уткин Э.А., Эскиндаров М.А. Финансово-промышленные группы. – М.: Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ», Изд-во ЭКМОС, 1998. – 256 с.

***

УДК 338:39 (430)

Журавльов О.В., Федорова Г.Ю. **ВЕЛИКА ВІДКРИТА ЕКОНОМІКА НІМЕЧЧИНИ** **ТА СТАН ЇЇ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ**

Харківський національний університету імені В.Н. Каразіна

Міжнародне співробітництво в результаті збільшення його обсягів та поглиблення дедалі більшою мірою впливає на характер і перспективи розвитку національних економічних комплексів. Причому можна каза-

ти про перехід кількісних змін у нову якість кооперації: на певних стадіях інтегрованості економік виникає феномен відкритості (або відкритих) економік.

Відкритою економікою можна назвати національний господарський комплекс, який бере участь у системі міжнародного поділу праці та опосередковує в ході міжнародної кооперації вагому частину сукупного продукту, причому макроекономічна рівновага такого комплексу забезпечується за активної ролі міжнародного сектору [1].

Таким чином, можна сформулювати основні риси такої господарської системи, яку заведено вважати відкритою економікою. Ними є такі:

- наявність у суб'єктів ринкової економіки достатньо широких прав виходити на зовнішні ринки та співробітничати із зарубіжними партнерами при мінімальних обмеженнях з боку держави;

- міжнародні контакти мають порівняно велике значення для підтримання макроекономічного балансу, ступінь інтернаціоналізації ВВП є досить високим;

- ринковий простір країни є відносно ефективним, а суб'єкти господарювання – порівняно конкурентоспроможними (інакше відбувся б масовий колапс як неконкурентоспроможних виробників, так і економіки в цілому) [1].

Розрізняють два види відкритої економіки – велику і малу. Мала відкрита економіка – така економіка, яка, хоч і має вихід на світовий ринок, не в змозі впливати на світову ставку відсотка, як і на стан світового ринку взагалі.

Велика відкрита економіка – це економіка, яка завдяки її масштабам, реальній участі в міжнародному поділі праці, ступені впливу на світових ринках товарів, капіталів і послуг, а також наявним національному економічному і ресурсним потенціалом має реальний вплив на формування основних економічних параметрів: рівень інфляції і світових цін; динаміку попиту та пропозиції на групи найважливіших товарів; стан світових фінансових ринків, включаючи рух ставки відсотка; політику в галузі визначення міжнародних норм і правил, що регулюють зовнішньоекономічні зв'язки, і т.д. Держави, де сформувалася велика відкрита економіка (наприклад, США, Японія, Німеччина), роблять значний вплив на стан міжнародного ринку і на рівень світової ставки відсотка [3].

У сучасному економічному словнику надається наступне визначення великої відкритої економіки – відкрита економіка, в якій завдяки її масштабам ставка відсотка формується під впливом внутрішніх економіч-

них процесів; економіка, здатна чинити значний вплив на стан міжнародного ринку і на рівень світової ставки відсотка [2].

Характерною особливістю платіжного балансу Німеччини є профіцит його рахунків (рис.1).

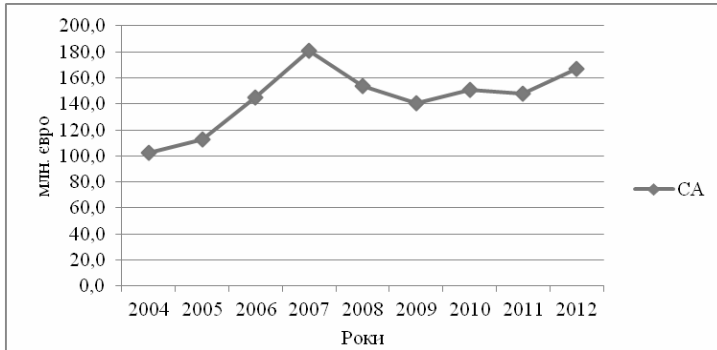

Рис. 1. Динаміка рахунку поточних операцій платіжного балансу Німеччини

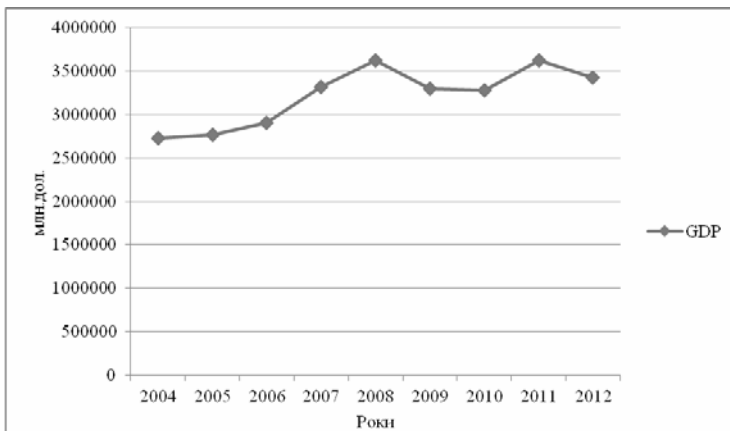

Рис. 2. Динаміка ВВП Німеччини

Найбільшого профіциту поточний рахунок досягнув в 2007 р., а вже протягом періоду 2008-2011 рр. відбулося значне просідання, разом з тим рахунок формується з позитивним сальдо.

Також окремої уваги заслуговує ВВП Німеччини, який в посткризовий період відновився до рівня найуспішнішого 2008 р. (рис. 2)

Флуктуація ВВП Німеччини вказує на певну вразливість від зовнішніх та внутрішніх макроекономічних чинників, однак разом з тим

Німеччина – велика відкрита економіка і зміни основних макроекономічних чинників будуть мати вплив в першу чергу на економіки Єврозони, а також на всі розвинені економіки світу.

Робочою гіпотезою дослідження є – позитивне сальдо поточного рахунку Німеччини має значний вплив на ріст ВВП та ППІ до країни.

При застосуванні кореляційно-регресійного методу економетричного дослідження, нами побудована кореляційна матриця та оцінено рівняння множинної лінійної регресії.

Результати кореляції представлені в табл. 1, де СА – рахунок поточних операцій, GDP – ВВП Німеччини, FDI – прямі іноземні інвестиції до економіки Німеччини.

Таблиця 1

Кореляційна матриця

<i>Фактори</i>	<i>СА</i>	<i>GDP</i>	<i>FDI</i>
СА	1		
GDP	0,726684	1	
FDI	0,134462	-0,40581	1

За результатами кореляційної матриці можна зробити висновок про тісну залежність між показниками поточного рахунку платіжного балансу Німеччини та ВВП країни. Разом з тим, незначний кореляційний зв'язок спостерігається між поточним рахунком та надходженням ППІ.

При оцінці регресійної моделі за OLS отримано наступне регресійне рівняння: $Y = 1955872 + 1186,8X_1 + (-8,455)X_2$ (1) $(0,00583) \cdot (0,0359)$

$$R^2 = 0,78626767; F_{\text{стат.}} = 0,009763615.$$

Таким чином, отримана модель є статистично значимою, коефіцієнт апроксимації вказує на її адекватність, тому ми можемо перейти до інтерпретації результатів:

– поточний рахунок платіжного балансу має статистично значущий вплив на зростання ВВП Німеччини. Це пояснюється високотехнологічним устроєм економіки країни, традиційним перевищуванням рівня експорту над імпортом, іманентне надходження валюти до країни, стабільність сукупного попиту з боку основних торговельних партнерів;

– надходження ППІ до Німеччини має переважно негативний вплив зростання ВВП країни при одночасній невеликій статистичній значимості. Така ситуація може бути пояснена як особливістю великої відкритої економіки Німеччини, яка є нетто-експортером капіталу та загальною структурою національного господарства країни та її роллю в системі міжнародних економічних відносин.

Як зазначається у доповіді МВФ, Німеччина є «якорею стабільності всієї єврозони». Це підтверджується і позитивними прогнозами щодо основних макроекономічних показників на 2014 рік. Так у своєму січневому звіті Бундесбанк зазначав, що «базова динаміка» німецької економіки «значно зросла». За прогнозами ріст економіки держави буде складати 1,8% проти 0,5% у 2013 р [4] Єврокомісія очікує уповільнення річних темпів інфляції в Німеччині до 1,4% в 2014 році з 1,6% минулого року. Показник безробіття знизиться до 5,2% з 5,3%. Профіцит платіжного балансу в 2013 році склав 7% ВВП. У 2014-2015 роках цей показник, як очікується, знизиться до 6,7% і 6,4% відповідно. Водночас зменшиться і держборг – до 77,3% ВВП в поточному році з 79,6% за підсумками минулого року.

Література: 1. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації. Монографія. – Київ: КНЕУ, 2004; 2. Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцева Е.Б.. Современный экономический словарь. – 2-е изд. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.; 3. Основні риси та форми відкритої економіки [Електронний ресурс]. Режим доступу. – <http://econ-house.ru/ekonomichna-teorija/10/326-osnovni-risi-ta-formi-vidkrito%D1%97-ekonomiki> (20.02.2014). – Назва з екрану; 4. Германия ускорится в 2014 году. [Электронный ресурс]. – Режим доступа.- <http://blog.forex4you.org/germaniya-uskoritsya-v-2014/>. – Название с экрана; 5. ЕК повысила прогноз роста ВВП Германии в 2014-2015 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа.-<http://1prime.ru/macroeconomics/20140225/778917654.html>. – Название с экрана

***

УДК: 339.727.22:338.4(477.54)

Зашупіна Ю.В.

СУЧАСНІ ГАЛУЗЕВІ ПРІОРИТЕТИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В ХАРКІВСЬКУ ОБЛАСТЬ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доцент Дуна Н.Г.*

На сьогодні питання розвитку регіонів є досить актуальним, особливо це стосується процесу інвестування у різні сфери життєдіяльності. Зокрема, значної уваги потребує Харківська область, оскільки вона має вагомий економічний потенціал для міжнародного співробітництва та руху інвестицій.

У науковій літературі існує безліч визначень стосовно поняття «інвестиції». Наприклад, С.В. Мочерний у своїх працях трактує інвестиції як

«довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку». Н.О. Татаренко та А.М. Поручник вважають, що найважливішим джерелом економічного зростання є інвестиції, економічна природа яких полягає у використанні додаткової частки суспільного продукту, національного доходу для збільшення кількості та якості елементів продуктивних сил суспільства тощо [1, с. 80]. Можна виділити такі характерні риси інвестицій: 1. Інвестиції як об'єкт економічного управління. 2. Інвестиції як найактивніша форма залучення накопиченого капіталу в економічний процес. 3. Інвестиції як можливість використання накопиченого капіталу у всіх альтернативних його формах. 4. Інвестиції як альтернативна можливість вкладення капіталу в будь-які об'єкти господарської діяльності. 5. Інвестиції як джерело генерації ефекту підприємницької діяльності. 6. Інвестиції як об'єкт ринкових відносин. 7. Інвестиції як об'єкт власності і розпорядження. 8. Інвестиції як об'єкт тимчасової переваги. 9. Інвестиції як носій чинника ризику. 10. Капітал як носій чинника ліквідності [1, с. 81-82].

На основі вище наведеного у даній роботі поняття «інвестиції» буде використовуватися у такому значенні: інвестиції – це різного роду вкладення в об'єкти господарської та іншої діяльності, що в майбутньому призведуть до появи прибутку та/або соціального ефекту.

У 2012 р. в економіку області іноземними інвесторами вкладено 260,8 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Обсяг внесених з початку інвестування в економіку області прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 31 грудня 2012 р. склав 2170,4 млн. дол. США. Інвестиції в Харківську область надійшли з 66 країн світу. У десятку основних країн-інвесторів, на які припадає більше 93% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Франція – 845,5 млн. дол., Кіпр – 596,1 млн. дол., Великобританія – 236,7 млн. дол., Беліз – 65,4 млн. дол., Панама – 63,0 млн. дол., Нідерланди – 57,7 млн. дол., Віргінські острови (Брит.) – 54,8 млн. дол., Російська Федерація – 39,4 млн. дол., США – 33,4 млн. дол. і Польща – 29,2 млн. дол. [5].

Ще у 2011 р. найбільш значні обсяги прямих інвестицій вкладено в підприємства області нерезидентами Франції – 1456,8 млн. дол. (52,5% до загального обсягу), Кіпру – 581,4 млн. дол. (20,9%), Великої Британії – 348,7 млн. дол. (12,6%), Віргінських Островів (Брит.) – 49,1 млн. дол. (1,8%), США – 44,7 млн. дол. (1,6%), Нідерландів – 39,3 млн. дол. (1,4%), Російської Федерації – 37,6 млн. дол. (1,4%) та Польщі – 34,6 (1,2%). Цим 8 країнам належить 93,4% усіх прямих іноземних інвестицій в об-

ласті [2]. На основі наведеного можна зробити висновок про деякі збільшення обсягу інвестицій зі сторони офшорних зон, таких як Кіпру та Віргінських островів.

Структура ПІІ (станом на 01.01.2013)

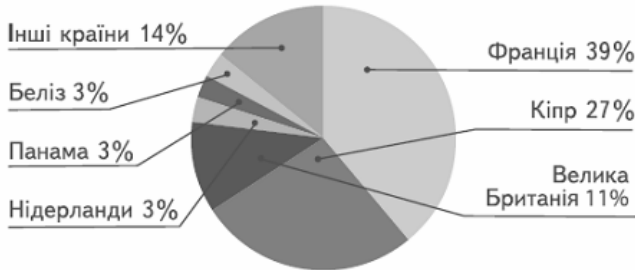

Рис. 1. Структура ПІІ (станом на 01.01.2013) [4]

На підприємствах промисловості зосереджено 354,4 млн. дол. (16,6%), у т.ч. переробної – 332,8 млн. дол., з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 21,6 млн. дол. Серед галузей переробної промисловості у виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції унесено 123,5 млн. дол. прямих інвестицій, у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 80,1 млн. дол., хімічну та нафтохімічну промисловість – 47,3 млн. дол., целюлозно-паперове виробництво; видавничу діяльність – 34,7 млн. дол., машинобудування – 19,9 млн. дол.

У фінансових установах акумульовано 973,0 млн. дол. (45,7% загального обсягу) прямих інвестицій, в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 585,6 млн. дол. (27,5%); у підприємствах торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 109,6 млн. дол. (5,1%).

Підприємства м.Харкова мають 82,0% прямих іноземних інвестицій області. По районах області найбільші вкладення у Чугуївському – 169,0 млн. дол. (7,9%) та Харківському – 165,3 млн. дол. (7,8%) [3].

Пріоритетними для залучення прямих інвестицій в області залишаються підприємства, основним видом економічної діяльності яких є: фінансова діяльність – 1884,2 млн. дол. (67,9% від загального обсягу інвестицій); операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 248,6 млн. дол. (9,0%); виробництво харчових

Стратегічні регіональні проекти

Назва проекту	ініціатор	вартість	термін реалізації	стадія реалізації	очікувані результати
Освоєння Юзівського родовища сланцевого газу	Британо-нідерландський концерн «Шелл»	визначається	визначається	ведеться розробка ТЕО	збільшення видобутку природного газу, забезпечення енергетичної незалежності України
Проект «Село майбутнього»	Харківська обласна державна адміністрація	1144000 тис. грн	10 р.	ТЕО	будівництво нових високотехнологічних аграрно-промислових комплексів з виробництва м'ясо-молочної та плодово-овочевих продукції, створення селекційно-генетичного центру з трансплантації ембріонів високопродуктивних племінних корів, побудова сучасної соціально-побутової інфраструктури для фахівців
Проект «Технополіс П'ятихатки»	Харківська обласна державна адміністрація	1519200 тис. грн	7 р.	ведеться розробка ТЕО, розроблено законопроект про створення вільної економічної зони інноваційного типу «Технополіс П'ятихатки»	формування нових ринкових механізмів і відповідної інноваційної інфраструктури, здатних перетворити наявний науково-технічний потенціал в основний ресурс суспільного виробництва отриманням високоякісних технологічних продуктів
Оптовий ринок сільськогосподарської продукції	ТОВ «РСП «Лека»	628800 тис. грн	5 р.	ТЕО, бізнес-план	створення мережі регіональних оптових продовольчих ринків з використанням сучасних технологій зберігання та накопичення оптових партій сільгосппродукції з метою безперервного забезпечення споживачів
Міжнародний інвестиційний проект «Воднева енергетика»	ТОВ «Барвінок 3+»	6400000 тис. грн	4,5 р.	бізнес-план, ведеться розробка ТЕО	освоєння Ново-Дмитрівського родовища бурого вугілля, що розташовано на території Барвінківського району, здійснення видобутку і термохімічної переробки вугілля
Екологічне оздоровлення басейну р. Сіверський Донець та підвищення якості питної води	КП «Харківводоканал»	визначається	визначається	ведеться розробка	забезпечення населення якісною питною водою

продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 148,1 млн. дол. (5,3%); виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – 106,4 млн. дол. (3,8%); оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі – 67,8 млн. дол. (2,4%); целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність – 55,8 млн. дол. (2,0%); хімічна та нафтохімічна промисловість (хімічне виробництво, виробництво гумових та пластмасових виробів) – 52,6 млн. дол. (1,9%); надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту – 41,2 млн. дол. (1,5%); будівництво – 34,1 млн. дол. (1,2%). На підприємствах промисловості зосереджено 15,6% (431,9 млн. дол.) прямих інвестицій області [2]. На основі порівняння галузевої структури треба сказати, що за останні роки збільшення інвестування спостерігається в галузі операцій з нерухомим майном та певних видів промисловості.

Національні проекти (реалізовані та реалізація яких передбачається в регіоні): «Нове життя» (у 2012 р. відкрито Обласний Перинатальний центр); «Відкритий світ» (реалізується); «Відроджене скотарство» (реалізується Проект «Село майбутнього»); «Зелені ринки»; «Чисте місто»; «Місто майбутнього»; «Якісна вода»; «Своєчасна допомога» [5].

Пріоритетними галузями для інвестування є: 1) ІТ (інформаційно-комунікаційні технології); 2) Агропромислове виробництво; 3) Виробництво продукції точного машинобудування; 4) Виробництво електротехнічної продукції; 5) Біофармація 6) Ядерна медицина; 7) Складська і комерційна нерухомість; 8) Торгівля, рітейл [6].

Обсяги іноземних інвестицій за останні 3 роки становили: 2010 р. – \$ 739,9 млн.; 2011 р. – \$ 142,2 млн.; 2012 р. – \$ 260,8 млн. [5]. Основною тенденцією можна вважати поступове зростання обсягу інвестицій у після кризовий період, однак є багато політичних та суспільних факторів, що можуть вплинути на інвестування негативно та передбачити які досить складно через певну нестабільність у державі в цілому.

Таким чином, сучасні пріоритети іноземного інвестування визначаються значним економічним потенціалом Харківської області, багатою природно-ресурсною базою та певною спеціалізацією регіону. Зокрема, подальший економічний розвиток Харківської області буде залежати від інвестування в стратегічні програми та проекти місцевого і державного значення, що пов'язані з інноваційною сферою та науково-технічним прогресом.

Література: 1. Економічна сутність інвестицій та основні поняття інвестиційної діяльності / О.В. Яременко // Економіка пром-сті. – 2012. – № 1-2. – С. 79-85; 2. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності

Харківської області за 9 місяців 2011 року. Статистичний бюлетень. Харківська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://kharkivoda.gov.ua/en/document/view/id/6435>. 3. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності Харківської області за 9 місяців 2012 року. Статистичний бюлетень. Харківська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://kharkivoda.gov.ua/uk/document/view/id/9649>; 4. Інвестиційний атлас України – 2013. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/Kreditprombank/2013-investment-atlas-of-ukraine-2013>; 5. Інвестиційний паспорт регіону. Харківський регіональний центр з інвестицій та розвитку. – Режим доступу: <http://investment.kharkov.ua/uk/invest-kh>; 6. Інвестиційний паспорт Харківської області. Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України. – Режим доступу: www.ukrproject.gov.ua.

***

УДК 330.341.1:338.1(477)

Златкіна О.Д.
НАЦІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА
ЯК ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Журавльов О.В.

В останні десятиріччя в Україні спостерігалася тенденція щодо поступового відставання від розвинутих країн світу. Певною мірою це було пов'язано із непослідовними та неефективними державними програмами у науково-технічній сфері та сфері інновацій. Із часом це призвело до зниження рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Для вирішення цих проблем у квітні 2009 року була схвалена Концепція розвитку національної інноваційної системи. Її метою є створення умов для підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників шляхом технологічної модернізації національної економіки, підвищення рівня їх інноваційної активності, виробництва інноваційної продукції, застосування передових технологій, методів організації та управління господарською діяльністю та покращення добробуту людини та забезпечення стабільного економічного зростання [2].

Проте Концепція сталого розвитку України була розроблена лише кілька років потому. 15 травня 2012 року Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України оприлюднило на своєму офіційному веб-сайті проект Концепції переходу України до сталого розвитку [3]. Ця Концепція висвітлює, що для економіки України характерна надмірна ресурсо-

та енергоемність. На тлі зростання цін на традиційні джерела електроенергії, економіка країни може зазнати великих проблем.

Таким чином, щоб запобігти цій та багатьом іншим загрозам була визначена довгострокова перспектива розвитку, в основу якого було покладено концепцію сталого розвитку.

Концепція переходу України до сталого розвитку визначає цілісну систему поглядів на подальші шляхи взаємо інтегрованого гуманітарного, соціального, економічного та екологічного розвитку країни [3]. У Концепції визначено мету сталого розвитку України, яка полягає у припиненні деградації природних екосистем і забезпеченні високого рівня та якості життя нинішнього і майбутніх поколінь жителів України на основі впровадження нової моделі економіки на засадах збалансованого природокористування. Досягнення цієї мети базується на втіленні у життя таких основних принципів сталого розвитку України, як інтеграція економічної, соціальної та екологічної складових розвитку; запобігання економічним, соціальним та екологічним негараздам; збалансоване виробництво і споживання і т.д.

Основою впровадження нової моделі економіки може стати національна інноваційна система. Це пов'язано із тим, що в основі цілей та шляхів переходу України до сталого розвитку лежить підвищення науково-технічного рівню розвитку країни. Це можна побачити у наступних пунктах Концепції:

- Ціль 1 – «Припинення деградації довкілля та перехід до збалансованого природокористування»: використання нових технологій утилізації, знешкодження, повторного використання та безпечного зберігання відходів у сфері зниження рівня забруднення довкілля відходами, викидами і скидами;

- Ціль 2 – «Формування нової моделі економіки на засадах невиснажливого відновлюваного природокористування»: до першочергових завдань у сфері структурної перебудови економіки України входить структурна перебудова національної економіки у напрямі зниження частки сировинних галузей промисловості, розвитку високотехнологічних виробництв, активізації інноваційної діяльності; у сфері енергетики першочерговими завданнями є розвиток відновлювальної енергетики (у тому числі будівництво вітрових електростанцій, використання сонячної енергії), підвищення технологічного рівня теплових електростанцій; впровадження енергозберігаючих технологій у сфері енергозбереження; у сфері нових технологій це відбивається у розвитку національної інноваційно-інформаційної у інфраструктури та скороченні

термінів впровадження досягнень науково-технічного прогресу в практичну діяльність суб'єктів господарювання [2];

– Ціль 7 – «Захист національних інтересів України в процесі глобалізації»: до першочергових завдань відноситься сприяння експорту продуктів переробки, а не сировини у сфері захисту національних інтересів; Механізм переходу України до сталого розвитку складається з шести елементів, до складу одного із яких входять наукові механізми [1].

Таким чином, реалізація напрямів і виконання завдань розвитку національної інноваційної системи, визначених Концепцією розвитку національної інноваційної системи, стають підґрунтям для подальшого сталого розвитку України.

Література: 1. Верховна Рада України [Електронний ресурс] / Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України; Постанова від 13.07.1999 № 916-XIV – режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/916-14> – Назва з екрану; 2. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] / Розпорядження від 17 червня 2009 р. N 680-р Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80> – Назва з екрану; 3. Мін-во освіти і науки України [Електрон. ресурс] / Зв'язки з громадськістю / Громадське обговорення / 2012 рік / Проект «Концепція переходу України до сталого розвитку» – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/public-discussions/2249/>

***

**Казакова Н.А., Алзамазов Р.
ЕНЕРГЕТИКА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

На початку ХХІ століття розвиток цивілізації постав перед глобальним викликом загрози не тільки цей прогрес зупинити, а й повернути його в зворотному напрямі, в напрямі неухильної деградації. Основним змістом цього виклику вважається вичерпання тих енергоносіїв, які людство на даний момент навчилось використовувати для своїх виробничих і побутових потреб.

Загально відомо, що гармонійний (сталий) розвиток цивілізації та окремих держав довготривалим може бути лише в разі забезпечення основних матеріальних і духовних потреб переважної більшості членів суспільства, а в ідеалі – кожної людини [1]. Головна роль у цьому належить матеріальному виробництву, тобто продукуванню споживчих

(додаткових) вартостей, для створення яких завжди використовують сировину (матерію), енергію та інформацію (наукові та спеціальні знання). В разі переважання будь-якої із цих складових вирізняють матеріало-, енерго- та наукоємну продукцію. Варто наголосити, що усвідомлення цієї триєдиної суті споживчої вартості є надзвичайно важливим для формування стратегій чи доктрин сталого еколого-економічного і суспільного розвитку як окремих націй, так і цивілізації в цілому. З огляду на ефективність прогрес цивілізації найбільшою мірою визначається досягненнями науки і техніки, рівнем технологій, а тому і тепер, і завжди інноваційний напрям розвитку економіки є і буде пріоритетним.

Якщо врахувати, що сучасна наука до цього часу не має ні найменшого уявлення про фізичну суть енергії і що формула «Енергія – це здатність виконувати роботу» цієї суті ніяким чином не розкриває, то очевидним є те, що саме наука, інноваційний розвиток може кардинально вирішити проблему енергозабезпечення прогресу як окремих націй, держав, так і цивілізації в цілому [2]. Однак, слід мати на увазі, що належні інфраструктуру і умови для цього може створити лише дуже незначне число країн. І в той же час ми є свідками того, що на нинішньому історичному етапі розвитку цивілізації успішні економіки мають і ті держави, які видобувають і експортують на світовий ринок енергію чи енергоносії. Енергія нині стала однією з головних, базових потреб людства і одночасно найбільш вразливою ланкою матеріального виробництва. Ефективне розв'язання проблеми енергозабезпечення нині є ключовим, першочерговим завданням для сталого розвитку будь-якої держави, здійснення нею незалежної зовнішньої політики, внутрішньої політичної і соціальної стабільності, піднесення економічного і культурного рівня життя населення.

Одночасно стала все більше загострюватися інша проблема – проблема забруднення навколишнього природного середовища викидами парникових газів, токсичними, канцерогенними та іншими шкідливими інгредієнтами відходів, що виникають при спалюванні палива. За оцінками експертів-енергетиків із Великої Британії енергетичні технології, які базуються на використанні вугілля завдають довікілью найбільшої шкоди. Зокрема, використання вугілля для генерування електричної енергії завдає суспільству втрат в 20 євро за кожну вироблену кіловат-годину електрики. Оскільки дохід при цьому обчислюється всього в 0,1 євро, то виходить, що збитки в 200 разів більші від доходу [3]. Це однозначно свідчить про те, що вугільні енерготехнології віджи-

ли свій час і потребують заміни. У цивілізованому світі щонайменше уже понад 20 років лунають попередження про те, що неухильне зростання обсягів використання викопних палив та електричної енергії веде не тільки до загострення ситуації на світовому ринку високоєфективних органічних видів енергоносіїв, а й до енергетичної кризи, а внаслідок цього в кінцевому підсумку до системної кризи, тобто фінансової, економічної, політичної та соціальної одночасно. Все активніше ряд країн, зокрема ЄС, робить активні кроки з пошуку, обґрунтування і реалізації альтернативних рішень і на цьому шляху ефективних і переконливих рішень знайдено уже немало.

Термін «сталий розвиток» є офіційним українським відповідником англійського терміну «sustainable development», дослівний переклад якого з урахуванням контексту може бути «життєздатний розвиток», а розширене його тлумачення – всебічно збалансований розвиток. За визначенням Комісії ООН зі сталого розвитку, його мета – задовольняти потреби сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Теорія сталого розвитку є альтернативою парадигмі економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю [4].

Автором інноваційної економічної теорії сталого розвитку, висвітленої в монографії «Поза зростанням: економічна теорія сталого розвитку» («Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development»), є провідний дослідник забруднення довкілля, колишній економіст Світового банку Герман Дейлі [4]. Спираючись на визначення Комісії ООН та науковий аналіз, Г. Дейлі логічно тлумачить термін «сталий розвиток» як означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих країн нашої планети за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли в процесі неухильного інноваційного інтенсивного (а не екстенсивного) економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і цілих народів чи груп населення, у тому числі за етнічними, расовими чи статевими ознаками.

Сталий розвиток – це керований розвиток [5]. Основою його керованості є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їхні результати та вибрати найбільш оптимальний.

У ряді країн Західної Європи (Норвегія, Австрія, Швейцарія, Швеція, Данія) такі результати вже досягнуті, а в Німеччині політичні партії й громадські екологічні організації вимагають 100% енергозабезпечення до 2050 року без АЕС, вугілля, нафти й природного газу. Метою доктрини розвитку паливно-енергетичного комплексу Європейського Союзу до 2020 року є доведення в його паливно-енергетичному балансі частки технологій використання енергії сонячного випромінювання до 41%, вітру – до 31% при зменшенні частки АЕС до 12% [6].

Сьогодні 48 економічно розвинених країн світу законодавчо підтримують розвиток відновлюваних джерел енергії, шукаючи альтернативи традиційному паливу. Прогнози Світової енергетичної ради щодо можливих варіантів модернізації ПЕК засвідчують, що головними джерелами енергопостачання стануть АЕС та поновлювані джерела енергії, а частки нафти, природного газу та особливо вугілля будуть вкрай незначними. У країнах Європейського Союзу зараз проводиться цілеспрямована державна політика в сфері підвищення енергетичної ефективності і збільшення частки поновлюваних джерел енергії в загальному енергобалансі.

Таким чином, впровадження та використання АДЕ веде до зменшення впливу на навколишнє середовище, рівномірного розподілу енергетичних ресурсів, децентралізації виробництва енергії, збільшення економічної свободи держав та тривалої моделі цивілізації, що є одними з головних умов стійкого розвитку.

Література: 1. Народ, государство, регионы: стабильность развития / Под ред. Ф. Уколова, Афанасьев В.Я., Быстряков И.К., Видяпин В.И. и др. – М.: Изд-во «Молодая гвардия», 2001. – 560 с.; 2. Науково-технічна політика та інноваційна діяльність в Україні у контексті євроінтеграційних процесів / І.Ю. Єгоров, І.А. Жукович та ін.: Під ред. Васечко О.О. – К.: НТК статистичних досліджень Держкомстату України, 2006. – 223 с.; 3. Никитенко П.Г., Ермашкевич В.Н., Кулаков Г.Т. и др. Проблемы экономической безопасности Беларуси – Мн.: ИООО «Право и экономика». – 2001. – 224 с.; 4. О.О. Рубан-Максимець Особливості розрахунку показників енергетичної ефективності; 5. Полякова В.В., Щенина Р.К. Мировая экономика и международный бизнес: учебник / Кол. авторов; под общ. ред. д-ра экон. наук, проф. Полякова В.В. и д-ра экон. наук, проф. Щенина Р.К. – 5-е изд. – М.: КНОРУС, 2008. – 688 с.; 6. Пригожин И.Н. От существующего к возникающему. Время и сложность в физических науках (пер. с англ.). – М., 1985. – С. 56-59; 7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 №145р «Про затвердження Енергетичної програми ...»; 8. Санто Б. Инновации как средство экономического развития. – М.: Прогрес, 1990. – 278 с.

Казакова Н.А., Марушева О.А.
СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Головною особливістю сучасного світового господарства є інтенсивний розвиток міжнародних економічних відносин. Відбувається розширення та поглиблення економічних зв'язків між країнами, групами країн, економічними угрупованнями, окремими фірмами та організаціями.

Умовою вирішення кардинальних проблем внутрішнього розвитку, необхідною складовою зовнішньої стратегії України, стало питання про її відношення до того чи іншого коопераційного процесу. Виходячи з цього, особливий інтерес представляє оцінка окремих географічних векторів зовнішньоекономічного співробітництва України, серед яких російський є особливо важливим.

Україна та її найближчий сусід, Російська Федерація, історично опинилися в подібних соціально-економічних умовах. Враховуючи спільне геополітичне положення і напрацьовані протягом тривалого часу економічні зв'язки, міжрегіональне співробітництво надає широкі можливості для співпраці цих країн в різних сферах суспільного життя.

Сьогодні, під час відбудови національної економіки після світової економічної кризи, а також враховуючи внутрішню політичну і соціально-економічну нестабільність, інвестиційний клімат України все ще є невизначеним. За таких умов збереження наявних партнерів України, до яких саме і належить Росія, а також зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків країни з іншими державами стає найголовнішою метою зовнішньоекономічної діяльності держави.

Росія є важливим торговельно-економічним партнером України. За даними Держкомстату України, серед зовнішньоторговельних партнерів України за підсумками 2009 року, Росія посіла 1 місце за обсягами двосторонньої торгівлі товарами та послугами, та 4 місце за обсягами вкладеного капіталу до України [3]. Водночас, на внутрішньому ринку Росії Україна не займає лідируючих позицій, що відбувається в основному внаслідок переорієнтації української торгівлі на ринки інших країн. Основним напрямком двостороннього зв'язку є міжрегіональне та транскордонне співробітництво. Контакти між адміністративно-територіальними одиницями України і суб'єктами Російської Федерації будуються на підставі двосторонніх і багатосторонніх договорів, угод і

протоколів про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво. При цьому, існує проблема неузгодженості законодавств та нормативно-правових баз України та Росії з питань регулювання зовнішньоторговельної діяльності, що створює штучні бар'єри, які стимулюють розвинутого двостороннього економічного співробітництва [1].

Сучасний стан українсько-російського економічного співробітництва не вичерпує потенціалу цієї форми міждержавної взаємодії країн. Основними напрямками його вдосконалення є наступні:

1) коригування структури українського експорту в напрямку збільшення питомої частки в ньому товарів з високою доданою вартістю (продукції машинобудування, приладів, електротехніки, наукової продукції та ін.);

2) надання урядом України технічної допомоги своїм експортерам, які постачають свою продукцію на російський ринок з використанням фінансово-економічних, нормативно-правових та організаційних важелів;

3) усунення тарифних і нетарифних, а також фіскальних бар'єрів, які перешкоджають збільшенню масштабів торговельного обміну між двома країнами;

Крім того, існуючі розбіжності національних економічних інтересів України і Російської Федерації у практиці двостороннього співробітництва можуть бути усунені через уніфікацію нормативно-правової основи двостороннього економічного співробітництва (перш за все тарифної та митної політики, оподаткування зовнішньоекономічних операцій та ін.); стимулювання розвитку коопераційних зв'язків між галузями та підприємствами України та Росії; узгодження позицій двох країн у виробництві та виході на європейський та світовий ринки з однотипною продукцією; досягнення більш високої результативності переговорного процесу щодо подальшого розширення економічного співробітництва з Росією у стратегічно важливих для України галузях; активізацію розробки та підписання двосторонніх угод між прикордонними регіонами України та Росії та ін.

Українсько-російські економічні відносини загалом потребують докорінної модернізації з врахуванням сучасних тенденцій світового розвитку. Оскільки однією із особливостей українсько-російських відносин є те, що більшість їх формувалась на макрорівні і обумовлювалась відповідними міждержавними, міжвідомчими та іншими угодами, більшість з яких виявилась неефективними, то основну увагу зараз необхідно зосередити на вдосконаленні зв'язків саме на мікро рівні.

Роль держави в цьому аспекті має полягати в першу чергу у визначенні спільних проблем і інтересів.

В перспективі двосторонні економічні відносини між Україною і Росією необхідно будувати виходячи з загальносвітових процесів, а саме більш активної інтеграції обох країн до глобальної системи світового господарства. В аспекті цього актуальною є розробка спільної українсько-російської стратегії економічного співробітництва, яка має враховувати як національні інтереси країн, так і загальні тенденції глобальної інтеграційного розвитку світового господарства.

Література: 1. Аникин В.И., Копылов О.В. Будущее российско-украинского экономического сотрудничества создается сегодня // *Актуальні проблеми економіки*. – 2008. – №8. – С. 3-10; 2. Седляр Ю.О. Стратегічне партнерство між Україною і Російською Федерацією в економічній сфері // *Наукові праці*. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2005. – Т.33. – Вип. 20. Серія: Політологія. – С. 119-128; 3. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – офіційний сайт Державного комітету статистики України

***

УДК 339.94(477-04:470+571)

Казакова Н.А., Сидоров М.В.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ХАРЬКОВА В КОНТЕКСТЕ ЕГО УЧАСТИЯ В ТРАНСГРАНИЧНОМ СОТРУДНИЧЕСТВЕ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

По численности населения, промышленному, научному, интеллектуальному, образовательному и культурному потенциалу Харьков – один из ведущих городов Украины. В свое время достижению такого положения городу в значительной мере поспособствовало его экономико-географическое положение – близость к формирующейся угольно-металлургической базе европейской части Российской империи (Донбасс с Приднепровьем), товарному земледелию и морским портам на юге Украины, быстро развивающемуся промышленному Центру.

Прокладка железных дорог, соединивших промышленный Центр с угольно-металлургической базой, степными районами товарного земледелия, а также морскими портами привело к тому, что Харьков оказался в фокусе важнейших транспортно-экономических связей. Данная особенность местоположения оказалась важнейшим конкурентным преимуществом Харькова над другими городами страны. К этому можно также добавить наличие дешевой рабочей силы, в примыкающих к

городу района, и такого мощного научного и интеллектуального потенциала как Харьковский университет, позднее Харьковский политехнический институт и др. ВУЗы. Определенную роль, уже в 20 столетии, сыграло и пребывание Харькова в ранге столицы Украины.

Таким образом – важнейшая особенность Харькова, способствовавшая развитию города в прошлом – его экономико-географическое положение.

Представляется целесообразным выяснить – сохранил ли Харьков таким же свое экономико-географическое положение в наше время и существуют ли до сегодняшнего дня факторы, обеспечивавшие ему успешное развитие в прошлом. Для такого анализа остановимся на сути содержания понятия «экономико-географическое положение».

Экономико-географическое положение (ЭГП) – это совокупность пространственных отношений какого-либо субъекта хозяйственной деятельности (предприятия, населенного пункта, района, страны, группы стран) к другим, которые располагаются вне его пределов и влияют или способные влиять на его развитие.

Самый простой способ количественной оценки ЭГП – расчет коэффициентов иерархического положения. Для этого обычно используется метод «ближайшего соседства» с применением формулы:

$$K_{иерарх} = \frac{\sum_1^n L_i}{\sum_1^n L_{i\min}}, \text{ где } \sum_1^n L_i - \text{сумма топологических расстояний, } \sum_1^n L_{i\min} -$$

сумма минимальных топологических расстояний.

По этому показателю, равным 1,34 ($K_{иерарх} = 1,34$), Харьков в пределах Украины оказывается на 13-ом месте, уступая первенство таким городам, как Винница, Кировоград, Полтава, Черкасы, Киев и др.* [1, с. 47].

* Иерархический коэффициент тем лучше, чем он ближе к 1

Если же оценивать экономико-географическое положение Харькова относительно геополитического макрорегиона, включающего зарубежную Европу, Россию, Казахстан, республики Средней Азии, Закавказье, Турцию, страны Ближнего Востока и Северной Африки – иерархический коэффициент географического положения Харькова улучшается, достигая значения 1,11 ($K_{иерарх} = 1,11$).

Следовательно, геополитическое положение Харькова, т.е. совокупность его пространственных отношений к субъектам политической и экономической деятельности, располагающимся вне пределов страны, в количественном отношении несколько лучше, чем внутри страны.

Обобщенный анализ современного экономико-географического положения Харькова позволяет сделать следующие выводы.

– Западный вектор политической направленности приводит к тому, что активность экономических связей все больше перемещается к западным границам Украины и ее центру (а, как показали, выше приведенные результаты расчета иерархического коэффициента местоположения Харькова, в этом отношении он уступает городам страны, размещающимся ближе к центру и западу).

– Разорвались или значительно сократились производственно-технологические связи Харькова с предприятиями-смежниками в России и других странах бывшего СССР (т.е. город не использует существовавших ранее своих «конкурентных» преимуществ в части иерархического коэффициента своего местоположения по отношению к России и другим странам обширного макрорегиона, входящего в зону его экономических интересов).

– В настоящее время Харьков не находится в фокусе транспортно-экономических связей Украины, а территория его области постепенно превращается в окраинный регион страны. Тем не менее, город продолжает сохранять удобства своего транспортно-географического положения (находясь на пересечении международных связей: север-юг, восток-запад), близость к угольно-металлургической базе, степным районам товарного земледелия, морским портам страны, а также промышленному Центру Российской Федерации. К сожалению, относительно последнего, положение несколько усложнилось ввиду возникшего таможенного барьера между Украиной и Россией (рис. 1).

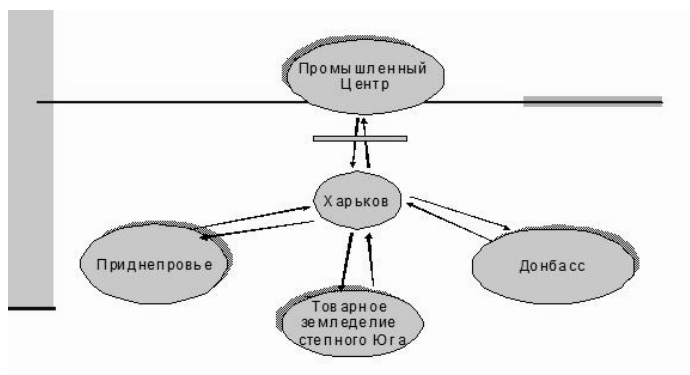

Рис. 1. Экономико-географическое положение Харькова

Оценка перспектив для восстановления бывшего экономического лидерства Харькова и его региона при помощи более активного использования его современного геополитического положения в принципе возможна. Но в этом случае Украине надо войти в ЕЭП и через него, совместно с другими участниками, воссоздавать народнохозяйственный комплекс, который существовал в бывшем СССР и, где Харьков вновь занял бы место его «машиноборочного цеха». Для этого сейчас не существует ни политической воли, ни возможностей. Поэтому практически, факторы, которые обусловили экономический рост Харькова в прошлом, очевидно, там же и остались. Они, возможно, могут быть использованы лишь частично посредством трансграничного сотрудничества Харькова и его региона с смежными регионами Российской Федерации.

Харьков – один из существующих сейчас 220 городов-миллионеров на нашей планете. Численность его населения в 2010 г. составляла 1452, 6 тыс.чел. По количеству жителей он занимает 212-215 место среди крупнейших городов мира и 2-е место в Украине.

Изменения, происходящие в глобализирующемся мире, современные тенденции в структурных сдвигах мировой экономики указывают на то, что в экономически развитых странах для крупнейших городов, т.е. мегаполисов (к которым относится и Харьков), сейчас характерна дезиндустриализация, т.е. уменьшение роли промышленной градообразующей функции за счет возрастания других градообразующих функций, в частности научных (табл. 1).

Таблица 1

Структура некоторых градообразующих функций городов
в зависимости от их размерности

<i>Города</i>	<i>Коэффициент локализации</i>		
	<i>Промышленность</i>	<i>Машиностроение</i>	<i>Наука</i>
Большие	1,83	1,9	0,91
Крупные	1,47	1,78	0,96
Крупнейшие	1,68	2,35	2,20
Миллионеры	1,53	2,58	4,59

Источник: [2, с. 84]

Учитывая мировые тенденции, наличие в Харькове мощного научно-технического, интеллектуального и культурно-просветительского потенциала, очевидно, целесообразно, при сохранении его промышленных функций, акцентировать внимание на приоритетном развитии в городе других функций и видов деятельности. К таким следует отнести торгово-распределительные, финансовые, образовательные, научные,

инжиниринговые, консалтинговые. Существенную роль в этом может и должна оказать активизация его внешнеэкономической деятельности, включая трансграничное сотрудничество.

Литература: 1. Голиков А.П., Сидоренко А.Л. и др. Харьковская область: Природа, население, хозяйство. – Харьков: Бизнес Информ, 1997. – 288 с.; 2. Лаппо Г.М. Города на пути в будущее. – М.: Мысль, 1987. – 236 с.

УДК 338.3

Касьян С.А., Нгуен Шон Тунг
ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ИННОВАЦИИ В ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИКЕ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Ученые П.Джеймс и К.Фасслер определяют понятие «экологические инновации» как «качественные технологические и социальные нововведения, которые обеспечивают общество и процесс производства сравнительными преимуществами по сравнению с предыдущими аналогами и моделями, но при этом существенно уменьшают экологическую нагрузку на окружающую среду» [1, с. 9-11].

Экологические инновации в электроэнергетике – это система качественно новых производственных технологий, в результате внедрения которой улучшается общее экологическое состояние природы и электроэнергетической деятельности. Эффективность инноваций проявляется в аспектах удешевления себестоимости электроэнергии и экологизации электроэнергетической сферы.

Энергетическая безопасность является чрезвычайно актуальной проблемой для Украины, особенно ввиду ограниченности ее энергетических ресурсов и невысокой энергетической эффективности использования технологий.

Основными проблемами энергетического сектора Украины являются:

- высокая энергозависимость страны от внешних поставок газа и ограниченные возможности внутренней добычи создают угрозу энергетической безопасности государства. В то же время эффективность использования природного газа в качестве источника тепловой энергии признано лишь приемлемым;
- несмотря на довольно значительную долю угольного топлива в энергетическом потенциале Украины эффективность его использования оценивается как угрожающе низкая;

– недостаточно широко представлены и почти не используются нетрадиционные и возобновляемые источники электроэнергии (НВИЭ) [8, с. 307-309].

Инновационные продукты, которые смогут изменить негативную тенденцию в украинском энергетическом комплексе, должны отвечать следующим требованиям:

- 1) энергетические установки должны потреблять альтернативные виды топлива;
- 2) энергетическая эффективность установок должна быть высокой и соответствовать мировым стандартам;
- 3) установки должны быть экологически безопасными.

Данные требования нашли отражение в Энергетической стратегии Украины на период до 2030 года. Украина предусматривает активное развитие нетрадиционных и возобновляемых источников топлива, а также уменьшение газовой зависимости Украины от внешних поставщиков. Однако альтернативные источники топлива еще недостаточно внедрены в Украине. Технически достижимый летний энергетический потенциал нетрадиционных и возобновляемых источников энергии Украины в пересчете на условное топливо составляет около 79 млн. т у.т. Экономически достижимый потенциал этих источников по базовому сценарию составляет 57,7 млн. т у.т., в том числе возобновляемых природных источников энергии – 35,5 млн. т у.т., внебалансовых (нетрадиционных) – 22,2 млн. т у.т. Доля НВИЭ в энергетическом балансе страны составляет 7,2% (6,4% – внебалансовые источники энергии; 0,8% – возобновляемые источники энергии) [11]. Рассмотрим виды нетрадиционных и возобновляемых источников энергии, которые могут быть использованы как основные направления развития инноваций в электроэнергетической отрасли Украины.

Эксперты многих стран мира считают, что уже в первой половине XXI века значительную роль в развитии мировой энергетики будет играть энергия водорода. Еврокомиссия рассматривает два сценария развития водородной энергетики: базисный – производство водорода на основе традиционных источников энергии (уголь, нефть, газ) и водородный – производство водорода на основе альтернативных, в том числе возобновляемых источников энергии, включая гидроэнергетику, путем электролиза воды. Согласно «водородному» сценарию, широкомасштабное производство водорода в мире начнется после 2030 года и будет стимулироваться снижением стоимости водородных технологий и ростом потребления водорода в транспортном секторе. С 2030 по 2050 годы

производство водорода возрастет до 1 млрд т. К 2050 году водород будет обеспечивать 13% конечного потребления энергии [12].

Производство водорода электролизом воды стимулирует использование избыточных мощностей АЭС и возобновляемых источников энергии в интервалах суточного и годового графиков нагрузки.

В настоящее время существуют следующие препятствия производства водорода в Украине:

1. Отсутствует стратегия развития водородной энергетики Украины.
2. Отсутствуют меры по стимулированию производства и потребления водородного топлива.
3. Отсутствуют поощрения научных разработок в области энергетики.
4. Сохраняется высокая стоимость исследований и оборудования для исследований в данной области.

По данным ученых Национального агентства по вопросам обеспечения эффективного использования энергоресурсов [6, с. 1], Украина может получить 79 млн. т у.т. за счет альтернативной энергетики, что эквивалентно около 73 млрд. куб. м. газа. Собственная добыча газа составляет 20 млрд. куб. м. газа. Потенциальная мощность солнечной энергетики составляет 6,57 млн. т у.т., геотермальной – 32,6 млн. т у.т., ветровой – 16,37 млн. т у.т. В отличие от европейских стран, сегодня в топливно – энергетическом балансе Украины биоэнергетика составляет лишь 0,8%. Данная отрасль электроэнергетики, сырьем в которой могут быть отходы древесины, хозяйственной деятельности, сельского хозяйства, свалки, биотопливо, торф (запасы которого в Украине составляют более 7 млрд. т) может использоваться в Украине наиболее эффективно. Таким образом, только с помощью биотоплива Украина может решить вопрос импорта газа и значительно повысить эффективность использования природных ресурсов. Например, техасская компания Terrabon, которая производит биотопливо, сообщает, что их продукцию можно использовать вместо бензина и производить из любого органического материала, включая содержимое канализационных труб. Terrabon использует процесс ферментации для производства биотоплива второго поколения, которое в ближайшем будущем может составить конкуренцию бензину, поскольку для его использования не нужно вносить никаких изменений в конструкцию автомобиля.

Значительный мировой опыт по изготовлению и потреблению биотоплива должен стать стимулом для развития украинской электроэнергетики на биотопливе. Уже сейчас в Украине существуют дизельные генераторы, работающие на биотопливе. Это может привести не только

к снижению себестоимости производимой электроэнергии, но и улучшению экологической ситуации в государстве.

Основой солнечных батарей являются неорганические полупроводниковые материалы, причем наибольшее значение имеет кристаллический и аморфный кремний. Кремниевые солнечные батареи известны уже более полувека, однако эффективность преобразования света в кремниевых батареях достигает лишь 20%, а период использования – более 25 лет. Объем производства электроэнергии с использованием кремниевых батарей в последние годы стремительно растет. Оптимистичные прогнозы позволяют рассчитывать на то, что цена полученной от солнечных батарей энергии снизится до 15 центов за 1 кВт/ч всего в 2014 году [3, с. 36-40]. Сегодня использование кремниевых солнечных батарей окупается только в тех случаях, когда потребитель удален от других источников энергии.

Нанотехнологии – одно из наиболее перспективных направлений в развитии экологических инноваций. Ныне существующие нановентилиационные оболочки и наногетероструктурные фотоэлектрические преобразователи – яркое тому подтверждение.

Внедрение таких модернизированных механизмов, как пневмомеханических установок и ортогональных гидротурбин для Украины, на наш взгляд, должно быть первостепенным. В виду низкой себестоимости и высокому конечному выходу электроэнергии, данный вариант является оптимальным.

Энергетическая стратегия Украины до 2030 года предусматривает, что «главными направлениями увеличения использования внебалансовых источников энергии является добыча и утилизация шахтного метана, ресурсы которого в Украине являются значительными». Использование метана для производства тепла и электроэнергии обеспечит замещение 5,8 млн. тонн у.т. первичной энергии на уровне 2030 года; (около 1 млн. тонн у.т. – на уровне 2010 года), одновременно улучшится экологическое состояние и состояние безопасности в угледобыче» [10].

Одним из основных путей утилизации шахтного метана и других нетрадиционных видов топлива могут быть когенерационные установки. Принцип когенерации состоит в двойном использовании энергии сгорания, как источника электрической энергии и источника тепла. В Украине единственными машиностроительными предприятиями, производящими такие когенерационные установки являются АО «Первомайскдизельмаш» и АК «Пивденьтрансэнерго».

Наиболее рациональным путем повышения энергетической безопасности Украины является внедрение инновационных технологий в дан-

ной области, которые, наряду с улучшением ситуации в энергетической сфере, должны быть направлены на улучшение экологического состояния в государстве. Перспективы Украины по внедрению экологических инноваций в сфере электроэнергетики можно оценить как многообещающие. Несмотря на целый ряд существующих барьеров, отечественная электроэнергетика рассматривается иностранными инвесторами как прибыльный и эффективный сектор экономики.

Литература: 1. Fussler C., James P. *Driving eco-innovation*. – Pitman Publishing. – 1996; 2. Абрамов В.В. *Современные природоохранные технологии в электроэнергетике*. – М.: Изд. дом МЭИ, 2009. – 388 с.; 3. Алдошин С.М. *Инновации в мире энергетики // Источники энергии*. – 2009. – №11. – С. 36-40; 4. Андреев В.М., Забродский А.Г. *Солнечные энергоустановки на основе наногетероструктурных фотоэлектрических преобразователей*. – СПб.: Наука, 2011. – 121 с.; 5. Гець В.М. *Інноваційні перспективи України*. – К.: Ін-т екон. прогнозування. – 2007; 6. Паршин О. *Біопаливо – альтернатива газу! // Всеукраїнський загальнополітичний освітянський тижневик*. – 2009. – №5. – С. 1; 7. *Экология энергетики: Учебное пособие / Под общей редакцией В.Я. Путилова*. М.: Изд-во МЭИ, 2005. – 716 с.; 8. Юдін М.А. *Інновації в енергозбереженні як засіб підтримання енергетичної безпеки країни // Економічні інновації*. – 2010. – №41. – С. 1-7; 9. Nano Vent Skin concept [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.renewableenergymagazine.com/article/agustin-otegui-product-designer>; 10. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=555-15>; 11. *Енергетична стратегія України до 2030 року* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc>; 12. Офіційний сайт проекту «Мирний водень та енергетика» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.global-hydrogen-bus-platform.com/>

***

УДК 339.92

Каша А.В.

ПЕРСПЕКТИВЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ СО СТРАНАМИ ЕС И ЕВРАЗЭС

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.т.н., проф. Матюшенко И.Ю.*

В статье рассматриваются актуальные проблемы региональной экономической интеграции с участием Украины. Установлена связь между евразийской интеграцией и стратегическим партнерством Украины и

Европейского союза. Выделены факторы, способствующие и препятствующие формированию общего экономического пространства между двумя региональными группировками.

Актуальность темы заключается в том, что на современном этапе развития и взаимодействия Украины со странами ЕС и ЕврАзЭС существуют проблемы, которые заключаются в усилении неравномерности развития стран, сокращении объемов внешней торговли в результате установления торговых барьеров из-за отсутствия реального внедрения нормативно – правовых положений. Для решения этих проблем возникает необходимость разработки внешнеторговой стратегии на основе совершенствования механизма регулирования внешней торговли, даст возможность эффективного взаимодействия со странами – торговыми партнерами и осуществлению внутренних экономических преобразований на основе содружества Украины со странами ЕС и ЕврАзЭС [7].

Отдельные аспекты совершенствования внешнеэкономического механизма интеграции Украины и торгово-экономического сотрудничества Украины со странами ЕС и ЕврАзЭС, ее участия в различных интеграционных объединениях рассматривались в работах украинских ученых Бураковского И.В., Гальчинского А.С., Дудченко М.А., Кистерского Л.Л., Макогона Ю.В., Поручителя А.М., Соколенко С.И., Филипенко А.С., Шныркова А.И. и других [2].

Противники интеграции Украины в евразийское пространство отмечают, что подписание Соглашения о зоне свободной торговли с ЕС и движение в сторону Европы поможет Украине нарастить экспорт лучше, чем вступление в Таможенный Союз. В частности, к такому выводу пришел профессор Киевской школы экономики Александр Шепотило в своем исследовании «Выбор курса торговой политики Украины». [3]

Однако, несмотря на целесообразность проведенных подсчетов, в своем исследовании экономист абсолютно не учел тот факт, что в случае подписания Соглашения с Европой торговые отношения Украины с Таможенным Союзом сведутся к минимуму. В свою очередь, в ЕС ни разу не отмечали, что присоединение Украины к Таможенному союзу будет означать ее отказ от евроинтеграции. Напротив Европейский союз подчеркивал, что он не против сотрудничества Украины с Таможенным союзом, но не хочет, чтобы оно мешало соглашению об ассоциации [1].

На сегодняшний день все больше политиков Украины понимают перспективы сближения со странами постсоветского пространства. На встречу в Киеве идут и страны Таможенного союза. Так, Евразийская экономическая комиссия и Украина 31 мая подписали меморандум о

сотрудничестве, благодаря которому Киев будет участвовать в работе ТС, но пока без официального статуса наблюдателя.

В соответствии с меморандумом, Украине предоставляется право присутствовать на заседаниях наднационального регулирующего органа ТС и Единого экономического пространства, однако она не сможет участвовать в принятии решений. Документ предусматривает участие украинского представителя в открытых заседаниях комиссии. При этом украинская сторона также сможет получать копии документации комиссии в случае, если она не будет конфиденциальной [4].

С учетом структуры экономики Украины характер торговли между Украиной и ЕС явно не может считаться определяющим стимулом для евроинтеграции, в особенности на фоне полного отказа ЕС от признания за Украиной перспективы членства. Условия соглашения с ЕС, касающиеся создания зоны свободной торговли между ЕС и Украиной, ведут лишь к еще большему дисбалансу во внешней торговле и росту отрицательного сальдо для Украины, существенно ограничивая возможность самостоятельно определять торгово-экономические режимы в отношениях с третьими странами [6].

В силу ряда причин, несмотря на фактический разворот экономических планов и перспектив Украины в сторону России и евразийского интеграционного проекта, стратегический выбор остается для украинского общества крайне сложным и болезненным.

С учетом внутриполитической нестабильности и разнопланового участия зарубежных политических акторов в украинской политике, любая стабильная перспектива интеграционного участия должна быть обеспечена устойчивой поддержкой со стороны общества. Это означает, что до тех пор, пока политический кризис в Украине не получит адекватного политического разрешения, никакая одновекторная форма участия Украины в интеграционных проектах, будь то ассоциация с ЕС или подготовка к членству в ТС/ЕАЭС не может считаться окончательной и завершенной [5].

В то же время, без обсуждения условий экономического взаимодействия на трехстороннем уровне (с участием Украины, ЕС и России) поиск различных переходных и промежуточных форм интеграционного участия Украины представляется крайне проблематичным.

Безусловно, политика любого государства должна определяться, прежде всего, интересами населения, общества и государства. Украинское государство находится на территории Европы и кажется разумным перенять от нее идеи защиты прав человека, предоставление гражда-

нам полного социального пакета и обеспечение достойного уровня жизни. Но при этом совершенно не обязательно терять свой суверенитет, послушно выполняя принятые в узком кругу решения Запада. Повышение экономического развития страны и уровня безопасности товарооборота Украина может достичь самостоятельно в союзе объединившихся на постсоветском пространстве равноправных государств. Поэтому интеграция в евразийское пространство для Украины кажется шагом целесообразным и перспективным [8].

Литература: 1. Власюк О.С. Сучасна зовнішня енергетична політика Російської Федерації та її вплив на енергобезпеку України / О.С. Власюк, Д.К. Прейгер // *Стратегічні панорама*. – 2010. – №1(38). – С. 17-26; 2. Геополитические ориентации населения и безопасность Украины. По данным социологов / А.А. Беленок, А.И. Вишняк, А.А. Зоткин, А.Н. Малиук, В.А. Поддубный, А.С. Резник, Л.С. Рязанова, Н.А. Шульга / Сост. Н.А. Шульга. – К.: ТОВ Друкарня «Бізнесполіграф», 2009. – 88 с.; 3. Глазев С. Итоги и перспективы интеграционных процессов на постсоветском пространстве [Электронный ресурс] / С. Глазев. – Режим доступа: http://www.glazev.ru/econom_polit/295/; 4. Горбулін В.П. Національна безпека: український вимір / В.П.Горбулін, О.В. Литвиненко. – К.: ПП «Інтертехнологія», 2008. – 104 с.; 5. Грызлов: Без Украины Евразийский союз будет неполным [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://korrespondent.net/ukraine/politics/1282493-gryzlov-bez-ukrainy-evrazijskij-soyuz-budet-nerolnuy>; 6. Гуменюк Б.І. Формування архітектури європейської безпеки: місце і роль України / Б.І. Гуменюк // «Ялтинська система» і сучасний світовий порядок: проблеми глобальної і регіональної безпеки: Матеріали міжнародної наукової конференції (Крим, Ялта, Лівадійський дворець-музей, 17-21 лютого 2010 г.): Сб. науч. ст. / Под. ред. С.В.Юрченко. – Симферополь: Антикава, 2010. – С. 73-83; 7. Довідка про стан торговельно-економічного співробітництва між Україною і Російською Федерацією за січень-серпень 2010 року [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=73401; 8. Ирхин А.А. Геополитические циклы Евразии и национальные интересы Украины / Ирхин А.А. – Севастополь: Рибэст, 2011. – 294 с.

Кібець А.А.

**ІНВЕСТИЦІЙНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ
ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА
ЇЇ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доцент Непрядкіна Н.В.*

Сьогодні проблеми розширення економічного співробітництва України набувають особливої актуальності, що пов'язано з необхідністю коригування галузевої спеціалізації та географічної структури зовнішньої торгівлі. Зокрема, важливим для України є економічне співробітництво з Німеччиною, яка є одним із найактивніших партнерів держави. Торговельно-економічні відносини між Україною та ФРН будуються на основі взаємного інтересу і поступового входження нашої держави до системи міжнародної економіки.

Інвестиції є невід'ємною частиною сучасної економіки. В інвестиційній діяльності України відносини з Німеччиною відіграють велику роль. З кожним роком інвестування в регіони України поступово посилюється [1, с. 245-246].

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України у 2013 році склав 58156,9 млн. дол. США. У Географічній структурі надходження інвестицій Німеччина посідає друге місце із обсягом інвестицій 6291,8 млн. дол. США., що становить 10,8% у відношенні до загального обсягу ПІІ, які надійшли до України у 2013 р. [2].

Варто зазначити, що перше місце серед країн-інвесторів України посідає Кіпр, а значна частина інвестицій з цієї країни є лише кругообігом грошей, що виходять з України через трансфертне ціноутворення та заходять назад у вигляді прямих іноземних інвестицій. Тобто можна вважати, що серед реальних інвесторів України Німеччина посідає перше місце.

Спостерігаючи за динамікою надходження інвестицій з Німеччини у період з 2005 по 2013 рр., можна простежити стабільне зростання обсягів інвестицій до 2011 року включно, а з 2012 року спостерігається спад (рис. 1). Цей спад, перш за все, пов'язується з уповільненням української економіки, відсутністю позитивних змін із інвестиційним кліматом, призупиненням великої приватизації та невизначеністю щодо перспектив підписання угоди про вільну торгівлю із ЄС та відновлення співпраці із МВФ.

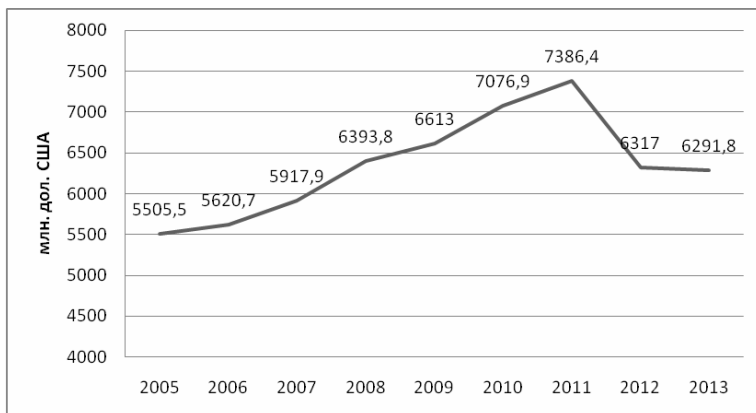

Рис 1. Динаміка обсягу ПІІ з ФРН до України

Складено автором за даними [2]

Визначаючи місце Німеччини серед країн-інвесторів, що вкладають кошти в українську економіку, слід також розглянути галузеву структуру ПІІ з цієї країни. Основною галуззю інвестицій з Німеччини до України є металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів. Інші галузі мають відносно невеликий обсяг інвестицій (рис. 2). Як видно з рис. 2, практично за всіма видами економічної діяльності спостерігається зростання обсягів. Не підпорядковується цій тенденції лише фінансова діяльність, питома вага якої у 2011 році становила 18%, а у 2012 зменшилась до 2%, тобто у 9 разів [3].

Хоча основним напрямком руху інвестицій є вектор Німеччина-Україна, спостерігається й зворотній напрямок – потік коштів з України до економіки Німеччини. У період з 2005 по 2010 р.р. спостерігається позитивна динаміка обсягу інвестицій (рис. 3). Разом з тим протягом наступних двох років простежується незначний спад показників. Відтак, обсяг ПІІ з України до економіки Німеччини у 2012 році склав лише 9139 тис. дол. США [4].

У цей час найбільший обсяг інвестицій з України до Німеччини припадає на промисловість, а саме на галузі переробної промисловості – 4,5 млн. дол. США, що складає майже 50% від загального обсягу інвестицій. У 2012 р. збільшення українських інвестицій у цій галузі становило 54 тис. дол. США [4]. Аналіз даних у розрізі інших видів економічної діяльності є неможливим через конфіденційність цієї інформації згідно із законом України «Про державну статистику» [5].

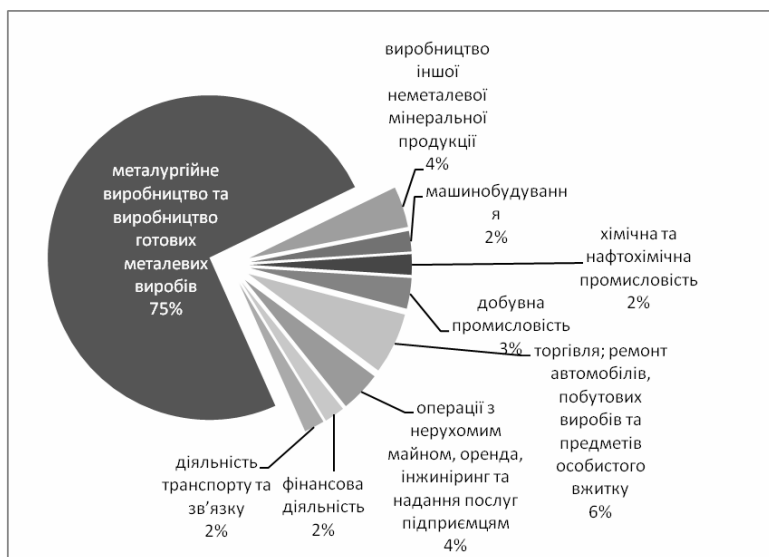

Рис. 2. ПІІ з ФРН в економіку України за основними видами економічної діяльності у 2012 р.

Складено автором за даними [3]

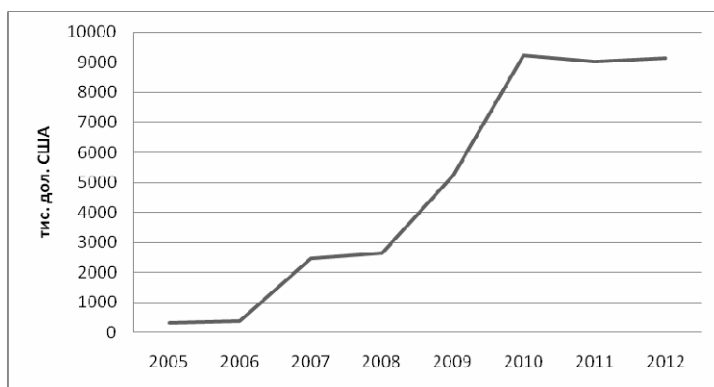

Рис. 3. Динаміка обсягу ПІІ з України до економіки ФРН

Складено автором за даними [6]

Отже, Німеччина є одним із важливих інвесторів і партнерів України. Перспективними напрямками співробітництва між цими країнами можуть бути: металургія; хімічна й харчова промисловість; фінансова діяльність; продаж, обслуговування автомобілів; можлива організація

вузлової зборки; агропромисловий комплекс. Формами співробітництва можуть бути утворення сумісних підприємств, а також підприємств з абсолютними (стовідсотковими) німецькими інвестиціями, у тому числі в області малого та середнього бізнесу.

Для координації цих напрямків роботи доцільним є, на наш погляд, створення недержавних асоціацій (об'єднань), які активно б співпрацювали з регіональними органами влади: торговельно-промисловими палатами, відділками (Український союз промисловців та підприємництва) та іншими недержавними об'єднаннями представників бізнесу.

Крім того, важливим кроком у розвитку інвестиційних відносин між Україною та Німеччиною може стати підписання Україною угоди про зону вільної торгівлі з ЄС.

Співробітництво України та Німеччини у вигляді інвестицій має велику роль для розвитку української економіки.

Література: 1. Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія / за заг. ред. А.В. Єрмолаєва. – К.: НІСД. – 2010. – 528 с.; 2. Сайт Державної служби статистики. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 3. Сайт Посольства України у Федеративній Республіці Німеччина. Режим доступу: germany.mfa.gov.ua; 4. Сайт Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України. Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua>; 5. Закон України «Про державну статистику» №2614-ХІІ від 17.09.1992 // Відомості Верховної Ради України – 1992. – №41. – ст. 608; 6. Статистичний збірник «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності». Державний комітет статистики України. – Київ: 2013. – 65 с.

УДК 339.138

Кірієнко С.О.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АУТСОРСИНГУ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ДО СВІТОВИХ РИНКІВ ПОСЛУГ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гасім Салах*

На початку ХХІ століття формується нова модель світової економіки-система багатовимірних економічних взаємодій і взаємозалежностей, що спираються на складне поєднання механізмів партнерства та конкуренції на макро і мікрорівнях. У цих умовах істотно ускладнилася інституційна структура світового господарства. У розвинутих країнах

все більша кількість фірм звільняється від непрофільних виробництв і концентрує зусилля на ведучих, перспективних видах діяльності. Найбільш просунутою формою цих процесів у світовій економіці став аутсорсинг [1].

Термін «аутсорсинг» увійшов у наші реалії зовсім нещодавно. Аутсорсинг (від англ. outsourcing (outer-source-using) використання зовнішнього джерела) – передача організацією на підставі договору певних бізнес-процесів або виробничих функцій на обслуговування іншій компанії, що спеціалізується у цій галузі. Іншими словами, це спосіб ведення бізнесу, при якому виконання робіт по деяким видам діяльності передається стороннім компаніям. На відміну від послуг сервісу та підтримки, які мають разовий, епізодичний, випадковий характер і обмежені початком та завершенням, на аутсорсинг передаються функції з професійної підтримки безперервної працездатності окремих систем та інфраструктури на основі тривалого контракту (не менше 1 року). Наявність бізнес-процесу, тобто сукупності взаємопов'язаних заходів або задач, направлених на створення певного продукту або послуги для споживачів, є відмінною рисою аутсорсингу від різноманітних інших форм надання послуг та абонентського обслуговування [2].

У розвинених країнах аутсорсинг став невід'ємною складовою сучасної логістики. Операції, які виконує аутсорсинг, отримали широке розповсюдження у багатьох галузях економіки, зокрема в автомобільній промисловості окремі корпорації до 70% всіх бізнес-процесів делегують іншим підприємствам. За матеріалами досліджень, які були проведені American Management Association, транспортування і дистрибуція посідають третє місце серед галузей економіки за рівнем застосування аутсорсингу [3].

У розвинених країнах світу аутсорсинг є невід'ємним інструментом підвищення ефективності роботи промислового виробництва та забезпечення конкурентоспроможності зарубіжних компаній на глобальному ринку. Аутсорсинг став одним з елементів, що забезпечили високі темпи економічного розвитку в таких країнах, як Японія, США, Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Туреччина. Найпоширенішою формою аутсорсингу є розміщення виробничих майданчиків за кордоном, потім слідують ІТ-послуги та розробка програмного забезпечення, дослідження і наукові розробки, дистрибуція та call-центри [4].

Щодо України, то розвиток аутсорсингу має деякі галузеві особливості. Так, за даними Всеукраїнського торгового центру в Інтернеті «Prom.ua» компанії, що надають аутсорсингові послуги в Україні пере-

важають у сфері правового та юридичного аутсорсингу, в ІТ сфері, послуг call-центрів, фінансових послуг, а також в наданні послуг в сфері ЗЕД (табл. 1.1).

На особливу увагу серед інших аутсорсингових компаній Україні за-слуговують компанії, що спеціалізуються на ІТ-послугах та зайняли гідне місце на світовому ринку. У 2013 році п'ятірка українських аутсорсингових ІТ-компаній увійшла в топ-100 найкращих в світі. За даними медіа-платформи Global Service в список ТОП-100 потрапили такі українські компанії: DataArt, GlobalLogic, SoftServe, Miratech, Lohika Systems.

Таблиця 1

Кількість українських аутсорсингових компаній
за сферами діяльності, що зареєстровані
у Всеукраїнському торговому центрі в Інтернеті «Prom.ua»

<i>Сфери діяльності аутсорсингових компаній</i>	<i>Кількість компаній</i>
Правовий та юридичний аутсорсинг	637
Аутсорсинг в ІТ сфері	100
Послуги call-центрів	73
Аутсорсинг в сфері ЗЕД	37
Аутсорсинг в фінансовій сфері	35
Аутсорсинг в сфері ЗЕД	37
Аутсорсинг у сфері управління	15
Аутсорсинг в сфері маркетингу	11
Аутсорсинг в сфері маркетингу	11
Загальні аутсорсингові послуги	4
Аутсорсинг проектно-конструкторських робіт	1
Всього:	961

Складено автором за даними [5].

Слід відзначити, що рейтинг, який складає Global Service визначає список компаній, які показали найкращий результат по якості своїх продуктів та сервісів і внесли найбільший вклад в розвиток міжнародного ринку ІТ-аутсорсингу та ІТ-бізнесу взагалом.

За версією Міжнародної асоціації професіоналів аутсорсингу у 2013 році до рейтингу ТОП-100 кращих розробників світу потрапили чотири українські компанії: Intetics (76 місце), Luxoft (41 місце), EPAM Systems (29 місце) і Miratech (100 місце). Рейтинг був опублікований в травні 2013 року. Як відзначили в «ІТ Україні», наступного року кількість українських компаній в першій сотні світових розробників може збільшитися до 6-7 [6].

Загалом, Україна має хороші перспективи щодо аутсорсингу та участі на світовому ринку ІТ-послуг. Середнє щорічне зростання ринку ІТ-аутсорсингу в Україні становить 40%. У 2011 році обсяг експорту ІТ-послуг сягнув позначки 1 млрд дол. У 2012 році – 1,4-1,5 млрд дол. Середній щорічний ріст ринку ІТ-аутсорсингу становить 40%. Зокрема, основні складові українського ринку ІТ – це ІТ-аутсорсинг та продаж ІТ-продуктів на внутрішньому ринку. Понад 50% ринку – це експорт ІТ-послуг, а саме аутсорсинг розробки програмного забезпечення [7].

У 2013 році експорт ІТ-послуг збільшився на 28% За підсумками 2013 року, від експорту ІТ-послуг Україна отримала \$ 1,4 млрд, що на 28% більше ніж колишній показник. За оцінками Світового банку, до 2015 року Україна може вийти на 6-е місце в світі за обсягом ІТ-експорту [8].

Щодо розвитку внутрішнього ринку аутсорсингу України, то слід визначити, що у розвинутих країнах аутсорсинг став важливим інструментом забезпечення конкурентних переваг підприємства. На українському ринку цей процес відбувається не так швидко, однак із загостренням конкуренції на споживчому ринку все більше підприємств визнають його переваги і доцільність використання [3].

У довгостроковій перспективі розвитку сучасних компаній та бізнесу в Україні аутсорсинг може стати однією з провідних форм співпраці в рамках міжнародної кооперації. Аутсорсинг дозволить швидко входити в новий бізнес, використовуючи всі наявні можливості зовнішньої середовища, в тому числі передові бізнес-технології і ноу-хау для завоювання та утримання конкурентних переваг у все більш загострюється конкурентної боротьби [1].

Загалом, підсумуємо, що в сучасних умовах розвиток аутсорсингу в Україні набуває значних масштабів, важливішою ланкою якого є ІТ-сектор, який забезпечив нашій державі гідне місце на міжнародному ринку ІТ-послуг.

Література: 1. Л.И. Хомутенко, И.О. Черних. *Международный аутсорсинг и перспективы его развития в Украине [Електронний ресурс] – Режим доступу:* http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1124/1/05_2010.pdf; 2. Поплюйко А.М., *Бухгалтерський аутсорсинг: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні /Фінанси, облік і аудит.- 2011. №18 – С. 335-340*; 3. Шимко О.В., *Аутсорсинг як інструмент забезпечення ефективної діяльності підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу:* http://www.rusnauka.com/8_NIT_2008/Tethis/Economics/27840.doc.htm; 4. Микало О.І., *Аналіз світового досвіду використання аутсорсингу [Електронний ресурс] – Режим доступу:* <http://>

www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=203; 5. Prom.ua – Всеукраїнський торговий центр в Інтернеті [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://prom.ua/cc280555-Autsorsing.html>; 6. Ain [Електрон. ресурс]: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://ain.ua/2013/12/11/505311>; 7. Укрінформ [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/ukrainitskiy_eksport_poslug_it_automobilyu_shchoroku_zrostaie_na_40_1859411; 8. Business – Портал бізнес ідей [Електрон. ресурс]: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://business-tv.com.ua/news/u_2013_rotsi_eksport_it_poslug_zbilshivsia_na_28-116.html

***

УДК 338.46:[64:620.92]

Коваленко І.В.

ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ СВІТУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І.Ю.*

Через обмеженість ресурсів суспільство завжди стоїть перед проблемою: як розподілити їх таким чином, щоб досягти найкращого результату. Питання вичерпності ресурсів стосується і енергетики. Незважаючи на те, що лівову частку в загальному обсязі виробництва енергії займають традиційні джерела, питома вага альтернативної енергетики з кожним роком збільшується. Отже, сьогодні гостро постає питання не лише про підвищення ефективності використання традиційних джерел енергії та їх безвідходне використання, а про пошуки нових видів енергії. Вирішити цю проблему можна за допомогою розвитку альтернативної енергетики.

Світова практика розвитку енергетики свідчить про те, що розвинені країни світу здійснюють не лише активний пошук альтернативи органічному паливу, а й нарощують обсяги споживання альтернативних джерел енергії.

Відновлювані джерела енергії вже відіграють важливу роль у поставках енергії. Коли використовуються поновлювані джерела, попит на традиційні знижується. Це вирішує питання збереження екології, а також обмеженості традиційних енергетичних ресурсів.

У світовій практиці має місце зміна структури споживання і виробництва енергії з тенденцією до збільшення питомої ваги відновлюваних енергоресурсів, що має довгостроковий характер і розрахована на від-

носно стійкі та передбачувані економічні умови. Окрім того, з кожним роком зростають обсяги інвестицій в альтернативну енергетику, що свідчить про перспективність цього виду енергетики і тенденції до зростання в найближчий час. У 2012 році частка енергії з відновлюваних джерел становила 16,7%, з них: енергія з біомаси – 50,9%, сонячна, вітрова та геотермальна енергетика – 25,1%, гідроенергетика – 19,8%, біопаливо – 4,2% [3].

Данія – одна з європейських країн, чий досвід у енергозбереженні є найбільш системним і тривалим. Першим кроком у напрямі енергозбереження стало створення системи планування енергопостачання в масштабах країни. Одним із планових завдань було забезпечення збільшення споживання біогазу, соломи, дерев'яної тирси, побутового і промислового сміття, побічного тепла промислових підприємств.

Практика засвідчила, що найбільш ефективним з економічної точки зору, в житлово-комунальному господарстві виявилось комбіноване виробництво тепла і електроенергії, а також використання централізованого тепlopостачання мережами із високотехнологічною теплоізоляцією. За часткою центрального опалення Данія сьогодні займає одне із провідних місць у світі. Майже усі міста мають центральне опалення, що охоплює близько 50% будинків Данії.

Особливістю тепlopостачання Данії є те, що власниками тепlopостачальної компанії через муніципалітет є усі споживачі, які підключені і користуються системою. Завдяки цьому населення зацікавлене у підвищенні ефективності і надійності теплокомунікацій, а також у зниженні ціни за надання послуг на теплову енергію.

Принциповим у системі управління тепlopостачанням Данії є забезпечення надійності та доступності за ціною. Це визначається як головна мета діяльності будь-якої тепlopостачальної компанії. Реалізації такої мети сприяє те, що споживачі мають широкі можливості з обліку і регулювання споживання тепла, що на практиці веде до значної економії енергоресурсів.

Важливо також зазначити, що підприємства – виробники теплової енергії технологічно мають можливість в залежності від кон'юнктури ринку переходити від споживання одного виду енергії до іншого. Це забезпечує гнучкість у роботі системи, її надійність та економічність. Окрім цього, наявність у системі тепlopостачання «пікових» котельних дає можливість у разі аварій чи будь-яких серйозних неполадок переключатися на запасне джерело без порушення постачання.

Данія ефективно формує свій паливно-енергетичний баланс, в якому нафта складає – 43%, газ – 24%, вугілля -21%, поновлюючі джерела енергії – 12%. Із поновлюючих джерел енергії використання дерев'яної тирси складає 44%, енергії вітру – 27%, спалювання соломи – 27%, вироблення біогазу 6%. Окрім цього, використовуються геотермальні установки та енергія отримана від спалювання сміття.

Враховуючи загострення екологічної ситуації, а також тенденції на світовому енергетичному ринку, Міністерство транспорту і енергетики Данії у 2005 році розробили довгострокову стратегію енергетичного розвитку країни на період до 2025 року. Ця стратегія покликана забезпечити баланс між економічним розвитком держави, екологічними аспектами її розвитку і питаннями енергетичної безпеки.

У сфері енергозбереження та використання поновлюючих джерел енергії передбачається збільшити частку використання поновлюючих джерел енергії шляхом створення розгалуженої і гнучкої інфраструктури здатної підключати такі джерела, збереження і покращення економічних умов для орієнтованих на ринок поновлюючих джерел енергії, надання пріоритетного значення державним науково-дослідницьким програмам у даній сфері, проведення такої ж політики у рамках програм загальноєвропейських досліджень; поновлення оцінок щодо можливостей розміщення на шельфі країни додаткових вітропарків.

Ефективному використанню електроенергії сприяє діюча в галузі система власності. Електростанції та інфраструктура знаходяться під контролем компаній, які володіють лініями електропередач. Компанії, які розподіляють електроенергію контролюються крупними і малими групами споживачів, муніципалітетами, в окремих випадках приватними інвесторами. Розвиток малих і середніх станцій потужністю до 100 МВт спричинив появу на енергоринку країни деяких незалежних виробників таких як IPP – Independent Power Producers. Вітровими установками володіють в більшості випадків фермери чи кооперативи.

Енергозбереженню сприяє також система регулювання споживання енергії, яка включає державну і муніципальну систему розвитку планування і регулювання опалювальної, газової та електроенергетичної структур. Крупними опалювальними системами володіють муніципалітети, а невеликими – об'єднання споживачів, організованих за зразком кооперативів де споживачі вибирають раду правління. [4]

Влада Польщі гармонізувала національне законодавство з нормативно-правовими документами ЄС. Практично немає суперечностей між загальнодержавними та місцевими нормативно-правовими актами.

Успішно формується інституційно-організаційне забезпечення політики енергозбереження. У країні налагоджено ефективну і цілеспрямовану роботу державних та місцевих органів влади, фінансових і комерційних структур, суб'єктів господарювання щодо проведення заходів енергозбереження у житловому секторі, ефективного використання місцевих ресурсів та електроенергії, впровадження геліоенергетики, виробництва біогазу, утилізації сміття, отримання теплової та електричної енергії від спалювання соломи та інших рослинних відходів.

Польща має позитивний досвід змішаного фінансування енергетичних проєктів (кошти Євросоюзу, міжнародних фондів-донорів, екологічних фондаций, бюджету), де вміло використовується система податкових пільг.

Нідерланди є одним з лідерів розвитку вітрової енергетики та енергетики з використанням біопалива. Значні досягнення мають місце у створенні когенераційних систем і теплових насосів.

Цінним є також досвід Швеції у сфері пасивного енергозбереження. Вважається, що пасивне енергозбереження дає можливість на одну третину зменшити витрати енергії для опалення. У шведському місті Бюргаден завершується реалізація проєкту пасивного збереження, де реконструюють муніципальні багатоквартирні будинки, збудовані у 1970 р. і внесені до реєстру на капітальний ремонт. Проєкт фінансується Шведським енергетичним агентством і здійснюється в рамках програми скорочення енергоспоживання на 20%. [5]

Узагальнюючи вищезазначене, підсумуємо, що розвиток альтернативної енергетики набирає обертів у світі. Вченими розробляються нові технології, які допомагають підвищити ефективність використання відновлюваних джерел енергії, і ця галузь має довгострокові перспективи. Важливим аргументом на користь розвитку альтернативної енергетики є те, що вона активно розвивається в багатьох країнах світу, серед яких є розвинені країни та країни, які розвиваються.

Україні також необхідний перехід на альтернативну енергетику. Основними формами розвитку відновлювальної енергетики повинні стати: проєкти, що реалізуватимуться державними та приватними підприємствами, або у формі приватно-державних партнерств. Це дозволить реалізувати такі концептуальні засади: вирішення проблеми енергетичної, економічної, соціальної та політичної напруженості в державі; збалансування паливно-енергетичного балансу країни; забезпечення охорони навколишнього середовища; зниження ймовірності екологічних катастроф, створення нових робочих місць; стимулювання

вторинних ефектів за рахунок розвитку інших галузей промисловості, створення об'єктів інтелектуальної власності.

Література: 1. Борищук Є.М. Глобальна енергетична проблема і концепція стійкого розвитку: [Планування розвитку процесів виробництва енергії. Екологічне енергозбереження. Стійкий розвиток] / Є.М. Борищук // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 11. – С. 218–225; 2. Долінський А.А. Енергозбереження та екологічні проблеми енергетики: [Енергозбереження. Енергоефективність. Використання нетрадиційних джерел енергії. Енергетична безпека. Зниження негативного впливу на довкілля] / А.А. Долінський // Вісник Національної академії наук України. – 2006. – № 2. – С. 24–32; 3. *Alternative Energy News*. [Електронний ресурс] – URL: <http://www.alternative-energy-news.info/>; 4. *European Renewable Energy Council*. [Електронний ресурс] – URL: <http://www.erec.org/>; 5. *Renewables 2012 global status report* [Електрон. ресурс]. – Режим доступу до журн.: http://www.map.ren21.net/GSR/GSR2012_low.pdf.

***

УДК: 339(477:560)ЄС

Коваленко Р.С.

УКРАЇНО-ТУРЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Сучасна історія відносин України та Туреччини розпочалась у 20-х роках 20 століття. 16 березня 1921 року в Москві було підписано договір між РСФСР та Туреччиною «О дружбе и братстве», який врегулював питання радянсько-турецького кордону. Московський договір, а також Карський договір від 13 жовтня 1921 р. та договір від 2 січня 1922 р. між Туреччиною та Україною, підписаний в Анкарі під час перебування там М.В. Фрунзе, створили сприятливі умови для розвитку взаємно вигідних торговельно-економічних відносин. Так для турецьких підприємців був встановлений вільний режим відвідування і участі у ярмарках на території України, турецькі кораблі здобули право заходити в українські чорноморські та азовські порти без спеціальної візи радянських представників в Туреччині. Лібералізація зовнішньоекономічного режиму забезпечувала зростання товарообігу.

Новий етап активізації міждержавних відносин пов'язаний з здобуттям Україною незалежності у 1991 році. У травні 1992 р був підписаний двосторонній Договір о дружбі та співробітництві, а вже в червні цього року відбулося підписання Декларації про заснування Чорноморського Економічного Співробітництва (ЧЕС), яке поєднує 11 країн [1].

За останні роки українсько-турецький діалог став динамічнішим і змістовнішим, значно розширилися його рамки. Ці відносини на міжнародній арені підтверджують, що в сучасних геополітичних реаліях Україна і Туреччина мають багато спільного. Ми плідно співпрацюємо в рамках міжнародних організацій – ООН, Ради Європи, ОБСЄ, ОЧЕС; маємо міцні партнерські відносини з Туреччиною, як членом НАТО.

Результати цієї взаємодії свідчать, що дві держави є надійними партнерами, а спільна участь в євроінтеграційних процесах переконує: євроінтеграція України і Туреччини – це паралельні і взаємодоповнюючі кроки в єдиному напрямку.

Конструктивне партнерство, яке нині характеризує стан взаємодії України і Туреччини, охоплює практично всі можливі сфери двосторонніх взаємин, і на кожному напрямі за останнє десятиріччя досягнуто суттєвих результатів. Не буде перебільшенням назвати українсько-турецьку співпрацю одним із взірців продуктивної різноплановості у зовнішній політиці України. Стратегічні завдання, які постають перед Україною, та заходи, спрямовані на їх реалізацію, знаходять підтримку та всіляке сприяння з боку Турецької республіки [2].

В 1959 р. уряд Туреччини на чолі з А. Мендересом вперше подав заявку на асоційоване членство Туреччини в Європейському економічному співтоваристві (ЄЕС). Але після військового перевороту 1960 року Туреччина відмовилася від цієї ідеї, і заявка була відкликана. Проте вже в 1963 р. Після повернення до влади цивільного уряду, керівництво країни повторно прийняло рішення подати заявку на вступ до ЄЕС, розглядаючи це як стимулюючий фактор економічного розвитку. 12 вересня 1963 р. за підсумками проведених переговорів в Анкарі було підписано договір про асоціацію з ЄЕС, так званий «Анкарський договір».

Економічною метою даного договору було підготувати Туреччину до вступу в ЄЕС і, зокрема, домогтися зменшення розриву між економікою Туреччини і країн – членів ЄЕС.

У 1987 році Туреччина офіційно подала заявку про повне членство в ЄЕС, яка керівними органами організації практично була проігнорована. Це було викликано низкою причин, а саме: Туреччині вказувалося на недоробки у сфері соціальних і політичних свобод, на ущемлення прав національних меншин, невирішеність кіпрської проблеми і наявність спірних питань з Грецією, що є країною-членом організації, невирішеність курдського питання.

Туреччина увійшла до складу ЄМС у січні 1996 року згідно з підписаною в Брюсселі 6 березня 1995 року Угодою про ЄМС [3].

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головної в ЄС країни, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Політика України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом впроваджується на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до статті 11 Закону однією з основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС».

Разом з цим, намір України розбудовувати відносини з ЄС на принципах інтеграції був проголошений набагато раніше. Так, у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». Україна вперше заявила про власні євроінтеграційні прагнення. У документі закріплювалося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна підпише Угоду про партнерство і співробітництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації».

У подальшому стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, схваленій Указом Президента України 11 червня 1998 року, та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій Указом Президента України 14 вересня 2000 року. Зокрема, у Стратегії набуття повноправного членства в ЄС проголошено довготерміновою стратегічною метою європейської інтеграції України.

Підтримка курсу на інтеграцію до ЄС традиційно надається й на рівні Верховної Ради України, зокрема відповідні положення містяться в Постанові Верховної Ради України з приводу рекомендацій парламентських слухань про співробітництво України та ЄС, ухваленій 28 листопада 2002 року, Заяві Верховної Ради України від 22 лютого 2007 р. з приводу підготовки до початку переговорів щодо нової угоди між Україною та ЄС, Постанові Верховної Ради України з приводу рекомендацій парламентських слухань про стан та перспективи розвитку економічних відносин України з ЄС та Митним союзом, ухваленій 19 травня 2011 р., а також в Постанові Верховної Ради України від 20 березня 2012 р. [4].

Стрімко зростаюча економіка Туреччини дає надію великим очікуванням від торгово-економічного співробітництва з нею. Тому Україна розраховує максимально розвинути відносини з цією країною і збільшити загальний товарообіг. Тим більше, що в двосторонній торгівлі спостерігається позитивне сальдо на користь України.

В даний момент переговорний процес щодо укладення угоди про зону вільної торгівлі між урядами України та Республіки Туреччина триває. Угода дуже важливо як для України, так і для Туреччини: після підписання цього документа можна буде повністю втілити в життя не реалізований потенціал торгового партнерства двох країн. Враховуючи підписання угоди про зону вільної торгівлі з країнами СНД, а також в перспективі аналогічний документ з ЄС, для України створити зону вільної торгівлі з Турецькою Республікою значить створити для себе дуже комфортні умови для розвитку економіки.

Разом з тим перспектива підписання Україною Угоди з ЄС посилює вимоги і до українсько-турецького документу про вільну торгівлю.

Таким чином, потенційне підписання угоди про зону вільної торгівлі між Україною і Туреччиною зміцнить співпрацю країн, насамперед, в енергетиці, авіації та будівництві [4].

Література: 1. Нікітіна М.Г., Гриваков К.А. *Туреччина: Формування гео економічного простору / Таврійський нац. ун-т імені В.І. Вернадського*. – Сімферополь: ДІАЙПІ, 2008. – 168 с.; 2. Масумова. Н. *Турція: задача вступлення в ЕС как фактор экономического развития. Азия и Африка сегодня №7. 2008.* 3. «Політика і час»: періодичний журнал. – №6. – 2003; 4. <http://www.mfa.gov.ua>

***

УДК 331.556.4(5-12)

Кондратенко А.О.

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Коваленко Р.С.*

Міжнародна міграція або переміщення людського капіталу – явище для країн Південно-Східної Азії в історичному плані не нове, що мало місце на протязі багатьох сторіч. На сьогоднішній день цей процес знайшов новий зміст і форми, відповідаючи тим тенденціям розвитку, які відбуваються в регіоні на глобальному рівні, і це пояснюється багато

в чому відмінностями в умовах праці між ринками і наявністю розриву в доходах між країнами. Ці фактори безумовно впливають на розвиток міграційних процесів у Південно-Східній Азії.

Міграція робочої сили зумовлюється незбалансованим економічним, соціальним і демографічним розвитком країни. Вона здійснюється під впливом економічних і неекономічних причин. До них відносяться: 1) національні відмінності в заробітній платі; 2) наявність безробіття; 3) національні відмінності в умовах праці. Вказані причини зумовлюють переважно міграцію із слаборозвинутих країн у розвинуті.

Переселенські зрушення залежать від таких типових явищ, як економічні цикли, рух інвестицій, стан зайнятості та безробіття тощо.

До економічних причин міжнародної трудової міграції належать:

- нерівномірність економічного розвитку країн;
- прискорення інтернаціоналізації виробництва;
- нерівномірність процесів накопичення капіталу у різних країнах;
- зміни у розміщенні виробництва;
- кон'юнктура ринків праці та структура зайнятості;
- суттєва різниця в оплаті однакової за кількісними і якісними показниками праці в різних країнах.

У періоди криз, як правило, зростає потік емігрантів, а в період буму економіки за інших таких самих умов відбувається активна імміграція.

До соціальних причин міжнародної трудової міграції можна віднести:

- прагнення до підвищення рівня матеріального добробуту та поліпшення умов праці та життя;
- етнічно-культурна близькість країни міграції;
- тяжіння до реалізації потреб у розвитку особистості тощо [2].

Міжнародна міграція робочої сили має неоднакові наслідки для різних груп населення в країнах еміграції та імміграції, світу в цілому. Як правило, виділяють три головні групи наслідків міжнародної міграції робочої сили:

- 1) стандартні ефекти, що обумовлені впливом міграції на ринок праці;
- 2) наслідки для державних фінансів;
- 3) позаринкові наслідки.

Країни Південно-Східної Азії включають країни трудових відправлень з відносно добре розвиненим законодавством і механізми, які регулюють трудову міграцію (Філіппіни, Індонезія та В'єтнам), а також країни досить нові для організації трудової міграції (Лаос, Камбоджа і М'янма). Перша група країн посилає працівників у країни АСЕАН, а

також до Східної Азії і Перської затоки. Для другої групи, трудова міграція спрямована в основному в сусідні країни та АСЕАН. У Таблиці 1 наведено дані рівня міграції Південно-Східної Азії.

Малайзія, Таїланд, Сінгапур і Бруней є основними приймаючими країнами в регіоні, але тайські робітники також мігрують у пошуках роботи за кордоном.

Таблиця 1

Рівень імміграції та еміграції Південно-Східної Азії
за 2007 та 2012 роки (%)

Країни	Імміграція (2007)	Імміграція (2012)	Еміграція (2007)	Еміграція (2012)
Камбоджа	2,2	2,2	2,4	2,3
Індонезія	0,1	0,1	0,8	1,1
Лаос	0,4	0,3	6,8	5,7
Малайзія	6,4	8,4	5,4	5,3
М'янма	0,2	0,2	0,9	1,0
Філіппіни	0,4	0,5	4,1	4,6
Сінгапур	42,6	40,7	5,0	6,1
Таїланд	1,7	1,7	1,2	1,2
В'єтнам	0,0	0,1	2,6	2,5

Джерело: Compiled from World Bank (2011), Migration and Remittance Factbook, http://issuu.com/world.bank.publications/docs/9780821382189?mode=a_p and World Bank, data catalog on migration and remittances [4]

Обидві країни Малайзія і Таїланд запровадили програми регулювання та документації мігрантів. У Таїланді, запас трудящих-мігрантів оцінюється в 2-2,5 млн., з яких мільйон документується. Характерною рисою міграційного процесу в ПСА є його фемінізація — збільшення частки і чисельності жінок у складі робочої сили, що виїжджає на заробітки за кордон [4].

Трудящі-мігранти в АСЕАН переважно зайняті в низькооплачуваних і низькокваліфікованих сферах робочих місць у секторах, включаючи домашню роботу, будівництво, виробництво, сільське господарство, рибальство і лісове господарство.

Спільнота АСЕАН визнала важливість трудової міграції в регіоні. Це включено у дві із трьох програм АСЕАН: Програма економічного співтовариства та Програма соціально-культурного співтовариства. Економічний план закликає до вільного потоку кваліфікованої робочої сили в той час як соціально-культурний проект передбачає захист і заохочення прав робітників-мігрантів [3].

Загальні глобальні наслідки міграції робочої сили мають двоїтий характер. З одного боку, вона постачає перерозподіл трудових ресурсів

відповідно до потреб країн, робить можливість вивчення нових регіонів, спрямовує величезні маси найбільш активного і енергійного населення в економічних центрах, сприяє зміні економічного, соціального та культурного стану людей. З іншого боку, міграція трудових ресурсів сприяє швидкому зростанню великих міст, посиленню екологічної ситуації, підіймає проблеми, пов'язані зі складністю пристосування мігрантів до нових умов життя.

Отже, міжнародна міграція робочої сили виявляє як позитивний, так і негативний вплив на економічний і соціальний розвиток країн-донорів (експортерів робочої сили) і країн-реципієнтів (імпортерів робочої сили). До позитивних наслідків еміграції робочої сили можна віднести те, що в країні-експортера зменшується рівень безробіття, знижується соціальна напруженість, зростають валютні надходження за рахунок обкладання податками тих фірм, які організовують переміщення населення, а також за рахунок обкладання переказів мігрантів на батьківщину для підтримки своїх сімей чи родичів.

Разом з тим країна, з якої емігрує робоча сила, зазнає негативних наслідків. В неї зменшується обсяг виробництва національного доходу і ВВП, падають темпи розвитку НТП. Еміграція дуже часто завдає шкоди інтелектуальному потенціалу країн-експортерів робочої сили. При цьому слід мати на увазі, що ця шкода визначається не стільки кількістю спеціалістів, що емігрували, скільки значенням їх діяльності для країни.

Масова імміграція робочої сили також викликає позитивні і негативні наслідки. Позитивним є те, що притік іноземних працівників дає можливість забезпечити непривабливі робочі місця робочою силою, зменшити вартість робочої сили, прискорити темпи розвитку НТП, збільшувати обсяги виробництва ВВП і національного доходу. Користь від імміграції є особливо відчутною, якщо іммігранти везуть з собою в чужу країну значний фінансовий капітал, або ж є висококваліфікованими спеціалістами. Саме фінансові засоби, рівень освіти і кваліфікації іммігрантів перетворюють їх у важливе джерело економічного зростання країни, що приймає переселенців.

Проте міграція робочої сили нерідко викликає негативні наслідки в країнах імміграції. Причому ці наслідки важко, або й зовсім неможливо оцінити в грошах.

Зростання попиту на працівників сфери послуг підвищується в розвинених країнах, проте перевагу виїзду в ці країни отримують маючи вищу і середню освіту, багато з яких, як показує досвід Філіппін, залишаються на постійне місце проживання в країнах Заходу [1].

Глобалізація та інтеграція відкривають нові можливості та перспективи для трудової міграції в регіоні, але вони ж і створюють нові проблеми, які вимагають вирішення як на національному, так і регіональному рівні.

Література: 1. Білоцерківцев В. В. Міжнародна економіка. – К.: НІСД, 2012. – 67 с.; 2. Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування. – К.: НІСД, 2011. – 40 с.; 3. Світовий банк (The World Bank in the Ukraine) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org.ua>; 4. Світовий банк (The World Bank) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2013/10/07/000158349_20131007131450/Rendered/PDF/WPS6643.pdf;

***

УДК 339.923

Крамаренко А.А.

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ У РАМКАХ ДІЇ ЄВРОРЕГІОНУ «СЛОБОЖАНЩИНА»

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Н.І. Гончаренко*

Пріоритетність і особливості економічного співробітництва між Росією та Україною обумовлені багатьма чинниками, у тому числі, що сформувалися у рамках єдиного народногосподарського комплексу СРСР і успадкованими від нього економічними взаємозв'язками, націленістю обох країн на реформування економік.

Домінуючим напрямом міжрегіонального економічного співробітництва між Україною та РФ є розвиток торговельно-економічних відносин, створення умов вільного переміщення товарів, послуг, капіталів та робочої сили. Здійснення узгоджених заходів з реалізації режиму вільної торгівлі викликане необхідністю сприяння розвитку гармонійних та сталих економічних зв'язків, а також створення сприятливих умов для ведення ефективної торгівлі. Досягнення поставленої мети передбачає активну участь держав у розвитку торговельно-економічних відносин, відпрацювання механізмів їх забезпечення фінансовою, інформаційно-консультативною, маркетинговою та іншими видами підтримки.

Великий внесок у дослідження проблем регіонального співробітництва та взаємовідносин прикордонних територій зробили українські вчені-економісти П.Беленький, А.Гальчинський, А.П. Голіков, О.Гонта,

М.Долішній, І. Журба, П.Луцишин, Н.Луцишин, В.Ляшенко, Ю.Макогон, Н.Мікула, А.Мокій, Ю.Пахомов, А.Філіпенко та ін.

Транскордонна співпраця в Україні стає одним з важливих напрямів європейської інтеграції, яка здійснюється на регіональному рівні і займає провідне місце в процесі формування її регіональної політики. Поглиблення транскордонної співпраці відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності на прикордонних територіях і підвищення їх конкурентоспроможності шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій. Транскордонна співпраця є однією з форм міждержавної інтеграції, пов'язаної з вільним переміщенням товарів, послуг, капіталів та людських ресурсів.

На сьогоднішній день у межах українсько-російського порубіжжя склався географічно компактний каркас з 4-х єврорегіонів загальною площею 425,9 тис. кв. км і населенням близько 23,8 млн чол. Вони виробляють 111,5 млрд дол. США ВВП, що свідчить про їх потужний економічний потенціал.

Одним з найбільш яскравих прикладів міжрегіонального економічного співробітництва між Росією та Україною стало створення єврорегіону «Слобожанщина» на базі Белгородської та Харківської областей, які, починаючи з 2005 року, відпрацьовують модель локальної міжрегіональної співпраці. Харківська область є моделлю однополюсного розвитку. В обласному центрі сконцентрований основний промисловий, технологічний і науковий потенціал регіону [1].

Відповідно до Державної програми економічного співробітництва України та Російської Федерації важливим напрямом торговельно-економічного співробітництва є встановлення прямих торговельно-економічних зв'язків саме між прикордонними областями України і РФ. Міжрегіональне прикордонне співробітництво має здійснюватись за такими напрямами:

- створення умов для полегшеного перетинання державного кордону між Україною і РФ, удосконалення системи прикордонного, митного, міграційного та інших видів контролю у пунктах пропуску;
- сприяння у розробці спільних спеціальних природоохоронних програм і проектів, особливо в екологічно несприятливих районах;
- обмін інформацією про асортимент продукції, що випускається, і потреби підприємств областей, а також створення міжрегіонального інформаційного центру фармацевтичної промисловості, однією з основних функцій якого буде проведення моніторингу забезпечення населення прикордонних областей ліками;

- надання консультативної допомоги підприємницьким структурам у налагодженні ділових контактів між підприємствами прикордонних областей з питань зовнішньоекономічного і митного законодавства;

- обмін позитивним досвідом вирішення нагальних проблем прикордонних областей;

- сприяння відкриттю консигнаційних складів медикаментів і фірмових аптек в обласних центрах прикордонних областей України і Російської Федерації;

- розробка спільних проектів розвитку прикордонних областей, зокрема в галузі містобудування, а також обмін досвідом шляхом проведення семінарів з питань розробки регіональних містобудівних проектів, генпланів населених пунктів [2].

Слід відзначити, що і Україна, і Харківська область зокрема, вже має значний здобуток у рамках єврорегіональної співпраці. За час існування в рамках єврорегіону «Слобожанщина» започатковано низку проектів транскордонного характеру, реалізовано цілий ряд місцевих ініціатив двостороннього співробітництва країн-учасниць, у тому числі [3; 4]:

- розширення мережі прикордонних переходів;

- проекти із захисту довкілля, зокрема, Проект транскордонного співробітництва «Розробка комплексного плану оздоровлення басейну річки Лопань»;

- відкриття на базі магістрального автомобільного пропуску Гоптівка – Нехотеевка виставкового комплексу «Експоцентр «Слобожанщина»;

- будівництво міжнародного російсько-українського аеропорту «Белгород-Харків» поблизу державного кордону;

- створення мережі транскордонних туристичних маршрутів «Природне та історична спадщина Слобожанщини» з метою використання рекреаційного потенціалу єврорегіону;

- формування будівельного кластеру єврорегіону «Слобожанщина».

Таким чином, на основі проведеного аналізу транскордонного співробітництва України з Росією можна зробити ряд важливих висновків. Створення ефективних механізмів транскордонної співпраці є надзвичайно своєчасним завданням як для внутрішнього розвитку суміжних прикордонних регіонів, так і для зміцнення добросусідських стосунків між Україною і Росією.

Шляхом транскордонного співробітництва можливе усунення негативних аспектів існування кордонів і наслідків, які виникають в прикордонних регіонах через їх розміщення на периферійних територіях країн, активізація взаємного обміну товарами та послугами, відродження

зруйнованих і створення нових коопераційних зв'язків у промисловості, використання синергетичного ефекту, що породжується агломерацією у науковій і освітянській діяльності та ін.

Потрібне постійне вдосконалення загальнодержавної і регіональної нормативно-правової бази сусідів, створення нових інструментів співробітництва на регіональному і локальному рівнях.

Враховуючи спільне прагнення обох країн до зміцнення стабільності і процвітання, треба максимально продуктивно використовувати потенціал прикордонних територій для створення нового інвестиційного іміджу і привабливого підприємницького середовища на основі узгоджених дій по обидві сторони кордону.

Література: 1. Кирюхин А.М. Территориальная структура еврорегиона Слобожанищина // Бизнес-информ. – 2000. – №6. – С. 49-50; 2. Офіційний сайт Верховної Ради України – <http://www.rada.gov.ua>; 3. Голиков А.П. Харьковская область, региональное развитие: состояние и перспективы: монография / А.П. Голиков, Н.А. Казакова, М.В. Шуба / под ред. чл.-кор. НАН Украины, проф. В. С. Бакирова. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012. – 224 с.; 4. Українсько-російське транскордонне співробітництво: сучасний стан і перспективи: монографія / за ред. проф. А.П. Голікова. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. – 240 с.

***

УДК 343.13:336.227.1

КРИВУЦЬ Ю.Н. ВСЕХ ДЕНЕГ НЕ ЗАРАБОТАЕШЬ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Не деньги нас наживали, а мы деньги нажили

Со времен античности ловкие и находчивые торговые посредники искали и находили подлинно злачные места и условия для заключения выгодных сделок. Количества и форм таких мест, как о. Делос в 105 г. до н.э., становилось все больше. Привлекательность вольных гаваней для тех, кто ведет «торговлю для себя», очевидна. Для государства же, подчеркивал В. Петти в «Трактате о налогах и сборах» (1662 г), такая торговля «не принесет никакой пользы, а скорее вред» [1, с.45]: страна теряет значительные суммы из-за отмены или снижения ставок импортных таможенных пошлин. Предпринимателя же потери доходной части бюджета страны практически не волнуют; его желание и цель – пополнение собственного кошелька. Он в непрерывном поиске новых способов и схем накопления капитала. Старания (говорят, по инициативе США) завер-

пились появлением юрисдикций – территорий, где низкая стоимость, простота и оперативность регистрации компаний, их обслуживания, где льготная система налогообложения или полное отсутствие налогов, где конфиденциальность владения и управления активами.

Существование института «банковской тайны» (при наличии иных благоприятных условий) предопределяло интенсивный поток средств на счета различных структур в офшорах. Туда где устремлялись dirty money («грязные» деньги; их часто называют Bad money, или дурные деньги). Их основной «поставщик» – теневой сектор экономики. В странах мира он значительно разнится. Объяснение – во множестве причин и даже обстоятельств. Немецкий специалист Клаус Коттке в труде «Грязные» деньги – как с ними бороться?» отмечал: «Грязные» деньги трудно обнаружить. Маскируясь, они умело приспосабливаются к окружению и часто меняют свою окраску. В теневой экономике они серые, в процессе отмыwania становятся белыми. Такое свойство «грязных» денег проявляется как в общекриминальной среде, так и в области незаконного уклонения от налогов»[2, с. 13].

По официальным данным, в 2012 г. доля теневой экономики в Украине составляла почти половину стоимости внутреннего валового продукта и пока снижения абсолютного веса показателя не замечается.

Иная картина вырисовывается в странах Западной Европы. За 2003 – 2012 гг. в Болгарии произошло падение доли теневого сектора на 3,9 (с 35,9 до 32%), в Польше – на 3,3 (24,4% против прошлых 27,7), в Чехии – 3,1 (в начале обследуемого периода в тени было 19,5, а в 2012 – уже 16,4%). В Латвии «значение» теневого сектора остается высоким, но тенденция к снижению ощутима – с 26,1% в 2012 г. против твердых 30,4 в начале третьего тысячелетия [3].

По подсчетам проф. Ф. Шнайдера из Ленского университета и его коллег из Дрезденского, а также Мирового банка (они обследовали состояние в 162 странах мира), доля теневой экономики в украинском ВВП остается наиболее высокой из всех европейских держав – 46,8%. В тройку «лидеров» входят Беларусь (43,3%) и Молдова (44,3%). Российская Федерация – 40,9% на четвертом месте[4].

Здесь уместно напомнит: самые низкие показатели, характеризующие удельный вес потерь ВВП от незадекларированных доходов и поэтому не обложенных налогами, в Австрии, Люксембурге и Швейцарии – приблизительно 8% [3], в странах, где широко развит офшорный бизнес, куда перетекают «грязные» деньги прежде всего (результаты исследований международных организаций подтверждают вхождение Украины в двадцатку стран по объему вывоза теневого капитала на

общую сумму за первые двадцать лет XXI в. 92 млрд. долл., а вернулось – 50-60 млрд. [5]. В стране в 2012 г. по статье отмывания «грязных» денег возбуждено 201 уголовное дело, выявлено легализованных доходов более чем на 400 млн. грн. [6]).

Привлекательность офшоров не только в выше охарактеризованных особенностях. Сплошь и рядом бизнесмены откликаются и используют специфику той или иной юрисдикции.

Австрия не относится к странам с низкими ставками налогообложения, но с 1994 г. сделаны исключения для переселенцев, занятых в сфере науки, спортсменов и тех, кто до 1 января 2004 г. пользовался льготами на переезд в страну или получил вид на жительство в письменной форме.

С 1998 г. нерезиденты могут быть приравнены к жителям Великого герцогства Люксембург: налоги из доходов с капитала не взимается, за исключением 25%-ного налога с дивидендов по акциям акционерных обществ [2, с. 261, 249].

Сравнительно недавно иностранцы могли рассчитывать на кипрское гражданство, если приобрели на острове недвижимость на 300 тыс. евро, а с текущего – если потеряли в результате кризиса 3 млн. евро [7]: получи все налоговые льготы (по признанию посла этой республики в Украине, вкладов наших соотечественников «зависло» на 11 млрд. евро, а остальное – банковская тайна).

Сам факт продажи национального гражданства оказался заразительным. Им стали пользоваться правительства ряда стран. В конце прошлого года Мальта (первой из государств Евросоюза) определила и провозгласила цену национального гражданства. Программа должна принести до 1 млрд. евро при годовом национальном бюджете всего втрое больше. Власти пообещали ограничить число желающих в 1800 человек. Всего за инвесторами паспорта по упрощенной процедуре смогут получить супруги, дети и родители. «Покупка» гражданства для них обойдется дешевле.

Откликнулись на мальтийское предложение на начало 2014-го не безбедные из Ливии, Саудовской Аравии и Сирии.

Противники нововведения предрекают крах усилий правительства страны по реализации программы предотвращения финансовых манипуляций и отмывания «грязных» денег будущих мальтийцев.

Инициатива островного государства, позволяющая приобрести гражданство этой страны за 650 тыс. евро, вызвала недовольство у партнеров по ЕС, поскольку «противоречит самому понятию европейского государства», не укладывается в резолюцию Европарламента[7].

Европарламент, ведущие страны Евросоюза и Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) развертывают повсеместное наступление на популярные налоговые гавани. В апреле 2013 г. Великобритания, Франция, Германия, Италия и Испания обязались раскрывать информацию о банковских вкладах иностранным фискальным органам. Месяц спустя к ним присоединились заморские территории Великобритании – власти Бермудских, Британских Виргинских и Каймановых островов, Гибралтара. По решению участников саммита G20 в Санкт-Петербурге предполагается до конца 2018 г. переход к автоматическому раскрытию банками информации о налогоплательщиках.

О готовности это положение воплотить в реальность сразу же заявили власти Люксембурга. Лихтенштейн намерен присоединиться к мировому налоговому соглашению.

Для клиентов *private banking* ужесточение требований к раскрытию источников происхождения капиталов означала наступления тяжелой поры. Резиденты Австрии, Великобритании и Германии, имеющие счета в швейцарских банках (в конфедерации размещено 2,2 трил. американских долларов), обязаны либо раскрыть налоговым органам источники происхождения своих средств, либо осуществить однократный платеж в бюджет до 45% от накопленной суммы.

Брюссель продолжает расследование сделок в европейских налоговых офшорах. Главный антимонопольный орган Европы потребовал объяснить, как работают в стране системы налогообложения. В конечном счете это может привести к тому, что на континенте не окажется ни одной юрисдикции, где бы гарантировалась абсолютная конфиденциальность информации о банковских вкладах.

Пока в Сингапуре и Гонконге обращаются поступающие деньги свободно. В пакет документов, предоставленных вкладчиками в Сингапуре, входят заявление на открытие счета, копия паспорта, подтверждение постоянного адреса, информация о вкладчике и источнике происхождения его средств. Отсюда возможна переориентация значительной части финансовых потоков с европейского на азиатско-тихоокеанский регион.

Несмотря на серьезное давление на низконалоговые юрисдикции, аналитики Boston Consulting прогнозируют рост состояний в офшорах в течение предстоящего пятилетия до 11,2 трлн. долл. против 8,5 трлн. в 2012 г. [9].

Литература: 1. Петти В. Трактат о налогах и сборах – В. кн.: *Классики экономической мысли: Сочинения.* – М.: Экспо-пресс, 2000. – 876 с.; 2. Коттке К. «Грязные» деньги – как с ними бороться? *Справочник по*

налоговому законодавству в області «грязных» денег: перев. 9-го перераб. нем. изд. – М.: Дело и Сервис, 2005. – 687 с.; 3. Нордік М. Тіньова економіка і ми // «Реальна економіка» від 27.11.12 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://real-economy.ua/publicator/22/21545.html>; 4. Кухта П. І. Інз в Україні: вплив на економіку // «Реальна економіка» від 22.08.2012 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://real-economy.ua/publicator/22/21545.html>; 5. Бовсуновский В. Майка для долларов // «Сегодня» от 1.10.2011; 6. Непряхина Н. Преступников определяют по базе // «Коммерсант» от 15.02.2013; 7. Ковальчук И. Потерял 3 млн. евро – получил гражданство // «Сегодня» от 16.04.2013; 8. Дудина Г. Европаспорт не продается // «Коммерсант» от 24.09.2013; 9. Шведова А. Банки раскрывают тайны // «Коммерсантъ» от 24.09.2013.

***

УДК 339.727

Кудрявцев К.О.

ПОСТКРИЗОВИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ГРЕЦІЇ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.*

Глобальна економічна і фінансова криза, яка почалася в 2008 році мала тяжкий вплив на Європейський Союз і країни зони евро. Боргова криза допомогла виявити структурні недоліки в деяких європейських країнах, такі як неприйнятно високий рівень державного або приватного боргу та зниження конкурентоспроможності.

Найбільш яскравим прикладом можна назвати Грецію, яка у 2009 р. оголосила про загрозу банкрутства та попросила про надання допомоги.

Криза також вказала на недоліки у структурі самого економічного та монетарного союзу. В рамках сьогоденішньої європейської кризи прийнято виокремлювати:

- фінансову та боргову кризу, що сконцентрована в Греції, однак помітна також і в Південній Європі та Ірландії;

- кризу конкурентоздатності, що проявляється у великому та тривалому дефіциті торговельного балансу, який спостерігається на периферії еврозони, та у навіть більшому дисбалансі поточних витрат всередині еврозони загалом;

- банківську кризу, що вперше проявилася в Ірландії, однак наразі розповсюджується по всій еврозоні через зростання занепокоєння щодо суверенних платоспроможностей [2].

Не дивлячись на те, що очевидним проявом кризи є ріст державної заборгованості, її корені треба шукати набагато глибше – а саме у втра-ті такими країнами, як Греція, Ірландія, Італія, Португалія та Іспанія

конкурентоздатності [1]. Наступний сценарій є типовим майже для всіх країн-перефії Єврозони:

1. Впровадження євро призвело до різкого скорочення процентних ставок та такого ж різкого зростання впевненості з боку людей, що інститути та ВВП на душу населення швидко зрівняється із найрозвинутішими країнами Єврозони.

2. Внутрішній попит швидко збільшився, що призвело до випереджаючого росту цін на товари, що не були предметами міжнародної торгівлі, а також росту заробітних плат у порівнянні із ростом продуктивності праці.

3. Прискорення економічного зростання відбувалося здебільшого завдяки внутрішньому сектору послуг, будівництву та підвищенню значущості держави, в той же час доля експорту у ВВП залишилася на незмінному рівні, а імпорт та дефіцит поточного балансу в умовах доступності іноземних інвестицій навпаки збільшувалися.

4. У результаті виросли заборгованість держави та приватних суб'єктів [1].

У відповідь на кризу, національний уряд і європейські інститути впровадили широкий спектр заходів для забезпечення фінансової стабільності єврозони і зміцнення інституційної архітектури в зоні євро та ЄС у цілому. Вони погодилися на всеосяжні реформи економічного управління, з тим щоб уникнути подібних потрясінь у майбутньому.

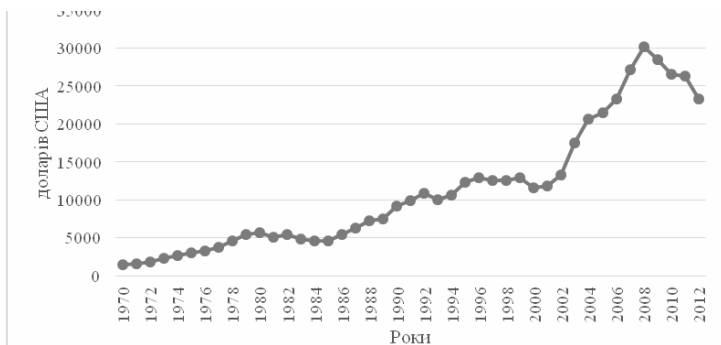

Рис.1. Динаміка ВВП на душу населення в Греції

Так одним з найперших кроків на шляху подолання кризи було прийняття Європейського плану відновлення економіки у грудні 2008 року. Передбачалося виділення близько 200 млрд. євро фінансової допомоги для розширення споживчого попиту. Крім того було ухвалено виділення 30 млрд. євро на підтримку малого та середнього бізнесу [2].

Греція уникла дефолту, отримавши 110-мільярдний кредитний пакет в 2013 р. від ЄС і МВФ в обмін на жорсткі реформи, які включають скорочення витрат і підвищення податків [3]. Разом з тим, починаючи з 2008 року через режим жорсткої економії, грецькому уряду не вдається переломити негативну тенденцію щодо зниження душевого доходу в країні [4]

Економіка Греції відновить зростання з наступного року після шести років різкого спаду: в оприлюдненому в понеділок першому проєкті бюджету на наступний рік уряд заклав зростання ВВП на 0,6%. У 2013 році ВВП Греції, за прогнозами МВФ, скоротиться на 4%. Таким чином, за весь період рецесії економіка Греції втратить близько 25%.

Наступного року уряд Греції розраховує в тому числі на відновлення зростання зайнятості завдяки підвищенню інвестицій та експорту. Безробіття, ймовірно, знизиться з 27% в 2013 році до 26% в 2014 році, проте залишиться найвищою серед країн євросони [4]. Уряд Греції не може дозволити країні зійти зі шляху жорсткої економії і масштабних реформ, оскільки боргові та бюджетні проблеми ще не вирішені.

Держборг Греції в 2013 році склав 321 млрд євро, а в 2014 році знизиться до 319 млрд євро, або 174,5% ВВП [4]. Разом з тим дефіцит бюджету вже цього року зменшиться до 2,4% ВВП, тобто буде відповідати нормативним вимогам Євросоюзу (дефіцит не вище 3% ВВП), і в наступному залишиться приблизно на такому ж рівні. У 2012 році бюджетний дефіцит Греції дорівнював 6% ВВП, три роки тому він перевищував 15% [4].

В даний час Греція використовує для фінансування кредитні лінії країн євросони на 200 млрд євро і Міжнародного валютного фонду (МВФ) на 40 млрд євро [4].

Безумовно важкі фінансові кризи завжди болячі для найменш захищених верств суспільства, але вони сприяють зміцненню економіки. Греція має всі шанси зробити 2014 р. вирішальним у вирівнюванні макроекономічного балансу.

Література: 1. Кончин В.І., Максименко М.В. Причини та прояви боргової кризи в ЄС і суперницькі підходи антикризової політики // Київський інститут бізнесу та технологій. – No 2 (18) 2012. – с.19-30; 2. Трансформація Європейського Союзу під впливом кризи євросони. Висновки для України: аналіт. доп. / О.В. Снігир, С.А. Гуцал; [за ред. А.З. Гончарука]. – К.: НІСД, 2012. – 64 с.; 3. РИА Новости [Електронний ресурс] – Режим доступу – http://ria.ru/trend/_economic_situation_greece_27102010/ # ixzz2ueY6RXPС; 4. Greece Has a Budget Surplus, a Respite

That Could Be Short-Lived [Електрон. ресурс] – Режим доступу –http://www.nytimes.com/2014/02/05/business/international/greece-has-a-budget-surplus-a-respite-that-could-be-short-lived.html?_r=0

***

УДК:339.13.017

Кулік К.О.

АНАЛІЗ СВІТОВОГО РИНКУ РЕКЛАМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИХОДУ НА НЬОГО УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, доц. Григорова-Беренда Л.І.*

Світовий ринок реклами – це не просто сукупність різноманітних національних ринків даної сфери, але, перш за все, це фундамент для розвитку нових ідей, технологій, можливостей просування товарів і послуг. Усі без винятку підприємства як національні, так і міжнародні вдаються до послуг рекламних компаній все частіше, адже нинішнього покупця необхідно зацікавлювати все більш складними і незвичайними способами, а реклама – найкращий помічник у цій ситуації. Вказаний сегмент світового ринку, на даний момент, як, між іншим, і більшість інших, функціонує в умовах жорсткої конкуренції. Вийти на цей ринок для кожної з країн є не те щоб найважливішим завданням, але, за умови, що це трапиться, країна зможе отримати значні доходи до бюджету. Чи зможе Україна вийти на цей ринок і дістати таку вигідну позицію як активний учасник світового ринку реклами – складне питання, але так само, не менш цікаве.

В даний час, міжнародну рекламну діяльність практично монополізували чотири найбільших рекламних холдинги (Таблиця 1), доходи яких з кожним роком неухильно ростуть і в 2012 році дохід найбільшого з них склав 14,2 млрд. доларів. [1]. Аналіз світового ринку реклами показав, що найбільшими експортерами рекламних послуг є країни, в яких розташовані вказані холдинги, тобто: США, Великобританія і Франція, а імпортерами – Китай (35%), США (25%), Англія (20%), Франція (15%) та Італія (5%) [1, 2, 3, 4].

Регулюванням світового ринку реклами займається Міжнародна рекламна асоціація (International Advertising Association, IAA), яка являє собою єдину всесвітню організацію, що одночасно об'єднує в своїх рядах рекламодавців, рекламні агенції та засоби масової інформації. Мережа IAA має 60 відділень в основних центрах міжнародної активності і налічує більше 3600 членів у 93 країнах світу. Але Україна, на жаль, не входить до IAA [5].

Таблиця 1

Характеристика найбільших рекламних холдингів

Холдинг Показник	Omnicom Group	WPP Group	The Inter-public Group of Companies	Publicis Groupe
Тип організації	Публічна компанія			
Сфера діяльності	Реклама та маркетинг			
Спеціалізація	Управління активами, комунікаційна діяльність			
Місцезнаходження	Нью-Йорк	Лондон	Нью-Йорк	Париж
Рік засновництва	1986	1985	1902	1926
Дохід за 2011 рік (млрд. доларів)	13,8	9,7	6,1	5,1
Дохід за 2012 рік (млрд. доларів)	14,2	10,1	6,9	5,8

Таблиця розрахована авторами за матеріалами [1, 2, 3, 4]

Все більшу частку в світовому ринку рекламних послуг починає займати так звана глобальна реклама, яка просуває певні «глобальні» товарні марки, такі як Coca-Cola, Chanel, Gillette, BMW, McDonald's, Rolex, тощо. Оскільки у світі все більшого значення набуває інтернет, то й рекламна діяльність заглибилася в цю сферу, і, на даний момент, цей вид реклами – один з найефективніших і найбільш поширених.

Ціни на контракт з надання рекламних послуг незмінно зростають, в не залежності від самого виду товару. Так середня ціна контракту на надання рекламних послуг підприємствам сфери мобільного зв'язку в 2012 році становила близько 99,3 тис. доларів [2,3].

Частка реклами в структурі світового ринку послуг складає 12%. [7]. Цей показник не сягає 50%, як у туристичних и транспортних послуг разом, але він є вагомим.

Проаналізувавши український ринок реклами з 2006 по 2012 рік (рис. 1) ми спостерігаємо загальну тенденцію зростання обсягів ринку. Як видно з побудованої лінії тренду, у наступні 5 років обсяги ринку рекламних послуг будуть збільшуватись. Про це також говорить коефіцієнт апроксимації, який дорівнює 0,7295, що підтверджує високу вірогідність прогнозу.

Також, на українському ринку реклами ми спостерігаємо дві різноманітні тенденції: певні різновиди реклами (роздавальна реклама (буkletи), реклама в кінотеатрах) майже зникають, їх частка різко знижується, а інші, такі як: інтернет та радіо – реклама стрімко нарощують обсяги і, відповідно, зростає їх частка серед рекламних послуг.

В ході аналізу українського ринку рекламних послуг нами були визначені наступні фактори, що позитивно впливають на його розвиток:

конкурентна боротьба компаній за високопрофесійний персонал та збільшення маркетингових витрат з боку державного сектора на національному та регіональному рівні. А, також, негативні чинники українського ринка реклами: несприятливий інвестиційний клімат в країні, результатом якого є не відкриття нових філій і представництв іноземних компаній, і можливість згортання діяльності існуючих та політичний тиск на бізнес і правове беззаконня, що призводить до суттєвого обмеження публічних комунікацій з боку компаній.

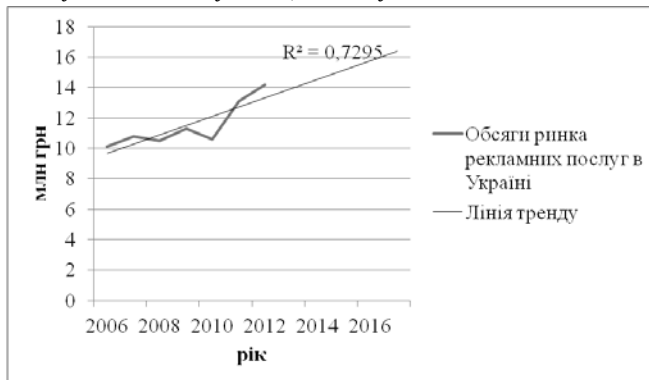

Рис. 1. Обсяги ринку рекламних послуг в Україні 2006-2012 роки

Графік побудований авторами за матеріалами [6]

Автори даної статті вважають, що для виходу України на світовий ринок реклами, їй, насамперед, необхідно створити (або об'єднати) компанію, яка б за своїми масштабами могла охоплювати великий обсяг роботи і була конкурентоспроможною на світовому ринку. Також значний вплив може мати створення «глобальної» марки, яка б належала Україні, що допоможе державі бути відомою в усьому світі. Наприклад сало, у всіх його проявах (суші з сала, сало в шоколаді, тощо), до речі, така ідея вже частково реалізована у Львові, де існує навіть музей сала, а також відвідувачі можуть скуштувати різноманітні вироби з цього продукту. Важливо, щоб Україна вступила в ІАА і мала її представництва в країні, оскільки це сприяє позитивному іміджу країни (відносно рекламної сфери) і дає стимули розвитку рекламного бізнесу: такі як переймання іноземного досвіду, допомогу та співробітництво з іншими країнами, тощо.

Література: 1. Офіційний сайт Omnicom Group. – Режим доступу: <http://www.omnicomgroup.com/home>; 2. Офіційний сайт WPP Group. –

Режим доступу: <http://www.wpp.com/wpp>; 3. Офіційний сайт The Interpublic Group Of Companies. – Режим доступу: <http://www.interpublic.com/>; 4. Офіційний сайт Publicis Groupe. – Режим доступу: <http://www.publicisgroupe.com/>; 5. Офіц. сайт IAA. – Режим доступу <http://www.iaaglobal.org/>; 6. Офіційний сайт Всеукраїнської рекламної коаліції. Режим доступу: <http://www.adcoalition.org.ua/>; 7. Офіційний сайт ВТО. – Режим доступу: <http://www.wto.org/>; 8. Підсумки рекламного ринка в Україні 2012. – Режим доступу: <http://biz.liga.net/all/reklama-marketing/stati/2374535-dvigatel-progressa-reklamnyy-rynok-otsenili-v-14-milliardov.htm>

УДК 338:343.37

Кулик К.А.

АНАЛИЗ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ В УКРАИНЕ И МИРЕ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Кривуц Ю.Н.*

Украину называют лидером среди европейских стран по масштабам так называемой «теневой экономики». По расчетам Ф. Шнайдера, профессора из Линцкого университета, доля теневой экономики в Украине уверенно бьет европейские рекорды, составляя примерно 45-50% от официального ВВП страны. Ф. Шнайдер, заявляет: «Основные причины – отсутствие настоящей рыночной экономики. Культура взяточничества, а не свободная конкуренция, диктуют свои условия. Теневая экономика – это способ бизнеса освободить себя от коррупции и давления властей». В 2013 году, по оценкам неправительственной международной организации по борьбе с коррупцией, Transparency International, Украина по уровню экономики, находящейся в тени, заняла 152-е место, оказавшись между Угандой и Таджикистаном. Достаточно часто Запад дает советы о том, как справиться с данной проблемой, но, к сожалению, тоже не обладает кристально чистой экономикой [1, 2].

В статье «Шокирующие данные о мировом банковском бизнесе», профессор В.Ю. Катасонов пишет: «совет по финансовой стабильности, созданный в апреле 2009 года в разгар мирового финансового кризиса, опубликовал в конце 2012 года доклад о проводимых по всему миру теневых операциях банков и других финансовых организаций. В докладе дана оценка масштабов теневых операций в 2011 году. Их общий объем составил 67 триллионов долларов, что не намного меньше величины мирового валового внутреннего продукта в том же году. Масшта-

бы теневых операций банков растут с каждым годом. Самая ранняя оценка относится к 2002 году: 26 трлн. долл. Накануне мирового финансового кризиса (в 2007 г.) теневые операции составили уже 62 трлн. долл.» [3].

По мнению многих экспертов, именно все больший уход банков в «тень» усиливает неустойчивость мировой финансовой системы, становится «питательной почвой» для повторения глобальных финансовых кризисов. В 2011 году доля теневых операций составляла 25% совокупных оборотов всех финансовых организаций в мире. Примерно такая же доля теневого сектора по показателю активов [2].

Лидеры по масштабам теневых операций – финансовые организации США – 23 трлн. долл. На втором месте – организации европейских стран, входящих в зону евро – 22 трлн. долл. На третьем – финансовые организации Великобритании – 9 трлн. долл. Таким образом, на все остальные страны мира (Япония, Канада, Австралия, более десятка европейских стран, Китай, Индия, Россия, Бразилия, все развивающиеся страны) приходится только 13 трлн. долл., или менее 1/5 [2, 4].

Примечательно, что основная часть мировой теневой экономики находится за пределами зоны обитания «золотого миллиарда». Судя по всему, не менее 90 процентов всего «теневого» финансово-банковского бизнеса в мире приходится на организации, зарегистрированные именно в зоне «золотого миллиарда». Поэтому в черные списки ФАТФ в первую очередь следует отнести такие страны, как США и Великобритания. Наиболее высокий относительный уровень теневых операций зафиксирован в некоторых финансовых центрах и странах, где имеются офшорные зоны. Теневые обороты по отношению к ВВП составили в Гонконге 520%, а в Нидерландах – 490%. В целом по миру все теневые операции составили в 2011 году 86% мирового ВВП. На фоне среднемирового показателя явно выделяются две страны: Великобритания – 370% и США – 150%. В США налажены фундаментальные схемы по тенизации экономики. При этом в США отслеживаются лишь небольшая часть активных операций американских банков, относящихся к традиционному кредитованию. Комиссия по ценным бумагам США более или менее отслеживает операции с ценными бумагами на фондовой бирже, а то, что за ее пределами, – не известно. Значительная часть операций американских банков с ценными бумагами вообще не отражается в их балансах. Тут возможны два варианта. Первый – банки часть своих операций относят к категории так называемых внебалансовых, о них не знают ни регуляторы, ни клиенты, ни партнёры таких

банков. Либерализация банковской системы времен Б. Клинтона создала возможность для широкого использования двойной и даже тройной бухгалтерии, как произошло с энергетическим концерном «Энрон». Второй вариант – банки создают специальные «карманные» компании, которые предназначены исключительно для спекуляций с бумагами; соответствующие операции отражаются в балансах таких «карманных» компаний. На конец третьего квартала 2012 г. общий объем так называемых кредитных рыночных инструментов составил 38,83 трлн. долл. Таким образом, за пределами банков, которые условно можно отнести к «белой» экономике, имеются тысячи и тысячи компаний и фондов, которые в общей сложности вращают ценными бумагами в размере 27,54 трлн. долл. По отношению к оценке ВВП США в 2012 году это составляет примерно 175% [2, 4].

За 2012 году власти США напечатали 3 млрд стоцолларовых купюр. Это в два раза превысило средний показатель по производству банкнот за последние пять лет. Эксперты также связывают эту тенденцию с ростом «теневой экономики».

Согласно данным исследования, проведенного газетой Wall Street Journal, 60 крупнейших компаний США в прошлом году вывели в офшоры 166 млрд долларов. Эта цифра означает, что они укрыли от американских налогов более 40% своей годовой прибыли. 10 из 60 компаний, исследованных WallStreetJournal, вывели в прошлом году в офшоры больше денег, чем заработали. Тенденция выводить свои деньги за рубеж особенно отчетливо прослеживается в отношении 26 высокотехнологичных и фармацевтических компаний. Вместе они вывели 120 млрд долларов в 2012 году. Некоторые из этих компаний держат львиную долю своей наличности на счетах зарубежных подразделений. Например, Johnson&Johnson за рубежом по состоянию на конец года держала 14,8 млрд долларов из общей суммы в 14,9 млрд долларов. Некоторые компании аккумулируют на счетах зарубежных подразделений поистине гигантские суммы. Например, General Electric на конец 2012 года держала в офшорах 108 млрд долларов по сравнению с 102 млрд долларов годом ранее. Не менее впечатляющие масштабы подпольного бизнеса наблюдаются и в Евросоюзе [5].

Согласно официальным подсчетам, использование подпольного труда и уход от налогообложения достигают в своей совокупности 19% ВВП зоны ЕС. В странах Средиземноморья этот показатель достигает четверти ВВП. И поднимается до 30% в отдельных уголках Восточной и Юго-Восточной Европы. С наибольшими проблемами сталкиваются

такі країни як Польща, Мальта, Кипр, країни Балтії і два новачка ЄС – Румунія і Болгарія. Здець удеільний вес підпольного бізнеса підбирається к треті ВВП. Данніе по Румунії – 29,6% і по Болгарії – 32,3% [2].

Все вишесказанное, конечно, не означает, что проблемы с теневой экономикой есть только на Западе. Но это убедительно свидетельствует о том, что масштабы аналогичного непрозрачного бизнеса на Украине – просто ничтожны по сравнению с теневым сектором, который господствует сегодня в якобы кристально прозрачных экономиках стран «золотого миллиарда».

Литература: 1. Официальный сайт газеты «Корреспондент». Режим доступа: <http://korrespondent.net/business/economics/1429385-korrespondent-ukraina-stala-evropejskim-liderom-po-obemu-tenevoj-ekonomiki>; 2. Официальный сайт Transparency International. Режим доступа: <http://www.transparency.org/research/cpi/overview>; 3. Электронное издание «Фонд стратегической культуры». Режим доступа: <http://www.fondsk.ru/news/2013/02/01/shokirujuschie-dannye-o-mirovom-bankovskom-biznese-18936.html>; 4. Офиц. сайт ФАТФ. Режим доступа: <http://www.fatf-gafi.org>; 5. Офиц. сайт газеты Wall Street Journal. Режим доступа: <http://europe.wsj.com/home-page>.

УДК 339.9 (5-12)

Лазарчук М.О.
РОЛЬ КРАЇН ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ
У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Вже не перший рік глобалізація залишається одною з найбільш суперечливих характеристик сучасного світового господарства. Глобалізація тією чи іншою мірою впливає на усі країни і всі сфери розвитку, починаючи від економіки, і закінчуючи культурним розвитком держав. При цьому, серед науковців досі відсутня єдина система поглядів щодо її сутності.

Глобалізація є об'єктивним і всеохоплюючим явищем, що значно впливає на сучасну систему міжнародних економічних відносин також. Це проявляється у зростаючих обсягах міжнародної торгівлі, закордонних інвестицій та появі нових суб'єктів міжнародних економічних відносин – великих міжнародних організацій та ТНК.

Останніми роками економіка країн Південно-Східної Азії розвивається стабільно високими темпами, цей регіон з реципієнта перетворився на донора іноземного капіталу, в країнах активно впроваджується передові технології. Виходячи з цього, метою даної статті є визначення ролі і місця нових індустріальних країн Південно-Східної Азії у сучасній світовій економіці.

З історії відомо, що усі країни зазначеного регіону були колоніями чи напівколоніями європейських держав. Основною їх задачею було забезпечення метрополій сировиною. Такий стан справ, звичайно, сприяв прискореному розвитку метрополій та закріплював економічну відсталість колоній. Щоправда, деякі переваги для країн Південно-Східної Азії були створені: розширювались орні поля, будувались шахти, підприємства для обробки сировини, дороги та т.п. Тобто, ще у той період національні господарства країн ПСА виявились залученими у єдиний виробничий механізм з європейськими країнами: перші забезпечували їх сировиною і продовольчими товарами, а останні робили певні грошові вливання в економіку залежних територій (і натомість могли зосередитися на промисловому розвитку). В результаті, саме ці дві статті (сировина і продовольство) переважали в експорті країн ПСА, що, в свою чергу, робило їх економіки цілком залежними від торгівлі з розвиненими країнами.

Після отримання незалежності більшість країн досліджуваного регіону обрали для себе стратегію імпортозаміщення і експортоорієнтації.

Першочерговим завданням був розвиток працемістких галузей промисловості (для забезпечення роботою максимальної кількості населення), які б не вимагали високих капіталовкладень.

Основними галузями стали текстильна і взуттєва промисловість, які виробляли дешеvu за вартістю (часто низької якості) продукцію, розраховану на покупця з низькими і середніми прибутками. Ця ніша на світовому ринку в той час була вільна і НІК зайняли її, постійно інвестуючи у модернізацію існуючих виробництв.

Згодом за модель розвитку країни регіону ПСА обрали японський шлях розвитку із залученням останніх досягнень НТР та їх швидким впровадженням. Тобто, політика імпортозаміщення проходила за такою схемою: спочатку заміщувався імпорт у галузях, що виготовляють товари народного споживання (текстильна, взуттєва, харчова), пізніше, при накопиченні необхідного капіталу, імпортозаміщення стало поширюватися на товари виробничого призначення (хімічні і нафтохімічні продукти, чорні метали, деталі машин і устаткування). А з приходом на їх

території ТНК, які переносили свої праце-, матеріало- і ресурсомісткі виробництва, відбувся значний приток капіталу і технологій.

Варто відзначити, що головна роль у становленні економіки НПК належала державі. Урядами здійснювалася політика меркантилізму: жорстка економія валюти, протекціонізм відносно власної продукції і жорсткі митні бар'єри для іноземної, обмеження імпорту і заохочення експорту. Держава постійно контролювала перерозподіл коштів між пріоритетними галузями і допоміжними. Так обробна промисловість в основному фінансувалася за рахунок коштів сільського господарства і видобувних галузей, а також за рахунок притоку ПП.

Для залучення ПП в сфери організації спочатку трудомістких, а пізніше – наукомістких виробництв, залучення новітніх технологій створювалися сприятливі умови. Наприклад, у 1975 р. був прийнятий закон про стимулювання інвестицій, який надавав піонерним і зростаючим підприємствам фіскальні привілеї [1, с.60]

Також були створені науково-дослідні інститути, технопарки, технополіси для практичних наукових розробок. Основними напрямками досліджень стали наукомісткі технології – устаткування для АЕС, виробництво комп'ютерів, устаткування для шельфового видобутку нафти і газу, мікроелектроніка, чиста хімія, інформатика, автоматизація виробництва.

При цьому необхідно відзначити, що попри зменшену частку, аграрний сектор залишається надзвичайно важливою частиною господарства більшості країн Південно-Східної Азії.

Разом із зміцненням економіки, державне втручання в економічні процеси почало знижуватися, жорсткі адміністративні методи в керуванні були замінені непрямими засобами ринкового регулювання.

За обсягами реалізації на світовому ринку таких товарів, як взуття, одяг, текстиль, окремі види електронних і електронно-технічних виробів, нові індустріальні країни випередили багато промислово розвинених країн. І у теперішній час НІК Південно-Східної Азії входять до числа найбільших постачальників і покупців товарів та послуг у світі, а темпи росту їх ВВП, експорту й імпорту товарів перевищують середньо-світові (табл. 1).

Продукцію обробної промисловості азіатських нових індустріальних країн характеризує висока конкурентоспроможність, а у деяких видів цієї продукції конкурентні позиції вищі за аналогічні із окремих промислово розвинених країн. У 2012 р. серед країн досліджуваного регіону основними експортерами товарів були Республіка Корея (3% світово-

го експорту), Гонконг (2,7%), і Сінгапур (2,2%). Найбільше послуг експортували Сінгапур (3,1% світового експорту послуг), Гонконг (2,9%) і Південна Корея (2,5%) [3].

Таблиця 1

Темпи росту основних економічних показників регіонів світу, % [2, 3]

Регіон / показ- ник	ВВП				Експорт товарів				Імпорт товарів			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Весь світ	-2,6	3,8	2,4	2,1	-12,0	13,8	5,0	2,1	-12,9	13,7	4,9	1,9
Півн. Америка, в т.ч.	-3,6	3,2	1,9	2,3	-14,8	14,9	6,2	4,5	-16,6	15,7	4,7	3,1
США	-3,5	3,0	1,7	2,2	-14,0	15,4	7,2	4,1	-16,4	14,8	3,7	2,8
Півд. і Центр. Америка	-0,3	6,1	4,5	2,6	-8,1	5,5	5,3	1,4	-16,5	22,9	10,4	1,8
Європа, в т.ч.	-4,1	2,2	1,7	-0,1	-14,1	10,9	5,0	0,6	-14,1	9,7	2,4	-1,9
ЄС	-4,3	2,1	1,5	-0,3	-14,5	11,5	5,2	0,3	-14,1	9,5	2,0	-2,0
СНД	-6,9	4,7	4,6	3,7	-4,8	6,0	1,8	1,6	-28,0	18,6	16,7	6,8
Африка	2,2	4,6	2,3	9,3	-3,7	3,0	-8,3	6,1	-5,1	7,3	5,0	11,3
Близький Схід	1,0	4,5	4,9	3,3	-4,6	6,5	5,4	1,2	-7,7	7,5	5,3	7,9
Азія, в т.ч.	-0,1	6,4	3,5	3,8	-11,4	22,7	6,6	2,8	-7,7	18,2	6,4	3,7
Китай	9,2	10,4	9,2	7,8	-10,5	28,4	9,3	6,2	2,9	22,1	9,7	3,6
Японія	-6,3	4,0	-0,5	1,9	-24,9	27,5	-0,5	-1,0	-12,2	10,1	1,9	3,7
Індія	6,8	10,1	7,8	5,2	-6,0	22,1	16,1	-0,5	3,6	22,7	6,6	7,2
НІК (4)*	-0,6	8,0	4,2	1,8	-5,7	20,9	6,0	1,6	-11,4	17,9	2,0	1,5

НІК (4)* – Гонконг (Китай), Республіка Корея, Сінгапур, Тайвань (Китай)

Нові індустріальні країни Південно-Східної Азії входять до першої десятки основних реципієнтів прямих іноземних інвестицій і позик. Так, у 2012 р. Гонконг залучив 75 млрд дол ПП і посів 3 місце, поступившись США і Китаю, а Сінгапур залучив 57 млрд дол. і посів 8 місце [3]. Головними донорами позик та інвестицій для нових індустріальних країн є США, Китай, Японія, а також країни регіону Гонконг і Сінгапур.

У даний час експортоорієнтована модель розвитку, що дала настільки високі результати, багато в чому себе вже вичерпала. При існуючому рості зарплати і рівні кваліфікації товари цих країн втрачають конкурентні переваги на світовому ринку (через появу більш дешевої продукції з В'єтнаму і Китаю). Обсяги виробництва знижуються, відповідно знижуються прибутки. Тому досліджувані країни продовжують модернізацію і переходять на нові технології, наукомістке і нематеріальне виробництво. У невиробничій сфері ці країни активно розвивають туризм, фінансову діяльність, інформаційні технології.

Таким чином, можемо зробити висновок, що країни Південно-Східної Азії є важливим учасником сучасної глобальної економічної системи, які змогли отримати переваги від глобалізації.

Література: 1. А.П. Муранова *Налоговая политика и модернизация экономики в странах Юго-Восточной Азии (на примере Брунея и Сингапура)* // *Восточная аналитика*. – №3. – 2011. – с. 59-74; 2. *World Trade Report 2012. Trade and public policies: A closer look at non-tariff measures in the 21st century* [Электронный ресурс] / World Trade Organization, 2012. – Режим доступа: www.wto.org/english/res_e/booksp_e/world_trade_report12_e.pdf; 3. *World Trade Report 2013. Factors shaping the future of world trade* [Электронный ресурс] / World Trade Organization, 2013. – Режим доступа: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/world_trade_report13_e.pdf

***

УДК 339.98

Лалаян Р.О., Казакова Н.А.
СОВРЕМЕННЫЕ МЕЖДУНАРОДНЫЕ
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ КОНФЛИКТЫ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

История экономики свидетельствует о том, что все войны, споры и конфликтные ситуации между странами и народами, которые якобы имеют религиозные, политические, социальные и другие предпосылки, в основном имеют экономическую подоплеку. В свете современных тенденций развития международных экономических отношений, выражающихся в повышении уровня взаимозависимости и интеграции государств, весьма актуальным становится глубокое изучение правил поведения, принятых в мировом сообществе, и в частности, в таких ситуациях, когда возникают разногласия между его членами-государствами и иными субъектами международного права. Сегодня ни одна из стран не может эффективно продвигаться по пути экономического прогресса в стороне от мирохозяйственных процессов. Состояние национальной экономики все в большей степени определяется не только внутренним потенциалом, но также масштабами и степенью участия в международном разделении труда, общемировым характером научно-технического и технологического прогресса, общим состоянием ресурсов планеты.

Несмотря на глобализационные процессы и формирование единого хозяйственного пространства, усложнение хозяйственных связей между государствами и стирание национальных границ хозяйственных процессов, появление единой валюты, являющейся платежным средством нескольких государств, повышение мобильности рабочей силы, преж-

ние механизмы хозяйственного взаимодействия между государствами вызывают разного рода конфликты, в том числе и экономические.

Один из таких конфликтов носит название «Арабская весна». События, получившие в прессе название «арабской весны» привели к массовым народным движениям в странах Ближнего Востока, свержению ряда диктаторских режимов и кровопролитным гражданским войнам в Ливии и в Сирии. Не вызывает сомнений, что протестные выступления в арабских странах имели глубокие внутренние причины, перечисление и анализ которых потребовали бы большой отдельной статьи. В то же время именно вооруженное вмешательство обострило внутривнутриполитическую борьбу в Сирии и в Ливии, способствовало тому, что мирные протесты в этих странах переросли в кровопролитные вооруженные конфликты, способствовавшие росту напряженности не только в этих странах, но и в регионе Ближнего Востока в целом. [1, с. 21]

В 2013 году продолжала расширяться зона нестабильности, порожденная арабской весной. К странам сахеля, сотрясаемым народными волнениями и вооруженными столкновениями различных сил, добавляются территории вплоть до Центральной Африки.

Одним из основных игроков на мировой арене стал агрессивный исламизм. В Африке начинается территориальный передел, дробление государств на племенные территории. Сепаратизм сочетается с этническими и религиозными гражданскими войнами. На смену межгосударственным конфликтам пришли конфликты внутренние.

Положительным результатом, стратегическим успехом можно считать ликвидацию химического оружия Сирии и временное замораживание ядерной программы Ирана.

Гонка вооружения из Европы и Америки, охваченных финансово-экономическим кризисом, переместилась в Азиатско-Тихоокеанский регион. Проблема спорных островов повлекла серьезное перевооружение Китая, Индии, Японии, Южной Кореи и Вьетнама. [2, с. 57]

Прежде всего, целесообразно осветить причины враждебности блока НАТО по отношению к режимам Муаммара Каддафи в Ливии и Башар Асада в Сирии, носящие геополитический и экономический характер. Представляется, что основными причинами вооруженного вмешательства Запада во внутривнутриливийский конфликт стали широкое экономическое и политическое присутствие Ливии в Африке и независимая финансовая политика правительства Каддафи.

В течение последнего двадцатилетия Ливия оказывала влияние на ситуацию в африканских странах как в экономическом, так и в политическом аспектах, добившись при этом значительных успехов. Говоря об

экономическом присутствии Ливии в Африке, следует упомянуть, прежде всего, инвестиции Триполи в экономику тридцати африканских стран, насчитывавшие по самым скромным подсчетам около 5 млрд. долларов. Здесь учтены только инвестиционные программы, проходившие через ливийскую государственную нефтяную компанию Tamoil, Ливийскую арабскую африканскую инвестиционную компанию (LAAICO) и Ливийский арабский зарубежный банк (LAFB). Между тем значительные ливийские вложения могли идти и через западные банки и компании. [5, с. 25]

Самыми большими официальными экономическими проектами Триполи в Африке были вложения в замбийскую телекоммуникационную компанию Zamtel (364 млн. долл.) и в нефтяной терминал и нефтепровод в Демократической Республике Конго (300 млн. дол.). В Центральноафриканской республике (ЦАР) ливийцы фактически выкупили у правительства алмазные копи. Ливийское руководство широко практиковало и раздачу кредитов союзным режимам. Например, правительству Зимбабве был предоставлен заем в размере 500 млн. долл. на закупку ливийской нефти.

Эта активность не могла не вызвать недовольства у крупных французских и английских компаний, продолжавших активную работу на африканском континенте, невзирая на сокращение там политического присутствия их стран. В девяностые годы и в начале нулевых они еще мирились с бурной деятельностью Каддафи. Однако в 2005-2010 годах конкурентная борьба за Африку усилилась. Полным ходом идет китайская экспансия на Черном континенте, к Африке вновь стали проявлять интерес американцы. По-видимому, боссы больших транснациональных компаний, базирующихся в Европе, решили, что в Африке кто-то лишний и этим лишним стал Каддафи [6, с. 5-12].

Еще большую обеспокоенность в Европе и в США вызвали финансовые планы ливийского лидера. Опираясь на значительные доходы от добычи нефти (50 млрд. долл. в год), Ливия стала обладательницей серьезных финансовых капиталов. Около 200 млрд. долл. были размещены на ливийских счетах в западных банках. Канадский профессор Петер Дейл Скотт полагает, что причиной решительного настроя Франции, Великобритании и США на свержение Каддафи могли послужить планы лидера ливийской революции по переходу в расчетах за нефть с западными партнерами с доллара и евро на новую денежную единицу – золотой динар. Эти планы не кажутся столь фантастичными, если учесть, что к их реализации Муаммару Каддафи удалось бы при-

влекть африканские страны. В таком случае финансовый рынок новой валюты распространился бы на целый континент.

Еще один конфликт – соглашение с Ираном. Новый президент Ирана Хасан Роухани взял курс на экономические реформы и диалог с Западом. В ночь на 24 ноября в Женеве было подписано соглашение о смягчении экономических санкций против Ирана в обмен на частичное замораживание иранской ядерной программы. Срок соглашения – 6 месяцев. Отмечается, что это первый шаг [6, с. 5-12].

Иран взял обязательства не обогащать уран выше 5% и «разобогащать» до того же уровня наработанный до 19,75% газообразный гексафторид урана. Технологией получения металлического урана он не владеет. До 20% Иран никогда не обогащал уран, так как этот уровень считается уже высокообогащенным и запрещен международными договорами. Одновременно будет остановлено строительство реактора на тяжелой воде, а все ядерные объекты будут постоянно контролироваться инспекторами МАГАТЭ. Не будут устанавливаться дополнительные центрифуги [6, с. 7-13].

В ответ «шестерка» (США, Россия, Китай, Великобритания, Франция, Германия) признает право Ирана на мирную атомную программу и обогащение урана в будущем при условии, что данная программа будет контролироваться МАГАТЭ. Будут смягчены санкции в отношении Ирана, касающиеся права торговать нефтью, газом и золотом. Санкции в отношении центробанка Ирана и еще 20 крупных иранских банков сохраняются. Но если Тегеран будет точно выполнять условия достигнутого соглашения, в течение ближайших 6 месяцев новые санкции против Ирана вводиться не будут.

Президент США Барак Обама заявил в телеобращении, что в течение ближайших 6 месяцев будет вестись работа с целью заключения всеобъемлющего соглашения с Ираном.

Недовольны соглашением Израиль и Саудовская Аравия. Россия считает, что соглашение выбивает почву из-под американской системы ПРО, которая создавалась как защита от иранских ядерных ракет.

Выводы. Все разрешения экономических споров основываются на принципах современного международного права, которые можно определить как основополагающие, императивные, универсальные нормы международного права, отвечающие закономерностям развития международных отношений нашей эпохи, обеспечивающие главные интересы человечества, государств, других субъектов международного права и в силу этого защищаемые наиболее жесткими мерами принуждения.

Принцип мирного урегулювання спорів являється именно основним принципом міжнародного права. Это підтверджується його універсальним характером; тем, що він розповсюджується на всі без виключення державства, навіть і не члени ООН, що підтверджується п. 6 ст. 2 Уставу ООН; а також тем, що в відсутність яких-либ договірностей між державами вони можуть керуватися їм напряму. Принцип мирного розрешення спорів являється функціональним принципом, то є представляє собою метод, систему способів і механізмів урегулювання спорів.

Підводячи всі вищеизложенное, можна відзначити, що міжнародні економічні конфлікти є формою міжнародних економічних відносин, і їх мирне розрешення завжди дає толчок для більш щільних і взаємовигідних економічних відносин.

Литература: 1. Буглай В. Б., Ливенецев Н. Н. *Міжнародні економічні відносини*. – М., 2005. – С. 21; 2. Пебро М. *Міжнародні економічні, валютні і фінансові відносини = La politique économique de la France: учеб. пособие*. – М.: Издат. гр. «Прогресс»: Універс, 2010. – С. 57; 3. Вершинин М. С. *Конфліктологія: конспект лекцій*. – СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2012. – 64 с.; 4. Hammes D. L. *Review of «Conflict in Economics» (Varoufakis Y., Young D.) // Kyklos*. – 2008. – V. 45. – Issue 2. – P. 54; 5. Нестик Т. А. *Економічний конфлікт в аспекті його нематеріальних ресурсів // Сучасна конфліктологія в контексті культури світа*. – М., 2011. – С. 25; 6. Никитин А. *Міжнародні конфлікти і їх урегулювання*. // МЭиМО. 2013, №2.

***

УДК 339.92 (334.726)

Лантух І.В., Капшєєва М.А.
ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТНК В КРАЇНАХ,
ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ТНК є основним двигуном сучасного етапу інтернаціоналізації й безпосередньо бере участь у процесах глобалізації світової економіки. За цих умов стає загальноновизнаним, що ТНК є сьогодні одним із найефективніших механізмів залучення національної економіки у світове господарство, причому залучення не тільки торговельного або фінансово-кредитного, але й, що особливо важливо, виробничого. Інтеграція у світовий економічний простір, що трансформується на основі включен-

ня до виробничо-інвестиційних комплексів ТНК, розглядається сьогодні, як бажаний, прогресивний процес, спрямований на динамізацію економічного зростання.

На відміну від національних фірм, транснаціональні корпорації здійснюють інвестиції та приймають фінансові рішення в глобальних масштабах. Вони можуть збирати найдешевші фінансові ресурси й інвестувати у конкретні країни, що приймають. [3, с.202].

Характеризуючи сучасні тенденції становлення ТНК, слід відзначити, по-перше, вплив науково-технічного прогресу на розвиток транснаціонального капіталу, по-друге, особливості інноваційної діяльності ТНК, по-третє, прискорений розвиток і вдосконалення факторів виробництва, що використовуються ТНК. Останніми роками відпала необхідність у надвеликих підприємствах на територіях окремих держав, розрахованих на всесвітній ринок. З'являється можливість створювати заводи, що випускають ту саму продукцію за однаковою технологією в багатьох країнах, тобто уніфікувати випуск продукції в міжнародному масштабі й організувати спільне виробництво з підприємствами, що знаходяться в різних точках земної кулі та мають різну національну належність [1]

Особливістю операцій ТНК в останні десятиріччя стала наявність тривалих циклів збільшення міжнародної інвестиційної діяльності. Такі періоди дістали назву «глобальні інвестиційні цикли». Спостерігається тенденція, що кожні 10 років після динамічного зростання ПІІ відбувається спад тривалістю 2-3 роки.

У цілому перспективи розміщення нових ПІІ в регіоні залишаються досить позитивними. Стабільне економічне зростання, заходи щодо подолання кризових явищ, демографічні зрушення та нові інвестиційні можливості – ось частина тих факторів, що сприятимуть залученню ПІІ в регіоні [2]

За останні декілька років обсяг прямих іноземних інвестицій зріс до рекордних показників та зумовив значний розвиток країн, що розвиваються. Ці країни також є привабливим об'єктом для інвестування, тому що забезпечують отримання надприбутків та посилення позицій корпорацій. Існуючі тренди також демонструють, що інвестування в країни, що розвиваються, буде розширюватись великими темпами, але необхідно зазначити той факт, що вищезгадані країни, що розвиваються, зміцнюють свої позиції в якості експортерів капіталу до розвинутих країн.

У 2012 році міжнародне виробництво ТНК продовжило рости стійкими темпами завдяки тому, що потоки ПІІ незважаючи на їх знажен-

ня, доповнили існуючий накопичений обсяг ПП. Накопичений обсяг ПП зріс в 2012 році на 9%, досягнувши 23 трлн. долларів. Зарубіжні філії ТНК реалізували продукцію на суму 26 трлн. дол. (з яких 7,5 трлн. дол. – частка експорту), що на 7,4% більше, ніж у 2011 році. Вони виробили додану вартість на суму 6,6 трлн. дол. – зростання на 5,5%, – що зіставно з приростом глобального ВВП на 2,3%. На них зайнято 72 млн. чоловік, що на 5,7% більше, ніж у 2011 році. Зростання міжнародного виробництва 100 провідних країн, в основному з розвинених країн, в 2012 році зупинилося. Однак 100 найбільших ТНК, що базуються в країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою, збільшили свої іноземні активи на 22%, продовживши експансію своїх міжнародних виробничих мереж.

Кількість державних ТНК збільшилася з 650 в 2010 році до 845 в 2012 році. Їх потоки ПП склали 145 млрд. дол, досягнувши майже 11% світових ПП [5]

В Україні створення сприятливого інвестиційного клімату є надзвичайно важливою проблемою. Зарубіжний досвід дає підстави вважати, що залучення іноземного капіталу відіграє вирішальну роль у зміцненні економічного розвитку країни лише за умов активної і організованої участі держави в інвестиційному процесі. Одним з чинників залучення в Україну іноземних інвестицій – є стимулювання діяльності ТНК. До списку глобальних корпорацій, представлених на вітчизняному ринку відносяться Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco та деякі інші ТНК. Великі промислові концерни, такі як, наприклад, Westinghouse, ExxonMobil або General Electric, на українському ринку відсутні. Винятком є Mittal Steel, для якої її український актив – Криворіжсталь – проміжна, а не кінцева ланка виробничого ланцюга [4, с.32]

Таким чином, в діючій економічній архітектурі транснаціональні корпорації є «головним інвестором», саме від їх політики в значній мірі залежить рівень розвитку країн, що розвиваються.

Література: 1. Амеліна І.В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / Амеліна І.В., Попова Т.Л., Владимиров С.В. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 256 с.; 2. Михайлушкин А.И., Шимко П.Д. Экономика транснациональной компании: Учеб. пособие для вузов. – М.: Высш. шк., 2009. – 342 с.; 3. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. – К.: Лібра, 2002. – 472 с.; 4. Семенов А.А., Крижанівська В.В. Діяльність ТНК в Україні та їх вплив на економічний розвиток країни. // Економіческие науки. – 2009. – №2. – С. 32-33; 5. UNCTAD World In-

УДК: 339.9

ЛОМОНОСОВ И.В.
ИНВЕСТИЦИОННАЯ СТРАТЕГИЯ КИТАЯ В АФРИКЕ

Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доцент Гасим Салах

Более четверти века Китай лидирует в обеспечении самых высоких темпов роста ВВП, внешней торговли и золотовалютных запасов. Китай успешно преодолел последствия азиатского финансового кризиса 1997 г. [1] и 2008 г., выступил одним из главных факторов стабилизации региональной экономики в целом. Несмотря на все трудности и стихийные бедствия, китайская экономика продолжает сохранять устойчиво высокие темпы роста. В 2006 г. китайская экономика стала второй в мире по паритету покупательной способности. Китай занимает первое место по производству железа, стали, цемента, различных видов электронной техники (телевизоров, компьютеров, аудио-видео техники, мобильных телефонов). Он потребляет 30% производимой в мире стали, 20% мирового объема цинка, алюминия, меди; является вторым после США потребителем электроэнергии, вместе с Японией и США входит в тройку ведущих импортеров нефти [1]. Дешевая рабочая сила и внешние финансовые вливания позволили Китаю накопить собственный капитал в кратчайшие сроки, и направить внешнеполитический вектор в сторону развивающихся стран, в том числе Африканского континента.

Африка располагает огромной территорией, более чем миллиардным населением и природными богатствами, которые, по разным оценкам, составляют 30-40% всех минеральных запасов планеты [2]. В 2012 г. ВВП развивающихся стран Тропической Африки составил 1,29 трлн. долл. США, а темп роста в 2013г. 5,6% в среднем на континенте. По прогнозам Euromonitor International и African Development Bank 17% населения земли будет проживать на территории Африки к 2020 г, в настоящее время более 300 млн. причисляется к среднему классу. Общие потребительские расходы в 2010 г. на уровне 1,5 трлн. долл. США (8%), и по прогнозам достигнут 2,1 трлн. в 2020 г., опередив Россию с 2 трлн. [4].

Интерес Китая особенно усилился в 2006 г. после саммита руководителей КНР и африканских государств, в результате Китай снял торговые барьеры по отношению к 400 товарным позициям [2]. В 2012 г. об-

щий товарооборот Китая с Африкой достиг 198,49 млрд. долл., с годовым приростом в 19,3% [6].

Китайское правительство активно создает инвестиционную платформу, запуская такие проекты как Фонд китайско-африканского развития, зоны торгово-экономического сотрудничества, особого займа для развития малого и среднего бизнеса Африки. В настоящее время 140 китайских предприятий подписало соглашения по участию в 6 торгово-экономических зонах в 5 странах Африки [8]. Открытие первой зоны – замбийско-китайского торгово-экономического сотрудничества в Лусаке – состоялось в феврале 2009 г. В зону вложили более 700 млн. долл. 10 китайских предприятий; она предлагает населению 3500 рабочих мест [3].

Сейчас экономика Китая замедляется, и приоритеты смещаются от капитальных расходов к росту за счет потребительских расходов. В тоже время в странах Бразилии и Индии рост ВВП гораздо медленнее. Индекс цен на товары по версии The Economist в августе 2013 был на 14% ниже по сравнению с аналогичным периодом 2012 года и намного ниже своего пика в феврале 2011 года [9]. Согласно МВФ, большой спрос на инвестиции поспособствует росту в большинстве регионов Африки, до 6% в 2014 г.

Источник: Ministry of Commerce People's Republic of China

В настоящее время более 2000 китайских компаний и более чем 1 млн. китайских граждан находятся на территории Тропической Африки [5]. В фокусе интересов китайских компаний – нефть и минералы; самые крупные получатели займов и инвестиций – богатые ресурсами страны (ЮАР, Ангола, Замбия, Судан) [3].

Центр глобального развития, расположенный в Вашингтоне, оценивает, что за период 2000-2011 гг. КНР направило около 75 млрд. долларов в качестве помощи африканским странам по реализации 1,673 про-

екта [5]. ПИИ все чаще направляются в сферу высоких технологий. Так, компания «Huawei Technologies» обеспечивает мобильной связью Кению, Зимбабве, Нигерию, а компания ZTE вложила 400 млн. долл. в модернизацию телевизионной и телефонной сетей в Африке [3].

Источник: Ministry of Commerce People's Republic of China

По числу контрактов китайских предприятий, принимающих участие в зарубежных проектах, Африка является вторым рынком для КНР. С января 2012 г. по октябрь 2012 г. предприятия Китая подписали соглашения на 38,2 млрд. долл. США, с накопленным оборотом в 28,9 млрд. долл. и соответствующим ростом в 27% и 6% в ежегодном исчислении. Это составляет 1/3 от суммарного оборота в иностранных подрядных проектах за аналогичный период [10].

Быстрый инвестиционно-ориентированный экономический рост Китая повлиял на экономики стран Тропической Африки через торговлю, инвестиции, помощь и займы. Китайско-африканская торговля, в частности, значительно выросла за последнее десятилетие во всем регионе. Хотя большие объемы экспорта в Китай помогли экономическому росту в регионе, это также привело к большей незащищенности самого Китая. Расширение торговых связей с Китаем позволило африканским государствам диверсифицировать их экспортные направления, но в тоже время такие связи привели эти страны к большей восприимчивости к вторичным эффектам из Китая [7].

Литература: 1. Африка в стратегии Китая / Т.Л. Дейч – М.: Институт Африки РАН, 2008. – с. 5-6; 2. Борьба за влияние в Африке, В.М. Сергеев [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.geopolitics.ru/2014/01/borba-za-vliyanie-v-afrike/>; 3. Китай завоевывает Африку, Т.Л. Дейч, 26 июня 2012, [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=547#top; 4. Bain Consumer Products

Brief [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bain.com/Images/INDUSTRY_BRIEF_Growing_with_Africas_consumers.pdf; 5. *Billions from Beijing: African Divided over Chinese Presence* [Електронний ресурс] <http://www.spiegel.de/international/world/chinese-investment-in-africa-boosts-economies-but-worries-many-a-934826-3.html>; 6. *China-Africa Economic and Trade Cooperation White Paper (2013)* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.scio.gov.cn/zxbd/wz/Document/1344818/1344818.htm>; 7. *IMF Working Paper Africa's Rising Exposure to China: How Large Are Spillovers Through Trade? November 2013* [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp13250.pdf>; 8. *Ministry of Commerce of People's Republic of China* [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://english.mofcom.gov.cn/>; 9. *The Economist, Little to fear but fear itself, Sept 21, 2013* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21586583-slowing-demand-raw-materials-will-not-derail-african-economies-little-fear>; 10. *Year-end Review VIII of Commerce Work in 2012: China-Africa Economic and Trade Cooperation Further Developed with Mutual* [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/newsrelease/significantnews/201212/20121208507300.html>

УДК 339.92:338.46(477)

Луппа В.А.

РОЗВИТОК РИНКУ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ДО ВИМОГ СОТ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Непрядкіна Н.В.*

Український ринок послуг почав формуватись у першій половині 90-х років ХХ століття. Діяльність у більшості секторів послуг жорстко регулювалась державою, а в деяких з них держава була головним постачальником.

Сфера послуг відіграє важливу роль у вирішенні питання зайнятості населення: частка зайнятих у сфері послуг перевищує 50% від загальної їх кількості. Останнім часом вітчизняний ринок послуг знаходиться у процесі розвитку. У структурі українського ринку послуг переважають традиційні галузі. Найбільша активність спостерігається в банківській сфері та страхуванні, у галузі телекомунікацій та комп'ютерних технологій, торгівлі і харчуванні, туризмі та індустрії розваг. З 2001 р. по 2010 р. частка послуг у ВВП України збільшилась з 44,7% до 52,7%, у той час як у 1990 р. цей показник складав лише 20,3% [1].

Слід зазначити, що в структурі зовнішньоторговельного обігу найбільша частка припадає на транспортні послуги (65%), серед яких найбільшу частину становлять послуги трубопровідного транспорту (53%) [2]. Водночас, економічні реформи в Україні сприяли не тільки активізації розвитку традиційних галузей, але й створенню нових видів послуг (аудиторські, консалтингові, комп'ютерні, бухгалтерські, послуги на ринку нерухомості, рекламні, приватна охоронна діяльність тощо).

Важливе значення, на наш погляд, має подальше удосконалення транспортних, телекомунікаційних, фінансових послуг, оскільки саме вони є основою інфраструктури вітчизняної економіки. Більшість секторів послуг (наприклад, туристичні, юридичні, консультаційні), не вимагаючи значних капіталовкладень, забезпечують створення робочих місць. Інші сектори, такі як будівництво, стимулюють розвиток широкого кола секторів промисловості. Важливе соціальне значення мають такі сектори послуг, як охорона здоров'я, освіта, соціальне страхування, послуги з організації дозвілля тощо.

Суттєвим чинником, що впливає на розвиток української сфери послуг, є характеристика трудових ресурсів. Цей сектор економіки має суттєві потенційні можливості: порівняно низька вартість робочої сили, що особливо важливо для трудомістких послуг; досить високий освітній рівень робочої сили; спроможність оперативно пристосовуватись до вимог економічного середовища, виявляти ініціативу і творчий підхід [3].

Слід згадати, що переговорний процес щодо доступу до ринку послуг України було розпочато у 1997 році, коли українською делегацією експертів був проведений перший раунд переговорів з делегаціями країн-членів Світової організації торгівлі (далі – СОТ).

Примітно, що переговорний процес щодо вступу України до СОТ передбачав дві головні складові: завершення двосторонніх переговорів з доступу до ринків товарів та послуг з країнами-членами Робочої групи та гармонізацію законодавства України відповідно до вимог угод СОТ.

Зазначимо, що система угод СОТ має свої особливості, оскільки окрім глобальних зобов'язань, що є загальними для всіх держав-членів, кожна країна при вступі до СОТ також бере на себе низку специфічних зобов'язань щодо доступу на її ринок товарів і послуг (ці зобов'язання стосуються митних тарифів, рівня внутрішньої підтримки сільського господарства) та послуг. Перелік специфічних зобов'язань є індивідуальним для кожної держави-члена і віддзеркалює той рівень поступок, який було узгоджено з усіма зацікавленими державами-членами при розгляді заявки цієї держави на вступ до СОТ. А, отже, йдеться не ли-

ше, про той рівень поступок, який держава-претендент була готова надати при вступі до СОТ, але і межу, за умови досягнення якої держави-члени були готові дати згоду на вступ нового члена, відповідно, відкривши і йому (новому члену) свої ринки. Тобто, фактично, йдеться про певний баланс відкритості ринків.

Слід відмітити, що 25 січня 2008 р. у ході останнього засідання країн-членів Робочої групи було схвалено проект Звіту Робочої групи разом з консолідованим розкладом по тарифах та специфічними зобов'язаннями України у сфері послуг, а 5 лютого 2008 р. у Женеві відбулося засідання Генеральної Ради СОТ, на якому було підписано Протокол про вступ України до СОТ.

Зазначимо, що на сьогоднішній день проект Розкладу специфічних зобов'язань у секторі послуг містить зобов'язання приблизно по 134 підсекторах, що є одним з найвищих показників не лише серед країн-претендентів, але й серед членів СОТ.

Україна, формуючи позицію на переговори з доступу до ринку послуг, пішла шляхом використання інвестиційної моделі зобов'язань, зважено підійшла до лібералізації доступу до ринку послуг, створивши тим самим умови для розвитку ринку та підвищення конкуренції [4]. Зобов'язання України в основному стосуються «якісних» обмежень, як то підтвердження професійної кваліфікації (зокрема, наявність необхідної професійної підготовки, знання мови тощо) секторах медичних та освітніх послуг, вимоги акредитації (зокрема, реєстрація юридичної особи в Україні) у секторах професійних, фінансових, транспортних послуг, обмеження на здійснення деяких видів послуг (сектор фінансових, юридичних, аудіовізуальних, транспортних, рекреаційних та культурних послуг).

Слід наголосити, що в секторі банківських послуг немає обмежень на здійснення основної банківської діяльності, але існують обмеження у підсекторах, зокрема, щодо торгівлі деривативами, емісії цінних паперів та операцій по управлінню активами. Такі обмеження, з одної сторони, мають забезпечити приток іноземних інвестицій, з іншої – досить ефективно захистити ті сектори ринку послуг, які є чутливими для України.

Процес адаптації економіки та регуляторної політики України до вимог СОТ триває і цей процес є досить складним, повільним і суперечливим. План заходів щодо адаптації української економіки до вимог СОТ, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2008 року №1381-р [5], складає розгорнуту програму дій у на-

прямку розвитку економічних відносин на основі міжнародних норм та правил, створює умови для підвищення конкурентоспроможності національної економіки, максимально враховує інтереси вітчизняних виробників та відповідає зобов'язанням України як члена СОТ.

Членство у СОТ розглядається як системний фактор подальшого розвитку національної економіки, лібералізації ринку послуг та зовнішньої торгівлі вцілому, а також створення передбачуваного прозорого середовища для залучення іноземних інвестицій.

Література: 1. Поканевич Ю.В. Особливості впровадження інновацій / Ю.В. Поканевич, О.В. Липовий / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/10024/1/43.pdf> – Заголовок з екрану; 2. Дахно І.І. Міжнародна економіка Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і допов. – К.: МАУП, 2006. – 248 с.; 3. Лавриненко С.І. Сучасний стан та перспективи розвитку трудових ресурсів України / С.І. Лавриненко / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/10/15.pdf> – Заголовок з екрану; 4. Україна та Світова Організація Торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vynogradiv-rda.gov.ua/old/adminposluhu/56.html> – Заголовок з екрану; 5. Про затвердження плану заходів щодо адаптації української економіки до вимог СОТ: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1381-р від 30 жовтня 2008 [Електронний ресурс] // офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1381-2008-%D1%80> – Заголовок з екрану.

***

УДК 339.9

Матюшенко І.Ю., Бунтов І.Ю., Моїсеєнко Ю.М.
МОЖЛИВОСТІ І ЗАГРОЗИ ВІД ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ
ДЛЯ МАШИНОБУДУВАННЯ
В УМОВАХ СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄС І МС ЄВРАЗЕС

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
НАН України*

Для кожної країни, яка вважає себе більш-менш розвинутою, розвиток машинобудування є певним «квитком» до клубу заможних і авторитетних країн. Для України, яка за радянських часів займала одне з провідних місць у світі за ступенем розвитку машинобудування, сьогодні особливо актуальною проблемою є визначення можливостей і загроз для цієї експортної галузі від членства країни у Світовій організації торгівлі (СОТ) з урахуванням поглибленої інтеграції України до таких

регіональних економічних об'єднань як Європейський союз (ЄС) або Митний союз Росії, Білорусі і Казахстану (МС) [1–5].

Машинобудування – одна з провідних галузей економіки України, яка займала у 2012 р. більше 5% у ВВП країни та більше 10% в обсягах промислового виробництва, а також 19,3% в експорті товарів з країни. Після вступу до СОТ значимість машинобудування в обсягах виробництва промислової продукції зменшилась на 3,5%, але питома вага експорту товарів машинобудування з країни збільшилися на 2,1% [6].

В табл. 1 представлені показники, що характеризують конкурентоспроможність і спрямованість збуту машинобудівної продукції України в 2007 р. і 2012 р.

Таблиця 1

Порівняння показників, що характеризують конкурентоспроможність і спрямованість збуту машинобудівної продукції України

Показник	Од. вим.	Рік		2012 р. до 2007 р. %
		2007	2012	
Експорт продукції машинобудування	млн. грн.	42841,9	106159,9	247,8
Імпорт продукції машинобудування	млн. грн.	99973,4	179492,2	179,5
Обсяг виробництва машинобудівної продукції	млн. грн.	98339,9	143913,4	146,3
Відношення експорту до обсягу виробництва машинобудівної продукції	%	43,6	73,8	-
Відношення імпорту до ємності внутрішнього ринку машинобудівної продукції	%	64,3	82,6	-
Ємність внутрішнього ринку машинобудівної продукції	млн. грн.	155471,4	217245,7	139,7

Складено за [6–8].

Після вступу до СОТ основні показники економічної безпеки машинобудівної галузі України не поліпшились – значення за восьми основними показниками сім не відповідають пороговому значенню, а саме за такими [1]:

- часткою машинобудування в промисловому виробництві;
- дефіцитом зовнішнього торговельного балансу машинобудівної продукції;
- імпоротною залежністю внутрішнього ринку машинобудівної продукції;
- експортною залежністю від кон'юнктури зовнішніх ринків машинобудівної продукції;
- ступенем зносу основних засобів у галузі;

- обсягом інвестицій в основний капітал;
- інноваційною активністю підприємств галузі.

Машинобудування – експортоорієнтована галузь. Внаслідок лібералізації режиму доступу України до зовнішніх ринків в результаті вступу до СОТ суттєвого збільшення обсягів виробництва продукції машинобудування не відбулось. В той же час, експорт продукції машинобудування у вартісному вимірі збільшився в майже у 2,5 рази – з 42,8 млрд. грн. у 2007 р. до 106,2 млрд. грн. у 2012 р. і становив 73,8% в обсязі виробництва машинобудівної продукції. Імпорт продукції машинобудування збільшився у 1,8 рази. Частка продукції машинобудування в загальному експорті українських товарів зросла з 17,2% у 2007 р. до 19,3% у 2012 р., а в загальному імпорті товарів зменшилась з 32,7% до 26,5% [6–8].

У табл. 2 наведено дані щодо економічної безпеки машинобудування України в 2007 р. і 2012 р.

Таблиця 2

Показники економічної безпеки машинобудування України

Показник	Од. вим.	Порогове значення	Рік	
			2007	2012
Частка машинобудування у промисловому виробництві	%	> 20	13,7	10,2
Відношення дефіциту (профіциту) торговельного балансу машинобудівної продукції до загального обсягу зовнішньої торгівлі (сальдо до суми експорту та імпорту)	%	< 5	-40,0	-25,7
Частка імпорту машинобудівної продукції у внутрішньому споживанні (ємності ринку)	%	< 30	64,3	82,6
Відношення експорту машинобудівної продукції до обсягу виробництва машинобудівної продукції	%	< 50	43,6	73,8
Ступінь зносу основних засобів у машинобудуванні	%	< 35	68,9	84,3**
Відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів в машинобудуванні	%	> 6	6,0	2,6**
Частка підприємств, що впроваджують інновації, в загальній кількості машинобудівних підприємств	%	> 50	23,3	24,5*
Частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі машинобудівної продукції	%	> 5	15,6	8,2*

Розраховано на підставі [6–8].

У 2012 р. збільшився темп зростання обсягів продукції машинобудування на експорт, який перевищив темп зростання імпорту продукції майже у 1,4 рази. Величина від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі зменшилась на 18,9%. Збільшилось позитивне значення сальдо торгівлі з

країнами СНД і суттєво зросло від'ємне значення сальдо торгівлі з ЄС та іншими країнами.

Вартість 1 тонни експорту продукції з України збільшилась за всіма товарними позиціями. Одночасно значно збільшилися ціни на імпорту продукції машинобудування, що свідчить про зростаючу тенденцію імпорту в Україну технологічної продукції з більшою доданою вартістю у порівнянні з вітчизняною.

Таблиця 3.

Зовнішня торгівля України продукцією машинобудування

Показник	Одиниці виміру	2007 рік			2012 рік			Темп росту 2012 р. до 2007 р., %	
		Екс-порт	Імпорт	Сальдо «-» від'ємне, «+» позитивне	Екс-порт	Імпорт	Сальдо «-» від'ємне, «+» позитивне	Екс-порт	Ім-порт
Машинобудівна продукція – всього	МЛН. ДОЛ.	486,4	9803,7	-11317,3	3286,7	2464,6	-9177,9	157	113
<i>в тому числі:</i>									
Залізничні вагони та локомотиви	МЛН. ДОЛ.	840,2	334,1	+1506,1	4107,2	998,7	+3108,5	223	299
	тис. т	031,7	107,9	+923,8	1305,3	165,0	+1140,3	227	153
<i>Питома вага вартості залізничних вагонів та локомотивів в загальному обсязі продукції</i>	%	21,7	1,7	+20,0	30,9	4,4	+26,5	142	259
Реактори ядерні, котли, машини	МЛН. ДОЛ.	2738,7	7436,6	-4698,3	3794,8	7226,9	-3432,1	139	97
	тис. т	467,2	944,5	-477,3	394,8	744,2	-349,4	84	79
<i>Питома вага вартості реакторів ядерних, котлів, машин в загальному обсязі продукції</i>	%	32,3	37,6	-5,3	28,6	32,2	-3,6	88,5	86
Електричні машини	МЛН. ДОЛ.	2238,3	3135,1	-896,9	3231,8	5951,8	-2720,0	144	190
	тис. т	243,5	355,0	-111,5	286,9	391,7	-104,8	118	110
<i>Питома вага вартості електричних машин в загальному обсязі продукції</i>	%	26,4	15,8	+10,6	24,3	26,5	-2,2	92	168
Літальні апарати	МЛН. ДОЛ.	252,5	86,7	+165,8	925,8	107,3	+818,5	367	124
	тис. т	1,6	0,5	+1,1	4,0	1,2	+2,8	250	240

<i>Питома вага вартості літальних апаратів в загальному обсязі продукції</i>	%	3,0	0,44	+2,6	7,0	0,5	+6,5	233	114
Автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби	млн. дол.	484,1	3527,8	-3043,7	214,1	3247,1	-3033,0	44	92
	тис. т	75,9	331,1	-255,2	31,3	278,9	-247,6	41	84
<i>Питома вага вартості автомобілів легкових та інших моторних транспортних засобів в загальному обсязі продукції</i>	%	5,7	17,8	-12,1	1,6	14,4	-12,8	28	81
<i>Довідково:</i>									
Євросоюз (27)	млн. дол.	697,3	6515,5	-4818,2	2551,1	9390,2	-6839,1	150,3	144,1
<i>Питома вага в загальному обсязі</i>	%	20,2	54,6		19,2	41,8			
Країни СНД	млн. дол.	524,6	2195,7	+3328,9	8569,9	3504,5	+5065,4	155,1	159,0
<i>Питома вага в загальному обсязі</i>	%	65,1	18,4		64,5	15,6			
Інші країни	млн. дол.	264,3	222,0	+1957,5	2165,7	9569,9	-7404,2	171,2	297,0
<i>Питома вага в загальному обсязі</i>	%	14,9	27,0		16,3	42,6			

Складено за [6–8].

В табл. 3. наведено дані для оцінки масштабності та значущості зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією в 2007 р. і 2012 р.

У порівнянні з 2007 р. в експорті машинобудівної продукції з України в 2012 р.: збільшилася питома вага залізничних локомотивів і вагонів, а також літальних апаратів; зменшилася питома вага котлів, машин; електричних машин; засобів наземного транспорту, крім залізничного. За цей же період в імпорті продукції машинобудування переважала високо- і середньо технологічна продукція: збільшилася питома вага електричних машин, зменшилася реакторів ядерних; котлів і машин, а також засобів наземного транспорту;

Продукція з високою доданою вартістю йде в основному в Російську Федерацію (літальні апарати, електричні машини та устаткування). Вступ України до СОТ відкрив ринки країн ЄС та інших країн світу. Але в найбільших обсягах експорт продукції машинобудування здійснювався до країн Митного Союзу (понад 60%). В країни ЄС цей обсяг становив 19,2%. Питома вага інших країн в експорті продукції ледь пе-

ревищила 16%. Імпорт продукції в найбільшому обсязі здійснювався з країн ЄС (більше 40%) та інших країн (також більше 40%);

Частка імпорту в ємності внутрішнього ринку машинобудівної продукції збільшилась із вступом до СОТ та відкриттям нових ринків з 64,3% до 83%. Тому для українського машинобудування найбільш актуальним є питання реалізації потенціалу імпортозаміщення та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Заходи державної програми України з економічного розвитку на 2013–2014 рр., а саме: імпортозаміщення, протекціонізм, державна підтримка галузей, державні гарантії, державний «банк реконструкції та розвитку» і т. ін.) по суті, спрямовані насамперед на підтримку традиційних галузей, а вибір галузей у програмі свідчить про орієнтацію на підтримку бізнесу, наближеного до влади [9]. Ефективність політики підтримки саме «старих» галузей сумнівна (і обставлена багатьма умовами, які дуже рідко можна виконати) навіть у країнах на етапі індустріалізації; і вона завжди завдавала тільки шкоди в країнах із уже розвиненою промисловістю. Як наслідок, підтримувати треба точки зростання в нових галузях, наприклад, тих що орієнтуються на створення шостого технологічного укладу на період до 2030 р. і які забезпечать технологічне лідерство.

Від вступу України до СОТ найбільше постраждало автомобілебудування, що пов'язано зі зменшенням ставки імпортного ввізного мита з 25% до 10% і втратою конкурентної переваги вітчизняними виробниками легкових автомобілів перед іноземними, які прагнули вийти на український ринок. Україна та країни-учасники МС не є провідними світовими виробниками легкових автомобілів. Вітчизняна продукція не охоплює всіх сегментів автомобільного ринку країни та значно поступається конкурентам і потребує підвищення якості своєї продукції та її технічного рівня. Сьогодні основними проблемами українського автомобілебудування є відносно низький техніко-економічний рівень, слабо розвинуте виробництво комплектуючих, неналежна реалізація потенціалу міжнародного науково-технічного співробітництва, відставання у впровадженні екологічних стандартів, не вирішеність проблеми утилізації старих автомобілів. Для вирішення вказаних проблем необхідна кооперація з зарубіжними виробниками з країн – членів ЄС з метою створення спільних підприємств зі збирання сучасних легкових автомобілів різного класу [1]

Для впровадження сучасної сільськогосподарської технології у провідних країнах світу використовується відповідна сільськогосподарська

техніка, включаючи трактори. На світовому ринку виробництва сільськогосподарських тракторів домінують чотири крупних ТНК, на які приходить 40% загального випуску продукції. Українська тракторна техніка поступається технічним рівнем закордонним аналогам, але є більш дешевою, крім того вона більш пристосована до умов експлуатації та рівня спеціалістів із країн СНД, які її експлуатують та обслуговують. Вітчизняна тракторна техніка не має ринків збуту в країнах-членах ЄС, в той же час, вона відповідає купівельній спроможності сільськогосподарських товаровиробників в країнах, що входять в МС.

Українські автомобільне і сільськогосподарське машинобудування, а також вітчизняні авіаційна і ракетно-космічна галузі не є сьогодні високотехнологічними. Звичайно, вони більш високотехнологічні, ніж видобуток вугілля, але це не нове слово, не нові технічні рішення і технології. Безумовно, підтримувати треба точки зростання в нових галузях, наприклад, тих що орієнтуються на створення шостого технологічного укладу на період до 2030 р. і які забезпечать технологічне лідерство (а відтак, відповідний рівень життя і споживання) у найближчому майбутньому.

У 2013 р. динаміка роботи машинобудування України була неоднорідна, а саме [10]:

- для вагонобудування – 2013 р. був однозначно кризовим. Російський ринок – ключовий для українських піввагонів – закотився як через переговори України щодо підписання Угоди про асоціацію з ЄС, так і у зв'язку з фактичним надлишком вагонів на ринку РФ. Уведення в Росії нових додаткових потужностей разом із падінням попиту на вантажні перевезення призвели до такої ситуації: якщо недавно піввагон був у великому дефіциті, то в 2013 р. по ринку пішли чутки, що російські вагони, які вже використовувалися, заповнюватимуть сусідні ринки, у тому числі український, щоб розвантажити російський. І росіяни почали скасовувати видані раніше сертифікати для українських вагонобудівників, що фактично блокувало поставки. Після відмови підписувати Угоду про асоціацію з ЄС українським вагонобудівникам російською стороною було обіцяно скасувати заборону на вагони до лютого 2014 р. Сьогодні це рішення знаходиться виключно в політичній площині;

- для автомобілебудування – 2013 р. показує зовсім протилежну оптимістичну динаміку. Причиною послужили такі кроки, як: запровадження з квітня 2013 р. спецмит на імпорт автомобілів від 6,46 до 12,95%; введення утилізаційного збору, який разом із митами може становити до 20% вартості деяких автомобілів. Така різниця особливо

відчутна для покупців автомобілів економ-класу. У результаті, наприклад, Кременчуцький автоскладальний завод (КрАСЗ), який входить у групу «АІС», має намір у 2014 р. подвоїти кількість вироблених автомобілів до 18 тис. штук. Корпорація «Богдан» планує збільшити випуск легкових автомобілів у 2,4 разу, до 21,5 тис. штук. Необхідно, щоб автовиробники скористалися запровадженими бар'єрами для імпорту, щоб не лише збільшити обсяги складання, а й наростити частку локалізації до необхідного в перспективі рівня в 50%.

Таким чином, у 2014 р. в українському машинобудування загальні проблеми зберуться. Однак по окремих секторах намічається можливість для відновлення, яка позитивно впливатиме на економічне зростання та надходження валютної виручки в країну.

Література: 1. Ринки реального сектора економіки України в інституціональному середовищі СОТ: кон'юнктура та інтеграція [Текст] / за ред. проф. В.О. Точиліна; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 552 с.; 2. Сиденко В.Р. Глобализация и экономическое развитие. Т. 1 [Текст] / В. Р. Сиденко. – К.: Феникс, 2008. – 376 с.; 3. Три роки членства в СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період: аналіт. доповідь [Текст] / І.В. Клименко, О.А. Федірко, І.В. Ус; Нац. ін-т. стратег. дослідж. – К.: НІСД, 2011. – 72 с.; 4. Аналіз соціально-економічних наслідків членства України в СОТ після трьох років членства: очікування і реалії [Текст] / Ін-т екон. дослідж. та політ. консульт. – К.: ІЕДПК, 2011. – 58 с.; 5. Членство України у СОТ: нові можливості та виклики для бізнес-асоціацій [Текст] / За заг. ред. Д. В. Ляпіна; Д.В. Ляпін, В.М. Мовчан; Ін-т власн. та своб. – К.: Ін-т власн. та своб.; LAT&K, 2010. – 104 с.; 6. Інтернет-сайт Державного комітету статистики України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 7. База даних ООН з міжнародної статистики торгівлі товарами International trade statistics yearbook 2007. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://comtrade.un.org/pb/first.aspx>; 8. База даних ООН з міжнародної статистики торгівлі товарами International trade statistics yearbook 2012. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://comtrade.un.org/pb/first.aspx>; 9. Матюшенко І.Ю. Стимулювання технологічного розвитку України в державних програмах економічного розвитку в 2013–2014 рр. [Текст] / І.Ю. Матюшенко. – Бізнес Інформ. – 2013. – №4. – С. 29–37; 10. Івченко Р. Рік наступний для промисловості [Текст] / Р. Івченко. – Дзеркало тижня. – 2013. – №49. – С. 7.

Маханьова Ю.М.

**МОЖЛИВОСТІ І ЗАГРОЗИ ВІД ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ
ДЛЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ
В УМОВАХ СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄС І МС ЄВРАЗЕС**

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матющенко І.Ю.*

Після вступу України до СОТ виробництво агропромислової продукції залишається одним з провідних видів діяльності в економіці України. В 2012 р. у порівнянні з 2007 р. спостерігалось збільшення імпоротної залежності галузі та експортної її спрямованості при зростаючій емоності внутрішнього ринку.

Асиметрія між Україною та іншими країнами-членами у захисних заходах для агропромислового комплексу призвела в 2012 р. до змін у структурі виробництва і експорту агропромислової продукції. Світове лідерство України у виробництві та експорті зернових культур, а також соняшникової олії з вітчизняної сировини поєднуються з низькими показниками конкурентоспроможності м'ясо-молочної продукції [1–4].

Динаміка експорту агропромислової продукції виявила збільшення експорту продукції з низькою доданою вартістю тобто сировинну направленість українського експорту. За рахунок лібералізації доступу українських товарів на світові ринки, розширилась географічна структура експорту агропромислової продукції з України. При цьому розширення ринку збуту товарів відбулось за рахунок країн, які не входять до складу ЄС та МС. Так за рахунок відкритості внутрішніх ринків України в 2,1 рази збільшилася сума імпорту агропромислової продукції в Україну з країн Євросоюзу, при цьому в натуральному виразі імпорт збільшився лише в 1,3 рази, що свідчить про значну частку продукції з високою доданою вартістю [6].

Основними причинами зростання сировинного експорту і одночасного збільшення імпорту продукції з високою доданою вартістю є невідповідність української продукції світовим стандартам якості та низька конкурентоздатність. При цьому як ринки ЄС, так і ринки МС залишаються жорстко захищеними для імпорту української агропродовольчої продукції.

У стратегічній перспективі аграрний сектор слід формувати як цілісну систему, що органічно поєднує представлених наразі різних за формами організації та розмірами чотирьох груп виробників сільськогоспо-

дарської продукції виробників: агропромислові корпорації, корпоративні ферми, сімейні господарства, споживчі (соціальні) господарства.

Сьогодні Україна – один із світових лідерів з виробництва і експорту певних видів агропромислової продукції, зокрема зерна та соняшникової олії з вітчизняної сировини. Виробництво продукції рослинництва є найбільш перспективним напрямком підприємницької діяльності, забезпечує продовольчу безпеку країни і є одним з динамічно зростаючих та інвестиційно привабливих. Питома вага зернових культур у загальному обсязі продукції сільського господарства протягом 2007–2012 рр. зросла з 18,8% до 22,1%, а питома вага харчової промисловості зросла з 15,3% до 18,3% [8].

Після вступу до СОТ за період 2007–2012 рр. експорт з України продукції рослинного походження збільшився на 23,9 в. п. і склав 51,5% від загального обсягу агропромислової продукції, а імпорт в Україну продукції рослинного походження збільшився на 11,4 в. п. і склав 32,3% від загального обсягу агропромислової продукції. При цьому обсяги зернового експорту за 2007–2012 рр. збільшились з 15,33% до 58,67% від загальнодержавного виробництва зернових культур, а у 2012 р. питома вага обсягів експорту зернових культур досягла 10,2% загального обсягу експорту України та 76% експорту продуктів рослинного походження [8–10].

Експортуючи переважно фуражне зерно за цінами, нижчими світових, Україна імпортує великовартісне продовольче зерно та насіння зернових культур за цінами, які у декілька разів перевищують експортні ціни. До того ж, імпорту великовартісного насіння пшениці та гібридів кукурудзи сприяють нульові імпортні мита для цієї групи культур [7]. Головні негативні тенденції для розвитку релевантного ринку зернових культур та продуктів його переробки після вступу до СОТ включають: зменшення експорту продуктів зернопереробки із високою доданою вартістю до країн Митного Союзу; запровадження дискримінаційної системи тарифних квот і обмеження доступу на ринок ЄС української борошно-круп'яної продукції та готових зернових продуктів під приводом їх невідповідності світовим стандартам і сертифікатам [3–5].

Після вступу до СОТ зовнішня торгівля України з третіми країнами, які не є членами ЄС і МС, значно розширилась і має більш перспективні напрямки подальшого розширення ринків збуту, ніж з країнами ЄС та МС. Для ефективного розвитку внутрішніх ринків даних товарів Україні необхідно розвивати інші інтеграційні напрями зовнішньої торгівлі. Водночас країни МС, передусім Росія, є найбільшим імпортером вітчизняних готових зернових продуктів (57,82% від загального експор-

ту). Відтак, втрата Україною основного ринку збуту продукції із високою доданою вартістю – це найбільший ризик у зовнішній торгівлі готовими зерновими продуктами України [6].

Найбільш захищеним з точки зору тарифного та нетарифного захисту, є ринок зернових країн ЄС, при цьому в країнах МС внутрішній ринок для української продукції є одним з найбільш відкритим. Внутрішній ринок України є досить відкритим для імпоротної продукції зернових культур та продуктів їх переробки. Така ситуація створює ризики експансії імпоротної продукції особливо з високою доданою вартістю [6].

Виробництво насіння соняшнику є одним із секторів сільського господарства України, що найбільш динамічно розвивається. За 1990–2012 рр. обсяги виробництва насіння соняшнику в Україні збільшились в 3,3 рази, в той же час, рівень рентабельності насіння соняшнику у сільськогосподарському виробництві в Україні у 2012 р. становить 45,8% проти 236,5% у 1990 р., що менше в 5,1 рази [8].

Виробництво в Україні олії соняшnikової є експортоорієнтованим видом діяльності (від 84 до 100% виробленої продукції), що обумовлює високу залежність від зовнішніх факторів, зокрема світової кон'юнктури, цін, високою конкуренцією з боку світових лідерів-виробників та лідерів-експортерів аналогічної продукції, таких наприклад як країни Євросоюзу та Митного союзу [4–5].

Аналіз структури експорту насіння соняшнику і олії соняшnikової з України за 2007–2012 рр., після вступу до СОТ, свідчить про перерозподіл та освоєння нових ринків збуту. Так, частка експорту з України насіння соняшнику зменшилась до країн ЄС – на 35,1%; збільшилась до МС – на 3,1% і інших країн – на 31,9%. В той же час, частка експорту з України олії соняшnikової зменшилась до країн ЄС і МС – на 31,9% і 9,6% відповідно, збільшилась до країн Азії і Африки – на 41,5% [8].

Для ефективного розвитку внутрішніх ринків даних товарів Україні необхідно розвивати інші інтеграційні напрями зовнішньої торгівлі. Країни які не входять до складу ЄС та МС, такі, наприклад, як Індія, Туреччина, є найбільшими імпортерами вітчизняних насіння соняшника та олії соняшnikової (77,1% та 78,3% від загального експорту відповідно), відтак, основний ринок збуту продукції, в тому числі і із високою доданою вартістю припадає на країни, які не є членами ЄС та МС, тому інтеграційні процеси в бік ЄС або МС значно не вплинуть на розвиток цих галузей.

Внутрішній ринок України з точки зору забезпеченості власною сировинною базою (насіння соняшнику) для виробництва олії соняшnikо-

вої є досить захищеним за рахунок дії експортного мита на насіння соя-
няшнику, що унеможливило масштабне здійснення зовнішньої торгівлі
сировинною продукцією з низькою доданою вартістю, а створює умови
для розвитку вітчизняного виробництва та експорту з України олії со-
яняшникової – продукції з високою доданою вартістю [5].

Виробництво м'ясної продукції в Україні займає значну питому вагу
у загальному обсязі продукції сільського господарства і залишається
приблизно на одному рівні як у 2007 р. – 15,4%, так і у 2012 р. 15,0%,
тобто після п'ятирічного перебування країни в СОТ. У структурі вироб-
ництва м'ясної продукції найбільшу питому вагу мають м'ясо птиці,
свинина, яловичина і телятина, які формують 97–98% всієї виробленої
продукції. При цьому відбувається зменшення вирощування на м'ясо
крупної рогатої худоби і свинини на користь м'яса птиці [8–10].

Після вступу до СОТ обсяги експорту м'яса в середньому за 2007–
2012 рр. від загальнодержавного виробництва м'яса зросли від 2,1% у
2007 р. до 5,4% у 2012 р. Питома вага обсягів експорту м'яса у 2012 р.
становлять 0,5% загального обсягу експорту та 3,3% експорту продуктів
рослинного походження. У вартісному виразі обсяги експорту м'яса у
2012 р. порівняно з 2007 р. зросли в 4,8 рази. Водночас обсяги експорту
м'ясної продукції збільшилися у 2,2 рази, але складають всього 3,4%
експорту відповідної товарної групи, або 0,03% загального експорту
України [8–10].

Частка імпорту м'яса у внутрішньому використанні (ємність ринку)
за 2007–2012 рр. збільшилася з 10,0% до 16,2%. Питома вага імпорту
виробів з м'яса у внутрішньому використанні коливалася від 3,5% до
2,8%. У вартісному виразі обсяги імпорту м'яса у 2012 р. порівняно з
2007 р. зросли в 7,0 разів. За рахунок лібералізації митних режимів та
системи квотування торгівлі на світовому ринку м'яса та м'ясних про-
дуктів, внутрішній ринок України став незахищеним від імпоротної про-
дукції, що призвело до значного збільшення більш дешевого імпорту в
Україну (в 4,4 рази) та неконкурентоздатності вітчизняних виробників
м'ясної продукції.

Український експорт м'ясної продукції в основному складається з
продукції з низькою доданою вартістю, натомість в Україну імпортуєть-
ся продукція з високою доданою вартістю. Крім цього, українські вироб-
ники зазнають дефіцит сировини власного виробництва для виготов-
лення готових харчових продуктів з м'яса, в наслідок чого імпортується
значна кількість м'ясних субпродуктів. Таким чином, негативним ре-
зультатом вступу України до СОТ для галузі виробництва та переробки

м'ясної продукції є наявність значної частки імпоротної, більш дешевої сировини, що хоча і дозволило завантажити вітчизняні виробничі потужності підприємств і збільшити виробництво готової продукції, але при цьому посилила з одного боку внутрішню конкуренцію між виробниками м'яса, з іншого боку засвідчила не конкурентоздатність окремих виробників [5].

При цьому до країн ЄС експорт м'ясопереробної продукції майже відсутній, що свідчить про закритість цього ринку збуту для вітчизняних виробників, при цьому імпорт продукції зріс в 29,7 рази і складає 55,9% загальної суми імпорту. До країн МС експорт цієї продукції збільшився в 2,4 рази і становить 87,8% загальної суми експорту, імпорт відсутній. До третіх країн, крім ЄС та МС, експорт м'ясопереробної продукції збільшився в 10,4 рази і становить 12,1% загальної суми експорту, імпорт продукції зріс в 2,1 рази і складає 44,1% загальної суми імпорту. Тобто після вступу до СОТ значне збільшення експорту української м'ясопереробної продукції відбулося тільки за рахунок третіх країн [8–10].

Продукція виробництва молока та молочних продуктів одна із провідних галузей економіки України, яка займала у 2012 р. 13,0% в обсягах виробництва продукції сільського господарства. У продукції тваринництва питома вага молочної продукції склала у 2012 р. – 39,1%. За період з 2007 р. до 2012 р. виробництво молока скоротилось 7,2% або на 884,5 тис. тон. Протягом 2007–2012 рр. зменшилась питома вага молочної продукції у тваринництві з 45,9% до 39,1% або на 6,9%. Молочна продукція не є експортоорієнтованою галуззю економіки країни. Через низьку конкурентоспроможність підприємства галузі втрачають як зовнішні, так і внутрішні ринки збуту молочної продукції [8–10].

За період 2007–2012 рр. експорт молочної продукції до країн ЄС був майже відсутній, що свідчить про закритість цього ринку збуту для вітчизняних виробників, при цьому імпорт продукції зріс в 4,4 рази і складає 50,3% загальної суми імпорту. До країн МС експорт продукції збільшився в 1,3 рази і становить 79,4% загальної суми експорту, імпорт зменшився на 11,5% і становить 33,6% загальної суми імпорту. До третіх країн, крім ЄС та МС, експорт продукції зменшився в 2,7 рази і становить 20,5% загальної суми експорту, імпорт продукції зріс в 57,6 разів і складає 16,1% загальної суми імпорту [8–10]. Тобто ринок країн, які не входять до ЄС та МС, питома вага яких у світовому імпорті складає близько 38%, є досить привабливим для вітчизняних виробників молочних продуктів на найближчу та довгострокову перспективу. Високий рівень конкуренції на ринку молока та молочних продуктів країн ЄС,

який майже закритий для вітчизняних виробників молочної продукції, ринок країн МС залишається на середньострокову перспективу найбільш потужним для вітчизняних виробників молочних продуктів [4].

Стандарти якості молока, які застосовують країни ЄС, є більш високими ніж існують в Україні та МС, а враховуючи те, що близько 80% молока виробляється домашніми господарствами, конкурувати з високотехнологічним виробництвом ЄС не можливо. Підвищення якості молока до стандартів ЄС потребує додаткових інвестицій в переоснащення технології виробництва.

Оскільки в умовах СОТ вимоги до якості й безпеки харчових продуктів зростають, то переоблаштування і модернізація селянських господарств стають не просто бажаними, а вкрай необхідними. Країни, які гармонійно розвивають ринкову економіку, беруть на себе значну частину витрат зі створення інфраструктури, надання послуг селянським господарствам, сприяючи становленню сучасних сімейних ферм і великих кооперативних підприємств та об'єднань. Експерти вважають, що основними діючими особами в переоблаштуванні селянських господарств мають стати сільські обслуговуючі кооперативи, без яких неможливо розв'язати проблем, пов'язаних зі становленням дрібнотоварного виробництва, що може забезпечити виконання усіх вимог міжнародних стандартів до м'ясо-молочної продукції.

Література: 1. Ринки реального сектора економіки України в інституціональному середовищі СОТ: кон'юнктура та інтеграція [Текст] / за ред. проф. В.О. Точиліна; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 552 с.; 2. Сиденко В.Р. Глобализация и экономическое развитие. Т. 1 [Текст] / В.Р. Сиденко. – К.: Феникс, 2008. – 376 с.; 3. Осташко Т.О., Волощенко-Холда Л.Ю. Надзвичайні заходи СОТ для захисту ринків агропродовольчих товарів: монографія [Текст] / Т.О. Остащенко, Л.Ю. Волощенко-Холда; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 224 с.; 4. Кобута І.В. Аграрні аспекти створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС [Текст] / І.В. Кобута. – Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №4. – С.31-38; 5. Три роки членства в СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період: аналіт. доповідь [Текст] / І.В. Клименко, О.А. Федірко, І.В. Ус; Нац. ін-т. стратег. дослідж. – К.: НІСД, 2011. – 72 с.; 6. Аналіз соціально-економічних наслідків членства України в СОТ після трьох років членства: очікування і реалії [Текст] / Ін-т екон. дослідж. та політ. консульт. – К.: ІЕДІП, 2011. – 58 с.; 7. Членство України у СОТ: нові можливості та виклики для бізнес-асоціацій [Текст] / За заг. ред. Д.В. Ляпіна; Д.В. Ляпін, В.М. Мовчан; Ін-т власн. та своб. – К.: Ін-т власн. та своб.; LAT&K, 2010. – 104 с.; 8. Інтернет-сайт Державного комітету статистики України

[Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 9. База даних ООН з міжнародної статистики торгівлі товарами *International trade statistics yearbook 2007*. [Електрон. ресурс]: – Режим доступу: <http://comtrade.un.org/pb/first.aspx>; 10. База даних ООН з міжнародної статистики торгівлі товарами *International trade statistics yearbook 2012*. [Електрон. ресурс]: – Режим доступу: <http://comtrade.un.org/pb/first.aspx>.

***

УДК 339.942.(477):[339.923:061.1ШОС]

Мірошниченко Т.М.
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ШОС
ЯК РЕГІОНАЛЬНОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Аналіз діяльності ШОС показує що економічна компонента залишається однією з найбільш дискусійних сфер щодо оцінки рівня реальної віддачі від участі країн у даній Організації. З одного боку, простежується узгодженість позицій країн-членів ШОС щодо подолання бідності, підвищення добробуту, прискорення комплексного розвитку економік, а з іншого боку, країнам-членам ШОС характерна різновекторність, обумовлена різним ступенем залученості в міжнародний розподіл праці в умовах глобалізації.

У рамках ШОС в сфері економічного співробітництва є ряд невіршених питань, що вимагають більш сконцентрованих узгоджених підходів з боку учасників Організації. Серед них можна виділити наступні:

- існування економічних бар'єрів між країнами-членами ШОС;
- різний економічний рівень розвитку країн-членів ШОС;
- низька ефективність реалізації основних програм співробітництва в рамках ШОС;
- недостатньо високий рівень координованості дій, слабка інформаційна складова спільних проектів;
- розбіжності політичних і економічних інтересів КНР та Росії [1].

Важливою особливістю Шанхайської організації співробітництва є, що її утворюють дуже різні країни по населенню, площі, розмірами економіки, рівнем економічного розвитку. Загальна територія держав, що входять до складу ШОС складає 20% площі суші Землі, її сукупне населення – четверту частину населення планети, а частка у світовому ВВП – близько 19,3% (табл. 1).

Таблиця 1

Місце країн ШОС у світовій економіці 2013 р.

Країни ШОС	населення млн. чол.	площа тис. кв. км.	ВВП млрд. дол. США
Росія	143,7	17075	2591,272
Китай	1363,8	9597	13521,457
Казахстан	17,2	2725	230,129
Киргизстан	5,7	198	15,749
Узбекистан	30,2	447	108,269
Таджикистан	8,2	142	17,431
ШОС, всього	2861,7	30184	16484,307
частка від світу в %	39,6%	20,3	19,3%

Складено автором за матеріалами [2,3]

В умовах розвитку ШОС як регіональної організації економічної співпраці є багато специфічних рис, які не спостерігаються в інших міждержавних економічних об'єднаннях, що діють за моделлю зони вільної торгівлі чи митного союзу. Так, особливостями регіону є його значна протяжність, що має геополітичне і гео економічне значення. Ще одна характерна риса економічного простору ШОС полягає в тому, що країни-учасниці значно різняться за рівнем соціально-економічного розвитку.

Киргизстан і Таджикистан, позбавлені великих природних ресурсів, що користуються попитом на зовнішніх ринках, практично не мають ресурсів для економічного розвитку, що викликає їх відставання від багатих на вуглеводні сусідніх Казахстану і Туркменістану. Країни ШОС, особливо центральноазіатські, знаходяться на рівні економічного розвитку, що уступає середньосвітового рівня. При цьому Китай є другою за величиною економікою світу. У ШОС беруть участь країни з величезними відмінностями за розмірами економіки: економіка Китаю в 870 разів більше, ніж економіка Киргизстану. Ще одна особливість ШОС – віддаленість від морів центральноазіатських членів організації, західних районів Китаю і сибірських районів Росії, що ускладнює їх економічний розвиток, оскільки в умовах глобалізації широке спілкування з світовими ринками є головним чинником економічного розвитку [4].

В даний час головним завданням ШОС має стати створення сприятливих умов у сфері зовнішньої торгівлі і взаємних інвестицій, що, у свою чергу, вимагає прискорення процесів гармонізації митного і тарифного регулювання в країнах-учасниках.

В сучасних умовах інтеграційне об'єднання ШОС розвивається в тренді загальних інтеграційних процесів в рамках світового господарст-

ва. Безперечним є те, що навіть потужні економіки світу та ті, що мають достатні енергетичні ресурси не можуть ефективно відповідати на гео-економічні виклики без участі в інтеграційних угрупованнях. ШОС стає інтеграційним хабом на рівні подібних угруповань в ЄС, Північній Америці та Африці.

Література: 1. Быков А.И. Экономическое сотрудничество в рамках ШОС: основные направления и перспективы развития. – Москва: Флинта, 2011. – 230 с.; 2. Обзор мировой экономики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ereport.ru/reviews/rev201301.htm>; 3. Шведский язык и Швеция [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://svsrb.net/danmark/vvp-stran.php>; 4. Довгаль Е.А. Инновационная модель развития экономики: уровни, факторы, стратегия // Вісн. ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – Харків, 2013. – № 1042. – Вип. 1. – С. 86-90.

***

УДК: 339.92-045.73(477:438)

Мокра М.Ю.

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОЦЕСУ КОНВЕРГЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Беренда С.В.*

Конвергенція економічних моделей розвитку країн – процес, що передбачає не лише появу та закріплення подібних або спільних загальних рис ведення економіки в системах двох або більше держав, а й системи узгоджених інтересів їхніх урядів та ведення зовнішньоекономічної діяльності. Метою цього процесу є налагодження ефективних двосторонніх відносин держав та укріплення їхніх власних позицій у регіональних та світових міжнародних економічних відносинах. Мета статті – розглянути концептуальні засади конвергенції економічних моделей України та Польщі.

Можна сказати, що конвергенція дасть ефективний результат лише у тому випадку, якщо буде одночасно та рівномірно проходити на всіх трьох рівнях економіки: на мікроекономічному (приклад – зовнішньоекономічні зв'язки, стратегія та тактика окремих підприємств), мезоекономічному (економічна діяльність держави в цілому, а також співпраця прикордонних регіонів сусідніх держав) та макроекономічному (на рівні щонайменше регіональних структурних об'єднань держав) [5].

У випадку з Україною та Польщею сформувалися такі передумови для початку процесу конвергенції, як: географічна близькість, що дає можливість ведення транскордонного співробітництва; історично-культурна база; рівень розвитку економіки. Серед цих факторів можна вказати і те, що в цих держав співпадають деякі з довгострокових економічних цілей, як і існує необхідність вирішення проблем, що постають перед ними. Приклади таких проблем:

- труднощі у галузі працевлаштування («перелив мізків», безробіття – особливо молодіжне);
- втрата потенційного ВВП та соціального капіталу (велика кількість емігрантів, особливо до ЄС, що часто веде до депрофесіоналізації);
- вплив тіньової економіки (значна кількість зайнятих у неформальному секторі економіки, що знову ж значить втрату можливої вигоди для держави в цілому та зниження захищеності населення) [3].

Варто відмітити, що деякий час (особливо це було помітно під час світової фінансової кризи 2007-2008 років та після неї) Польщі вдавалося нейтралізувати можливі наслідки вказаних проблем, масштаби яких могли б збільшитися. Основні способи, завдяки яким це було досягнуто – девальвація польської національної валюти (злотого), яка призвела до необхідності пошуку партнерів не за кордоном, а всередині країни, а також використання по більшості внутрішнього споживання (наслідок консервативної політики та мінімального використання позиченого капіталу польських національних підприємств), що захистило фінансовий сектор держави [6].

Що стосується України, то ситуація у описуваний період мала деякі спільні риси із вищевказаною. По-перше, також була проведена різка девальвація гривні разом із подорожанням комунальних послуг та продуктів харчової промисловості, що дало не найгірші результати. По-друге, інфляція допомогла сповільнити відсутність у економіці термінових боргів зарубіжним партнерам. Але потрібно відмітити таку особливість: українські підприємства часто працюють за рахунок іноземних кредитів, видача яких припинилася в період кризи, а поживавлення у цій сфері проходить повільними темпами. Також економіка України в основному має експорто-орієнтований характер, а експорт товарів та послуг напряму залежить від стану економік країн-імпортерів нашої продукції. Обидва ці фактори вказують на те, що Україні у найближчий час потрібно буде, як і Польщі, хоча б частково перейти на внутрішнє забезпечення та самостійно покращити стан фінансового та банківського секторів економіки.

Однією з галузей, у якій і Україна, і Польща займають порівняно високі позиції (щонайменше в регіоні Східної Європи) – сільське господарство та харчова промисловість. Базою для схожості економічного розвитку в цьому плані є земельний потенціал, невисокий рівень хімізації цієї галузі, а також оптимальна вікова структура зайнятих у цій сфері. Але варто відмітити наступну загрозу у цій сфері: відставання (розраховано, що польська модель розвитку сільського господарства відстає від європейської приблизно на 30 років, тоді як українській моделі ще далеко навіть до рівня польської), тому обою країнам доводиться долати кризові явища у цих галузях пришвидшеними темпами [2].

Одним з головних факторів конвергенції економічних моделей України та Польщі є також транскордонне співробітництво, яке відрізняється досить динамічним розвитком: для нього характерні успішно реалізовані проекти та інтенсивність діалогу. Але разом із тим в обох сторін присутня необхідність вирішення таких проблем, як вдосконалення нормативно-правової бази та залучення інвестицій [1].

До критеріїв оптимізації двосторонніх відносин між Україною та Польщею можна віднести наступні:

- взаємодопомога у підвищенні рівня взаємної та міжнародної безпеки;
- створення нової інтелектуальної та технічної продукції для ефективного взаємообміну;
- реалізація двосторонніх проектів найбільшого можливого масштабу у різних галузях співробітництва;
- покращення екологічного захисту території обох держав (особливо це стосується транскордонних територій);
- збільшення кількості інститутів двостороннього співробітництва (приклади: євро регіони, громадські організації, наукові установи, програми обміну, створення «міст-побратимів» і т.п.);
- проведення комунікативних заходів, які покращують імідж обох держав (наприклад, міжнародних самітів);
- упор на транскордонні проекти (кластери; найяскравіший сучасний приклад – проведення Євро-2012);
- посилення обміну інформацією (підписання угод, дані про кількість та активність конкуруючих об'єктів з обох сторін і т.п.) [4].

Висновки. Загалом можна сказати, що процес конвергенції економічних моделей розвитку України та Польщі було розпочато завдяки існуючим історичним, економічним та географічним чинникам, а також спільному наміру підвищити власний рівень продуктивності згідно з

встановленими Європейським Союзом стандартами. Але проходить він нерівномірно у різних галузях економіки та співробітництва через використання різних способів подолання перешкод в даній сфері, а також необхідність обґрунтування економічних процесів, які проходять в обох країнах.

Література: 1. Борщевський В.В. Україно-польське економічне співробітництво у світлі сучасних теорій оптимізації. – Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Актуальні проблеми економіки №9 (99). – 2009; 2. Бурлай Т.В. Актуальні проблеми зайнятості в новоінтегрованих країнах ЄС: уроки для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/EP/2012_2/6_Burlay.pdf; 3. Веденеев Д.М. Гуманітарна безпека України та «історичний чинник» конфліктогенності в україно-польських відносинах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://esnuir.eeui.edu.ua/bitstream/123456789/1482/1/Vedeneev%20.pdf>; 4. Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту №5, 2012 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viem.edu.ua/10/11/24/39/visnukviem5.pdf#page=211>; 5. Жовтанецький В.І. Політика структурної економічної оптимізації в конвергентній моделі розвитку регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/51240/22.pdf?sequence=1>; 6. Макогон Ю.В. Украинская экономика на фоне выздоравливающих после кризиса экономик других стран [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28482/04-Makogon.pdf?sequence=1>

***

УДК 339.92(477):[339.543.622(47+57)+061.1ЄС]

Носко М.І.

АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ, ЄВРОПЕЙСЬКИМ ТА МИТНИМ СОЮЗАМИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: проф, д.е.н. Гончаренко В.В.*

В наш час Україна потребує зростання економічних показників та її економіки. Україна має зробити складний та, в водночас, важливий геополітичний вибір від якого у подальшому буде залежати розвиток країни в цілому. Тому, в цьому аспекті для України важливо з'ясувати можливості досягнення цієї мети. За останні 10 років Україна відчула необхідність в модернізації всієї економіки.

Одними із напрямів забезпечення модернізації сучасної економіки є інтеграція до Європейського Союзу (ЄС) або Митного Союзу (МС). Ме-

тою даної статті є аналіз деяких економічних придбань або втрат від можливого вступу України до цих Союзів[2].

Розглянемо економічні наслідки відносин України та ЄС. З моменту набуття Україною незалежності у 1991 році Європейський Союз та Україна розвивають надзвичайно динамічно відносини. В 1998 році Європейський Союз та Україна здійснили вагомий крок у покращенні відносин прийнявши Угоду про Партнерство та Співробітництво (УПС). Розроблена з самого початку на 10-й річний період, УПС відповідно забезпечувала законодавчу базу відносин між Європейським Союзом та Україною [4].

Відносини між ЄС та Україною є багатоаспектними: загальноекономічні; інвестиційні; інноваційні; модернізація економіки та виробництва; міграційна; соціальна та ін [2].

Провідні країни ЄС мають достатньо високу та розвинену економіку, ефективну ринкову систему, що може стати орієнтиром для України. Це обумовлено тим, що основні показники розвитку провідних країн ЄС у 5- 10 разів вищі, ніж в Україні. Економічні та інші зв'язки України з ЄС мають наступний сенс: досягнення високих соціальних стандартів життя людей; подолання економічної відсталості України; здійснення основних реформ в життєдіяльності країни; модернізація економіки країни; вирівнювання ті підтримка економічного розвитку країни; збільшення залучення та ефективність застосування іноземних інвестицій; легалізація трудової міграції та ін.

Якщо Україна підпише Угоду про Зону вільної торгівлі (ЗСТ) з ЄС, тоді можливо буде отримати наступні переваги: можливість доступу широкої маси українських товарів та послуг на економічних ринок ЄС; модернізація великих та середніх вітчизняних підприємств різного призначення; це одне з головних досягнень України від співробітництва з ЄС, однак воно виявиться лише через декілька років від початку співробітництва; покращення умов експорту української продукції; в цьому аспекті найбільшу вигоду можуть мати українські компанії, що поставляють до Європи сировину та напівфабрикати, так як при скасуванні мита значно збільшується виробництво та прибуток; збільшення об'ємів інвестицій в економіку України з країн ЄС; міжнародні фінансові структури більш лояльні до країн у яких економіка тісно взаємозв'язана з економікою США та розвинутими країнами ЄС. В цьому випадку ймовірність отримання кредитів від Міжнародного Валютного Фонду та Світового Банку значно зростає, а це, у свою чергу, найбільш вигідні кредити у світі; підвищення об'ємів двосторонньої торгівлі та збільшення валютних надходжень в Україну; підвищення ефективності

використання трудових ресурсів; розширення номенклатури товарів та послуг на внутрішньому ринку країни; гармонізація митних процедур та підвищення ефективності діяльності митних органів в плані сприяння торгівлі з країнами ЄС; з більшості товарів європейського виробництва будуть зняті мита, що здешевить їх на 10-20%; стимулювання розвитку конкуренції та обмеження монополізму; збільшення об'ємів продажу сільськогосподарської продукції; покращення доступу якісної імпоротної техніки різноманітного призначення; гармонізація українського законодавства з європейським та ін [1].

Відомо, що будь-які інтеграційні процеси мають можливі негативні наслідки. Перерахуємо можливі ризики для України від підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: необхідність залучення значних фінансових ресурсів для забезпечення адоптації та імплементації нових актів законодавства; зростання безробіття серед населення України; зниження рівня виробництва може привести до різкого зросту безробіття в Україні; посилення конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках України; втрата окремих галузей промисловості України через їх низький рівень конкурентоспроможності. Витиснення національного виробника з внутрішнього ринку України: посилення конкуренції, санітарних та екологічних стандартів ЄС можуть призвести до того, що в перші роки взаємодії України з ЄС українські виробники у легкій та харчовій промисловості припинять свою діяльність. Ця обставина погіршить соціальну ситуацію в Україні за рахунок недоотримання доходів бюджету. Зменшення експорту в країни МС, в першу чергу до Росії, та розширення імпорту з ЄС до України погіршить зовнішньоторговельний баланс. Це загрожує падінням курсу гривні. Відкриття ринку ЄС може привести к подорожчання товарів в Україні. Це відноситься, в першу чергу, до електроенергії та газу українського видобутку. Також до можливих ризиків можна віднести наступне: зростання від'ємного для України сальдо двосторонньої торгівлі за рахунок погіршення структури експорту у зв'язку з переорієнтацією вітчизняних експортерів з експорту готової продукції на експорт сировини та напівфабрикатів; зниження попиту на сільськогосподарську техніку національного виробника; дефіцит вітчизняних товарів на внутрішньому ринку у зв'язку з експортною переорієнтацією виробників; недостатня кількість коштів і необхідність пошуку партнерів та інвесторів з метою модернізації існуючих виробництв; необхідність технічного переозброєння та зміни сучасних технологій виробництв на сучасні та перспективні; зниження конкурентоспроможності національної сільськогосподарської продукції

на внутрішньому ринку у зв'язку з наявністю системи державної підтримки сільського господарства ЄС та ін [3].

Розглянемо деякі економічні наслідки від інтеграції України до Митного Союзу. Можливими перевагами для України від членства у Митному союзі є: відновлення кооперації; частково будуть відроджені промислові ланцюги, зокрема в машинобудуванні, кораблебудуванні та авіабудуванні, рівень безробіття зменшиться за рахунок збільшення робочих місць; взаємодії українських та російських галузей науки та техніки; відкриття ринку МС; зараз діє ряд обмежень на експорт України, в рамках МС такі обмеження будуть неможливі та ін [3].

Щодо можливих недоліків приєднання України до Митного союзу, можна виділити наступні: погіршення якості товарів; через закриття кордонів та створюючи привілеї для своїх виробників останні втрачають стимул для покращення своєї продукції. Результатом цього є низька якість товарів які будуть потрапляти на український ринок; зменшення кількості інвестицій від США та країн-донорів ЄС; Україна може лишитися нових сучасних та перспективних інформаційних технологій в різних галузях науки та техніки.

Для України дуже важливо, приєднавшись до Митного Союзу або Європейського Союзу, зберегти економічні зв'язки з країнами обох Союзів. Країни – учасники Митного Союзу, зокрема Російська Федерація, є найбільшим торговельним партнером України. Середній митний тариф України майже вдвічі нижчий за середній тариф МС. У разі приєднання України до МС підвищення рівнів тарифного захисту за низкою товарних груп призведе до порушення взятих при приєднанні до ЄС зобов'язань щодо зв'язування рівнів тарифного захисту. Більш високі імпорتنі тарифи у МС означатимуть, що у разі приєднання до МС Україна, можливо, зіткнеться з вищою вартістю імпорту з третіх країн, зростанням інфляції та змінами у регіональних торговельних потоках на користь Росії, Білорусь та Казахстану. З іншого боку, Європейський Союз має потужний інтелектуальний та інноваційний ресурс, який дуже привабливий для освоєння Україною. Економічні і соціальні стандарти ЄС досить високі й представляють потужний мотиваційний інтерес для досягнення Україною. Однак, вступ України до ЄС є віддаленою перспективою. Якщо Україна буде мати підписану Угоду про асоціацію з ЄС, то буде легше отримати преференції в отриманні громадянами України віз до країн ЄС, розширення зони вільної торгівлі та інше.

Література: 1. Доступно про Угоду про асоціацію з ЄС – [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://geostrategy.ua/node/549>; 2. Україна і Митний Союз: проблеми інтеграції – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kuchma.org.ua/ico/research/10911/>; 3. Пять плюсов и минусов интеграции Украины в Таможенный союз или Евросоюз – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/Europa-vs-SNG-458082.html>; 4. Представительство Европейского Союза в Україні – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm

***

УДК: 339.92 (339.56)

Ольховий А.В.
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ІСПАНІЄЮ:
ПРОБЛЕМИ, ДИНАМІКА, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: д.е.н., професор Довгаль О.А.

Протягом останніх років спостерігається динамічний розвиток торговельно-економічного співробітництва між Україною та Іспанією. Водночас потенціал для подальшого нарощення обсягів взаємної торгівлі ще далеко не вичерпаний, є перспективи для розширення структури українсько-іспанського товарообігу. Але разом з цим існують також певні проблеми в торговельних взаємовідносинах.

Розглядаючи торгівлю між країнами в динаміці з 2004 по 2013 рр. (табл. 1), можна спостерігати тенденцію поступового її збільшення до 2008 року включно, коли зовнішньоторговельний оборот (ЗТО) досягнув 1581,5 млн. дол. У 2009 році відбулося зниження об'ємів взаємної торгівлі на 38% до 983,2 млн. дол. США, причиною якого стала Світова фінансова криза. Впродовж 2010-2012 рр. спостерігалася стала тенденція до збільшення обсягів двосторонньої торгівлі товарами та послугами між Україною та Іспанією (2010 р. – 927,8 млн. дол.; 2011 р. – 1774,2 млн.; 2012 р. – 2382,9 млн. дол. з додатним для України сальдо торговельних операцій, крім 2010 р., коли сальдо склало –44 млн. дол.). За підсумками 2013 р. відбулось відносне зниження цих обсягів – 1905,7 млн дол. США [3].

Графік (рис. 1) ілюструє збільшення зовнішньоторговельного обороту між Україною та Іспанією протягом 2004-2012 рр. (у середньому на 29% на рік), сальдо торговельного балансу (приблизно 49% на рік) [3], а також прогноз поступового їх збільшення.

Таблиця 1

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами та послугами
між Україною та Іспанією (млн дол. США)

Рік	ЗТО товарами	Сальдо (по товарам)	ЗТО послугами	Сальдо (по послугам)
2004	692,8	350,8	25,5	9,9
2005	807,2	340	36,5	3,7
2006	800	90,3	41,7	6,9
2007	986,7	128,1	43,6	14,4
2008	1530,2	209,8	51,3	17,0
2009	942,6	198,3	40,6	16,6
2010	880,3	-56,9	47,5	12,9
2011	1655,9	285,3	118,3	53,5
2012	2285,8	792,2	97,1	38,7
2013	1851,1	124,3	54,6*	6,0*

* дані наведено за січень-вересень 2013 року. Джерело: [5].

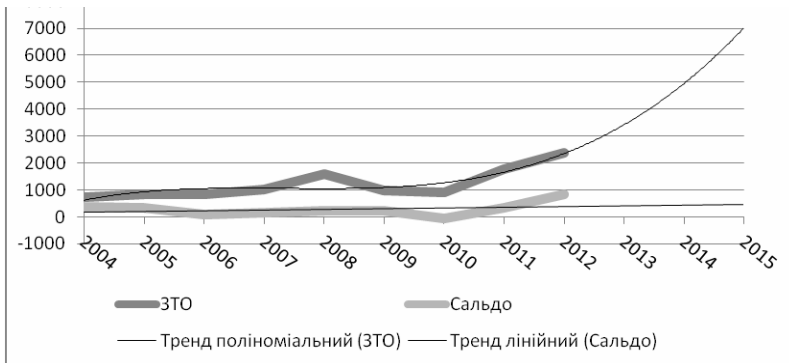

Рис. 1. Графік динаміки зовнішньої торгівлі товарами та послугами між Україною та Іспанією в 2004-2012 рр. з прогнозом (млн дол.) [3]

За даними Держстату України, обсяг двосторонньої торгівлі товарами та послугами за січень-вересень 2013 р. становив 1,3 млрд дол. США та зменшився на 17,2% у порівнянні з аналогічним періодом 2012 р. Експорт зменшився на 34,7%, імпорт зріс на 15,0%. Сальдо було позитивним для України та склало 25,4 млн дол. США [3].

Основними товарними позиціями в експорті товарів до Іспанії у 2013 р. були: зернові культури (55,3% від загального обсягу), жири та олії тваринного або рослинного походження (11,2%), чорні метали (7,8%), насіння і плоди олійних рослин (5,3%). Основними товарними позиціями в імпорті товарів були: засоби наземного транспорту, крім залізничного (19,3%), їстівні плоди та горіхи (10,9%), фармацевтична

продукція (7,8%), котли, машини (7,1%), різноманітна хімічна продукція (5,7%) [3].

В експорті товарів до Іспанії прослідковується тенденція зменшення частки енергетичних матеріалів, чорних металів та виробів з них, деревини і виробів із деревини, а також значного збільшення експорту зернових культур (з 5,0% у 2008 р. до 55,3% у 2013 році) [3, 4]. В імпорті товарів до України зазнали значного зменшення частки котлів, машин, апаратів та механічних пристроїв, керамічних виробів, натомість збільшились частки засобів наземного транспорту, істівних плодів та горіхів, фармацевтичної продукції.

Основними позиціями в експорті послуг з України до Іспанії за січень-вересень 2013 р. були: транспортні послуги (68,3% від загального обсягу), послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (18,6%), ділові послуги (6,5%), послуги, пов'язані з подорожами (4%). Основними позиціями в імпорті послуг з Іспанії були: послуги, пов'язані з подорожами (32,4%), роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності (20,5%), ділові послуги (10,5%), послуги з будівництва (9,5%), транспортні послуги (7,9%) [3].

В експорті послуг зменшилася частка транспортних, послуг, пов'язаних з подорожами, страхових та ділових послуг, але значно збільшилася частка послуг з будівництва, фінансових, комп'ютерних, інформаційних та рекреаційних. В імпорті також зменшилась частка транспортних послуг, і збільшилась частка послуг з будівництва, фінансових, роялті та інших послуг, пов'язаних з використанням інтелектуальної власності, комп'ютерних, інформаційних та ділових послуг [3, 4].

Станом на 1 липня 2013 р. обсяг прямих інвестицій з Іспанії в економіку України склав 65,4 млн дол. США та зменшився з початку поточного року на 7,2% (на 5,1 млн дол.). Іспанія наразі посідає 35 місце серед іноземних країн-інвесторів в Україні із часткою в 0,1% від загального обсягу залучених прямих іноземних капіталовкладень [5].

Між Україною та Іспанією існують можливості подальшого розвитку співпраці в машинобудуванні, суднобудівній галузі, виробництві елементів сонячної енергетики, хімічній та металургійній промисловості, сільському господарстві, туристичній сфері тощо. Українська сільгосп-продукція, металеві вироби та трубна продукція відіграють важливу роль в торговельних відносинах між країнами. В Іспанії особливим попитом користуються українські граніти, цемент, вироби з деревини, інструментальні вироби та азотні добрива. Як країна із значним потенціалом в аграрній сфері Україна знаходиться серед лідерів із постачан-

ня зернових на іспанський ринок, продовжує нарощувати обсяги експорту продукції олійно-жирової промисловості, яка відіграє важливу роль у товарообігу.

Існують перспективи для нарощування експорту транспортних послуг, зокрема, в сфері морських та автомобільних перевезень, туризму, наданні консультаційних послуг, пов'язаних з реалізацією в Україні іспанських інвестиційних проектів. З огляду на досвід іспанських компаній та наявність значних трудових резервів в Україні, існує можливість розвивати надання послуг у сфері інфраструктури: будівництво аеропортів, підземної та наземної міської транспортної мережі, тунелів, автомобільних доріг, міжміських високошвидкісних поїздів, впровадження широкомасштабних проектів урбанізації, прокладання ліній електропередач, меліорації. Перспективним напрямом співробітництва між Україною та Іспанією є енергетика (модернізація електростанцій, використання альтернативних джерел енергії, зокрема, вітряної та сонячної, біопалива, участь іспанських підприємств в проектах з модернізації української ГТС та будівництві терміналу ЗПГ, будівництва та реконструкції магістральних та міждержавних електричних мереж).

Одним з пріоритетів у торговельно-економічних відносинах з Іспанією є нарощування обсягів взаємних інвестицій, що може бути досягнуто у т.ч. шляхом активізації участі іспанських підприємств в приватизації в Україні [4]. Також пріоритетними напрямками двостороннього співробітництва є здійснення регіональних програм співробітництва в районі Чорного моря, реалізація проектів у сфері охорони здоров'я та безпеки шахт. Яскравим прикладом гуманітарного співробітництва між Україною та Іспанією є діяльність низки іспанських благодійних організацій (AFAN, м. Мадрид; AsociacionUcrania 2000, м. Валенсія; Asociacion Chernobil, м. Більбао; CREAN, м. Сюдад Реаль), завдяки яким в Іспанії оздоровлюється щороку близько 1000 українських дітей, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС [6].

Сьогодні наша країна знаходиться на доволі динамічному етапі розвитку двосторонніх відносин з Іспанією, проте існують і проблеми, які гальмують подальший розвиток співробітництва між обома країнами, які зосереджені як всередині України, так і Іспанії, зокрема:

- в Україні: сировинна орієнтація вітчизняного експорту, повільний перехід українських підприємств на випуск нових товарів, відставання якості промислової продукції від світових аналогів, проблема захисту прав іноземних інвесторів, незначні обсяги іспанських інвестицій в економіці України [1];

– в Іспанії: рецесія іспанської економіки (починаючи з 2008 року), яка опинилася в епіцентрі європейської фінансової кризи, коли ситуація погіршилася внаслідок проблем у банківському секторі, масового відтоку капіталу, зростання рівня безробіття (26,3% у 2013 р.), різкого підвищення вартості розміщення державних боргових зобов'язань, збільшення зовнішнього боргу (до 89,6% від ВВП), дефіциту бюджету і т.д. [2].

Існуючі проблеми країн можуть бути вирішені шляхом удосконалення правової бази України в області торговельних та інвестиційних взаємовідносин з Іспанією, переорієнтації українського експорту на випуск товарів з високою доданою вартістю, а також покращення інвестиційного клімату України.

Таким чином, Іспанія є дуже важливим економічним партнером і зацікавлена у розвитку двосторонніх відносин з Україною у політичній, економічній і культурній галузях. Особливістю в торговельному співробітництві між Україною та Королівством Іспанія є домінування українського експорту над імпортом товарів і послуг. Незважаючи на певні проблеми у взаємовідносинах між країнами як з боку України, так і з боку Іспанії, а також на Світову фінансову кризу 2008-2009 років, що призвела до зниження обсягів взаємної торгівлі, країни змогли відновити співпрацю і навіть перевищили докризові показники, які і надалі продовжують зростати.

Література: 1. Онищенко О.А. Сучасна парадигма регулювання зовнішньої торгівлі / О.А. Онищенко // *Економіка та держава*. – 2009. – №8. – с.27-29; 2. Министерство экономического развития РФ. Портал внешнеэкономической информации. Экономическая ситуация в Испании по состоянию на август 2013 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ved.gov.ru/exportcountries/es/about_es/eco_es; 3. Державна служба статистики України. Зовнішньоекономічна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>; 4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Державна підтримка українського експорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrexport.gov.ua/ukr/torg_econ_vidn/?country=spr; 5. Посольство України в Королівстві Іспанія. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Іспанією [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://spain.mfa.gov.ua/ua/ukraine-es/trade>; 6. Українсько-іспанське співробітництво [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spain.com.ua>.

Остапчук К.В.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРЗАЛІЗНИЦІ

*Аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.г.н., проф. Голюков А.П.*

Завдяки своєму географічному розташуванню, Україна протягом століть служить природному мостом між Європою і Азією, Північчю і Півднем, Сходом і Заходом. Сьогодні в країні функціонує мережа транспортних артерій з досить потужною інфраструктурою.

Світова господарська система на сучасному етапі досягла такого рівня гармонізації, який створює всебічні передумови для об'єднання національних економік різних країн, сприяє підвищенню ефективності їх функціонування та стратегії розвитку шляхом прямого впливу на формування балансу міжнародних економічних відносин.

Проблемам міжнародної економічної діяльності України присвячені праці Л. Антонюк, І. Бураковського, О. Власюка, О. Гаврилюка, А. Гальчинського, А. Голюкова, Б. Губського, Ю. Козака, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, Ю. Макогона, О. Мозгового, Б. Панасюка, Є. Панченка, І. Пузанова, О. Рогача, В. Рокочої, А. Румянцева, В. Сіденка, С. Соколенка, Т. Циганкової, В. Чужикова, І. Школи, А. Філіпенка, С. Якубовського.

Для всебічного дослідження сучасного стану міжнародної економічної діяльності України в сфері залізничних транспортних послуг доцільним є застосування різнопланових методів, які є традиційними для вивчення торговельно-економічних та фінансових зв'язків як окремої країни із світом, так і окремих підприємств зовнішньоекономічної галузі.

У структурі експортованих послуг наземного транспорту (без трубопровідного) пріоритет належить залізничному транспорту, частка якого становить понад 82%. Залізничний транспорт України залишиться на тривалу перспективу головним видом транспорту, зокрема на європейському напрямку для перевезень вантажів

Протягом періоду, що досліджується (рис. 1) спостерігається загальна тенденція щодо зростання експорту залізницею, однак складові експортної діяльності мають різний характер флуктацій. На фоні збільшення загального експорту, з особливими піками з 2006 по 2008 р., експорт виявився вразливим до загальноекономічних трендів під впливом світової фінансово-економічної кризи і зазнав значного падіння в 2009 р.

Разом з тим, окремі складові – експорт вантажних та пасажирських послуг не відобразили ізоморфних відхилень, зазнавши наступних особливостей: вантажні експортні перевезення в цілому є незмінними за 11 останніх років, за винятком періоду 2007-2008 рр. після якого експорт знизився під загальним негативним впливом кризових явищ в економіці.

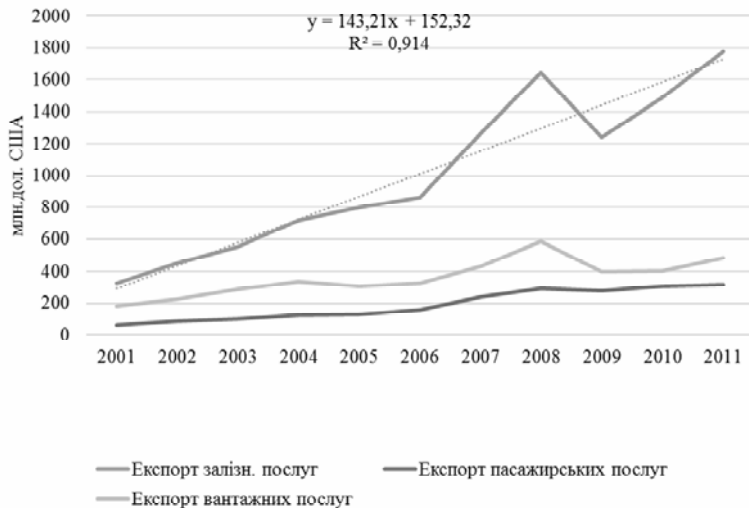

Рис. 1. Динаміка експорту послуг Укрзалізниці

Проведений тренд-аналіз експорту залізничних послуг виявив тенденцію до зростання з інтенсивністю 143,21 млн. дол. США з коефіцієнтом апроксимації $R^2=0,91$.

Динаміка пасажирських перевезень відображає постійний ріст, незважаючи на макроекономічні кризи, що пояснюється монополістичним характером функціонування залізниці, розвиненим маршрутним покриттям сітки пасажирських перевезень.

Наступним етапом аналізу є визначення характеру імпорту залізничних послуг в Україну (рис. 2).

Динаміка імпорту послуг свідчить про зростання та розширення цього сегменту, при чому особливо виділяється кризовий спад імпорту в 2008-2009 рр. У відрізненні від експорту вантажних та пасажирських послуг є тенденція до зниження об'ємів таких перевезень. При побудові лінійного тренду коефіцієнт апроксимації становив 0,80 з середнім приростом імпорту в обсягах 50 млн. дол. США.

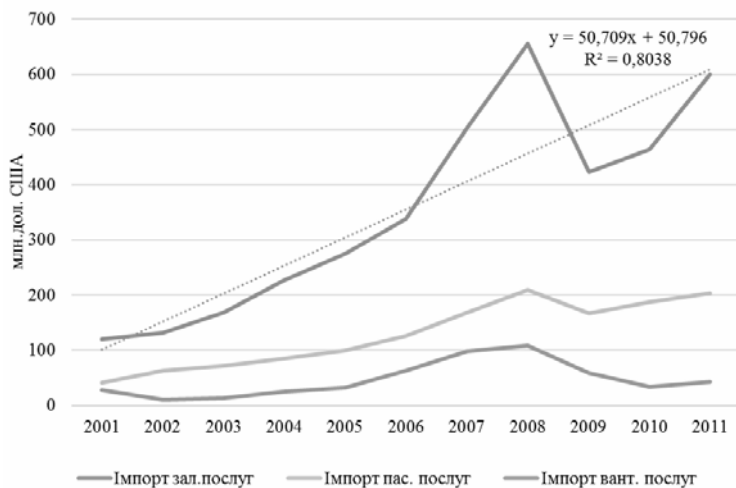

Рис. 2. Динаміка імпорту залізничних послуг в Україну

На даний час в імпорті товарів в Україну домінує ввезення паливно-енергетичних ресурсів (нафти, газу, нафтопродуктів) і хімічної сировини, лісових матеріалів та інших видів продукції. Основні обсяги імпорту паливно-енергетичних ресурсів надходять в Україну трубопроводами. Залізничним транспортом ввозяться нафта і нафтопродукти – близько 4 млн. т, вугілля – майже 8 млн. т.

Таким чином, ми виявили різний характер зростання експорту-імпорту залізничних послуг, який полягає в більш інтенсивному зростанні експорту над імпортом. Особливу дослідницьку увагу також викликає крива, яка відображає пасажирські перевезення, де експорт зростає, а імпорт скорочується.

Література: 1. Експорт, імпорт і транзит вантажів за 2011 рік: Статистичний бюлетень // Державна служба статистики України. – Київ, 2012. – 80 с.

***

Павловский К.В.
ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО МАРКЕТИНГА
НА МИРОВУЮ ЭКОНОМИКУ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. О.В. Маковоз

Современный рынок глобален. Немного можно найти компаний, работающих в одиночестве. Достижения средств коммуникаций позволяют мгновенно связываться практически с любой точкой мира. Товары и услуги производятся и выводятся на рынки по всему миру. Большинство фирм продвигают свою продукцию на мировом рынке, сталкиваются с международной конкуренцией, заключают договора с иностранными партнерами и поставщиками, имеют интернациональный штат работников. Власть международного маркетинга можно оценить по росту объема мировой торговли за последние два десятилетия с 200 млрд. до 4 трлн. долл.

Компании должны рассматривать мир как потенциальный рынок сбыта, чтобы успешно конкурировать с рынками из других стран.

Анализ последних исследований и публикаций. Из последних публикаций можно выделить публикации В.С. Исмагилова, Э.Р. Касимовой, И.Л. Акулича

Маркетинг – это система мероприятий и совокупность технических приемов, позволяющих предприятию завоевывать, а в последствии сохранять выгодную клиентуру при помощи постоянного слежения за рынком в целях оказания воздействия на его развитие или в худшем случае приспособления к нему [1].

Международный маркетинг – это маркетинг товаров и услуг за пределами страны, где находится организация [2].

В условиях глобализации, компании уже не могут позволить себе уделять внимание только своему домашнему рынку, насколько емким он ни был. Многие отрасли промышленности являются глобальными отраслями, и фирмы, работающие на международном рынке (в глобальном масштабе) добиваются снижения затрат и повышения известности. В то же время глобальный маркетинг связан с большими рисками из-за неустойчивости курсов валют, нестабильности правительств, торговых барьеров, протекционистских мер и других факторов [3]. В связи с выходом множества компаний на международный рынок экономика быстрым темпом движется к транснационализации. Под трансна-

ционализацией понимается обрастание национальных «родительских» компаний многочисленными дочерними фирмами и филиалами в разных уголках мира.

Необходимо отметить и такую особенность, что интенсивный международный обмен товарами и глобализация международных рынков в последнее десятилетие привели к изменению и научных взглядов специалистов-маркетологов. В частности, Ф. Котлер в связи с развитием маркетинга на внешних рынках стал отделять его от национального маркетинга. Международный маркетинг он называет глобальным и дает ему следующее определение. Глобальный маркетинг – это маркетинг, основанный на интеграции или стандартизации маркетинговой деятельности на различных географических рынках [4].

Глобальный маркетинг применяется в основном к таким товарным группам, потребление которых прямо не связано и не зависит от национальной культуры, обычаев и привычек. Глобальный маркетинг поднимает статус торговых марок, присутствующих не только на национальном, но и на международном рынке, поскольку такие марки наиболее высоко ценятся потребителями. Глобальный маркетинг так же должен учитывать потребителей со специфичными потребностями, распределенные по всей географической протяженности рынка. Несмотря на то, что рыночные сегменты могут быть очень узкими локально, их суммарный объем в международном масштабе может оказаться значительным, т.е. способным принести экономию на масштабе.

Так в период с 1991 по 2008 год количество материнских компаний по всему миру возросло с 35000 до 82000, в то время как количество дочерних компаний имеет гораздо более интенсивную динамику 150000 – 810000, соответственно [5].

Вместе с тем, по мнению некоторых аналитиков, в настоящее время происходит интенсивное расслоение рынка, что крайне затрудняет эффективное использование стандартизованного маркетинга и данный процесс приобретает необратимый характер. Большинство компаний не в силах обслужить всех без исключения потенциальных клиентов, поскольку их слишком много, а желания и потребности потребителей довольно часто отличаются друг от друга. Причины устаревания массового маркетинга связаны, также, с изменениями, происходящими в домашнем хозяйстве, с появлением технологически сложных продуктов, новых способов совершения покупок и их оплаты, с обострением конкурентной борьбы. Поэтому, после того как все возможности полной стандартизации исчерпываются, международные компании вынуждены

переходить к глобально-локальной маркетинговой стратегии, заключающейся в стандартизации основных и адаптации некоторых второстепенных элементов маркетинга-микс с учетом особенностей рынков разных стран. Глобальнолокальная стратегия позволяет, с одной стороны, сэкономить средства и сократить затраты за счет частичной глобальной стандартизации, а с другой – адаптировать свою деятельность с целью более эффективного позиционирования товара применительно к условиям локального рынка. Например, компания Coca-Cola продает не только одноименный глобальный бренд, но и множество менее известных локальных брендов (только в Японии компанией ежегодно выпускается более 25 новых брендов). Для планирования их продвижения и оценки их рыночных успехов компания создала в сети Интернет единую глобальную систему сбора и обмена данными «Информ» (Inform), в которой используется более 150 стандартных вопросов по различным торговым маркам. Применение Inform позволяет локальным менеджерам составлять собственные маркетинговые планы с учетом опыта продвижения интересующих их торговых марок в других странах. Обычно они могут даже определить, каким образом следует изменить концовку рекламного слогана, чтобы сделать его подходящим для их страны.

Таким образом, можно установить плотную взаимосвязь между процессами развития международного маркетинга, мировой экономики и глобализации в целом. Глобализация обуславливает развитие международного маркетинга, и как раз это векторы развитие, в свою очередь, снова влияют на усугубление процесса глобализации. Так же следует отметить, что практически все компании учитывают ситуацию в мировой экономике, как постоянную переменную и отталкиваются от этого.

Литература: 1. Оливье А. *Международный маркетинг* / Оливье А., Дайан А., Урсе Р; М.: Экономика, 2009. – С. 480; 2. Эванс Дж. *Маркетинг* / Эванс Дж. Р., Берман Б. М.; Экономика, 2007. – С. 310; 3. Голубкова Е.Н. *Международный маркетинг* / Голубкова Е.Н., Сейфуллаева,; Дело и Сервис, 2008. – 230 с.; 4. Котлер Ф. *Основы маркетинга* / Котлер Ф. – С. 227; 5. *Список 2009 г. 500 глобальных компаний по версии журнала Fortune*[Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://www.cfin.ru/press/management/1999-1/01.shtml>

Пасичник А.А.

**КОНВЕРГЕНЦИЯ ИНВЕСТИЦИОННОГО СОТРУДНИЧЕСТВА
ЕС И УКРАИНЫ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ
НАЦИОНАЛЬНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ**

*Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского
Научный руководитель: к.г.н., доц. Кузнецов М.М.*

Современный этап глобализации мирового хозяйства приводит к интенсификации экономического взаимодействия между всеми его субъектами. Наряду с явными преимуществами для национальных экономик, которые связаны с участием стран в международном разделении труда, эти процессы обостряют вопросы, связанные с международной конкурентоспособностью национальных экономик. Еще одной определяющей характеристикой современного этапа развития мирового хозяйства является необходимость функционирования экономик в условиях острой нехватки финансовых ресурсов вследствие кризисных явлений в мировом хозяйстве. Таким образом, острая нехватка финансовых ресурсов порождает высокую степень конкуренции на мировых финансовых и инвестиционных рынках, что и повышает в новых условиях важность активизации именно инвестиционной составляющей международного взаимодействия, что в свою очередь предусматривает формирование активной инвестиционной политики государства, и ее корректировка в соответствии со стратегическими интеграционными приоритетами, согласованные действия, предпринимаемые всеми участниками интеграционного сотрудничества по привлечению инвестиций, разработка и использование инструментов и механизмов по совершенствованию реализации инвестиционных инициатив.

Последствия финансово-экономического кризиса актуализировали для отечественной экономики необходимость коренной структурной модернизации системы хозяйствования на основе инновационной модели экономического развития. Концентрация внимания именно на высокоэффективном инновационном векторе развития позволит повысить экспортную привлекательность и международную конкурентоспособность отечественной продукции.

В настоящий момент национальная экономика Украины характеризуется ярко выраженной негативной структурной тенденцией, которая выражается в деиндустриализации экономики. Доля перерабатывающей промышленности сократилась с 75,8% в 2005 г. до 67,2% по состоя-

нию на 01.10.2013 г. [3]. В обеспечении эффективной реализации модернизационных реформ весомую роль играет инвестиционная деятельность. Динамика инвестиций является фундаментальным параметром воспроизводственного процесса, определяющего возможности обновления основного капитала, проведения структурных реформ, формирования базиса устойчивого долгосрочного развития экономики.

Ключевым инвестором в экономику Украины является Европейский союз. Объем прямых инвестиций в экономику Украины из стран ЕС на 01.10.2013 г. составил более 43,0 млрд. долл. США, что составляет 77,5% общего объема инвестиций в Украину. Основными странами-инвесторами, на которые приходится почти 85,0% общего объема инвестиций из ЕС, являются Кипр – 18712,0 млн. долл. США (33,1% общего объема инвестиций), Германия – 6194,8 млн. долл. США (11,0%), Нидерланды – 5504,0 млн. долл. США (9,7%), Австрия – 3216,4 млн. долл. США (5,7%), Великобритания – 2724,4 млн. долл. США (4,8%) и Франция – 1843,0 млн. долл. США (3,3%) [1]. В то же время инвестиции из Российской Федерации по состоянию на тот же период инвестировала в экономику Украины 3842,1 млн. долл. США, что составило 6,8% от общего объема прямых иностранных инвестиций [2].

Таким образом, необходимо признать, что именно страны-участницы Европейского Союза являются ключевыми партнерами отечественной национальной экономики в инвестиционной сфере. Приоритетность сотрудничества именно с Европейским Союзом усиливается за счет необходимости технологической модернизации отечественной экономики. По оценкам экспертов около 26,5% реализованной продукции перерабатывающей промышленности изготовлено по технологиям низкого уровня, 45,6% – по технологиям средне-низкого уровня, 21,3% – по технологиям средне-высокого уровня и только 6,6% – по технологиям высокого уровня [4]. Страны ЕС относятся к наиболее развитым в технологическом отношении экономикам мира, и сотрудничество с ними позволит отечественным производителям получить доступ к самым передовым технологиям для модернизации и повышения конкурентоспособности национальной экономики.

Современное состояние ПИИ в Украине характеризуется рядом негативных тенденций, к которым можно отнести следующие.

Во-первых, замедление темпов прироста иностранных инвестиций после экономического кризиса 2008-2009 гг. (прирост объема ПИИ в 2012 году составил 8% в сравнении с 20% в 2009).

Во-вторых, нерациональная структура инвестирования по сферам экономики, характеризующаяся чрезмерно большой долей финансово-посреднических секторов с высокой ликвидностью и быстрым периодом обращением средств.

В-третьих, ухудшение структуры инвестирования промышленного производства, в которой опережающими темпами растет часть базовых отраслей, которая создает риски для дальнейшего развития структуры экономики за счет повышения части высокотехнологичных производств.

В-четвертых, несовершенная географическая структура инвестирования, которая характеризуется преобладанием территорий с льготным налогообложением, что вызывает ряд вопросов относительно происхождения поступающих в экономику средств. Следует учитывать, что продолжительная посткризисная рецессия в большинстве экономик ЕС и ожидаемая реформа финансового сектора значительно сократят возможности европейского капитала финансировать собственные проекты в других странах, в частности и в Украине. Подобный дефицит ликвидности уже ощутил на себе отечественный банковский сектор, где был свернут или сокращен целый ряд европейских финансовых программ.

В связи с этим для сохранения и повышения уровня международной конкурентоспособности отечественной экономики необходима конвергенция инвестиционных пространств Украины и Европейского союза, которая подразумевает унификацию норм и правил в сфере ведения бизнеса и инвестирования и повышение уровня инвестиционной привлекательности национальной экономики Украины. С этой целью необходима реализация следующих мероприятий:

- выделение приоритетных направлений сотрудничества (такими направлениями должны стать высокотехнологичные отрасли промышленности, например приборостроение, авиа и судостроение, химическая промышленность, IT-технологии и др.)
- предоставление налоговых и таможенных льгот инвесторам;
- усовершенствование законодательства по вопросам банкротства и противодействия противоправному поглощению и захвату предприятий;
- создание современной системы государственных гарантий защиты иностранных инвестиций и урегулирования коммерческих споров участников инвестиционного процесса;
- обеспечение экономического и дипломатического сопровождения инвестиционной деятельности;

– правова согласованность инвестиционной деятельности (приведение финансового законодательства в соответствии с нормативными документами ЕС);

– унификация норм бухгалтерского учета и отчетности.

Таким образом конвергенция инвестиционного сотрудничества ЕС и Украины может послужить существенным фактором интеграционного взаимодействия, что позволит создать в стране благоприятный инвестиционный климат и на этой основе повысить уровень международной конкурентоспособности национальных производителей.

Литература: 1. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України у 2012 році [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2013/02_13/25.zip; 2. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України у січні-вересні 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2013/bl/11/bl_izd_09_13.zip; 3. Пріоритети державної політики щодо інвестиційного забезпечення структурних зрушень у промисловості. Аналітична доповідь [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1443/>; 4. Ромусік Я. В. Технологічна структура промисловості України в контексті збалансованості структурних пропорцій економіки [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/eprom/2011_56/st_56_11.pdf

***

УДК 339.924

Петухова В.О.
ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гасім Салах

У ході розгортання процесу інтернаціоналізації економічного життя у цілому проявляється загальносвітова тенденція посилення взаємозалежності та взаємопов'язаності економічного розвитку всіх країн світу. Однак при цьому у деяких регіонах світу окремі країни, у порівнянні із іншими, виступають один з одним у найбільш інтенсивні економічні відносини, ніж з іншими країнами. Між ними більш активно йде процес лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків. Це проявляється у більшій свободі руху товарів, послуг, робочої сили і капіталу. Результатом цього процесу є економічне зближення держав та поступове переплетення структур їх економік що проявляється у формуванні спочатку

торговельних, а потім і економічних груп та союзів. Процес такого інтенсивного економічного зближення держав отримав назву міжнародної економічної інтеграції. Для більш інтенсивної економічної взаємодії у окремих регіонах світу складаються особові умови та передумови, серед яких можна виділити наступні: економіко-географічні передумови: територіальна близькість держав, ресурсна, виробнича та науково-технічна взаємодоповнюваність та здатність до взаємної адаптації; культурно-етнічна близькість; спільні історичні корні народів країн, що зближуються; соціально-політичні передумови [2].

У цілому процес міжнародної економічної інтеграції виступає як якісно найбільш висока ступінь (та одночасно етап) у розвитку процесу інтернаціоналізації економічного життя. Міжнародна економічна інтеграція – процес зближення, взаємопереплетення національних економік та формування регіонального (міжнародного) господарського комплексу. Міжнародна економічна інтеграція є вищим рівнем розвитку в порівнянні з міжнародними контактами, взаємодіями та співробітництвом [2].

Слід підкреслити, що у процесі міжнародної економічної інтеграції закладений великий потенціал саморозвитку, у основі якого лежить багатоваріантність використання факторів економічного розвитку, яких має країн та їх комбінації а також розширення «поля діяльності» за рахунок створення єдиного економічного простору [5]. Варто зауважити, що сьогодні інтеграційні процеси мають здебільшого регіональний характер. Вони реалізуються шляхом формування міжнародних регіональних інтеграційних угруповань [4].

Міжнародна регіональна інтеграція – це єдність економічних і політико-правових елементів. Вона виникає в результаті укладення не однієї угоди, а проходить тривалий шлях розвитку. В результаті дії принципу синергізму інтегроване ціле набуває нової якості. Регіональна інтеграція виступає як процес і як певна форма розвитку національних продуктивних сил у взаємозв'язку зі світовою економікою. [2] Основними формами міжнародної економічної інтеграції є: зона вільної торгівлі; митний союз; спільний ринок; економічний союз; повна економічна інтеграція [6].

Канадські вчені Дж. Вайнер і Дж. Мід виявили статичні і динамічні ефекти, що виникають внаслідок економічної інтеграції. До статичних ефектів, що виникають незабаром після вступу країни в союз, відносять: ефект створення торгівлі або розширення внутрішньорегіональної торгівлі; ефект відхилення торгівлі або скорочення торгових операцій з третіми країнами, навіть якщо витрати виробництва та обігу в цих тре-

тих країнах нижче, ніж усередині союзу. До динамічних ефектів, що виникають поступово в ході розвитку інтеграційних процесів, відносять: розширення ринку країни, що входить до групи, і зумовлений цим ріст масштабів виробництва, а значить, і скорочення витрат на одиницю продукції; розвиток інфраструктури країн-учасниць; стимулювання НДДКР; поступове підняття рівня життя населення, особливо в економічно слабших країнах, і інші ефекти [7].

Оцінка ефектів економічної інтеграції найчастіше проводиться в рамках досліджень для певних інтеграційних угруповань, і насамперед ЄС, а також НАФТА і рідше для РИГ в Латинській Америці, нерідко дослідження проводяться під егідою Світового Банку. Серед провідних дослідників у даній галузі економічної науки слід виділити Вайнера, Міда, Ліпсі, Уінтерса, Тарра, Панагарію, Болдвіна, Ромера, Гроссмана, Хелпмана та інших [1].

Економічні наслідки інтеграції: створення тарифних і нетарифних бар'єрів порушує вільний рух товарів, а отже, механізм вільного перерозподілу ресурсів. Вплив інтеграційних процесів можна розглядати в динаміці і статично:

- при зменшенні торговельних обмежень у всіх споживачів, як правило, з'являється можливість придбання товарів підвищеної якості за нижчими цінами. У результаті зняття обмежень торгівля переміщається з однієї країни в іншу, формується конкурентний світовий ринок, у споживачів з'являється доступ до нових товарів;

- вплив економічної інтеграції в статично означає, що ресурси переміщуються від виробників з високим рівнем витрат до фірм з більш високою ефективністю виготовлення товарів, що користуються попитом у споживачів. При знятті обмежень на переміщення факторів виробництва між країнами фірми, раніше захищені на ринку, стикаються з економічними і маркетинговими труднощами, оскільки їм доводиться тепер конкурувати зі світовими виробниками, що мають більш ефективну структуру виробництва.

Інтеграція призводить до зміни в сукупному споживанні, підвищує рівень конкурентоспроможності національних фірм, веде до зниження витрат і зростання якості продукції. У свою чергу, це сприяє збільшенню ємності ринку. Зниження торговельних обмежень автоматично веде до збільшення обсягів світового виробництва і споживання. Оскільки ресурси переміщуються до ефективнішим виробникам, у конкурентоспроможних фірм збільшується масштаб виробництва. Це сприяє розвитку торгівлі і дає додатковий вииграш від розширення ємності ринку. Ди-

намічні зміни попиту дозволяє фірмам виробляти товари за нижчою ціною, оскільки постійні витрати можуть бути віднесені на все зростаюче число одиниць продукції [6].

Автори «Словника Європейського Союзу» розрізняють позитивну та негативну інтеграцію. Остання передбачає ліквідацію перешкод на шляху вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили, тобто вона створює первинні умови для спільного ринку. Принцип негативної інтеграції також використовується в дослідженні змін у політиці уряду, яка лібералізує діяльність ринкових сил задля економічної інтеграції: скажімо, уряд може бути змушений відмовитися від певного політичного інструменту, якщо він є несумісним із членством у спільному ринку. Загалом негативна інтеграція не містить у собі значних протиріч, оскільки, посилюючи роль ринкових сил, передбачає перспективу зростання добробуту внаслідок оптимізації розміщення ресурсів. Одного процесу негативної інтеграції недостатньо для утворення спільного ринку. Реальна економіка управляється за допомогою широкого кола правил, норм та інших інструментів урядової політики, які в сукупності виступають суттєвою перешкодою міжнародній економічній інтеграції. Тому виникає необхідність гармонізувати ці політики та розробити певний спільний підхід, оскільки у протилежному випадку це підриває основи вільної та чесної конкуренції в митному союзі. Тому можна зробити висновок, що існує потреба у позитивній інтеграції, за якої гармонізація відповідних національних політик є необхідною для ефективного функціонування спільного ринку [3].

Таким чином, можна зробити висновки про те, що інтеграція спричиняє певні ефекти у економіці держави. Ці ефекти є позитивними, адже тут йдеться про розширення ринків, розвиток торгівлі, розвиток інфраструктури, збільшення рівня життя населення і т.п. Але, вплив кожного конкретного інтеграційного об'єднання слід розглядати індивідуально, адже кожний регіон, кожна країна мають свої особливості. Слід звернути увагу на те, що при інтеграції варто використовувати методи гармонізації для ефективності інтеграційних процесів та їх координації.

Література: 1. Семак О.А. *Учбово-методичний комплекс Міжнародна економічна інтеграція* – Мінськ: Мінський державний університет, 2012 – 219 с.; 2. Нікіфоров П.О., Чемісова Н.А. *Соціально-економічна сутність міжнародної інтеграції і методологічні основи інтеграційної стратегії України* – Чернівецький національний університет ім. Федьковича, 2006; 3. Філіпенко А.С. *Міжнародні економічні відносини*. – К.:

Либідь, 2008-401 с.; 4. Філіпенко А.С., Будкін В.С., Дудченко М.А. та ін. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності.. – К.: Знання України, 2005 – 304 с.; 5. Смитиенко Б.М., Внешнеэкономическая деятельность: учеб. для студ. сред. проф. учеб. заведений/ под ред. Б.М. Смитиенко, В.К. Поспелова.-5-е изд., испр.-М.: Изд. центр «Академия», 2008. – 304 с.; 6. Електронна бібліотека АВС – Режим доступу: – <http://abc.vvsu.ru> 7. Енциклопедія економіста – Режим доступу: – <http://www.grandars.ru/>.

УДК: 338.47(477)

Писарев В.В.
РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Якубовський С.О.

Україна активно включається у світові суспільно-економічні процеси: приєдналася до Світової організації торгівлі, стратегічною метою визнано отримання асоційованого членства у Європейському Союзі (далі – ЄС). Транспорт, як інфраструктурна галузь, має розвиватися випереджальними темпами з метою сприяння швидкому економічному та соціальному розвитку країни та її участі у міжнародному поділі праці.

Питання розвитку світового ринку послуг і міжнародного транспорту розглядалися в роботах таких відомих фахівців, як В.И. Арсенев, Б.В. Артамонов, М.М. Богуславський, Голіков А.П., Н.Н. Громів, Р.Л. Губерман, Дейнека О.Г., Э.М. Крамаров, П.В. Куренков, В.Н. Лівшиц, Л.В. Мазо, С.В. Мілославська, Н.Н. Мішурін, И.М. Могильовкин, Д.С. Николаїв, В.А. Персианов, К.И. Плужников, А.Н. Раховецкий, Див. Резер, Л.Н. Рижова, О.В. Соколова, Н.Н. Терешин, М.Н. Уліцкий, К.В. Холопів.

Транспортна стратегія охоплює залізничний, автомобільний, морський, річковий, авіаційний транспорт та громадський пасажирський транспорт загального користування, ефективність роботи яких значною мірою залежить від державної політики та регуляторних методів [2].

Розвиток транспортної системи сприятиме суттєвому підвищенню ефективності транспортної системи в цілому, стійкому розвитку економіки та добробуту українців.

Технічний та технологічний розвиток транспорту буде спрямований на формування транспортної інфраструктури інтегрованої із Пан'європейськими транспортними мережами, створить умови для подальшого розвитку галузі та її підсекторів [3].

Транспортний сектор відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку країни, адже розвинена транспортна система є передумовою економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки і якості життя населення. Частка транспортного сектору у валовому внутрішньому продукті України (за даними Державного комітету статистики України) станом на 2008 рік становила 9,3%. Чисельність працівників галузі становить майже 7% від загальної чисельності зайнятого населення [4].

Україна володіє розвинутою інфраструктурою залізничного та водного транспорту. За довжиною мережі залізниць Україна посідає друге місце у Європі (21,7 тис. кілометрів залізниць), у Чорноморському, Азовському та Дунайському басейнах розташовано 18 морських торговельних портів; довжина внутрішніх водних шляхів на найбільших європейських річках Дунай та Дніпро – 2,2 тис. кілометрів.

Вигідне географічне положення України обумовлює проходження Пан'європейських транспортних коридорів № 3, 5, 7, 9; коридорів Організації співробітництва залізниць (ОСЗ) № 3, 4, 5, 7, 8, 10 та транспортного коридору Європа – Кавказ – Азія (ТРАСЕКА).

Таблиця 1

Перевезення вантажів в Україні за видами транспорту (млн.тонн)

	Всього	Залізничний	Водний	Автомобільний	Авіаційний	Трубопровідний
2003	779,6	445,5	18,8	97,3	1,4	216,6
2004	807,6	462,3	20,6	102,7	1,1	220,9
2005	797,4	450,2	21,4	112,1	1,2	212,5
2006	823	478,7	23,1	116,7	0,9	203,6
2007	860,9	514,1	24,3	125,5	1,1	195,9
2008	832,4	498,5	19,5	126,6	1,1	186,7
2009	663,4	391,5	9,8	106,8	0,8	154,5
2010	714,9	432,8	11,1	116,8	0,8	153,4
2011	812,4	468,4	9,9	178,3	0,7	155,1
2012	773,3	457,5	7,8	179,1	0,5	128,4
2013	757,8	441,8	6,3	183,5	0,3	125,9

Джерело: [6]

Значний транзитний потенціал України дає змогу розвивати експорт послуг, який у 2011 році сягнув 7,6 млрд. дол. США. У загальній структурі експорту послуг транспортні послуги становлять майже 70%, у структурі імпорту – близько 20%, завдяки чому транспорт України демонструє стійке позитивне сальдо зовнішньої торгівлі послугами.

Відповідно до програмного документа «Україна 2020: Стратегія національної модернізації», перспективний розвиток економіки України

оптимістично оцінюється як інвестиційно-інноваційний, який має забезпечити підвищення її конкурентоспроможності. Якщо у 2009 – 2012 роках було гальмування розвитку через світову кризу, то період 2013 – 2020 років має стати важливим етапом прискорення економічного і соціального розвитку України та забезпечити темпи зростання ВВП на 6 – 6,5% на рік. [2].

Очікується, що у 2020 році обсяги перевезення вантажів збільшаться порівняно з 2008 роком на 43,1% і становитимуть 2535 млн. тонн, переробка вантажів у державних морських торговельних портах – на 43,2%, що становитиме 233,4 млн. тонн, обсяги пасажирських перевезень – на 30,4%, що становитиме 10867,3 млн. пасажирів

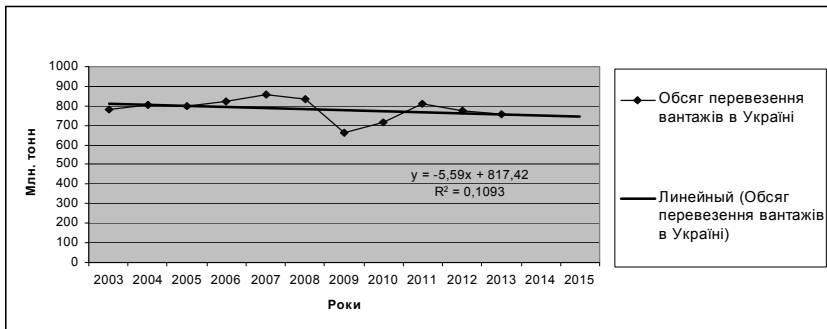

Рис 1. Динаміка обсягу перевезення вантажів в Україні.

Джерело: [6]

Перехід на інвестиційно-інноваційний етап розвитку економіки, вступ до СОТ, набуття асоційованого членства у Європейському Союзі вимагає розвитку транспорту на якісно новій основі.

Сьогодні транспортний сектор економіки України у цілому задовольняє лише базові потреби економіки та населення у перевезеннях. Рівень безпеки, показники якості та ефективності перевезень пасажирів та вантажів, енергоефективності, техногенного навантаження на довкілля не відповідають сучасним вимогам [5].

Спостерігається відставання в розвитку транспортної мережі, перш за все в розвитку автомобільних доріг загального користування від темпів автомобілізації країни. Протягом останніх двадцяти років їх протяжність практично не збільшувалася, у той час як за цей самий період у Європі швидкими темпами будувались автомагістралі. У результаті щільність автомобільних доріг в Україні у 5,9 рази менше, ніж у Франції (відповідно 0,28 та 1,65 кілометра доріг на 1 кв. кілометр площі кра-

їни). Протяжність швидкісних доріг в Україні становить 0,28 тис. кілометрів, у Німеччині – 10,9 тис. кілометрів, у Франції – 7,1 тис. кілометрів, а рівень фінансування одного кілометра автодоріг в Україні відносно у 5,5 – 6 разів менше, ніж у зазначених країнах [1].

На транспорті склалося неоднорідне конкурентне середовище: від повністю приватизованого ще на початку 90-х років XX століття автомобільного та річкового транспорту до стопроцентної державної власності на залізничному транспорті та в морських портах. Країни Європи та більшість країн СНД вже провели реформування залізничного транспорту, відділивши господарські функції від регуляторних, природно монопольну інфраструктуру від потенційно конкурентного ринку операторських компаній. Потребує реформування система управління й у морських та річкових портах щодо розподілу регуляторних та господарських функцій.

Транспорт створює значне техногенне навантаження на довкілля, є джерелом викидів третини шкідливих речовин в Україні. Найбільше це стосується автомобільного транспорту в містах, де його частка у викидах шкідливих речовин досягає 90%.

Незадовільним є рівень безпеки дорожнього руху. У середньому за добу в автомобільних катастрофах гинуть понад 20 і отримують травми близько 200 учасників дорожнього руху. Кількість загиблих на 1000 автомобілів в Україні перевищує відповідний показник Польщі у 2,5 разу, Франції – у 5-6 разів, Швеції – у 10-11 разів.

Для підвищення ефективності транспортної системи необхідна програма комплексного оновлення та модернізації транспорту, яка передбачатиме комплекс заходів з нормативно-правового забезпечення

Література: 1. Голіков А.П., Казакова Н.А, Шуба О.А, – *Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку: Навчальний посібник* – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2005 – 238 с.; 2. Попов Г. Транспорт. Вместе или вместо? /Г. Попов // *Автомобильный транспорт*. – 2004. – №2. – С. 24-26; 3. Роом А. Транспорт в оценке городских территорий /А. Роом // *АСД/АСД. Архитектура. Строительство. Дизайн*. – 2005. – N 1. – С. 26-27; 4. Социально- экономические проблемы развития транспортных систем городов и зон их влияния: материалы X междунар. науч.-практ. конф. – Екатеринбург: АМБ, 2004. – 265 с.; 5. Юревич Д. Автомобильный транспорт Украины на стыке политических эпох /Д. Юревич, Д. Старокадомский // *БИКИ*. – 2005; 6. www.ukrstat.gov.ua

Подорожная Е.П.
ЦИКЛИЧНОСТЬ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ
КАК ПРЕДПОСЫЛКА ВОЗНИКНОВЕНИЯ КРИЗИСОВ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
 Научный руководитель д.г.н., проф. Голиков А.П.*

Для рыночной экономики характерны периоды преимущественно экстенсивного и преимущественно интенсивного типов экономического роста. В основе такого чередования лежит прежде всего цикличность экономического движения.

Цикличность экономического развития – это непрерывные колебания рыночной экономики, когда рост производства сменяется спадом, повышение деловой активности – понижением. Цикличность характеризуется периодическими взлетами и падениями рыночной конъюнктуры. Периоды повышения экономической активности характеризуются преимущественно экстенсивным развитием, а периоды понижения экономической активности – началом преимущественно интенсивного развития. Следовательно, цикл является постоянной динамической характеристикой рыночной экономики, без него нет развития экономики. Экономический цикл – это форма движения и развития рыночной экономики.

Цикл представляет собой интервал времени в развитии рыночной экономики, в течение которого происходит увеличение объема производства товаров и услуг, а затем сокращение, спад, депрессия, оживление и, наконец, снова его рост (рис. 1).

Рис. 1. Цикл экономики

Исходной фазой цикла является кризис. В момент рецессии наблюдается падение уровня и темпов экономического роста, а затем, как правило, и прямое сокращение масштабов выпуска продукции. Такие явления связаны с перепроизводством товаров. В это время резко уве-

личиваются запасы нереализованной продукции. Происходят массовые банкротства промышленных и торговых предприятий, которые не могут распродать накопившиеся товары. Из-за приостановки производства быстро растёт безработица, сокращается заработная плата. В обществе нарушаются кредитные связи, расстраивается рынок ценных бумаг, падают курсы акций. Все предприниматели испытывают острую необходимость в деньгах для уплаты быстро образовавшихся долгов и поэтому норма банковского процента значительно возрастает.

Вслед за кризисом наступает другая фаза – депрессия. Тогда приостанавливается спад производства, а вместе с ним снижение цен. Постепенно уменьшаются запасы товаров. Из-за незначительного спроса увеличивается масса свободного денежного капитала и ставка банковского процента снижается до минимума. Производство и занятость, достигнув самого низкого уровня, начинают медленно и постепенно набирать ход.

В период депрессии предложение товаров перестает обгонять спрос, а поэтому между ними устанавливается равновесие (прекращение выпуска товаров снижает их предложение до уровня спроса). В то же время создаются естественные условия для выхода из кризиса. Уменьшение цен на средства производства и удешевление кредита способствует новому накоплению капитала, возобновлению расширенного воспроизводства на новой технической основе.

Следующая фаза – оживление – означает расширение производства до его предкризисного уровня. Размеры товарных запасов устанавливаются на уровне, необходимом для бесперебойного снабжения рынка. Начинается небольшое повышение цен, вызванное оживлением покупательского спроса. Сокращаются масштабы безработицы. Возрастает спрос на денежный капитал, и ставка процента увеличивается.

Наконец, наступает фаза подъёма. В этот период выпуск продукции превышает предкризисный уровень. В связи с этим, естественно, сокращается или рассасывается безработица. С расширением покупательского спроса возрастают цены на товары. Повышается прибыльность производства. Увеличивается спрос на кредитные средства, и, соответственно возрастает норма банковского процента. Подъём завершается бумом, когда экономика работает на пределе своих возможностей, наблюдается полная занятость, инвестиции и расходы покупателей очень высоки. Экономика оказывается перегретой и с неизбежностью скатывается в новый кризис.

Вопрос о причинах цикличности современных национальных экономик в зависимости от типов цикличности трактуется разными эконо-

мическими школами с неодинаковой степенью равнозначности. Так, в оценках причин «длинных волн» и структурных кризисов подходы различных экономистов в настоящее время во многом схожи (идеи Кондратьева и Шумпетера признаются фактически всеми). Причины же «классических», т.е. промышленных (экономических), циклов определяются по-разному.

В 19. веке в экономику пришло «классическое» экономическое понятие кризиса, сформировавшееся в то время, и означающее не желаемую и драматическую фазу в капиталистической экономической системе, характеризующуюся колебаниями и негативными явлениями, помехами.

Каждый кризис созревает в фазах оживления и подъема. Это фазы устойчивого расширения производства. В этот период увеличиваются доходы населения и растет совокупный потребительский спрос. Рост потребительского спроса побуждает предпринимателей расширять производственные мощности и увеличивать капиталовложения. Следовательно, растет спрос на средства производства. Увеличение общего совокупного спроса начинает опережать темпы роста общественного производства. Кругообороты индивидуальных капиталов протекают беспрепятственно, снижается острота конкурентной борьбы. Поэтому уменьшаются стимулы новых внедрений, обновления производства. Воспроизводство протекает на преимущественно экстенсивной основе. Такое развитие продолжается до тех пор, пока темпы роста производства не начинают опережать темпы роста платежеспособного спроса. Когда это происходит, то наступает перепроизводство товаров, а вместе с ним и экономический кризис. Экономический кризис обнаруживает перенакопление капитала, которое выступает в трех формах: перепроизводство товарного капитала, перенакопление производительного капитала, перенакопление денежного капитала. Общим результатом перенакопления капитала становится рост издержек производства, падение цен и, следовательно, прибыли.

Но экономический кризис обнаруживает не только предел, но и импульс в развитии экономики, выполняя стимулирующую функцию. Во время кризиса возникают побудительные мотивы к сокращению издержек производства и увеличению прибыли, усиливается конкуренция. Экономический кризис приводит к моральному износу средств производства, не способных обеспечить прибыльное функционирование капитала. Он же создает стимулы для обновления капитала на новой технической основе. Поэтому кризис дает начало преимущественно интенсивному развитию экономики. Кризис – важнейший элемент меха-

низма саморегулирования рыночной экономики. Таким образом, цикличность как форма движения рыночной экономики имеет своим эпицентром кризис, в котором обнаруживаются и предел, и импульс роста экономики.

Таким образом, причина циклического характера развития экономики кроется в конфликте условий производства и условий реализации, в противоречии между производством, стремящимся к расширению, и не успевающим за ним ростом платежеспособного спроса. Существенные изменения в совокупном предложении и совокупном спросе обнаруживаются в экономическом кризисе, который является не только нарушением пропорциональности общественного производства, но и толчком к равновесию и сбалансированности экономики. Механизмом циклического движения выступает падение цен.

Таким образом, цикличность как форма движения рыночной экономики имеет своим эпицентром кризис, в котором обнаруживаются и предел, и импульс роста экономики. Вызывая массовый моральный износ основного капитала, кризис расчищает путь для массовых инвестиций, причем на новом техническом уровне. Следовательно, моральный износ техники и динамика научно-технического прогресса превращает обновление основного капитала в синхронное в масштабах всей экономики. Изменчивость конъюнктуры придает массовому обновлению основного капитала дополнительную неравномерность. Отсюда непрерывные колебания деловой активности, чередование преимущественно экстенсивного и преимущественно интенсивного типов экономического роста.

Реальный циклический процесс предстает сложным явлением, обусловленным оборотом основного капитала, научно-техническим прогрессом, динамикой конъюнктуры. Структурные кризисы порождаются глубокими диспропорциями между развитием отдельных сфер и отраслей производства. Поэтому они носят длительный характер и не укладываются в рамки одного экономического цикла.

Литература: 1.Амосов А.И. *Последствия сверхускорения эволюции экономики и общества в последние столетия. Закономерности социального и экономического развития.* – М.: ЛКИ, 2009. – 312 с.; 2. Мочерный С. *Политическая экономия: учебн. пос.* – К.: Знання-Прес, 2002. – 687 с.; 3. Сироткин В.Б. *Современные тенденции и проблемы экономического развития.* –М.: Высшая школа, 2009. – 384 с.

Прудіус А.О.
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ З УКРАЇНИ:
СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О.А.

За півстоліття розміри глобальної міграції кваліфікованих фахівців неймовірно зросли і нині сприймаються як серйозна загроза майбутньому багатьох держав.

Еміграція робочої сили з України є одним з негативних факторів соціально-економічного розвитку. Особливо негативно на економічний розвиток країни впливає виїзд за кордон наукових кадрів. Адже саме науковці є основною рушійною силою розвитку інновацій та сучасних технологій.

Починаючи з надбання незалежності Україна зіштовхнулася з різними соціально-економічними проблемами. В країні було недостатньо коштів на розвиток науки. Спеціалісти різних галузей не мали змоги знайти роботу, яка б відповідала їхньому кваліфікаційному рівню, а ті, що знаходили й отримували низьку заробітну платню. Саме тому багато науковців були вимушені їхати за кордон, де було створено всі умови для реалізації їх потенціалу. Більш того, політика багатьох розвинених країн передбачала активний пошук висококваліфікованих кадрів саме на теренах України.

І в дев'яностих роках, і сьогодні найбільш затребуваними залишаються вчені-кібернетики, фізики, математики, програмісти оскільки саме технічна освіта в Україні завжди відрізнялася високим рівнем. Вчених із задоволенням запрошують до західних науково-дослідницьких інститутів та вузів. Адже підготовка одного доктора наук з кібернетики у США коштує близько 2 млн дол. США, а наші доктори наук діставалися західній науці майже безкоштовно тільки оплата праці за контрактом [1].

Сьогодні кількість вчених, які залишають нашу країну, згідно з офіційною статистикою, зменшилася, проте навряд чи це можна пояснити значним покращенням інноваційної ситуації в країні. Відбувається зниження рівня освіти, а відповідно і скорочення кількості людей, що займаються наукою. Крім того, західні країни відбирають талановитих студентів ще на етапі бакалаврату. Магістратуру ці студенти закінчують вже за кордоном і назад не повертаються. Глобалізація світу полегшує процес «відтіку мізків» та шляхи «концентрації мізків» в окремих точках світу (США, Російська Федерація, країни ЄС).

На статистику «відтіку мізків» впливає ще й те, що багато вітчизняних вчених вважають за краще не виїжджати на постійне місце проживання за кордон, а просто працюють в закордонних лабораторіях і науково-дослідницьких інститутах, залишаючись громадянами України. Більшість з них ніколи не повернуться у вітчизняну науку [2].

Витрати на науку на 2012 рік склали близько 0,5% від ВВП, тоді як в законах України про освіту і науково-технічну політику прописана норма в 1,7% від ВВП. Крім того, було скорочено фінансування міжнародних проєктів. А значить, і в цьому році наука не отримає достатнього фінансування. Але основною причиною «відтіку мізків» з України є навіть не відсутність фінансування. Немає зацікавленості в нових дослідженнях. І це набагато небезпечніше для науки, ніж недостатнє фінансування або нестача обладнання [3].

Україна займає свою нішу в світовій науковій структурі, поставляючи вчених для Європи і США. Через відтік мізків країна втрачає величезні кошти, адже ніхто не компенсує витрати на навчання тих, хто виїхав фахівців.

«Відтік мізків» з України в більш комфортні для заняття наукою країни – проблема далеко не нова. Зараз до неї додався новий поворот – відтік дисертацій. Існують випадки, коли роботи українських вчених відбраковуються українською Вищою атестаційною комісією, але при цьому отримують визнання за межами України. Все частіше і частіше молоді вчені відразу планують захищати свої дисертаційні роботи в Росії чи в інших країнах, минаючи вітчизняні бюрократичні перепони [1].

Необхідними заходами регулювання відтіку кваліфікованих кадрів з України, на нашу думку, є:

- збільшення заробітної плати в науковій сфері;
- створення сучасної матеріально-технічної бази (приладів, устаткування, матеріалів тощо);
- надання можливостей професійного зростання, успішної професійної кар'єри, умов для повноцінної реалізації професійних амбіцій;
- надання можливостей міжнародних професійних контактів, закордонних відряджень тощо;
- підвищення престижу науки й престижності наукової діяльності;
- надання допомоги у вирішенні житлового питання;
- можливість довгострокової й стабільної зайнятості;
- доступність сучасних інформаційних і комунікаційних можливостей, тощо.

Література: 1. Кириченко Э. От «утечки мозгов» к глобальному «круговороту умов» / Э. Кириченко // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2011. – №10. – с. 253; 2. *Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави*. / За заг. ред. В.М. Гейця: Наукове видання. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. 687 с.; 3. *Офіційний сайт Комітету статистики України [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 339

Радзиевская С.А.
АТЭС И УКРАИНА: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ
И ПЕРСПЕКТИВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА

*Государственный экономико-технологический
университет транспорта Украина*

Азиатско-Тихоокеанское экономическое сотрудничество (АТЭС) – крупнейшее в мире экономическое объединение, на участников которого приходится около 60% мирового ВВП и примерно половина объёма мировой торговли.

Цель организации – укрепление сотрудничества между странами Тихоокеанского региона и обеспечение в нем условий свободной открытой торговли. Объединение было образовано в 1989 году. В него входят следующие страны: Австралия, Бруней, Вьетнам, Индонезия, Канада, Китай, Малайзия, Мексика, Новая Зеландия, Папуа – Новая Гвинея, Перу, Россия, Сингапур, Соединенные Штаты Америки, Таиланд, Филиппины, Чили, Южная Корея, Япония и территории Гонконг и Тайвань. Так как в организацию входят не только страны, но и территории (Гонконг и Тайвань), его участников принято называть «экономиками АТЭС».

С частью из экономик АТЭС Украина имеет давние и хорошо развитые экономические отношения. К ним прежде всего относятся Китай, Россия и США. Но с большинством остальных экономик АТЭС отношения сотрудничества развиты недостаточно и нуждаются в изучении возможностей улучшения.

Целью доклада является выявление особенностей и тенденций развития торгово-экономических связей Украины с экономикой АТЭС.

Удельный вес торговли товарами во всей торговле товарами и услугами Украины в 2012 году составляет 88,35%, поэтому рассмотрим специфику торгово-экономических связей в торговле товарами.

Динамика товарооборота Украины с экономиками АТЭС на отрезке времени 2001-2012 годы имеет следующий вид (рис. 1) и характеризуется устойчивым ростом, за исключением уменьшения в 2008-2009 годы, обусловленного мировым финансовым кризисом.

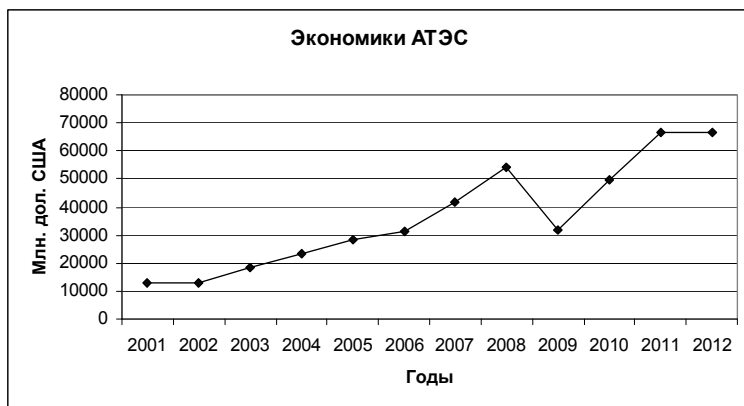

Рис. 1. Динамика товарооборота Украины с экономиками АТЭС

Рассчитано автором по [1-3].

Экономики АТЭС являются потребителями значительной части украинского экспорта, а значительную часть украинского импорта составляет их продукция, причем удельный вес импорта значительно превышает удельный вес экспорта (табл. 1).

Таблица 1

Динамика удельного веса экспорта и импорта товаров Украины в экономике АТЭС во всем ее экспорте и импорте товаров, %

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Экспорт	36,07	30,75	33,05	27,39	32,1	30,52
Импорт	44,15	44,86	45,0	50,38	47,78	43,23
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Экспорт	32,36	28,47	31,05	34,57	35,74	33,16
Импорт	42,43	40,9	42,81	52,4	51,21	51,81

Рассчитано автором по [1-3].

Как свидетельствуют тренды, рассчитанные по данным табл. 1, удельный вес экспорта и импорта товаров Украины в/из экономик АТЭС во всем объеме ее экспорта и импорта имеет тенденцию к возрастанию, то есть торгово-экономические связи Украины с экономиками АТЭС развиваются за счет увеличения удельного веса как экспорта, так и импорта, но темпы роста экспорта превышают темпы роста импорта.

В результате выявленного характера экспорта и импорта в условиях возрастания товарооборота Украины с экономиками АТЭС наблюдается нестабильность негативного сальдо и тенденция его увеличения (табл. 2).

Таблица 2

Динамика сальдо торговли товарами Украины с экономиками АТЭС,
млн. дол. США

Годы	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Сальдо	-1098,9	-2044,5	-2942,1	-5660	-6278,2	-7761,5
Годы	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Сальдо	-9764,7	-15920,1	-7125,5	-14056,7	-17861,5	-21045,8

Рассчитано автором по [1-3].

Развитие торговых связей Украины с экономиками АТЭС может быть охарактеризовано динамикой удельного веса товарооборота с ними во всем товарообороте Украины (см. рис. 2).

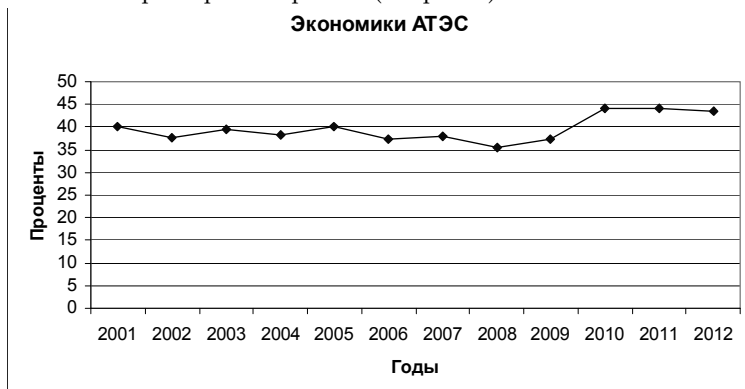

Рис. 2. Динамика удельного веса товарооборота Украины с экономиками АТЭС во всем товарообороте

Рассчитано автором по [1-3]

Данные рис. 2 свидетельствуют о том, что на анализируемом отрезке времени наблюдается усиление роли торговых отношений Украины с экономиками АТЭС (тренд положительный), хотя это усиление и не отличается значительной динамичностью и сопровождается периодическими ослаблениями.

Рассмотрим в общих и основных чертах структуру товарооборота основных экономик АТЭС – России, Китая и США – по данным 2012 года [4]. Экспорт Украины в Российскую Федерацию составляет 17631749,5 тис. дол. США, импорт – 27418296,0 тис. дол. США, сальдо отрицательное. Экспорт включает: черные металлы – 13,2; реакторы ядерные, кот-

лы, машины – 12,9; железнодорожные локомотивы – 14,9%. Импорт составляет такие товары: топливо минеральное; нефть и продукты ее перегонки – 65,6%; черные металлы – 4; реакторы ядерные, котлы, машины – 4,8%. Анализ соотношения удельного веса основных товарных групп в экспорте и импорте Украины в/из Российской Федерации свидетельствует о сбережении внутриотраслевой торговли.

Экспорт Украины в Китай составляет 1777177,6 тыс. дол. США, импорт – 7899639,6 тыс. дол. США, сальдо отрицательное. Экспорт формируют жиры и масла растительного и животного происхождения – 4%; руды, шлаки и зола – 80,5, а так же органические химические соединения – 2,5; реакторы ядерные, котлы и машины – 3,5%. Импорт формируют товары более широкого ассортимента, основу которого составляют следующие товары: пластмасы, полимерные материалы – 5,7; изделия из кожи – 3,1; одежда, трикотаж – 2,6; одежда, текстиль – 4,4; реакторы ядерные, котлы и машины – 10,9; электрические машины – 25,4; средства наземного транспорта, кроме железнодорожного – 4,0; мебель – 2,7; игрушки – 3,3%.

Экспорт Украины в США составляет 1014659,1 тыс. дол. США, импорт – 2905214,0 тыс. дол. США, сальдо отрицательное. Экспорт формируют: продукты неорганической химии – 22%; черные металлы – 23,3; изделия из черных металлов – 18,4; летательные аппараты – 13,4%. Импорт составляет такие товары: топливо минеральное; нефть и продукты ее перегонки – 27,6%; реакторы ядерные, котлы и машины – 16,7; средства наземного транспорта, кроме железнодорожного – 15%.

Отмечая устойчивый рост товарооборота Украины с экономиками АТЭС, следует указать на то, что он обеспечивается при повышении темпов роста экспорта над импортом и при наличии тенденции роста отрицательного сальдо торговли товарами. Поэтому особое внимание в развитии сотрудничества должно быть уделено увеличению в структуре экспорта Украины удельного веса высокотехнологических товаров.

Литература: 1. Статистичний щорічник України за 2003 рік / Держкомстат України. – К., 2004. – 632 с.; 2. Зовнішня торгівля України: Стат. зб. / Держкомстат України. – К., 2010. – 103 с.; 3. Зовнішня торгівля України: Стат. зб. / Державна служба статистики України. – К., 2013. – 99 с.; 4. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2012 році, Т. 2: Стат. зб. / Державна служба статистики України. – К., 2013. – 239 с.

Рижикова А.О.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Маріупольський державний університет

Науковий керівник: канд. наук з держ. управл., доц. Балабанова Н.В.

Протягом останніх десятиліть вагомого значення набуває глобалізація, що докорінно змінює організацію економічного життя на світовому і національних рівнях. Успіх країни або підприємства в глобалізованій економіці залежить від здатності зайняти свою позицію на ринковому просторі, запропонувати більш конкурентну продукцію, ніж інші учасники ринку. Тому найважливішим завданням України на теперішньому етапі є визначення її місця в новій системі міжнародних відносин, яке обумовлюється її економічним потенціалом, географічним положенням та історичною спадщиною.

Інтеграція України в світову ринкову систему прискореними темпами і без вирівнювання технічних, технологічних і структурних розбіжностей не тільки не можлива, а може призвести до негативних наслідків, як, наприклад, дуже високий ризик України увійти до економічної групи країн периферійного складу. Виходячи з таких глобальних викликів в державній економічній політиці першочергового значення набуває утвердження моделі інноваційно-економічного розвитку України.

На даному етапі інноваційний напрям розвитку будь-якої країни має бути базовим, проте аналізаних, що характеризують стан інноваційних процесів за останнє десятиліття в Україні дозволив визначити ряд негативних тенденцій (табл.1).

Кількість підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, починаючи з 2004 року постійно зменшується при тому, що частка таких підприємств залишається меншою за чверть усіх виробничих структур України.

Зростання ВВП за рахунок введення нових технологій в Україні оцінюється всього у 0,7 – 1% з тенденцією на спад. На даному етапі в українській економіці домінують низько технологічні галузі виробництва, які природно відносяться до малонаукоємних галузей.

Основними проблемами сучасної науково-технологічної політики в Україні залишаються:

- низький рівень попиту на інноваційні розробки;
- недосконалість системи фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР);

– неефективна організація та управління підготовкою, освоєнням і виробництвом нових виробів;

– неузгодженість науково-технологічних проектів підприємств, що не дозволяє підвищити ефективність використання обмежених ресурсів і переваг спеціалізації в межах окремих регіонів[2].

Таблиця 1

Динаміка показників інноваційного розвитку України [1]

	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки*	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах, млн.грн	Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	Загальна сума витрат, млн.грн	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції на промислових підприємствах, **	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2002	1477	18,0	2496,8	1,11	3013,8	22847	7,0
2003	1487	15,1	3319,8	1,24	3059,8	7416	5,6
2004	1505	13,7	4112,4	1,10	4534,6	3978	5,8
2005	1510	11,9	4818,6	1,09	5751,6	3152	6,5
2006	1452	11,2	5354,6	0,98	6160,0	2408	6,7
2007	1404	14,2	6700,7	0,93	10850,9	2526	6,7
2008	1378	13,0	8538,9	0,90	11994,2	2446	5,9
2009	1340	12,8	8653,7	0,95	7949,9	2685	4,8
2010	1303	13,8	9867,1	0,90	8045,5	2408	3,8
2011	1255	16,2	10349,9	0,79	14333,9	3238	3,8
2012	1208	17,4	11252,7	0,80	11480,6	3403	3,3

* – починаючи з 2006р. не звітують організації, які виконували лише науково-технічні послуги

** – до 2003 року нових видів продукції

З огляду на економічну реальність стану інноваційних процесів, в Україні необхідно розпочати реалізацію стратегії випереджаючого розвитку економіки на основі активізації інноваційних чинників. Найбільш інформативної оцінки стану інноваційних процесів можна досягти на основі використання індикаторів Європейського інноваційного табло(ЕІТ). За ЕІТ Україна знаходиться в останній за рівнем інновативності четвертій групі – «країни, що рухаються навздогін» зі значення індексу 0,23. У порівнянні з іншими країнами ЄС відставання України становить: від «країн-лідерів» – приблизно у 3 рази (Швеція – 0,68), від «країн-послідовників» – 2 рази (Великобританія – 0,48), від країн «помірно інноватори» – 1,6 рази (Норвегія – 0,35) [3].

Спираючись на досвід європейських країн, де способи стимулювання інноваційної діяльності мали високу результативність, маємо пропози-

ції щодо активізації інноваційної діяльності в Україні. По-перше, необхідно зосередити зусилля на створенні такої законодавчої і нормативно-правової бази, яка забезпечувала б широкі можливості для юридичних і фізичних осіб здійснювати і підтримувати інноваційну діяльність незалежно від базових державних замовлень. Потрібно зменшувати податок на прибуток венчурних фірм, наприклад, у Великобританії звичайний податок на прибуток становить 35%, а для венчурних фірм – 25% [3].

По-друге, на державному рівні має бути модернізована система прямої підтримки інноваційних процесів за допомогою грошово-кредитної політики. В Німеччині існує система страхування кредитів, що гарантує приватним банкам 80% вартості позик на 15-23 роки.

По-третє, запровадити механізм державної підтримки патентування винаходів з-за кордону, що створені відповідно пріоритетів технологічного розвитку країни. Це сприятиме росту рівня патентної активності та сталого розвитку ринку інтелектуальної власності на світовій арені.

В умовах глобалізації позиціонування країни на високому рівні інноваційного розвитку має здійснюватись з використанням можливостей міжнародного співробітництва. Тому, надзвичайно важливим є необхідність залучення зарубіжних інвесторів до розвитку вітчизняної інноваційної сфери. Необхідно забезпечувати стабільність національної валютно-фінансової системи, що впливає на якість бізнес-середовища, а, отже, і на інвестиційну привабливість країни.

Література: 1. Державна служба статистики України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 2. Захарченко В.І. Інноваційний менеджмент / В.І. Захарченко, Н.М. Корсікова, М.М. Меркулов – К: Центр учбової літератури, 2012. – 428 с.; 3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2010 роки в умовах глобалізації них викликів [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list?currDir=48718>

***

УДК 339.13

Рубан В.В.

УСЛОВИЯ И КРИТЕРИИ ВЫБОРА ВНЕШНЕГО РЫНКА

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: доц. Е.В. Маковоз*

Исследование рынка является основой маркетинга и предполагает анализ всех условий, имеющих значение для успешной реализации

товара. Программа комплексного исследования зависит от особенностей товара, характера деятельности предприятия, масштабов производства экспортных товаров и др.

Первым шагом при выходе на внешний рынок является определение стратегических параметров предприятия. Определяющими можно считать три параметра [1, с. 87].

Первый. Необходимо проанализировать внешнее окружение предприятия. В рамках этого анализа рассматриваются макроэкономические показатели (экономические, политические, технологические, социокультурные факторы) и микроэкономические факторы, такие как состояние рынка и конкурентная среда. Эффективный анализ внешней среды предприятия должен включать анализ всего мирового рынка, чтобы не упустить из внимания новые тенденции, новых конкурентов или новые возможности рынка.

Второй. Проанализировать сильные и слабые стороны предприятия. Это необходимо для того, чтобы выявить возможности и трудности, а также глобальные тенденции. Помимо этого предприятие должно определить свое конкурентное преимущество. Руководители предприятия должны знать, что они предлагают на рынке и какие рынки они обслуживают. Они должны быть в курсе технологических и ресурсных возможностей предприятия, его потенциальных продаж и прибыли.

Третий. Необходимо учитывать интересы и ожидания всех заинтересованных лиц (акционеров, менеджеров, работников и покупателей) при разработке целей предприятия. Часто разные группы заинтересованных лиц имеют противоположные интересы и ожидания относительно размера предприятия, его прибыльности и стратегии.

До того, как начинать анализ внешнего рынка предприятию следует установить свои международные маркетинговые цели и задачи. Предприятие должно решить, какие именно иностранные рынки выбрать. Привлекательность рынка определяется на основе таких факторов, как язык, законы, географическое положение, стабильность, схожесть культурных традиций и т.п. Конкурентное преимущество характеризуется рыночной стратегией предприятия, наличием конкурентов, этапом жизненного цикла товара. После определения критериев предприятие должно осуществить свой выбор внешних рынков, учитывая потенциал рынка, возможный риск, прогнозируемый объем продаж, предполагаемые издержки и прибыль.

Правильный выбор страны во многом определит будущую эффективность работы предприятия на внешнем рынке.

Для исключения менее привлекательных рынков при отборе могут использоваться следующие факторы [2, с. 87]:

- экономические факторы (например, слишком низкий уровень доходов населения, отсутствие твердой валюты);
- политический климат (нестабильная политическая ситуация, риск национализации и экспроприации и. п.);
- географические факторы (очень большая отдаленность от страны, неподходящие условия местности и климата);
- культурная среда (языковой барьер, проблемы религии, низкий уровень культуры и образования);
- технологические факторы (слишком низкий технологический уровень и отсутствие технического мастерства);
- иностранная торговая политика (слишком высокие таможенные барьеры и много различных запретов на ввоз).

Традиционно компании – экспортеры начинают осваивать рынок соседних стран, где он экономически и культурно складывается аналогично рынку своего государства. В некоторых случаях предприятия должны выбрать иной подход, так как возможности рынка в другой стране с течением времени могут измениться.

В понятие «потенциал внешнего рынка», «спрос на рынке» и «способности компании» включены временные категории, такие как прошлое, текущий момент и перспектива.

Факторы, которые оказывают влияние на измерение емкости внешнего рынка возможного экспорта, могут быть разделены на две группы: факторы страны и факторы спроса [3, с. 16].

Факторы страны – это различные торговые барьеры и конкуренция на изучаемом рынке. К различным торговым барьерам относятся, например, таможенные тарифы, квоты, количественные импортные ограничения, нетарифные барьеры, импортные пошлины всех видов, ограничения относительно размера товара, объема, внешнего вида, упаковки, маркировки.

Факторы спроса оказывают влияние как на емкость рынка в целом, так и на долю компаний. Существуют четыре разных фактора, когда измеряются и сравниваются емкость рынка и доля рынка, а именно [7, с. 65]:

- определение товара.
- измерители спроса.
- измерение спроса по уровням.
- определение рынка.

Наиболее распространенной стратегией выхода на внешний рынок является экспорт, остальные три стратегии отличаются более высокой сложностью. Экспорт наиболее простой способ выхода на зарубежный рынок. Экспорт требует наименьших затрат ресурсов, потому что все маркетинговые функции в основном ложатся на плечи посредников. Предприятие может экспортировать свой товар двумя способами. Можно воспользоваться услугами независимых международных маркетинговых посредников (косвенный маркетинг) или проводить экспортные операции самостоятельно (прямой экспорт). Практика косвенного экспорта наиболее распространена среди компаний начинающих свою экспортную деятельность, так как она требует меньших финансовых средств и связана с меньшим риском. Такой экспорт открывает для предприятия широкие возможности ухода с рынка, если прибыли не оправдывают ожиданий или ситуация на рынке становится неблагоприятной. В данном случае предприятие ведет дела с брокером, который находится на внутреннем рынке. Основным преимуществом такого вида экспорта является то, что предприятие может избежать всех сложностей, связанных с доставкой товара за границу, тарифами, иностранными законодательными актами и другими подобными проблемами. Все эти обязанности перекладываются на посредника.

Среди недостатков можно отметить практически полную потерю контроля над ценами и доставкой товара на внешний рынок.

Несмотря на преимущества экспорта с использованием специализированных брокеров, некоторые предприятия предпочитают экспортировать свои товары напрямую посредникам, находящимся на внешнем рынке.

Выгодным отличием этого вида экспорта является повышение контроля предприятия над товарами, вывезенными на внешний рынок.

Литература: 1. Кузякин А.П. Семичев М.А. *Мировая экономика. Учебное пособие.* – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 243 с.; 2. Авдокушин Е.Ф. *Международные экономические отношения: Учебник.* – М.: Юристъ, 2004. – 368 с.; 3. Акопова Е.С. *Мировая экономика и международные экономические отношения: Учебное пособие для вузов.* – Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. – 415 с.; 4. Хмелев И.Б. *Мировая экономика. Учебно-методический комплекс.* – Изд-во: ЕАОИ, 2009. – 360 с.; 5. <http://www.bestreferat.ru/referat-category-69-1>

Савин Р.С.

**УРОВЕНЬ УДОВЛЕТВОРЕННОСТИ ЖИЗНЬЮ
КАК ПОКАЗАТЕЛЬ БЛАГОПОЛУЧИЯ
В СТРАНАХ ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ**

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Журавлёв А.В.*

Удовлетворенность жизнью (Life Satisfaction), подразумевает собой то как человек воспринимает, как сложилась его жизнь, и что его ожидает в будущем. Это своего рода показатель, которым можно измерить уровень благополучия и оценить настроение человека, удовлетворенность отношениями с другими людьми, удовлетворенность достигнутыми целями, способность человека справиться с повседневной жизнью. Удовлетворенность жизнью показывает отношение к своей жизни в целом, учитывая, помимо субъективных характеристик (личное отношение к своей жизни), объективные показатели, такие как уровень ВВП на душу население, уровень развития здравоохранительной и образовательной системы, уровень коррупции, уровень доверия институтам власти. Исходя из такого подхода, именно удовлетворенность жизнью в наибольшей степени зависит от общественных условий и изменений в политической, экономической и социальной сфере жизни страны, а анализ удовлетворенности жизнью помогает оценить влияние этих изменений на жизнь людей, что для стран Восточной Европы в последние десятилетия является одной из наиболее приоритетных задач [1]

Различные аспекты удовлетворенности жизнью были рассмотрены в работах таких ученых, как Попова и Отращенко (2009), которые рассмотрели уровень удовлетворенности жизнью как один из факторов при принятии решения об миграции и обнаружили, что чем больше человек не удовлетворен своей жизнью тем вероятнее, что он примет решение об эмиграции [3]. А. Deaton (2008) в своей работе проанализировал влияние таких факторов, как уровень национального дохода (НД), возраст и средняя продолжительность жизни, на уровень удовлетворенности жизнью, используя данные полученные в 132 странах [2]. Также А. Easterlin (2008) рассмотрел влияние различных факторов на уровень удовлетворенности жизнью в странах с переходной экономикой и высокоразвитых странах, который обнаружил, что согласно эмпирическим данным, внутри отдельных стран богатые люди больше удовлетворены жизнью, чем бедные, однако на межстрановом уровне такой связи нет [4]

Следует отметить, что вопрос удовлетворенности жизнью, как показатель, который измеряет уровень благосостояния населения, мало рассматривается в работах украинских учёных.

В научной литературе о факторах, влияющих на удовлетворенность жизнью людей, можно найти десятки разных предположений, часть из которых были проверены на эмпирических данных, а часть пока нет. Все эти факторы условно разделены на две большие группы – внутренние и внешние факторы, каждая из которых будет состоять из ряда подгрупп:

1) внутренние факторы, характеризующие самого человека и его место в социальных отношениях. Среди них:

- социально-психологические – характер, черты личности;
- социально-демографические – пол, возраст;
- социально-экономические (трудовое положение, опыт безработицы, уровень образования);
- ситуационные (жизненные обстоятельства, состояние здоровья, семейное положение и т.п.).

2) внешние факторы, характеризующие среду, в которой живет человек:

- социальное окружение, социальные связи;
- институциональные – формы демократии, идеологическое разнообразие в правительстве, политические и частные свободы;
- экономические – на уровень удовлетворенности жизнью может влиять уровень безработицы (прямое влияние на тех, кто сам имел опыт безработицы и косвенное на всех остальных), уровень инфляции, общее состояние экономики страны.
- экологические – в частности, выдвигались гипотезы о влиянии на удовлетворенность жизнью климата, в котором живет человек.

В данной работе были собраны данные об уровне удовлетворенности жизнью за 2006 г. и 2010 г. в 9 странах Восточной Европы, таких как Белоруссия, Болгария, Венгрия, Молдавия, Польша, Россия, Румыния, Словакия и Украина

По данным отчета Life in Transition(2010) Европейского Банка Реконструкции и Развития видно что уровень удовлетворенности жизнью с 2006 г. до 2010 г. в целом по Восточной Европе снизился на 5% и составил 37%, в то время как такой же показатель для стран Западной Европы составил 72%.Так если рассматривать страны по отдельности, то самый высокий уровень удовлетворенности жизнью, в рассматриваемом регионе, наблюдается в таких странах как Польша, Словакия и

Белоруссия, где данный показатель составляет около 55%; самый низкий – наблюдается в таких странах как Украина, Румыния, Венгрия, Молдавия, где данный показатель составляет 30% и ниже. Снижение общего показателя, по мнению автора, прежде всего связано с тяжелой политической и экономической ситуацией в ряде стран, а также недавно пережитым кризисом и связанными с ним последствиями (повышение уровня безработицы, сокращение деловой активности, сокращение социальных выплат и т.д.) [6]

Рис. 1. Уровень удовлетворенности жизнью в %, в 2006 г. и 2010 г.

Источник: *The Life in Transition survey II (2010); European Bank for Reconstruction and Development and the World Bank.*

На данном графике видно, что уровень удовлетворенности жизнью для всех категорий населения снизился, только для группы населения, возраст которой составляет больше 60 лет, данный показатель увеличился. Данное явление, по мнению автора объясняется теорией когортных моделей Jorppede Ree и RobAlessie (2014), которая гласит, что изменение в уровне удовлетворенности жизнью может быть объяснено разницей в восприятии у людей родившихся в разное время [5]

Если деньги и не приносят счастья, то, по крайней мере, в странах Восточной Европы они очень этому способствуют. Из представленного выше графика хорошо прослеживается, что в данных странах существует практически линейная зависимость между уровнем дохода и удовлетворенностью жизнью: чем выше уровень дохода тем выше процент респондентов, которые удовлетворены своей жизнью.

По мнению автора такой показатель, как уровень удовлетворенности жизнью, относительно недооценен и при оценке уровня развития страны мало где учитывается. В связи с этим данный показатель можно было бы включить в перечень традиционных статистических показателей наряду с ВВП, темпом инфляции, Национальным богатством и др., которые ежегодно измеряются практически всеми странами мира. Современная экономическая наука должна рассматривать человека не просто как рациональное существо, а учитывать его биосоциальные особенности. Еще 1968 году Роберт Кеннеди в одном из выступлений сказал: «Наш валовой национальный продукт включает в себя загрязнение воздуха, рекламу сигарет... уничтожение хвойных лесов и уникальной природы, но не учитывает здоровья наших детей, качества их образования и улыбок на их лицах».

Литература: 1. Андреевкова Н. Сравнительный анализ удовлетворенности жизнью и определяющих ее факторов // *Россия в Европе* / М., 2009. – С. 170–193; 2. Angus Deaton. *Income, Health, and Well-Being around the World: Evidence from the Gallup World Poll*; *Journal of Economic Perspectives* – Vol. 22, N 2 – Spring 2008 – P. 53–72; 3. Otrachshenko, Vladimir and Popova, Olga, *Life (Dis) Satisfaction and the Intention to Migrate: Evidence from Central and Eastern Europe (December 6, 2013)*. *Journal of Socio-Economics*, Vol. 48, pp. 40-49, 2014; 4. Richard A. Easterlin, *Lost in transition: Life satisfaction on the road to capitalism*, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 2009, vol. 71, issue 2, p. 130-145; 5. Joppe de Ree, Rob Alessie, *Life satisfaction and age: dealing with under identification in age – period – cohort models*. *Social Science & Medicine*, 2014 (forth coming); 6. *The Life in Transition survey II (2010)*; *European Bank for Reconstruction and Development and the World Bank*.

***

УДК 332.834.6:94(4)

Савіна К.Є.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЖИТЛОВОЇ КООПЕРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО КООПЕРАТИВНОГО РУХУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., проф. Казакова Н.А.*

Аналіз досвіду житлової кооперації країн Європи обґрунтувало об'єктивну необхідність упровадження і розвитку різних її форм в Україні та запропоновано можливі, нові для української практики, моделі житлових кооперативів з урахуванням вітчизняних законодавчих, еко-

номічних та соціокультурних особливостей. Проблеми становлення і розвитку житлової кооперації є одними з найбільш актуальних для економічної науки. Вони активно досліджуються провідними науковцями країн Європи упродовж XX – початку XXI ст. [1]. Проте, у сучасній українській економічній літературі тема житлової кооперації не знайшла комплексного відображення, а цінний європейський досвід у працях вчених висвітлено фрагментарно, лише в окремих аспектах. У результаті аналізу вітчизняних публікацій з проблем житлової кооперації розроблено періодизацію, що окреслює чотири основні періоди, пов'язані із специфікою державної економічної політики: описово-пропагандистський (кінець XIX – початок XX ст.), політизації ідеї житлової кооперації (20-і – кінець 30-х рр. XX ст.), інструкційно-статистичний (60-і – кінець 80-х рр. XX ст.); та науково-аналітичний (з початку 90-х рр. XX ст.). [2] Основу першого періоду складають праці вітчизняних дослідників дорадянської доби, другого і третього – опубліковані результати досліджень науковців радянського періоду, а четвертого – вітчизняні публікації кінця XX – початку XXI ст. [3].

Причиною виникнення світового кооперативного руху стало бажання населення власними силами вирішувати економічні проблеми. Запропоновано розглядати термін «світовий (або міжнародний) кооперативний рух» як сукупність національних кооперативних систем, представлених кооперативними організаціями різних видів, в основу функціонування яких покладено базові принципи – самопомога, самоуправління та самовідповідальність. [4] Виявлено особливості та тенденції розвитку житлової кооперації країн Європи. Зокрема, у другій половині XX – на початку XXI ст. спеціалізовані кооперативи стали надійним інструментом для забезпечення житлом молоді та осіб із низькими та середніми доходами (це характерно для Німеччини, Іспанії, Італії, Великобританії); простежується зростання питомої ваги квартир, збудованих за допомогою кооперативів (у різних країнах Європи вона становить від 15 до 60%); розширився спектр функцій житлових кооперативів. На основі досвіду країн ЄС з'ясовано економічну сутність будівельно-ощадних кас, а також встановлено стримуючі фактори щодо започаткування їх діяльності в Україні [8]. Серед цих факторів: економічна нестабільність, що ускладнюється впливом світової економічної кризи; низьке співвідношення між доходами населення і вартістю житла; брак державних коштів для виплати відповідних премій; труднощі з адаптацією європейського досвіду будівельно-ощадних кас до соціокультурних особливостей; корумпованість суспільства; слабкість

українського будівельного комплексу; недостатня поінформованість населення про позитивний європейський досвід роботи будоуадкас. Визначено переваги об'єднань співвласників багатоквартирних будинків [10]. Передусім, акцентовано, що із створенням ОСББ підвищується ефективність управління спільною власністю мешканців багатоквартирного будинку; поліпшується житлово-комунальне обслуговування населення; удосконалюються договірні відносини та розвивається конкуренція на ринку житлово-комунальних послуг; скорочуються адміністративні та непродуктивні витрати житлових організацій; у населення з'являється можливість отримати державну фінансову та методичну допомогу при створенні ОСББ; мешканці багатоквартирних будинків можуть самостійно розраховувати та встановлювати розміри внесків на утримання та експлуатацію житлового фонду [5]. Досвід житлово-орендних кооперативів провідних європейських країн розкрито соціально-економічну сутність житлово-орендного кооперативу як некомерційної організації, що здійснює оренду житлових приміщень (будинків, або їх частин) та передає їх у користування на договірних умовах своїм членам-пайовикам [9]. Також, з'ясовано спектр можливостей, що отримують члени житлово-орендного кооперативу, зокрема: на необхідний період забезпечують себе житлом; плата за їх проживання є нижчою за ринкову; уникають додаткових витрат, пов'язаних з оплатою послуг посередників, які діють на ринку оренди житла; мінімізують ризики бути ошуканими шахраями; за рахунок колективної участі у ремонтах та реконструкціях, можуть покращити умови проживання; мають можливість здійснювати ефективне самоуправління справами кооперативу, шляхом прийняття колегіальних рішень. [7] Розроблено концептуальні основи щодо започаткування в Україні трьох, характерних для західноєвропейської практики моделей житлово-орендних кооперативів: «загальної», або «універсальної» (для забезпечення житлом будь-яких груп населення), «студентської» (для вирішення житлової проблеми серед студентської молоді) та «антиаварійної» (для поліпшення житлових умов людей похилого віку, які мешкають в аварійних будинках), що є базовими для вирішення питань забезпечення людей з різних соціальних та вікових груп недорогим і якісним житлом [6].

Література: 1. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації [Текст] / за ред. проф. Д.Г. Лук'яненко. – К.: КНЕУ, 2001 – 538 с.; 2. Сударев С. Интеграция как экономическая категория [Текст] / С. Сударев // Экономические науки. – 1976 – №6. – С. 25; 3. Сурнина Н.М. Пространственная экономика: проблемы теории, методологии и

практики [Текст] / науч. ред. Е.Г. Анимица. Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. экон. ун-та, 2003. – 281 с.; 4. Тойнби А. Дж. Постижение истории [Текст] / А.Д. Тойнби // М.: Айрис-Прес, 2002. – 145 с.; 5. Управление инновационным развитием региона [Текст]: монография / под ред. А.П. Егоришина. – Ниж. Новгород: НИМБ, 2008. – 288 с.; 6. Філіпенко А. Модернізація економіки України в умовах глобалізації [Текст] / Філіпенко А. // Вісник Національної академії наук України. – 2000. – №1. – С. 39; 7. Філіпенко А.С. Світова економіка [Текст]: підруч. / А.С. Філіпенко, О.Ш. Рогач, О.Ш. Шниров. – К.: Лібідь, 2000 – 583 с.; 8. Фролов Д.П. Институциональный подход в теории и практике региональной экономики [Текст] / Фролов Д.П. // Региональная экономика: теория и практика, 2008. – №25. – С. 19-24.; 9. Харламова В.Н. Международная экономическая интеграция [Текст] / Харламова В.Н. – М.: Изд-во «АНКИЛ», 2002. – 296 с.; 10. Харрис Р.Г. Экономическая и финансовая глобализация: основные понятия и смысл [Текст] / Р.Г. Харрис. – М., 2001. – 289 с.

***

УДК 339.92

Саяд С.М. Анкави

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА НАЦИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИК

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доцент Н.И. Гончаренко*

Тенденциями развития международной экономической интеграции в современной мирохозяйственной системе являются следующие: динамизм процессов международной экономической интеграции; неравномерность развития и реализации форм международной экономической интеграции; развитие одновременно с интеграционными дезинтеграционными процессами; подавляющее развитие международных региональных экономических группировок; формирование условий для развития глобальной экономической интеграции.

Исследованию вопросов развития международного экономического сотрудничества и регионального экономического сотрудничества посвящены труды известных отечественных ученых: В. Андрийчука, В. Будкина, Б. Губского, А. Кредисова, Д. Лукьяненко, Ю. Макогона, Н. Микули, А. Мокия, В. Новицкого, С. Писаренко, А. Поручника, И. Пузанова, А. Румянцева, М. Румянцева, Г. Савиной, А. Филипенко, О. Сохацкой, Г. Черниченко, І. Школы, О. Шниркова, М. Янковского и др.; а также зарубежных ученых: Б. Балаша, Дж. Данинга, М. Киндлебергера, П. Кругмана, В. Леонтьева, Дж. Милля, Б. Олина, М. Портера, Д. Рикар-

до, А. Ругмана, П. Самуельсона, А. Смита, Г. Спенсера, Я. Тинбергена, Е. Хекшера и др.

Вместе с тем, недостаточно исследованными остаются вопросы перестройки международного экономического сотрудничества между отдельными странами и регионами мира.

Необходимо различать понятие «международная интеграция» и «международная экономическая интеграция».

Международная интеграция – это объективный процесс сближения стран мира и их субъектов во всех сферах жизни на основе общности общечеловеческих интересов и растущей скорости распространения информации. Международная интеграция является понятием, которое содержит в себе международную экономическую интеграцию, международную политическую интеграцию, международную культурную интеграцию и тому подобное [1, с. 364].

Высшим уровнем развития мирохозяйственных отношений является международная экономическая интеграция, многоплановый и многовекторный характер которой проявляется как совокупность отдельных региональных интеграционных процессов, что в сочетании приводят к возникновению тенденций общемировой экономической интеграции. Международная экономическая интеграция – это процесс хозяйственно-политического объединения стран на основе развития глубоких стойких взаимосвязей и деления труда между национальными хозяйствами, взаимодействия их структур на разных уровнях и в разных формах [2, с. 432].

Действительно, потребности развития современных производительных сил нуждаются в переходе от национальных к наднациональным, международным формам экономического регулирования. Интеграция призвана разрешить противоречие между интернационализацией хозяйственной жизни, с одной стороны, и узкими рамками национальных хозяйств – с другой. При этом если интернационализация производства и капитала имеет всеобъемлющий, глобальный характер, то интеграция в результате противоречий между странами ограничивается региональными рамками. Если объективная тенденция к интернационализации хозяйственной жизни лежит в основе развития интеграционных процессов, то экономическую интеграцию можно рассматривать как новую форму международных экономических отношений, которая предусматривает совместимую деятельность ряда государств с целью объединения экономик стран в единственный хозяйственный механизм, создания для предпринимателей в известной мере одинаковых условий

функционирования в рамках всего объединения, его отделения от остальной мировой экономики внешними барьерами.

Международная экономическая интеграция означает:

- сотрудничество между национальными хозяйствами разных стран с частичной или полной их унификацией;
- ликвидацию барьеров в торговле между странами;
- сближение рынков каждой из стран с целью создания одного общего рынка.

К предпосылкам международной экономической интеграции можно отнести [3, с. 376-377]:

- принадлежность (близость) уровней экономического развития и степени рыночной зрелости стран, которые интегрируются;
- географическая близость стран, которые интегрируются, наличие в большинстве случаев общих границ и экономических связей, которые сложились исторически;
- наличие общих экономических и других проблем, которые появлялись перед странами в отраслях развития, финансирования, регуляции экономики, политического сотрудничества и тому подобное;
- демонстрационный эффект: в странах, которые создали интеграционные объединения, обычно происходят позитивные экономические превращения (ускорение темпов экономического роста, роста занятости, снижения инфляции, повышения уровня благосостояния и др.), что психологически влияет на другие страны;
- появление «эффекта домино»: чтобы не остаться вне границ интеграционных процессов, со стороны стран – не членов ускоряется подписание двусторонних соглашений о торговле и других экономических отношениях со странами – членами интеграционного объединения.

Причинами и условиями развития международной экономической интеграции являются следующие [4, с.364]:

- углубление международного разделения труда;
- развитие производительных сил под воздействием научно-технического прогресса, которые диалектически связаны с социально-экономическими отношениями, частью которых являются международные экономические отношения;
- расширение перевозок грузов на далекие расстояния;
- бурное развитие коммуникационных возможностей;
- тесное переплетение национальных экономик на микроуровне;
- четкая тенденция к развитию процесса оптимизации мирового хозяйства;

- створення міжнародних організацій, які стосуються майже всіх сфер людської життя;
- об'єктивна необхідність загального рішення глобальних проблем існування людства.

Таким чином, в результаті економічної інтеграції відбувається зближення національних економік шляхом створення єдиного (глобального) економічного простору для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, робочої сили через національні межі. Отже, процеси становлення світового господарства як цілісної системи з певною структурою, формами та інститутами функціонування мають об'єктивний характер. Специфічною особливістю існування цілих систем, окремих їх структурних елементів є те, що взаємодія цих елементів і підсистем під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів породжує нову якість, веде до розвитку і трансформації самої системи. Саме таким новим качеством є глобалізація процесів суспільного розвитку.

Література: 1. Філіпенко А.С. Економічний розвиток сучасної цивілізації: Навч. посібн. – К.: «Знання», 2000. – 174 с.; 2. Пахомов Ю.М., Кримський С.Б., Павленко Ю.В., Седнев В.В., Сиденко С.В., Татаренко Н.А., Шморгул А.А. Цивілізаційні моделі сучасності та їх історичні корені. – К.: Наукова думка, 2002. – 632 с.; 3. Новицький В.Є. Міжнародна економічна перспектива України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.; 4. Румянцев А.П., Климко Г.Н., Рокоца В.В. Міжнародна економіка: Підручник. – Київ: Знання-Прес, 2003. – 447 с.

УДК 338.242

ТАРАСЕНКО С.Г. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ АУТСОРСИНГОВИХ ПОСЛУГ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ст.викл. Савченко І.І.*

Світовий ринок аутсорсингу привертає особливу увагу, оскільки є найбільш динамічно зростаючим споживчим ринком інформаційно-технологічних послуг. За оцінками інформаційної агенції Gartner, аутсорсинг дозволяє скоротити витрати компаній приблизно на 30%, на підставі чого прогнозується значне подальше зростання даного ринку.

Аутсорсинг на сьогодні залишається одним з найпривабливіших і найдинамічніших сегментів світового ринку інформаційних послуг.

В епоху жорсткої конкуренції передача різноманітних функцій компанії може розглядатися як ідеальне рішення, що забезпечує економію витрат, підвищення якості і, головне, можливість вивільнити ресурси і зосередитися на основній сфері діяльності підприємства. Термін «аутсорсинг» запозичений з англійської мови (від англ. «outsourcing») і означає передачу на договірній основі непрофільних функцій іншим організаціям, які спеціалізуються в конкретній галузі, володіють відповідним досвідом, знаннями, технічними засобами і здатні вирішувати поставлені перед ними задачі [1, с. 12].

Послуги аутсорсингу популярні у всьому світі і набули широкого поширення в різних сферах діяльності, наприклад, таких як інформаційні технології, фінанси, юридичне забезпечення, адміністративні завдання, збут і т.д. Таким чином, аутсорсинг – це стратегія управління, яка дозволяє оптимізувати функціонування організації за рахунок зосередження діяльності на головному напрямі.

В процесі аутсорсингу відбувається, передача сторонньому підряднику деяких функцій бізнесу або частин бізнес-процесу компанії. Контроль за діяльністю переданих підрозділів покладається на постачальника послуг. В результаті такої стратегії відбувається реструктуризація внутрішньо-корпоративних процесів і зовнішніх відносин компанії, що, у свою чергу, дозволяє раціональніше розподіляти основні фонди компанії, звільнити її внутрішні ресурси, підвищити ефективність виконання основних функцій, значно скоротити і контролювати витрати виробництва. Компанія-замовник, використовуючи аутсорсинг другорядних функцій, може концентруватися на специфіці своєї фірми, дістати доступ до кращих виробничих технологій і привернути першокласних фахівців, розділити ризики, а іноді дістати додатковий доступ до фінансів.

Сучасна концепція аутсорсингу заснована на теорії віртуальної організації. У 1980-х роках теоретики менеджменту довели, що найважливішим чинником збереження конкурентоспроможності компанії є розподілення її функцій на основні і другорядні і подальша передача всіх другорядних функцій зовнішньому фахівцю в цій області. З часом ця теорія розширилася до передачі спеціалізованим компаніям всіх, у тому числі і основних, функцій фірми. [5, с. 112].

В кінці XX століття на основі приведених базових принципів почали реорганізовуватися і створюватися організації, які передавали на виконання спеціалізованим компаніям всі або майже всі функції.

Стрімкий розвиток аутсорсингу почався зі сфери інформаційних технологій: функції програмування, адміністрування мереж і підтримки інформаційних систем передавалися крупним інформаційним фірмам, для яких цей вид діяльності був основним. Екстерналізація деяких функцій фахівцям із сторони вже багато років успішно практикується компаніями всього світу під різними назвами: виробництво за контрактом, управління потужностями, аутсорсинг або інсорсинг.

Друга хвиля інтересу до аутсорсингу виникла кілька років тому, і пов'язана з активізацією галузевої кооперації. Аутсорсинг став широко застосовуватися в рамках схеми B-to-B (business to business): бізнес взаємодіє з бізнесом безпосередньо, без посередників і крупних управлінських структур, виникає могутня рухливість бізнесу [2, с. 55].

У протилежність схемам групового управління, конкретним втіленням яких є холдинги, концерни або синдикати, схема B-to-B припускає незалежність партнерів, які утворюють стійкий операційно-виробничий ланцюжок. Кожний з учасників ланцюжка має дуже вузьку спеціалізацію, при цьому між ними немає жодних стосунків, окрім договірних.

Спочатку аутсорсерами були всілякі юридичні і консалтингові компанії, поширені на Заході. Правда, сам термін тоді особливо широкого розповсюдження не мав. Але справжній бум аутсорсингу почався на початку 90-х, коли нормальна робота крупної компанії без комп'ютерів виявилася просто неможливою. Великим і малим компаніям стало необхідно створювати власні IT-відділи; брати на роботу відповідних фахівців і т.д. Витрати на ведення бізнесу стали загрозливо збільшуватися. І тут народилася ідея не робити все самим, а передавати непрофільні функції IT-забезпечення спеціальним організаціям (або приватним особам). Так з'явився аутсорсинг в його нинішньому вигляді. На сьогодні, найкрупніші споживачі послуг аутсорсингу в області інформаційних технологій – уряди.

Також, новий метод в 80-і роки XX в. стали активно використовувати автомобільні компанії, які почали робити замовлення на постачання комплектуючих організаціям, що спеціалізуються в тій або іншій діяльності. Аутсорсинг починався головним чином як новий вид постачання товарів та послуг. Проте поступово процеси аутсорсингу знайшли самостійність, стали самодостатніми і зайняли особливу ринкову нішу. Вже до середини 90-х років чимало компаній починають постійно практикувати аутсорсинг. Так, в 2010 р. 60% компаній із списку Fortune 500 застосовували аутсорсинг [5, с. 49].

Аутсорсинг на сьогодні залишається одним з найпривабливіших і найдинамічніших сегментів світового ринку інформаційних послуг. Якщо в 2000 р. частка аутсорсингу в загальних витратах на інформаційні технології в світі складала лише 12%, то вже до 2013 р. виросла втричі – до 36%. Кількість зайнятих в компаніях, що надають послуги аутсорсингу, в 2013 р. досягла 4 млн. чол., а сукупний об'єм світового ринку аутсорсингових послуг в 2013 р. виріс до 96 млрд. дол. Сумарний об'єм 100 найбільших аутсорсингових операцій в світі виріс в 2013 р. на 12% до 66,5 млрд. дол. При цьому лідером за об'ємом укладених операцій в 2013 р. була компанія IBM, за нею слідували CSC, EDS, Hewlett Packard і Accenture [7, с. 213].

Середня вартість аутсорсингових контрактів в 2013 р. трохи знизилась, знизилась кількість «мегаугод» вартістю 1 млрд. дол. і вище, проте зросла кількість компаній, що спеціалізуються на наданні послуг аутсорсингу, зросла кількість операцій з аутсорсингу бізнес-процесів.

Галузева структура світового ринку аутсорсингу в 2013 р. характеризувалася істотним переважанням наданих послуг компаніям що функціонують у сфері інформаційних технологій – 30%, державному сектору – 24%, у сфері фінансів і страхування – 21%, телекомунікацій – 12% і т.д.

За загальним обсягом аутсорсингових контрактів Європа випередила США. За інформацією аналітичної компанії TPI, в 2013 р. європейські країни забезпечили 49% від світового об'єму всіх крупних (вище 50 млн. дол.) аутсорсингових контрактів, тоді як США – лише 44% [7, с. 213]. Решта замовлень доводиться на азіатські країни. Частка угод, укладених компаніями Азіатсько-тихоокеанського регіону, все ще невелика, проте значно виросла: з 0,7% в 2008 р. до 4,9% в 2013 р. Таким чином, простежується тенденція збільшення об'єму замовлень аутсорсингових послуг в європейських країнах, при одночасному зниженні питомої ваги ринку США.

Найкрупнішими європейськими замовниками на ринку аутсорсингу є Великобританія (15 млрд. дол., 20% світового ринку) і Німеччина (9,1 млрд. дол., 12% світового ринку). Кількість замовлень з Німеччини за рік виросла більш ніж в двічі, причому 75% з них складає аутсорсинг інформаційних технологій. Найбільшими німецькими замовниками є T-Systems, IBM, HP і Siemens [7, с. 214].

У зв'язку з активізацією європейських країн зменшилась частка «великої п'ятірки» фірм, які забезпечують більшість великих замовлень на світовому ринку аутсорсингу. Це корпорації IBM, CSC, EDS,

Accenture, і Hewlett Packard. Їхня частка зменшилася з 71% в 2008 р. до 44% в 2013 р., тобто на 38%. Найбільш помітне погіршення позицій «великої п'ятірки» спостерігається в сфері аутсорсингу інформаційних технологій: з 73% до 36% [7, с. 214]. З іншого боку, значно збільшили кількість видалених замовлень такі фірми, як Capgemini, Siemens, Xchanging і T-systems, кожна з яких уклала аутсорсингових контрактів на суму в 4 млрд. дол.

Індія і Китай, що давно освоїли дешеве офшорне виробництво товарів для замовників із США і країн ЄС, сьогодні все частіше стають для них постачальниками послуг. Згідно із останнім дослідженням Deutsche Bank Research, офшорна сфера послуг поки що недостатньо розвинена, проте загальний об'єм цього сектора в 2013 р. складе близько 30 млрд. дол.

Експерти відзначають, що саме Індія як офшорна зона аутсорсингових послуг продемонструвала найбільш значні темпи зростання за останні роки. За підсумками 2013 р. західноєвропейські компанії через індійські офшори придбали аутсорсингових послуг на суму більше 1,8 млрд. дол. (це в десятки разів більше, ніж було проведено через офшорні фірми в інших країнах).

У поняття повного ІТ-аутсорсингу включаються розробка програмного забезпечення, його сервісна і технічна підтримка, навчання користувачів (співробітників компанії), адміністрування мереж, зберігання даних, відновлення системи в разі збоїв, управління ІР-телефонією, стратегічне планування ІТ-інфраструктури і послуги інтернет-провайдеру.

Сьогодні вартість аутсорсингу бізнес-процесів (ВРО) в глобальному масштабі складає 55 млрд. дол., і цей сектор росте із швидкістю 30-35% на рік. За прогнозом незалежної дослідницької компанії IDC, до 2020 р. його вартість досягне 150 млрд. дол. Але об'єм продажів і загальні адміністративні витрати тільки 500 провідних американських компаній складають 2 трлн. дол., що свідчить про значні потенційні можливості зростання.

Література: 1. Аникин Б.А., Рудая И.Л. *Аутсорсинг и аутстафтинг: высокие технологии менеджмента: Учеб. пособие.* – М.: ИНФРА -М, 2009. – 320 с.; 2. *Аутсорсинг: создание высокоэффективных и конкурентоспособных организаций: Учеб. пособие / Под ред. Проф. Б.А. Аникина.* – М.: ИНФРА -М, 2003. – 378 с.; 3. Бравар Ж.-Л., Морган Р. *Эффективный аутсорсинг. Понимание, планирование и использование успешных аутсорсинговых отношений.* – М.: Баланс, 2007. – 264 с.; 4. Воронина

Н.В., Воронина А.М. Аутсорсинг: оффшорная разработка программного обеспечения // *Всероссийский экономический журнал*. – 2006. – №1. – С. 105-119; 5. Дж. Брайан Хейвуд. Аутсорсинг: в поисках конкурентных преимуществ – *Outsourcing Dilemma: The Search for Competitiveness*. – М.: Вильямс, 2013. – 176 с.; 6. Карчемская Т. Аутсорсинг – инструмент развития бизнеса // *Справочник экономиста*. – 2004. – №7. – С. 11-16; 7. Михайлов Д.В. Аутсорсинг. Новая система организации бизнеса. Учебное пособие. – М.: КноРус, 2013. – 218 с.

***

УДК339.924

ТРАВЕНКО О.О. ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТИВАННЯ КРАЇН ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Гончаренко В.В.*

Важливими чинниками розвитку світової економіки в умовах глобалізації стають іноземні інвестиції, які є складовою міжнародного ринку капіталу. Зростання глобальних потоків іноземних інвестицій характеризується значними відмінностями між країнами та регіонами. В цьому контексті важливим є дослідження процесів міжнародного руху капіталу між окремими групами країн.

Дослідженню цього питання присвячується невелика кількість наукових публікацій. Однак серед провідних науковців у сфері міжнародного інвестування слід виділити В.Г. Федоренка [9], А.А. Пересаду [6], Т.В. Майорову [3], А.С. Філіпенка [8].

Досвід інвестування в країнах ЄС характеризується високою часткою залучених коштів, якими залишаються іноземні інвестиції. На сьогодні одним з головних чинників, який впливає на збільшення інвестиційних потоків до ЄС, є розширення європейської зони. За даними Європейського комітету статистики, 72% прямих іноземних інвестицій з країн ЄС, починаючи з початку 1990-х рр., спрямовуються в економіку держав самого Союзу [1, с. 129].

Серед головних інвесторів країн Європейського Союзу слід виділити США, Бразилію, Аргентину, Нігерію, ПАР, Японію, Філіппіни, Гонконг, Росію та Австралію [5, с. 430]. Досліджуючи тенденції залучення іноземного капіталу до країн ЄС, відзначимо, що частка надходження іноземних інвестицій з різних країн світу змінюється щорічно, що пояснюється різними причинами, але в багатьох випадках через економічну та політичну ситуацію в країні (рис. 1).

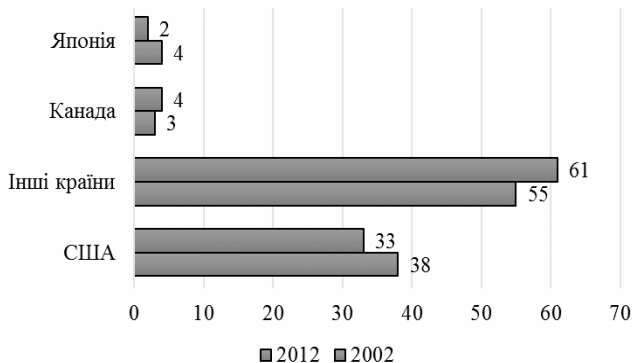

Рис. 1. Динаміка зміни географічної структури ПІІ до країн ЄС

Складено автором за [11]

Отже, у 2002 р. безперечним лідером експорту капіталу до ЄС були США, їх частка становила майже 40%, у свою чергу, на Японію припадало 4%, Канаду – 2%, а на інші країни (Бразилію, Росію, Швейцарію, Китай та Індію) – 55%. Однак на період 2012 р. частка американського капіталу в ЄС знизилася до 33%, це переважно було пов'язано з політичними змінами, які відбулися у США.

Серед головних секторів економік країн ЄС, у які залучалися кошти іноземних інвесторів, виділяють видобувну промисловість (42137 млн. євро) та переробну промисловість (317396 млн. євро) [11].

У свою чергу, серед галузей переробної промисловості найбільша кількість прямих іноземних інвестицій надійшла до харчової промисловості (45329 млн. євро), легкої промисловості (44221 млн. євро), хімічної та нафтохімічної промисловості (105250 млн. євро) та виробництва металевий та машинобудівної продукції (47090 млн. євро). Поряд з промисловістю найбільш привабливою для іноземних інвесторів є сфера послуг (1359059 млн. євро).

Так, на торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку протягом досліджуваного періоду надійшло 86245 млн. євро, до фінансової сфери – 766030 млн. євро, на операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 410661 млн. євро, на розвиток телекомунікаційних послуг і транспорт – 46449 млн. євро [11].

Важливими чинниками, які позитивно впливають на інвестиційні процеси у країнах Європейського Союзу, зокрема у «старих» країнах-членах, є:

– ефективна структурна перебудова економік країн на початку 1970-х рр. [9, с. 354];

– висока норма прибутку за рахунок порівняно низьких витрат на робочу силу;

– зручне географічне розташування країн;

– місткий внутрішній ринок;

– експортна орієнтованість господарства країн;

– роздержавлення власності;

– зростання валового прибутку господарюючих фірм [9, с. 356];

– упровадження податкових пільг для іноземних інвесторів;

– невисокий рівень відсоткової ставки за кредити;

– надання державою гарантій іноземному інвестору;

– застосування спеціального режиму іноземного інвестування;

– політична стабільність країн.

Головним чинником збільшення інвестиційних процесів до ЄС є його розширення. Тому велику увагу слід приділити процесам, які відбулися у травні 2004 р. та в січні 2007 р., коли до ЄС приєдналося 12 нових країн. Відповідно до поширеної в ЄС точки зору, поглиблення економічної інтеграції в межах блоку та його розширення на Схід останнім часом стало головним чинником формування інвестиційних потоків.

Слід відзначити, що країни Центральної та Східної Європи з початку входження до ЄС визначилися в необхідності стимулювання інвестиційної діяльності як базису економічного оздоровлення та розвитку.

Тому політика сприяння інвестиціям була одразу й однозначно прийнята у країнах Центрально-Східної Європи. Тоді намітилися такі тенденції:

– збільшення інвестицій, орієнтованих на кваліфіковану робочу силу;

– зростання інвестицій малих і середніх компаній у зв'язку з відкриттям кордонів у середині ЄС [2, с. 46].

Серед головних інвесторів «нових» країн-членів ЄС сьогодні виділяють країни Західної Європи. Цьому сприяє ряд чинників, а саме: високий рівень концентрації виробництва певного товару, великий обсяг виробництва на внутрішньому ринку, потреба у природних ресурсах, рівень кваліфікації робочої сили та переваги в рекламі, яка відображає нагромаджений досвід міжнародного маркетингу.

Розширення ЄС справляє позитивний вплив на потоки прямих іноземних інвестицій до країн-членів. Розвиток економічної співпраці з ЄС історично сприяє інтернаціоналізації економіки держав, поглибленню

їх спеціалізації в міжнародному поділі праці, зростанню добробуту населення цих країн [6, с. 361].

Література: 1. Даниленко А.А. Актуальні питання прямих іноземних інвестицій до України з ЄС (у контексті розширення Євросоюзу на Схід) / А.А. Даниленко // *Фінанси України*. – 2008. – №1. – С. 127–137; 2. Магера Н.Р. Інвестиційне розширення у Центральній Європі / Н.Р. Магера // *Статистика України*. – 2003. – №3. – С. 46–50; 3. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. / Т.В. Майорова. – К., 2003. – 376 с; 4. Маркевич К.Л. Іноземний капітал в банківській сфері: вітчизняний та міжнародний досвід / К.Л. Маркевич, О.В. Пирог // *Економіка: проблеми теорії та практики*. – Дніпропетровськ, 2008. – Вип. 245. – Т. 5. – С. 1259–1265; 5. Морозов В.С. Аналіз інструментів регулювання експорту прямих іноземних інвестицій у контексті забезпечення регіональної економічної безпеки (приклад країн ЄС) / В.С. Морозов // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. – 2001. – №26. – С. 429–434; 6. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні: навч. посіб. / А.А. Пересада. – К., 1998. – 392 с.; 7. Резник Н.П. Зарубіжний досвід інвестування в агропромисловий комплекс / Н.П. Резник // *Культура народів Причорномор'я*. – Симферополь, 2008. – №147. – С. 77–80; 8. Світова економіка: навч. посіб. / [за ред. А.С. Філіпенка]. – К., 2007. – С. 640; 9. Федоренко В.Г. Інвестознавство: підручник / В.Г. Федоренко. – К., 2004. – 480 с; 10. Черевко Г.В. Закордонні інвестиції в економіку Польщі / Г.В. Черевко, П.М. Герасим, Г.Б. Калитка // *Регіональна економіка*. – 1998. – №1. – С. 111–117; 11. *Europe in Figures: Eurostat Yearbook* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.epp.eurostat.ec.europa.eu.

***

УДК 94567

Чжен Ци
ОСОБЕННОСТИ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ КИТАЯ В УСЛОВИЯХ
НЕСТАБИЛЬНОСТИ МИРОВОГО ХОЗЯЙСТВА

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Несмотря на значительный абсолютный объем рынка акций, финансовый сектор Китая имеет долговой характер, что проявляется в доминирующей роли банковского кредитования и государственных ценных бумаг (облигаций) в финансировании хозяйства. Сравнительный анализ фундаментальных факторов по рынкам стран группы БРИК (Бразилия, Индия, Китай, Россия) привел к выводу, что по ряду макроэкономических показателей, влияющих на развитие фондовых

рынков, КНР имеет значительное преимущество перед остальными странами группы. В их числе: предельно высокий уровень монетизации, низкая степень централизации финансовых ресурсов в экономике, чрезвычайно высокий уровень частных сбережений, лидерство в привлечении прямых иностранных инвестиций.

Положенный в основу рынка механизм акционирования государственных компаний с выделением трех различных сегментов акций (нерыночные акции государства, нерыночные акции юридических лиц и рыночные акции) позволил государству сохранить контрольный пакет акций в абсолютном большинстве котирующихся компаний. В силу этого, фондовый рынок Китая характеризуется высокой концентрацией собственности в акционерных капиталах компаний и является разновидностью «stakeholder capitalism» (рынок крупных акционеров). В случае Китая контролирующим акционером большинства компаний выступает государство. Однако, несмотря на это, доля свободной рыночной капитализации (free float) в Китае превышает аналогичные показатели в других странах БРИК.

В ходе исследования показано, что в Китае применяется классическая американская модель разделения коммерческого и инвестиционного банковского дела. И, несмотря на то, что некоторые ограничения на операции коммерческих банков с ценными бумагами уже сняты (им разрешено создавать дочерние структуры для ведения фондового бизнеса), тем не менее пока практически монопольное положение на рынке занимают компании по ценным бумагам (инвестиционные банки, брокерско-дилерские компании). Они делятся на универсальные компании по ценным бумагам (осуществляющие весь комплекс операций на рынке ценных бумаг) и брокерские компании (ограничены в рамках брокерских операций).

Большинство универсальных компаний по ценным бумагам были учреждены государством (часто региональными правительствами) и в настоящее время являются государственными акционерными компаниями.

Наиболее крупные из них обладают значительной капитализацией. В ходе многолетней рецессии рынка акций КНР (2005-2010 г.г.) сектор компаний по ценным бумагам пришел в упадок, и государство было вынуждено провести его санацию и консолидацию. Ряд компаний был ликвидирован, имела место серия слияний и поглощений. В итоге общее количество компаний по стране составило чуть более 100, концентрация их капитализации заметно выросла. С учетом уроков кризиса КУКЦБ вне-

дрила систему непрерывного риск-мониторинга сектора, базирующуюся на общем критерии достаточности собственного капитала.

Биржевой рынок Китая характеризуется также невысоким уровнем орговой концентрации, приходящейся на акции «голубых фишек», другими словами, имеет диверсифицированную структуру сделок по видам акций. Произведены расчеты уровня рыночного риска (волатильности) для ряда развитых и развивающихся национальных фондовых рынков. В ходе анализа полученных результатов выяснилось, что рынок акций КНР имеет наиболее высокий уровень волатильности по анализируемой группе. Это позволило отнести фондовый рынок Китая к наиболее рискованным в мире.

Рынок акций Китая характеризуется также предельно высокими значениями коэффициента Р/Е, что связано со спекулятивным ростом котировок, приводящим к значительной переоцененности акций.

С учетом результатов определены следующие тенденции развития фондового рынка КНР: повышение доли рынка акций в финансировании экономики при сохранении ведущей роли банковского финансирования (bank-based model); постепенная либерализация фондового рынка с расширением допуска иностранных портфельных инвестиций; в среднесрочной перспективе масштабная приватизация госпакетов акций в результате завершения реформы нерыночных акций, и, как следствие, существенное повышение уровня «free float»; прорыв в развитии рынка корпоративных облигаций; значительное расширение сектора институциональных инвесторов и повышение его рыночной доли; создание общенационального внебиржевого и срочного финансового рынков; постепенное снятие законодательных барьеров между инвестиционным и коммерческим банковским делом; развитие продуктовой структуры финансовых инструментов.

Литература: 1. Акции как ценные бумаги в Китае. В сб. аналитико-реферативных материалов по зарубежным источникам ИНИОН РАН «Банковское дело: зарубежный опыт», выпуск 2, 2014; 2. Алехин Б.И. Рынок ценных бумаг: учеб. пособие. – 2-е изд. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004; 3. Ба Цзиньсинь. Проблемы формирования в КНР транснациональных компаний с китайским капиталом. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. – М., 2012; 4. Ван Жунжун. Основные направления социального развития северо-западного региона Китая на современном этапе. Диссертация на соискание ученой степени кандидата социологических наук. – М., 2013; 5. Волков М.В. Структура и классификация рынка ценных бумаг. Операции с ценными бумагами в деятельности банков. Управление портфелем ценных бумаг //

Финансы и кредит, №10, 2010; 6. Губайдуллина Ф.С. Как привлекать иностранные инвестиции. Опыт стран Центральной и Восточной Европы и Китая // ЭКО, №9, 2012.

***

УДК 339.727.22:338.1(5-13)

Чінь Тхань Тхуй
РОЛЬ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ
У РОЗВИТКУ КРАЇН ПІВДЕННОЇ АЗІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, доцент Н.І. Гончаренко

Одним із небагатьох регіонів світу, які не можуть керувати своїм майбутнім, є Південна Азія, де економіка залежить від припливу іноземних інвестицій і попиту на промислові товари, які постачаються на закордонні ринки. Практично всі країни регіону за останні десятиліття провадили успішну політику із залучення і використання комерційного, фінансового і промислового капіталу, що стало основною умовою їхнього інтенсивного розвитку.

З початку ХХІ століття проблеми залучення і використання іноземних інвестицій до країн з економікою, що розвивається, не втрачають своєї актуальності. Проблеми подолання соціально-економічної відсталості мають суттєву значимість, а іноземні інвестиції стають одним з головних факторів економічної політики країн. Завдяки іноземним інвестиціям з'являється можливість швидкого подолання криз, а також можливість підвищення темпів економічного розвитку.

Серед українських і закордонних учених, що займалися дослідженням загальних аспектів перерозподілу і використання міжнародних ресурсів в інвестиційній діяльності фінансових інститутів і ТНК особливої уваги заслуговують роботи таких дослідників, як С. Абрамов, Е. Авдокушин, Е. Акіпова, О. Білорус, В. Будкін, В. Василенко, Г. Волинський, В. Геець, С. Глазьев, А. Гойко, А. Даниленко, Т. Дорошенко, С. Захарін, І. Зенкова, Н. Ігошин, В. Корнеев, Д. Лук'яненко, В. Лівшиць, Є. Максименко, А. Махмудов, В. Новицький, Р. Павличенко, О. Плотніков, А. Поручник, В. Савчук, А. Семенов, В. Сіденко, С. Ткаленко, А. Філіпенко, С. Барнеса, Дж. Боддевін, Б. Вілсон, Дж. Гелбрейт, Дж. Гитман, Д. Даннінг, Э. Дж. Долін, Р. Дорнбуш, К. Кодзім, П. Ліндерт, Ф. Мьоллерс, Д. Най, М. Портер, А. Ругмен, С. Фішер, Дж. Фрідмен, Б. Фрей та ін.

Деякі аспекти щодо залучення та ролі іноземних інвестицій в економічному розвитку країн Південної Азії були раніше розглянуті в роботах таких вчених як А.В. Торкунов, К. С. Кащенко.

В сучасних умовах прямі іноземні інвестиції є основною та порівняно стабільною формою міжнародного руху капіталу. Темпи зростання прямих іноземних інвестицій (ПІІ) напряму залежать від особливостей економічного розвитку в глобальному та регіональному аспектах, зростання ролі високих технологій та економічної інтеграції.

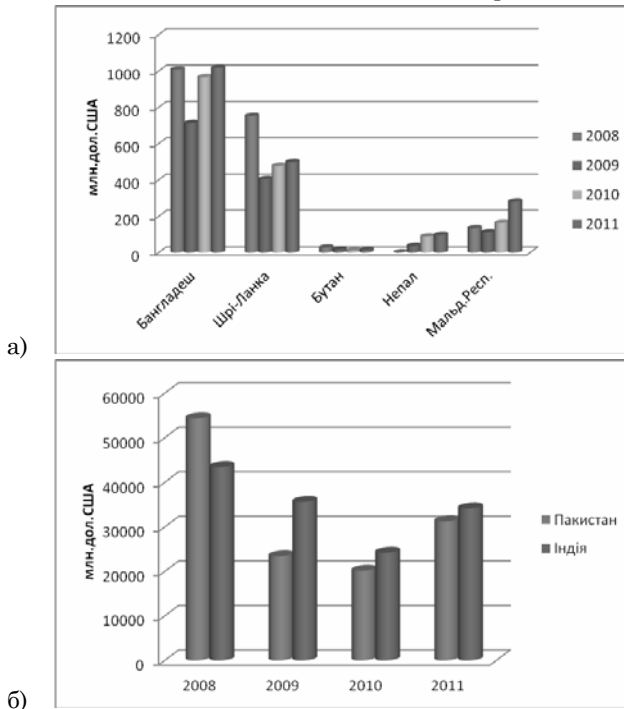

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції до країн Південної Азії за 2008-2011 рр., млн. дол. США

Приплив до країни офіційного капіталу має пов'язаний і обумовлений характер, завдяки якому досягається потрібний донорові економічний або політичний ефект. При цьому відбувається зіткнення інтересів донора і бенефіціара, кожен з яких прагне отримати контроль над використанням коштів та максимізувати власні вигоди. Проте, в обмін на пільгові умови залучення капіталу бенефіціар змушений погоджуватися з вимогами фінансуючої сторони [1].

Інвестиційні надходження до Східної Азії, Південно-Східної Азії і Південної Азії в цілому в 2013 році збільшилися, однак в цих трьох суб-регіонах прослідковувалися неоднакові тенденції: рівень інвестиційних надходжень до АСЕАН більш ніж подвоївся, показник інвестицій до Східної Азії збільшився на 17%, надходження прямих інвестицій до країн Південної Азії скоротилося на одну чверть. Скорочення притоку прямих інвестицій до країн Південної Азії було обумовлено скороченням притоку інвестицій в Індію до 31%, і 14% падінням в Пакистані, що пояснюється макроекономічними факторами. В той же час притік інвестицій до Бангладеш, котра починає займати все більш значні позиції як країни, де можна розмістити недорогі виробництва в Південній Азії, підскочив на 30% [2].

Фінансово-ресурсна проблема має, подібно трудовресурсній, ключове значення для економічного зростання країн Південної Азії. Головна проблема, яка стоїть перед ними – залучення іноземних капіталовкладень для зростання виробництва. Внутрішнє фінансування економічного розвитку в країнах регіону, крім Індії, дуже обмежене, тому головним джерелом надходження фінансових ресурсів залишаються іноземні інвестиції. В Індії, Пакистані, Шрі-Ланці на частку зовнішніх джерел позичкових коштів припадає майже 20%, а в Непалі – 70%, Бутані – 85%, Бангладеш – 88% бюджетних асигнувань на цілі економічного розвитку [3].

Спираючись на результати аналізу статистичних даних, слід зазначити, що ПП відіграють визначальну роль в активізації МЕР та світового розвитку. Вони мають стратегічне значення для конкурентоспроможності суб'єктів світового господарства і не можуть бути замінені або витіснені іншими формами МРК. Як за обсягом, так і за характером ПП були і залишаються важливим зовнішнім джерелом розширення капітальних ресурсів для будь-якої країни, а конкуренція за їх залучення з часом лише загострюється. Тенденція розширення потоків ПП до країн Південної Азії вказує на зміну підходів щодо прийняття інвестиційних рішень, намагання диверсифікувати капіталовкладення за рахунок нових менш глобалізованих суб'єктів світового господарства. Це свідчить про високі можливості розвитку, приховані у даному регіоні, а також готовність та потребу розвиненого світу брати участь в їх реалізації. Тим не менш, між країнами існує суттєва різниця в обсягах залучення ПП, що пояснюється відмінностями у застосовуваних ними стратегіях розвитку національного господарства.

Регулювання та оптимізація ПІІ ускладнені через брак репрезентативних критеріїв для визначення його реального ефекту та характеру в країні. Загальноприйнятий в аналізі капіталовкладень показник чистого прибутку позначає винагороду інвестора і не відображає прямої користі для країни-реципієнта. Прояви іноземного підприємницького капіталу настільки різноманітні та переплетені з дією інших процесів, що відокремити його самостійний внесок у розвиток країни та відобразити його у вигляді єдиного інтегрального показника неможливо. Єдиний шлях сформувати загальне уявлення про ПІІ – це описати його через приріст реальної ринкової вартості об'єкту інвестування та капітальних активів країни загалом. При цьому слід враховувати, що ПІІ не обмежено лише первинним внеском іноземного капіталу на території країни, а є тривалим процесом його нарощування у ході господарської діяльності інвестора. Окрім безпосереднього руху капіталу через національний кордон, приріст вартості ПІІ відбувається у результаті реінвестування прибутку, а втрата – під впливом фізичного та морального зносу активів, інфляції.

Проте, навіть реальна вартісна оцінка ПІІ не відображає всього спектру його проявів в економіці країни-реципієнта. Прямий інвестор є повноцінним суб'єктом ринку, тому його вплив розповсюджується не тільки на об'єкт інвестицій, але і позначається на методах конкурентної боротьби, загальному рівні продуктивності, якісній зміні господарських відносин у країні. Отже, з одного боку, існують прямі ефекти від надходження ПІІ, які пов'язані з удосконаленням безпосередніх об'єктів інвестування. З другого боку, мають місце зовнішні ефекти від ПІІ: вони полягають у зміні основних параметрів діяльності національних господарчих суб'єктів і економічного середовища загалом внаслідок взаємодії з іноземним капіталом. Такий вплив стає можливим завдяки механізму конкуренції, який стимулює передачу передового досвіду від іноземних інвесторів до національних підприємств тієї ж або супутньої галузі. При чому прямі і непрямі ефекти ПІІ мають схожий характер прояву, тобто певні зміни, привнесені іноземними інвесторами, мають властивість згодом розповсюджуватися на всю економіку країни-реципієнта.

Література: 1. Gauvant, F.S. *Foreign direct investment in developing countries*. // *Finance & Development*, 2009, vol. 46, no 1, pp. 178–185; 2. UNCTAD *World Investment Report 2010*. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.unctad.org/>. 3. *Multilateral investment guarantee agency* [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.fdi.net/documents/WorldBank/databases/survey/FDISurvey/fdisurvey.pdf>.

Чичина О. А.

АНАЛИЗ ВЗАИМОВЛИЯНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ МИРОВОГО ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО РЫНКА И МИРОВОГО ХОЗЯЙСТВА

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: доц., к.э.н. Журавлев А.В.*

В эпоху глобализации понятия мировая энергетика и мировая экономика неразрывны и их взаимное влияние каждый год становится все весомее. Например, затяжной характер текущего глобального кризиса повлек снижение прогнозов экономики и энергетики, при этом заметно ускорился рост доли развивающихся стран. Особенно актуально становится влияние технологических прорывов и нестабильности политической ситуации на мировой энергетических рынок, что вызывает за собой ряд ключевых факторов влияния на развитие мировой экономики.

Таким образом, проблема исследования будущего мировой энергетики состоит в том, что необходимо учесть сложный комплекс факторов – тренды развития мировой экономики и мировой энергетики, технологические, ресурсные и экологические тренды, политических и социокультурные проблемы, а также взаимное влияние всех указанных факторов. Особенно важно учесть взаимное влияние энергетики и экономики.

За последние 150 лет энергетика мира выросла в 35 раз и прошла три этапа развития так, что длительность этапов последовательно уменьшалась (70, 50 и 30 лет), удваивались цены топлива и замедлялся рост энергопотребления, а в конце каждого этапа наблюдался кризисный спад спроса на энергию [2].

Этим графиком характеризуется не только динамика развития мировой энергетики, мы видим проявление научно-технического прогресса, проявление понятия межтопливной конкуренции, т.е. динамику потребления энергоресурсов. За первые 70 лет (1-ый этап: 1860 – 1930 гг.) рост развития мировой энергетики составил 4,8 раз, за 2-ой этап (50 лет) показатель роста снизился до 4,2 раза. Третий этап (1980 – 2010 гг.) показал самую низкую динамику роста – 1,6 раз. Текущее замедление глобального энергопотребления может сигнализировать о том, что мировая энергетика находится в очередной переходной точке. А значит, мы можем прогнозировать наступление следующего (четвертого) этапа развития мировой энергетики, характеризующегося умеренным ростом энергопотребления [2].

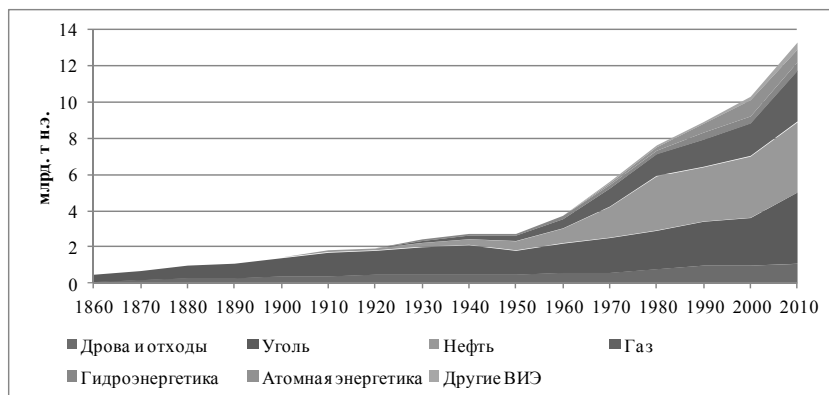

Рис. 1. Динамика развития мировой энергетики, выраженной в количественных показателях потребления первичных источников энергии

Составлено автором по материалам: [2, 4].

Но для обоснованного прогноза нам необходимо выявить основные показатели, которые влияют на мировую энергетику. Но прежде чем анализировать конечные результативные показатели мирового энергетического рынка, нам необходимо понять качественную структуру мирового рынка энергетических ресурсов.

Структура мирового энергопотребления становится все более диверсифицированной и сбалансированной: нефть – 33%, газ – 24%, уголь – 30%) и неископаемых (в сумме 13%), что свидетельствует о развитии межтопливной конкуренции и повышении устойчивости энергоснабжения [4].

При этом в тридцатилетней перспективе не ожидается радикальных изменений глобальной топливной корзины – мир по-прежнему не готов снизить зависимость от ископаемых видов топлива. Углеводороды будут и в дальнейшем сохранять безусловное доминирование в топливной корзине, однако при этом по отдельным видам углеводородного сырья произойдут серьезные изменения. Наиболее сильные связаны с нефтью – ее доля в потреблении первичной энергии постепенно сокращается, так за 10 лет сократилась с 38% до 33% [4].

Уменьшение доли нефти и угля будут компенсировать природный газ, атомная и разные виды возобновляемой энергии. Хотя радикального изменения соотношения между видами топлива в ближайшие несколько десятилетий сложно ожидать в виду большой инерционности энергетического сектора, тем не менее, даже в глобальном масштабе доля «эсклю-

живного» углеводородного сырья в общем производстве энергии при всех условиях будет постепенно уменьшаться при увеличении доли широко распространённых неископаемых источников энергии [3].

Ключевой для любого энергетического прогноза показатель – спрос на энергию – определяется динамикой развития демографии и экономики страны, региона или мира в целом. Очевидно, что основным драйвер роста энергопотребления – повышение благосостояния растущего населения. При этом главным демографическим показателем является численность населения, а развитие экономики с некоторой условностью характеризует валовой внутренний продукт (ВВП). Соответственно, ключевыми для прогноза удельными показателями являются душевое энергопотребление и энергоемкость ВВП.

Основываясь на демографические данные ООН, мы можем сказать, что в 2010 году начался демографический переход от высокого к низкому уровня рождаемости и смертности, который уже почти закончился в развитых странах.

Таким образом, показатели в 2012 году следующие: средняя рождаемость в мире – 20 чел./1000 чел., средняя смертность в мире – 9 чел./1000 чел., тем самым средний прирост – 11 чел./1000 чел. Полный демографический переход завершится к 2040 году, когда 73% населения Земли будет жить в Азиатско-Тихоокеанском регионе и в Африке, а прирост населения сократится вдвое относительно пикового значения в 1970 году (21 чел./1000 чел.). Этим во многом объясняется нынешнее постепенное замедление роста электропотребления, а также локализация мирового энергетического рынка, с выделением региона АТР, где мы наблюдаем самые высокие показатели динамики потребления первичной энергии [5].

Развитие и состояние мировой энергетики напрямую зависит от развитости экономик стран, т.е. энергоемкости ВВП.

Мы подтвердили взаимосвязь экономики и энергетики, т.е. наибольшие производители и потребители энергоресурсов – это страны, с наибольшим объемом ВВП. Объем ВВП и уровень развития экономики определяет место страны на мировой энергетической карте мира и обеспечивает существование и функционирование локальных энергетических рынков.

Эта взаимозависимость определяет существование 4 локальных энергетических рынков: 1) Северная Америка; 2) Европа; 3) Африка и Ближний Восток; 4) Азиатско-Тихоокеанский регион. В зависимости от внутренней обеспеченности локального рынка энергоресурсами уста-

навливаются локальные цены на энергетические ресурсы, формируется институциональные системы и инфраструктуры, которые обеспечивают международную торговлю [4].

Глобализация финансов, международной торговли подталкивает к объединению энергетических рынков. Но и в этом случае доли стран и регионов в мировом ВВП обеспечивают энергетическую безопасность странам, т.е. выстраивается архитектура мирового энергорынка с учетом интересов основных игроков, их энергетической политики и принятых ими мер их реализации.

Таким образом, в рамках анализа структуры мирового энергетического рынка необходимо учитывать крупнейших игроков (стейкхолдеров), чьи приоритеты и стратегии существенно влияют на конъюктуру рынка. Так, сейчас крупные импортеры (большинство стран ОЭСР, Китай и прочие развивающиеся страны) заинтересованы в умеренных ценах на энергоресурсы и собственно формируют спрос на них. Экспортеры энергоресурсов – в основном страны ОПЕК и СНГ – стремятся максимизировать доходы от экспорта, тем самым диктуя свою энергетическую политику [1].

На данный момент, ситуация на мировом энергетическом рынке нестабильная. Экспортеры энергоресурсов не учитывали интересы стран-импортеров в полной мере (завышая контрактные стоимости энергоресурсов), а поскольку технологический бум привел к изменениям на энергетической карте мира и создал фактор самообеспеченности, это привело к созданию угроз энергобезопасности крупнейших энергетических игроков [3].

Более того, можно сделать вывод, что энергетический фактор превращается в фактор мировой политики. Энергоресурсы становятся ключом к превращению некоторых региональных государств в мировые державы. Формирование новой структуры международной и региональной безопасности также тесно связано с энергетическим фактором, поскольку нестабильность, вызванная международным терроризмом, может представлять существенную угрозу безопасности транзита энергоносителей. Таким образом, в современных условиях возрастает важность анализа не чисто энергетических проблем, как это было раньше, а энергетических параметров и факторов международных отношений, безопасности и стабильности.

Литература: 1. Годин Ю. Причина разногласия – энергоресурсы / Ю. Годин // Мировая энергетика. 2010. – №4. – С. 7-11; 2. Макаров А.А. Долгосрочный прогноз развития энергетика мира и России / А.А. Ма-

каров, Т.А. Митрова, В.А. Кулагин. // Экономический журнал ВШЭ. – 2012. – №2. – С. 18-19; 3. Первые 5 лет «сланцевой революции»: что мы теперь знаем наверняка? / С. Мельникова, С. Сорокин, А. Горячева и др. – М.: ИНЭИ РАН, 2012. – 48 с.; 4. World Energy Outlook 2012. International Energy Agency [Electronic resource]. – Way of access: <http://www.worldenergyoutlook.org/publications/weo-2012/>; 5. WorldPopulation 2012. United Nations [Electronic resource]. – Way of access: http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/trends/WPP2012_Wallchart.pdf

УДК 339.56.055

Шолом А.С.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РОЛІ ІКТ В ЗЕД КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Григорова-Беренда Л.І.*

Стрімкий розвиток світової економіки, що спостерігався в останні 30 років, багато в чому пов'язаний з динамікою сектору інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). У відповідності з підходом ОЕСР, останній являє собою сукупність високотехнологічних галузей обробної промисловості та сфери послуг, які забезпечують збір, поширення і виведення інформації електронними способами.

На відміну від інформаційних технологій (ІТ), термін ІКТ став використовуватися в академічному середовищі на початку 2000-х рр. для того, щоб підкреслити центральну роль людини, яка здійснює за допомогою технологічних засобів пошук і обробку інформації, щоб через канали засобів комунікації передати її іншим людям. Згодом ця інформація може бути оброблена людиною і перетворитися на знання, від якого і залежить покращення економіки та соціального добробуту (рис. 1).

Вплив розвитку і поширення ІКТ в останні роки відчутний як на мікро-, так і на макрорівні національної економіки. Це підтверджується численними зарубіжними дослідженнями. Наукова праця Д. Акомоглу та Д. Аутора у 2010 р. [5] довела, що саме використання ІКТ з 1990-х років значно збільшило продуктивність праці, рівень зайнятості серед працездатного населення, а також заробітну платню кваліфікованих робітників у основних секторах економіки. У 2006 р. Кларк та Вальстен [3] розширили базу дослідження своїх попередників та оцінили вплив розвитку Інтернету у країнах, що розвиваються, на обсяги їх торгівлі з найбільш розвиненими країнами світу. Подальші наукові праці підтве-

рдили, що розширення Ін-тернет-покриття створило нові можливості для малого і середнього бізнесу у країнах, які розвиваються, і збільшило обсяги міжнародної торгівлі [6].

Рис. 1. Людиноцентрична парадигма ІКТ

(побудовано автором)

Слід зазначити, що до недавнього часу усі дослідження були сконцентровані на окремих показниках сектору ІКТ у США та інших розвинених країнах-членах ОЕСР, однак у 2012 р. була опублікована праця Л. Ліу та Х. Наса «Інформаційно-комунікаційні технології та торгівля в країнах, що розвиваються» [4], у якій на основі використання гравітаційної моделі був встановлений кореляційний зв'язок між інтегральним показником, що характеризує розвиток ІКТ та часткою імпорту та експорту у ВВП країни. Аналогічне дослідження для країн ЄС було проведено А. Меттесом, Ф. Майненом, Ф. Паве [2], яке підтвердило, що обсяг торгівлі між країнами з розвинутою ІКТ-інфраструктурою у середньому у 1,52 рази більший ніж між тими, сектор ІКТ в одній з яких є недостатньо розвиненим.

Пояснити результати вищенаведених досліджень можна, розглянувши вірогідні канали впливу ІКТ на міжнародну торгівлю. По-перше,

використання ІКТ зменшує рівень постійних витрат на пошук інформації про ринкову кон'юнктуру, рекламу та створення позитивного іміджу країни як виробника товарів, а також на налагодження партнерських зв'язків. По-друге, міждержавні трансакції зазвичай потребують для свого здійснення більше часу ніж внутрішні операції, а тому їх планування пов'язане з більшою невизначеністю. Вдосконалення ж ІКТ-інфраструктури робить планування розподілу торгівельних потоків більш ефективним і достовірним, бо зменшує час, необхідний для пошуку, отримання і обробки актуальної інформації. Як результат можна очікувати зростання обсягів зовнішньої торгівлі країни. По-третє, так звані ІКТ-товари та ІКТ-послуги самі можуть виступати об'єктом зовнішньої торгівлі, що прямо впливає на обсяг зовнішнього сектору в економіці країни. Але для того, щоб скористатись перевагами ІКТ, країні потрібне ефективне управління розвитком цього сектору, яке враховує національні та регіональні особливості економічного простору, тобто базується на системній характеристиці структурних елементів інформаційного суспільства.

В якості інтегрованої характеристики ІКТ-сектору можуть використовуватися більше двадцяти композитних індексів, зокрема:

1. Індекс цифрової спроможності (Digital Opportunity Index, DOI), розроблений Міжнародним телекомунікаційним союзом (МТС), який враховує 11 показників, розділених на 3 групи: можливості, інфраструктура, корисний ефект.

2. Індекс цифрового доступу (Digital Access Index, DAI), який розраховується МТС на основі 8 індикаторів з 5 груп: інфраструктура, доступність, знання, якість, використання.

3. Індекс розвитку ІКТ (ICT Development Index, IDI), на нашу думку, є найбільш популярним і використовується в чисельних оглядах і аналізах через детальність його методології та широке використання сучасних статистичних засобів. Сьогодні він розраховується на основі 11 показників, кожен з яких характеризує доступ до ІКТ, використання чи навички, необхідні в роботі з ними.

4. Індекс цифрової готовності (Network Readiness Index, NRI), який, за твердженням Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), характеризує «ступінь готовності країни чи суспільства розвивати та користуватись перевагами ІКТ». Методологія розрахунку цього індексу є досить вичерпною, але велика база даних з 120 показників, які входять до 3 категорій: середа, готовність, використання – є перешкодою для його широкого використання в сучасних дослідженнях.

5. Індекс інформаційного суспільства (Information Society Index, ISI), який розраховує міжнародна компанія IDC, провідний постачальник консультаційних послуг та маркетингових досліджень, організатор конференцій в галузі ІКТ, для «використання ІКТ на користь суспільства». Методологія оцінки індексу організацією не публікується, що не дає можливості провести дослідження на його основі.

Таблиця 1

Інтегральна оцінка розвитку ІКТ в зовнішньому секторі країни

<i>Субіндекс</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Індикатори</i>
<i>ІКТ₁ (технологічне забезпечення процесу комунікації)</i>	Умови та ресурси збору, поширення та виводу інформації	Рівень проникнення фіксованого телефонного зв'язку
		Питома вага абонентів мобільного зв'язку
		Кількість абонентів мережі Інтернет
		Витрати на розширення ІКТ-сектору
		Витрати на технологічні інновації
<i>ІКТ₂ (безпосередній процес комунікації)</i>	Технічне кодування та подальше декодування інформації користувачами	Доля інноваційно-активних підприємств в економіці
		Забезпеченість підприємств комп'ютерною технікою
		Рівень проникнення Інтернет на підприємства
		Рівень грамотності дорослого населення
		Доля населення з вищою освітою
<i>ІКТ₃ (ефективність - комунікації)</i>	Частка ІКТ в зовнішньому секторі країни чи регіону	Обсяг експорту та імпорту ІКТ-послуг та ІКТ-товарів
		Доля інвестицій у ІКТ у ВВП
		Питома вага аутсорсингу у структурі зайнятості сектору

Таблиця побудована автором

Однак використання вищенаведених композитних індексів для оцінки ролі ІКТ в економіці України чи інших країн, що розвиваються, пов'язане з неабиякими труднощами, обумовленими нерозвиненістю служб моніторингу і надання статистики відповідного сектору, а також неможливістю оцінки тіньового сектору, який відіграє значну роль в цих країнах. До того ж ні один з цих індексів не концентрується на оцінці ролі ІКТ сектору в розширенні ЗЕД. Виходячи з вищевикладеного, є необхідність розробки методики визначення ступені та динаміки розвитку ІКТ в зовнішньому секторі економіки, що буде базуватися на первинних даних, які повинні публікуватися у доступних статистичних джерелах й аналітичних звітах та відображати основні напрями і реальний зміст територіальної диференціації країн чи регіонів. З цією метою авторами з урахуванням методичних підходів пропонованих такими міжнародними

організаціями, як МТС, Всесвітній банк, ВЕФ, міжнародна компанія IDC, ЮНКТАД ООН, ПРООН, а також запропонованої доцентом Міжнародного університету бізнесу і права О.Є. Бавико оцінки ІКТ у економіці регіону [1], розроблено методики визначення степеню розвитку ІКТ (таблиця 1) у країнах, що розвиваються.

У результаті аналізу складових та методології розрахунку індексів провідних організацій та інститутів, була сформована трирівнева система індикаторів, що дозволяє порівнювати та аналізувати стан, розвиток і ефективність функціонування інформаційно-комунікаційного сектору в окремих країнах та всередині них на основі людиноцентричної парадигми ІКТ, а також досліджувати його вплив на зовнішню торгівлю для ефективного управління сектором на державному, регіональному та місцевому рівні.

Література: 1. *Інтегральна оцінка ступеню та динаміки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в економіці регіону [Електронний ресурс] / О.Є. Бавико // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» – 2012. – №10. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1430>; 2. *Goods Follow Bytes: The Impact of ICT on EU Trade [Electronic resource] / A. Mattes, P. Meinen, F. Pave. – Discussion Papers -2012. – 1182, DIW, Berlin. – Access mode: http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.391589.de/dp1182.pdf; 3. *Has the Internet Increased Trade? Developed and Developing Country Evidence [Electronic resource] / Clarke, G. R. G. and S. J. Wallsten // Economic Inquiry – 2006. – № 44, no. 3: 465-484. – Access mode: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ecin.2006.44.issue-3/issuetoc>. 4. *Information and communications technology (ICT) and trade in emerging market economies [Electronic resource] / Liu L, Nath H, 2012. – <http://ssrn.com/abstract=2127368>. 5. *Skills, tasks and technologies: implications for Employment and Earnings [Electronic resource] / D. Acomoglu, D.Autor // MIT – 2010. – Access mode: <http://economics.mit.edu/files/7006>. 6. *Supporting the Internet as a platform for International trade [Electronic resource] / J. Meltzer // Brookings – 2014. – Access mode: <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2014/02/internet%20international%20trade%20meltzer/02%20international%20trade%20version%202.pdf>******

***

Яншина А.М.
ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ШВЕЦІЇ

Київський університет ринкових відносин

Проблематика імплементації національних стратегій сталого зростання як у країнах із розвиненою економікою, так і на ринках, що формуються, є за своєю суттю надзвичайно багатогранною і суперечливою. Світова економічна криза, у свою чергу, привнесла ще більше невизначеності і труднощів до процесу реалізації концепції сталого розвитку на міжнародному і національному рівнях, дещо скоригувала плани високопосадовців щодо подолання наявного у межах економічної політики більшості держав світу примату економічних інтересів над екологічними і соціальними.

Разом із тим, навіть в умовах кризових явищ окремим країнам все ж таки вдалося досягти істотних результатів на шляху до сталого розвитку національних економік. Насамперед, йдеться про країни Північної Європи і, зокрема, Швецію. Лідерство вказаної групи країн у сфері сталого зростання засвідчують показники Індексу сталого розвитку (ICR): у 2013 році Швеція у межах ICR посіла 2-е місце після Швейцарії, Ісландія – 3-є місце, Норвегія – 4-е, Фінляндія – 6-е, Данія – 10-е [1].

Еволюція становлення систем інституційного забезпечення сталого розвитку у всіх країнах Північної Європи є досить схожою: всі країни вказаної групи розробили власні перші національні стратегії сталого розвитку (НССР) задовго до висунення Європейським союзом перед його членами вимоги затвердити до 2007 року НССР: Швеція – у 1994 році; Фінляндія – у 1998 році; Данія, Ісландія і Норвегія – у 2002 році. Додамо, що державні органи, яким делеговано керуючі функції у ході запровадження НССР, також незначним чином різняться на Півночі Європи: у Данії, Ісландії, Фінляндії і Швеції – це Міністерство навколишнього середовища, в Норвегії – Міністерство фінансів.

Існування центрального органу для реалізації і моніторингу переходу до СР як у країнах із розвиненою економікою, так і на ринках, що формуються, сьогодні не викликає здивування. Однак, уваги у цьому контексті заслуговує те, що Швеції і країнам Північної Європи у цілому вдалося створити таку потужну де факто діючу ієрархію інституційного забезпечення реалізації концепції сталого розвитку, яка нині охоплює як загальнонаціональні органи влади, місцеві ради і комітети з питань

сталого зростання, так і широкий спектр громадських організацій, та виглядає настільки «деталізованою» і цільною у всіх без виключення країнах групи, що нагадує судинну систему, яка «підводить» принципи та ідеї сталого розвитку як поживні речовини до кожного маленького містечка на Півночі Європи.

Показовим у цьому сенсі є приклад інституційного забезпечення реалізації затверджених у 1999 році 16 екологічних цілей, що їх мала досягти Швеція у майбутньому [2, с. 2]. Основним державним органом, на який було покладено завдання досягнення цілей такого типу, стало Агентство із захисту навколишнього середовища Швеції; водночас, до цього процесу додатково залучили 25 агентств, регіональні адміністративні ради, муніципалітети, бізнес-сектор, неурядові організації, університети; створили Форум з екологічних цілей, Міжпартійний комітет з екологічних цілей для обговорення «зелених» ініціатив.

Однією із запорок успіху Швеції на шляху до сталого розвитку, на наш погляд, є і політика «автономності муніципалітетів»: останні розробляють власні деталізовані локальні стратегії СР, узгоджені із загальнонаціональною масштабнішою стратегією сталого розвитку; відіграють лідируючу роль у ході втілення у життя різноманітних проєктів СР, започаткованих національними урядами на зразок «Програми сталого розвитку муніципалітетів», «Сталі міста» тощо. Слід вказати і на те, що співробітництво між органами влади різних рівнів відбувається у Швеції як прямо, так і опосередковано – через об'єднання місцевих органів влади: Асоціацію муніципалітетів і регіонів Швеції.

Перевагами надання значного ступеню самостійності місцевим органам влади у ході реалізації концепції СР, що успішно практикується у Швеції сьогодні, є можливість врахування у межах місцевих «сталих» ініціатив специфіки кожного конкретного муніципалітету, регіону; по-жвавлення конкурентної боротьби між муніципалітетами за звання «найекологічнішого міста» (та інші звання) у межах різноманітних конкурсів національного і регіонального масштабу, що лише сприяє розробці та реалізації нових «сталих» ініціатив; збільшення відповідальності муніципалітетів, що неминуче «приходить» до них разом із самостійністю, мотивує залучати до співпраці у сфері сталого розвитку місцеві громадські організації і місцевих мешканців, що, у свою чергу, значно посилює обізнаність та участь останніх у процесі екологізації і «соціалізації» життя міст.

Найяскравішим результатом апробації такої схеми розподілу обов'язків між органами влади різних рівнів у межах політики сталого

розвитку Швеції вважаємо те, що у 2010 році столицю країни Стокгольм, яка 160 років тому була одним із найбідніших і брудних міст Європи із тривалістю життя мешканців у середньому 25 і 31 рік (для чоловіків і жінок відповідно), на рівні Європейського союзу визнали «Зеленою столицею Європи» [3, с. 10]. До речі, у 2014 році це звання здобула столиця Данії Копенгаген.

Важливою передумовою позитивних проміжних результатів Швеції у ході запровадження концепції сталого розвитку вважаємо також і активну участь громадськості, пересічних шведів у «сталих» проектах органів влади різних рівнів, що засвідчується, зокрема, наступними статистичними даними: у 73% всіх муніципалітетів країни збір відходів домогосподарств здійснюється приватними компаніями [4, с. 7]; шведи найбільше в Європі, де ринок екологічних товарів зростає на 5-7% щорічно, купують екологічних товарів; [5, с. 1]; в країні функціонує «потужна» мережа громадських організацій, які спеціалізуються на проблемах сталого зростання (найвідоміші з них – Асоціація збереження природи Швеції, «Formas», «За чисту Швецію», Шведський інститут навколишнього середовища, «Mistra»).

Таким чином, до ключових передумов ефективності національної політики сталого розвитку Швеції відносимо значний ступінь самостійності та делегування лівової частки повноважень у сфері сталого розвитку загальнонаціональними органами влади муніципалітетам; активну участь приватних компаній у ході реалізації національної і муніципальних стратегій сталого розвитку, зокрема, шляхом управління та переробки муніципальних відходів; створення розгалуженої всеохоплюючої мережі додаткових вузькоспеціалізованих державних органів, сприяння формуванню недержавних організацій та програм з проблем сталого розвитку; інтенсивне залучення громадськості до розробки, удосконалення та втілення у життя НССР, програм сталого розвитку тощо.

Література: 1. Офіційний сайт Світового центру даних [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://wdc.org.ua/en/services/country-profiles-visualization>; 2. *The Swedish Environmental Objectives System: Information Sheet from the Ministry of the Environment / Government Offices of Sweden.* – Stockholm: Grafisk Service, Elanders, 2014. – 4 p.; 3. Metzger J. *Sustainable Stockholm: Exploring Urban Sustainability in Europe's Greenest City* / J. Metzger, A. Olsson. – NY: Routledge, 2013. – 248 p.; 4. *Swedish Waste Management / Swedish Waste Management and Recycling Association.* – Malmö: Avfall Sverige Publ., 2013. – 35 p.; 5. *Sustainable living in Sweden / Swedish Institute.* – Stockholm: SI Publ., 2012. – 4 p.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА
І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН**

**Матеріали ІХ науково-практичної конференції
молодих вчених 4 квітня 2014 року**

Українською, російською та англійською мовами

Текст подається в авторській редакції

Відповідальний за випуск: Касьян С.А.
Оригінал-макет: Грицак Ю.П.

Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна
Підписано до друку 27.03.2014. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк різнографічний. Обл.-вид. арк. 21,4.
Умовн.-друк. арк. 20,3. Наклад 100 прим.

Надруковано: ХНУ імені В.Н. Каразіна
61022, Харків, пл. Свободи, 4, тел. 705-24-32
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009